BÜYÜK ŞAİRLER
ve
ŞİİRLERİ

VARLIK YAYINLARI

BÜYÜK ŞAİRLER

AYDA
KITAPLA

14

VARLIK

PUBLIUS VERGILIUS
(M.Ö. 70 - 19)

Latin şairlerinin en ünlüsü Publius Vergilius Maro, İsa'dan önce 70 yılında, Mantu şehrinde doğdu. Ailesi ve yaşadığı çevre üzerinde hiç birşey bilmiyoruz. Roma tarihinin en karışık çağlarından birinde büyüdü; 63'te Catilina'nın suikastı, 49' da Cezar ile Pompée arasındaki iç savaş, 44'te Cezar'ın katli, 43'te Cicero'nun katli ve cumhuriyet taraftarlarıyla Cezar'ın mirasçıları arasında çarpışmalar oldu. Bu şartlar Vergilius'un ruhuna anlaşmazlıkların dehşetini, bir barış ve düzen aşkını yerleştirdi, bütün eserleri bu aşkla bu dehşetin izini taşıyacaktı. Taşralı bir ailenin çocuğu olmasının onu köy hayatı ve tabiatla karşı karşıya getirerek içinde saygıdeğer ve çalışkan bir insanlık aşkını, dindarlık izi taşıyan, evrensel bir hayat duygusunu geliştirmiş olabileceği düşünülebilir. İlk eseri İsa'dan önce 37 yılına doğru çıkar. Adı *Çoban Şiirleri*'dir. Aşağı yukarı sekiz yüz mısra tutan bu eseri meydana getiren on bölümün, şairin daha geniş bir yer tutan eserinin seçilmiş parçaları olması mümkündür. Yedi sekiz yıllık bir çalışmanın meyvesi olan bu eserin geri kalan kısımlarından hiç birşey saklanmamıştır. Bu eseriyle, Vergilius, o zamanki önemli politika ve iş adamlarıyla dostluk bağıntıları kurmuş bir şair olarak görünmektedir: ilerde Mısır valisi olacak Cornelius Gallus, Galya valisi Asinius Pollion. Bu pek aydın çevrede edebiyat en çok el üstünde tutulan şeydir, herkes mısra düzmektedir, şiirin bir kaçış yolu olduğu karışık zamanlarda sık sık görüldüğü gibi, Vergilius ve dostları da çoban şiirlerinin kılık değişimi altında mutlulukla kendilerini bulurlar. Bunun için Vergilius'un çobanları bazı bakımlardan hayal yaratıklardır, keçiler, koyunlar arasında edebiyat meselelerine girişir, çoban

kızlarına duydukları aşkı şakırlar. Ama bu yapmacık, duyguların incelik ve içtenliğini de, şurda burda gerçeğin açıklığını da yoketmez. Bu şiirlerin ikisinde, çobanlar iç savaşın getirdiği felâketlerden yakınırlar. Bu yakınmada, eskiden beri birçokları şairin kendi içini döktüğünü, generallerin askerlerine armağan etmek üzere Vergilius'un aile topraklarını elinden aldıklarını ileri sürerler. Konsüllüğe getirilen Pollion'a seslenen dördüncü bölümde, Vergilius mutlu günlerin döndüğünü belirtir, sezdiği bu mutluluk yeniden kurulan ahenktir ama aynı zamanda evrensel günahsızlığa, çobanlar çağına, ilk altın çağa dönüş olacaktır. Başka parçalar aşkın zararlarından dert yanar, aşkı eski tarzda, deli eden, şaşırtan, yalnızlığa gömen tutku olarak gösterir. Buna karşılık daha başka yerlerde, belki de en güzel parçalarında, şiiri insanla tabiatı uzlaştıran evrensel arabulucu olarak göklere çıkarır. Çeşitli konulara dokunulması *Çoban şiirleri*'nin toprağa bağlı olmalarını önlemez; tabiat dekoru burda büyük bir yer tutar, ama bu dekor belli bir yeri göstermez; mevsimler çiçeklerini ve meyvelerini birbirlerine karıştırırlar; ama bütün ayrıntılarda öyle bir gerçeklik edâsı vardır ki alındıkları gerçekten de üstündür: sanatla meydana getirilmiş, bir deli otlar çayırından daha gerçek, daha etkili bir demetin gerçekliği. Eserin bütünlüğü ince bir düzenle sağlanmıştır, bu düzen monolog ve dialog halindeki parçaları birbiri ardından getirir, konularıyla birbirlerine yaklaşır gibi olanları simetrik bir şekilde dağıtır, böylece bunları ideal bir merkez çevresinde dengeler.

Vergilius'u on yıl sonra, 28 yılında, *Çiftçilik şiirleri* dolayısiyle yeniden bulduğumuz zaman, Napoli ya da Nole bölgesinde, Kampanya'da yaşamaktadır. Pek yakında imparator Auguste olacak genç Octave'ın en çok dinlenen müşaviri Mécène'in dostudur. 2 eylül 31'den, yani Actium savaşı ve Antonius'un bozgunundan sonra, yeryüzüne barış geri dönmüştür: altın çağ değildir bu, ama yeniden kuruluş çağıdır. Öte yandan, ekonomik bir kuruluştan çok, insanla ilgili bir kuruluş söz konusudur. Düşünceleri düzen, çalışma, bağlılık, değişmezlik değerlerine doğru yöneltmek gerekmektedir. *Çiftçilik şiirleri*'nde öğretici bir şiirin görünüşleri bulunur; ama o zamanlar bu çeşit şiir küçümsenmezdi. Zaten şiirin amacı ekim tekniklerini yükseltip yasalandırmak değildir; toprakla başbaşa yaşıyan insana, büyük ya da küçük toprak sahiplerine, yoklukları yaşamaya imkân bırakmıyan erdemlere, eğilimlere şe-

reflerini geri vermektedir. Ama Vergilius şiirini yazarken, teknikle ilgili eserlerden de çok faydalanmıştır Çağdaşı Varron'un *Tarım üstüne* adlı kitabıyla kendi eseri arasındaki yakınlıklar, kaynaklardan faydalandığını fazlasiyle gösterir. Şair, şiiri için dört ilgi merkezi seçmiştir: buğday ve ekincinin mevsimleri (1. kitap), bağ ve zeytin ağacı (II. kitap), hayvan yetiştirme (III. kitap), kovanlık (IV. kitap). Ama şair her kitaba ayrı bir özellik vermiye çalışmıştır, öyle ki belirtilen konu her zaman aşılır, köy hayatının bütününe gidilir. Birinci kitap çabayı, oldukça bayağı bir bilgeliği ululaştırır, şurda burda, çiçek açımı, sapan kurma üzerinde son derece kesin bilgiler, sonra da hayranlık verici bir pratik meteoroloji göze çarpar. İkinci kitap çiftçinin toprakların verimliliğine, bitkilerin kendiliklerinden canlanışına, cinslerinin inanılmaz çeşitliliğine hayranlığını, toprağı giydirme sevincini belirtir. Üçüncü kitapta, aşkın ve ölümün zorbalığına insanlar gibi boyun eğen hayvanların dünyası en belirli renklerle çizilmiştir Dördüncü kitap, baştan sona ışık ve hafifliktir, insanın hayvan dünyasının muammalarıyla bağıntısının başka bir çehresidir bu. *Çiftçilik şiirleri* bir açık hava, tabiat, insanlık şiiridir. Vergilius büyük sanatçı olarak kalır, hayatın bütünlüğü içine yerleşebilecek güce sahiptir bu kitapta.

Çiftçilik şiirleri'ni, özel olarak da üçüncü bölümünü okurken, Vergilius'un, şiirini eskiden arzuladığı, şimdi ise gerçekliğine yıldan yıla biraz daha inandığı bir büyük olay üzerinde toplamak istediğini görürüz: Romalılar arasına barışın dönüşü, Auguste'ün başkanlığı altında dünyaya düzenin geri gelmesi. *Aeneis*'in gerçek konusu olarak kalan şey budur. Ama sekilerin şiir düzeni alışkanlıkları, bir geleneğe uyma kaygısı, Vergilius'un *Çoban şiirleri*'nde Teokrit'in, *Çiftçilik şiirleri*'nde Heziod'un kılığına girdiği gibi, burada da Homeros'un kılığına girmesine yol açar; görünüşler uygundur ama Vergilius'un yapmak istediği şey başkadır. Roma'nın kuruluşu hakkında yüzyıllardır doğan efsanelerden biri de, Truva'nın alınışından sonra, krallık ailesinden Enée'nin Tanrılar tarafından İtalya'ya gönderildiğini anlatmaktaydı. Enée, Latium'a gelince, uzun çekişmelerden sonra buranın kralıyla anlaşmış, kızıyla da evlenmişti. Günün birinde Roma'yı kuracak olan ikizler, Remus ile Romulus, bunların çocuklarından doğacaktı. Bu efsanede *Aeneis*'in bütün örgüsü vardı, ama bu sadece bir örgüydü. Anlaşılan Vergilius, bu efsaneyi, beslediği niyetlere,

sevdiği sembollere elverişli olduğu için seçmişti. Roma'nın Asya'dan gelmiş, Truvalı bir kahraman tarafından kurulması, Roma'nın bütün dünyayı hükmü altında toplama eğilimini destekler; Roma uygarlığının böyle bir temele dayandırılması da Roma ile Yunanistan arasındaki kültür rekabetini ortadan kaldırır. Enée'nin İtalya'ya gelmesinden sonra başlıyan ikinci bölüm, ilkel, savaşçı, gençlik ve gelecek dolu, ama barbar İtalya'nın şaşırtıcı bir tasviridir. Enée'yle Latinleri karşı karşıya getiren anlaşmazlık, son anlaşma, Roma'nın yeni çıktığı iç savaşların saydam bir biçimlenişidir. Vergilius'un kafasından geçerken, bütün efsane anlamlarla yüklenmiştir: Enée'nin pek eski hikâyesinde herşey, Roma'nın kaderinin bir yankısıdır. Bunlar mitolojik geçmişi gerçekleşmiş tarihe bağlıyan kerametler değildir yalnız, şair çoğu zaman okuyucusunun bilgisine güvenir, herşey üzerinde uzun uzun durmaz. Bugünün okuyucusu, işte bu yüzden, bilgiyle desteklenmedi mi, destanda sadece en ufak parçayı görmek tehlikesindedir. Vergilius'un dikkatini çeken, seçiminde karar verdirten şey, herşeyden önce, Enée'nin çehresidir. Enée, Vergilius'un gönlüne göre bir kahramandır: dindar, düşünceli, dikkatli, merhametlidir. Vergilius iyi duygularla edebiyat yapmayı, yüce bir kahramandan başka birşeyin destanını yazmayı arzulamıştır. Aynı zamanda, bir felâketin (Truva'nın düşüşü) alçalış ve şüphelerinden yola çıkarak kaderin çağırdığı doruklara yükselen bir psikolojinin evrimini yazmaya çalışmıştır. Olayların gelişiminde Tanrılar önemli bir yer tutarlar. Tanrılara, şeytanlara, cinlere fazlasiyle yer verilmesinde bir tuhaflık görmemek, o günün insanını göz önünde bulundurmak gerekir. Şonucunun insanlar arasında barış olduğu kadar, Tanrılar arasında da bir barış olduğu anlaşılmazsa, *Aeneis* özünden yarı yarıya kaybeder. Çağdaşlarının anladıkları gibi anlaşılmıyacak olursa, *Aeneis* gibi karışık bir eserin bütünlüğü, çözülmeye meyleden, pek zayıf birşey olur.

Vergilius'un ne zaman öldüğünü de, ne şartlar altında öldüğünü de bilmiyoruz. En azından eski Pline'e kadar uzanan bir söylentiye göre, şair, *Aeneis*'i bitireceği sırada, eserindeki bazı tasvirleri hakkıyla yapabilmek için bir Yunanistan yolculuğuna çıkmış, Mégare'da güneş çarpması yüzünden hastalanıp aceleyle İtalya'ya dönmüş, ama Brindes'de karaya ayak basar basmaz, İsa'dan önce 21 eylül 19'da ölmüştür. Gene söylenegelenlere göre, daha bitmemiş, daha doğrusu aşağı yu-

karı bitip de son düzeltmeleri yapılmamış olan *Aeneis*'in yok edilmesini istemek son arzusu olmuştur. Şonra Augustus araya girmiş ve *Aeneis* şairin dostları tarafından yayınlanmış. Çağımızın ikinci yüzyılının başında *Ak balıkçıl, Sivrisinek, Meyhaneci kadın* gibi bazı küçük şiirlerin Vergilius'un eserleri olduğu belirtiliyordu. Bugün birçok dilciler bunları şairin gençlik eserleri olarak görmekte,daha başkaları ise Vergilius'un kaleminden çıktıklarını kabul etmemektedirler.

Jacques PERRET

ÇOBAN ŞİİRLERİ'NDEN

Ya, mutlu ihtiyar, bakacaksın işte böyle tarlalara!
Bozulmadalar kumlardan, çakıllardan; bataklık da
Yaymada çamurlu sazlarını durmadan otlak yerlerine:
Ama kalan yer yeter. Güven sen hep sağlam sürülerine,
Kurtulacaktır onlar komşuları ezip geçen dertten de,
Semiz koyunları alıp giden o yabancı bitkilerden de.
Sen yanında bildik ırmakların, yanında kutlu çeşmelerin,
Çıkar tadını, mutlu ihtiyar, rahatça, yoğun serinliğin!
Tatlı bir mırıltıyla ığralıyacak gündüz şekerlemeni
Çiçek çiçek bir söğüde doğru uçan arıların sesleri.
Sonra, yüksek bir kayada, yeşilliği budarken, bir anda,
Oduncunun o cânım türküsü yükseliverecek açık havada.
Sonra, bütün güvercinlere inat, üstünde karaağaçların
Başlıyacak şakımaya can dostların, sevgili kumruların.

ÇİFTÇİLİK ŞİİRLERİNDEN

Çiftçiler ne kadar mutludur, mutluluklarını bilirlerse! Toprak ana besinler yağdırır onlara. Önlerinde saray kapıları açılmaz elbet, kapılara işlenmiş sedeflerin parıltısı gözlerini kamaştırmaz, üzerlerinde altınlar ışıldayan kumaşlar gözlerini kamaştırmaz. Arap ellerinden gelen kırmızılar onların yününün aklığını boyamaz, zeytinleri-

nin dupduru yağı tarçınla bulanmaz onların. Ama sağlam bir dinleniş, umut kırıklıklarına yer vermiyen, çeşitli güzelliklerle zengin bir yaşayış, uçsuzbucaksız ufuklar, mağaralar, kaynaklardan doğmuş göller, serin vadiler karşısında sakin bir ömür, öküz böğürtüsü, ağaçlar altında tatlı tatlı uyku kestirmeler, budur onların zenginlikleri! Hayvanlarla dolup taşan ormanları, hiç bir işe bana mısın demiyen, tokgözlü bir gençlikleri vardır; tanrılara da, ihtiyarlara da saygı gösterirler; Adalet, yeryüzünden ayrılırken, son izlerini onlar arasında bıraktı.

Çeviren: T. Y.

DANTE ALIGHIERI

(1265 - 1321)

Dante Alighieri, 1265 mayısında Floransa'da doğdu, 14 eylül 1321'de Ravenna'da öldü. İtalya'nın en büyük şairi, eski ve yeni çağların en büyük şairlerinden biridir. *Tanrısal Komedya* ile İtalyanlara ve bütün insanlığa, şiirle parlıyan, hristiyan uygarlığı ülküsüyle dolup taşan bir eser verdi. Babası Alighiero di Bellincione, Caccioguida soyundan geliyordu. Dante daha on sekiz yaşında, dilbilgisi, mantık ve retorikte üstün bilgi sahibiydi. Babası, ölümünden önce, Gemma adındaki genç kızla evlenmesini bu kızın babasıyla kararlaştırmıştı. Dante'nin 1290 yılından önce evlendiği söylenebilir. Dante'nin gerçek hayatını öğrenmek istersek, bütün delikanlılık hayatını Beatrice'ye adanmış gibi gösteren *Vita Nuova* (Yeni hayat) adlı kitabına bakıp aldanmamalıyız. Bu çağda Dante, hepsi Beatrice'nin ilhamıyla doğmamış lirik şiirler yazar. Kendini çağdaş şairlere tanıtır, Guido Cavalcanti ile sıkı bir dostluk kurar, retorik tahsilini Brunetto Latini'nin önderliği altında tamamlar; uzman üstadların "serbest sanatlar" öğrettiği Bolonya'ya gider (1287). Dante'nin gençliği beklenmedik değişikliklerle doludur; bütün yaşantıları onu Floransa asillerinin hareketlerine katılmaya yöneltir.

Ama şairlik dehasının gelişmesinde en önemli etkiyi yapan şey, Beatrice'ye aşkıdır. Bolonyalı Guido Guinizelli'yi üstad bilen çağdaş şairlerin aristokrat çevresiyle bağıntılarıyla şair duygularını, şair tecrübelerini geliştirerek Sicilya ve Bolonya ekollerinin kibar şiir usulünce terennüm etmiye başladı bu aşkı. Ama Dante, bir yandan kendi aşk ilhamının dostlarınınkinden temelli bir şekilde ayrıldığını görüyor, bir yandan da

şiir tekniğini eşsiz *dolce stil nuovo*'su (tatlı yeni uslûp) ile yavaş yavaş mükemmelleştiriyordu. Gençlik ve güzelliğinin zirvesindeyken Beatrice'nin birdenbire ölmesi, Dante'de o yaşarken de pek kudretli olan "sevilen kadının ülküleştirilmesi" anlayışını büsbütün güçlendirip yüceleştirdi. Sair *Vita Nuova*'yı bitirince (1294), büyük bir eserde Beatrice'nin ululuğunu terennüm etmek, onun hakkında "daha hiç kimse için söylenmemiş!" söylemek gibi yüce bir işe girişmeye karar verdi.

Dante, *Vita Nuova*'dan sonraki yıllarını edebiyat ve felsefe bilgisini son derece mükemmelleştirmeye hasretti. Virgile, Horace, Ovide, deyişinin gelişmesine en çok faydası dokunan şairler oldu. Çiçero, Seneca, ahlâk konusunda en sevdiği yazarlardı. Bu sırada, Santa Croce'de, Santa-Maria-Novella'da din ve felsefeyle ilgili konferansları da dinliyor, büyük Albert'in, Thomas d'Aquin'in felsefe ve din öğretileriyle haşırneşir oluyordu. Coşkuyla yaptığı incelemeler, bilgi aşkı, doğduğu şehrin politika hareketleriyle de ilgilenmesine engel olmadı. Floransa hükümetini "guelfe" partisi yönetiyordu (Dante'nin ailesi de, pek zengin olmamakla birlikte, asil, guelfe idi). Hükûmeti yönetmek güç oluyor, imtiyazlarına dört elle sarılmış büyüklerle halk arasında sürekli savaşlar oluyordu. 1293'ten sonra, sanatsızların devlet işlerinde görev alamamaları kararlaştırılınca, Dante tıp ve eczacılık sanatlarına yazıldı.

Elimizdeki belgeler, Dante'nin 1295'ten 1300'e kadar politikada büyük bir hareketi olduğunu göstermiyor. Yüzyılın sonuna doğru parti Aklar ve Karalar diye ikiye bölündü, Dante de, amaçları sınırlı, barışçı olan, ama Roma karşısında Floransa'nın bağımsızlığını korumak istiyen Aklar'ı tuttu. Aklar, Karalar'a galip geldiler, ama Karalar papanın hırslarından faydalanıp ona dayandılar. Dante başka beş kişiyle birlikte Konseye seçildiği zaman (1300) şehrin iç durumu pek karışıktı. 23 haziranda, Dante'nin başkanlığa seçilişinden birkaç gün sonra, senyörlük yedi Ak şefin sürülmesine karar verdi. Konseyin gösterdiği ölçülülük ve doğruluk bir fayda vermedi; papanın Karalar lehinde araya girişi de Akların büyük bir kısmını telâşlandırmaktan geri durmadı. Dante, Roma ile uzlaşmak istiyen Aklara karşı, uzlaşmazları tuttu; onların en yetkili sesi oldu, birçok toplantılarda papanın bazı isteklerini açıkça reddetti.

Birkaç ay sonra, Karalar Charles de Valois'ya başvurdu-

lar. O da 1301 yılında, silâhlı bir direnmeyi bastırıp şehre girdi. Sürgün edilmiş Karalar şehre dönüp Akları yargıladılar. Dante, iki yıl sürgün, halk hizmetinden uzak tutulma ve 500 florin para cezasına çarptırıldı. Ama anlaşılan bu sıralarda Floransa'da değildi, sorgu sırasında da yargı sırasında da ortada görünmedi (görünse belki de diri diri yakılacaktı), bu yüzden sürekli olarak sürgün kalma cezasını yedi.

Dante için, vatanından ömrünce uzak kalmasına yol açan sürgün hayatı başladı. *Tanrısal Komedya*'daki "karanlık orman" bölümüyle dünya cennetinde Beatrice'nin serzenişlerine bakılırsa, şairin bilincini, düşüncesini, hattâ inancını derinden derine sarsan buhran, sürgün yıllarından biraz öncedir: Dante "karanlık ormana" otuz beş yaşında, yani 1300 yılında düşmüştü. Mahkûmiyetinin ağırlığı yeryüzünde ahlâk düzeninin ve adaletin altüst oluşu gibi görünebileceğinden, bu büyük karışıklığın sürgünlüğünün ilk yıllarında olduğu da düşünülebilir. Mahkûmiyeti karşısında Dante'nin ilk tepkisi, öbür sürgünlerle birlikte Floransa'ya zorla girmeye çalışmak oldu. Ama Karalar sürgünler çetesini birçok kereler yendiler. Hem cesareti kırılan, hem de sürgünlük arkadaşlarıyla anlaşamıyan Dante, onlardan uzaklaşmıya başlamıştı. Bu günler onun sürgünlük yıllarının en ağır, en acı çağı oldu. Leonardo Bruni'ye bakılırsa, bağışlanıp Floransa'ya dönebilmek için en büyük alçalışlara boyun eğdiği zamanlar olmuştu. Bunun için çok çabalar harcadı, sadece ileri gelenlere değil, bütün Floransa halkına seslenen mektuplar yazdı.

Ama boyun eğişi çok sürmedi; çok geçmeden, haksızlık karşısında kurtarıcı bir tepki ona güç verdi, İtalya içindeki yolculuklarını daha kolay katlanılır bir hale getirdi. İlkin Verona'da Şcaliger'lerin sarayına kabul edildi, ama İtalya'yı dolaşarak "başkasının merhametine borçlu olunan ekmeğin ne kadar acı, yabancıların yanına varmak için çıkılan merdivenlerin ne kadar sert olduğunu" görmek vardı kaderde. 1306 ekiminde Lunigiane'de, Malespino'ların sarayında bulunuyordu; bir yıl sonra da Casentino'da. Bu çağ, *Şölen*'in ve *Halk dilinin güzelliği üstüne deneme*'nin yazıldığı çağdır. 1308'de Dante'nin ailesiyle, hiç değilse oğullarından biriyle birlikte Lucques'te bulunmuş olması mümkündür. Ama ertesi yılın ilkbaharında Lucques, Floransa sürgünlerine yasak edilmiştir. Şair gene âvare bir hayata başlamak zorundadır. Bu hayat hakkında fazla birşey bilmiyoruz. Dante'nin bu arada Paris'e gitmiş olma-

sı mümkündür. 1308 yılında Yedinci Henri'nin imparator olması, politika durumundan memnun olmayan Guelfe'lerde büyük umutlar uyandırmıştı. Avignon'daki papa da bu umutları destekliyordu. Dante de İtalya'nın bütün sıkıntılarından kurtulacağını sandı. Ama Henri, 1311 yılında, Dante'nin umduğunu yapacak, yani Piza'dan Floransa'ya gidecek yerde, imparatorluk tacını giymek üzere Roma'ya gitti. Düşmanları çoğaldı. Papa da onun aleyhinde olduğunu bildirdi. İmparator Roma'dan ayrılıp Floransa üzerine yürüdü, şehri kırk gün kuşattı, sonra bu işten vazgeçip Robert d'Anjou'ya karşı bir sefer hazırlamak üzere Piza'ya gitti. 1313 yılında ordu yürüyüşe geçti, bütün İtalya'da müthiş bir panik başladı, ama Henri birdenbire öldü. İmparatorun zaferinden evrensel bir barışın nimetlerini bekliyenler, umutlarının yıkıldığını gördüler.

Dante bu yıllarda, geçici iktidarla manevî iktidar arasında bir ayrım yapma problemiyle uğraşmaktaydı, *Evrensel monarşi* adlı Lâtince denemesini yazdı; kendini en büyük eserine vermeye devam etmekle birlikte, âvare hayatına yeniden başladı. Bu esere 1308, 1309 yıllarında başlamış olması pek mümkündür.

1315 mayısında, Floransa Uguccione della Faggiula'nın ciddi tehdidi altında bulunuyordu. Şehrin başındakiler, sürgünleri bağışlamanın şehir için çok faydalı olacağını düşündüler. Bundan faydalanmak için, sürgünün pek az bir para ödemesi, ama alçaltıcı bir törene boyun eğmesi gerekiyordu. Dante, bu haberi kendisine bildiren dostuna, mağrur bir vekarla, ama sakin bir şekilde, böyle birşeyin kabul edilemiyeceğini söyledi. 1315 kasımında Floransa şehri, kendisini de, oğullarını da ölüme mahkûm etti, ama Verona ve Ravenna şehirleri son yıllarında şair için birer sakin sığınak oldu. 1318'den sonra, sürekli olarak Ravenna'da oturmaya başladı; bu arada, *su ve toprak meseles*ini tartışmak için birkaç günlüğüne Verona'ya da gitti. Büyük eserinin *Cennet* bölümündeki yüce şiire bakarak, Dante hemşerilerinin kendisini çağırıp "Bizim Şairimiz" diye bağırlarına basacaklarını umuyordu. Ama 1321 eylülünün on üçüncü gününü on dördüncü gününe bağlıyan gecede birdenbire öldü. Ravenna şehri de, o gün bugün, şairin cesedini kendi bağrından ayırmaya hiç bir zaman yanaşmadı.

Vincenzo PERNICONE

CEHENNEME GİRİŞ

Dert şehrine benden gidilir,
Bitmiyen azap içine benden gidilir,
Lânetliler arasına benden gidilir.

Haktan aldı yüce ustam ilhamını
Tanrı gücü yarattı beni
Akıllar aklı, sevgiler sevgisi.

Bir şey varolmadı benden önce Tanrıdan başka
Ve ben var olacağım varlık oldukça
Girenler her umudu bırakın benden içeri.

Bir kapının başında yazılı gördüm
Bu karanlık bu kapkara sözleri
Dedim: Hocam, acı geldi bu sözler bana.

İçimden geçeni anlayan hocam
Dedi: kaygıların yeri yok burda
Her çeşit korku bitmeli burda.

Geldik gayri geleceğimiz yere
Sana, göreceksin dediğim dertli sürü,
Akıl nurunu kaybetmişler sürüsüdür.

Sonra tuttu hocam elimden
Güler yüzü ferah verdi içime
Ve girdik beraber esrarlı âleme.

Acı sesler geliyordu uzaktan
Tek yıldızsız havaların içinden,
Gözüme yaş getiren feryatlar, derin iniltiler.

Bir acaip diller sonsuz küfürler
Acıdan yanan öfkeden kuduran
Döğünüp çırpınan insan sesleri.

Uçsuz bucaksız karanlıklar içinde
Dönüp duruyordu bu ses kasırgası
Deli rüzgârlara kapılmış kumlar gibi.

Korkular sardı içimi, dedim:
Hocam, nedir bu karanlıkta duyduklarım.
Kimdir böylesine azap çeken insanlar.

Dedi: Bahtsız ruhların perişan halidir bu,
O ruhlar ki dünyada gamsız yaşadılar
Ne günah ne de savap işlediler.

İğrenç meleklerle bir aradalar şimdi
O melekler ki ne âsi oldular, ne kul,
Yalnız kendi kendilerini düşündüler.

Gökler leke sayıp atmış onları,
Cehennemse alt katına almamış
Lânetliler görüp övünmesin diye.

Dedim: Hocam, bu ruhların dertleri ne?
Sebeb ne böyle yanıp yakılmalarına?
Dedi: Kısaca anlatayım sana:

Ölmek umutları yok bunların
Hayatlarıysa öyle pis ki zavallıların
Her baht daha iyi, derler, bizim bahtımızdan.

Adlarını hiç kimseler anmaz dünyada,
Hakkın rahmeti semtlerine uğramaz.
Bırak, konuşmıyalım onlardan, bak geç.

Çeviren: Sabahattin EYÜBOĞLU

CEHENNEM'DEN

Birinci Canto

Hayat yolu ortasında kendimi
Karanlık bir orman içinde buldum,
Anladım yolumu kaybettiğimi.

Aklıma geldikçe hâlâ korktuğum
Bu yabani, haşin, büyük ormanı
Anlatırken bile ürperiyorum.

Ölümden daha korkunç buldum onu,
Ama başka iyi şeyler de vardı,
Anlatayım onların ne olduğunu.

Doğru yoldan saptığım zamanlardı,
Bilmiyorum nasıl girdim oraya,
Uykudaydım, uykum derin, ağırdı.

İçimi korkuya salan bir saha,
Sonlarına doğru bir tepe, yüksek,
Baktım orda şöyle bir yukarıya.

İnsana doğru yolu göstererek
Doğan günün ışığiyle örtülü
Koca dağ doruktan eteğinedek.

Gece derin, karanlık, üzüntülü,
Kalbimi dolduran korku bir anda
Hafiften şöyle bir durdu, çözüldü.

Denizden karaya soluk soluğa
Çıkanlar karanlık sulara doğru
Geri dönüp dönüp nasıl bakarsa,

Hâlâ kaçan ruhum -şaşkın, korkulu-
Canlıların asla geçemediği
Bir yola doğru öyle bakıyordu.

Vücudumu dinlendirdim bir iyi,
Sonra gene, ıssız yola koyuldum,
Duran bir ayağım aşağıda idi.

Çeviren: Cevdet KUDRET

FRANCESCO PETRARCA

(1304 - 1374)

İtalyanların en büyük şairlerinden biri olan Francesco Petrarca, 20 temmuz 1304'te Arezzo'da doğdu, 19 temmuz 1374'te Arqua'da öldü. Köklü ve aydın bir ailenin çocuğuydu, babasının sürgün edilmesi üzerine pek güç bir duruma düşmüşlerdi. Petrarca öğrenimini babasının sonradan yerleştiği Provansa'da yaptı, sonra da babasının isteğine uyarak hukuk öğrenimine devam etmek için Bolonya'ya gitti. 1326'da kesin olarak hukuku bırakarak kendini edebiyata verdi. Kilisenin emrine girdi. Zekâsı ve bilgisiyle çabucak dikkati çekti, kardinal Joan Colonna'nın himayesini kazandı, uzun zaman bir oğul gibi kaldı onun yanında. Kültür birliğiyle bağlanmış, geniş bir ekolün önderi olmasını sağlıyan dostları bu sıralarda kazandı. Provansa'da geçen bu yıllar Petrarca'nın hayatında pek önemli bir yer tutar. İlk aşkı bile bu yıllarda tatmıştır. Çünkü, kendi hikâyesine göre, Laura ile ilk karşılaşması 6 nisan 1327'de, Avignon'un Sainte-Claire kilisesinde olmuştur. Sevgilinin dürüstlüğü bu aşkı çabucak gevşetti, yavaş yavaş ateşini söndürdü. Ama bu aşk Petrarca'da pek canlı bir hatıra ve bir özlem bıraktı; daha da önemlisi, *Canzoniere*'nin hemen hepsinin konusu bir aşk olan şiirlerinin de gösterdiği gibi, bütün düşünce hayatı bu aşkta yansıdı.

Aslında Petrarca, aşk hüznüyle ilgili sözler altında, kişiliğinin sırrını meydana getiren daha büyük bir hüznü anlatır. *Canzoniere* insansı ile tanrısal arasındaki uzlaşmazlığı gösterir. Petrarca'nın hüznünün temel özelliği budur; üstelik, hiç bir zaman çaresi bulunmamış olan bu hüzne başka dert kaynakları da karışır. Petrarca, yeryüzü nimetlerinden doyasıya

bir zevk almaz; onlarda bir doyuruculuk bulmaktan uzaktır, onu bundan önliyen şeyse, hayatın geçiciliğinin bir türlü aklından çıkmayışıdır. Hemen her eserinde, uçup giden zaman üstüne, ölüme doğru hızlı koşu olan hayat üstüne bir iki söz bulmak mümkündür. Bunun sonuçları da derin ve çeşitlidir: ilkin bütün hayatını hüzne boğan bir acı, sonra geriye kalan zamandan tam olarak faydalanma kaygısı, sonra değer verdiği herşeyin uçup gittiğini görmek korkusu. Bütün bunlar, Petrarca'yı yiyip bitiren bir sıkıntıya yolaçar, huzur isteğine bağlanan bir sıkıntıya. Bu hep böyle sürüp gider. *Canzoniere*'nin birinci ve ikinci bölümlerindeki şiirler arasında hiç bir fark görülmez. Petrarca'nın isteklerinin, umutlarının, sıkıntılarının, hüzünlerinin her zaman aynı kaldıklarını gösterirler. Bu da Petrarca'nın iç hayatında hiç bir gelişme olmadığını ortaya koyar.

Avignon'da kaldığı yıllarda geçirdiği düşünce ve sanat deneyleri de pek önemli oldu, yorulmak bilmeden yaptığı incelemeler, çalışmalarla kültürünü son derece genişletti. Durmadan gelişip tamamlanan bu kültür, halk ağzı ve lâtince yazılan edebiyat eserleriyle at başı yürüdü. Bu arada, gene bilgisini artırmak amacıyla iki büyük yolculuk yaptı. 1333'te Paris'e, Liège'e, Kolonya'ya gitti. 1337'de, Roma'da, klâsik ilk çağ üzerinde geniş incelemeler yaptı. Petrarca'nın hümanizmasının temeli, ideal bir dünya arzusudur: kendi çağına olan kinle ilkçağı incelemek, ne kendinde, ne de çevresinde bulabildiği bir ruh ve düşünce mükemmelliğini aramak ister.

İlkçağ aşkı, Petrarca'da canlı bir aşktır. Tutkun olduğu bu eski dünyayı olduğu gibi kavramıya çabalar; kendi lâtincesini eski çağın örneklerine benzetmek için uğraşır, kaybolmuş metinleri bulabilmek için çok çabalar harcar. Uğradığı her yerde yardım arar. Dostluklarının sıkı örgüsü bir ekol yaratmasını sağlar. Petrarca bu ekolün önderidir, öğrencileri bol ve coşkundur, bunların en ileri geleni de Boccacio'dur. Petrarca'nın Boccacio ile dostluğu İtalyan edebiyat tarihinin temel taşıdır; onların çalışmalarıyla, edebiyat uygarlığı ruhu olacak bir zevk ve yönelim belirir.

1337 yılı, Petrarca'nın Vaucluse'ün tatlı yalnızlığına ilk kavuştuğu ve gayrimeşru çocuğu Giovanni'nin doğduğu yıldır. Petrarca Vaucluse'de *Afrika* ve *Ünlü insanlar* adlı iki esere başladı, ama ikisini de bitiremiyecekti. 1341 yılı, Petrarca'nın

hayatında üçüncü bir devrenin başlangıcı oldu, artık bazan İtalya'da, bazan Provansa'da kalıyordu. 1342 şubatına kadar Parma'da, 1343 eylülüne kadar Vaucluse'de, 1345 ekimine kadar gene İtalya'da, 1347 kasımına kadar Provansa'da, sonra aşağı yukarı dört yıl boyunca İtalya'da sonra da son olarak Vaucluse'de oturdu. İtalya'da ilk defa oturmaya başlaması, Roma'da şairlik ve pek bilgin kalem adamlığı ünü sayesinde defne dalından taç giymesi vesilesiyle olmuştu (8 nisan 1341). Roma dönüşü, hemen hemen iki yıl boyunca, Parma senyörü Azzo de Coreggio'nun misafiri oldu, ıssız Selvapiana'yı tanıyıp sevdi. Petrarca birçok sayfalarında yalnızlığı övmüştür, telâşlı, gürültülü şehirlerden uzakta, kırların sakinliği içinde yalnız yaşamayı sevmiştir. Ama yalnızlığı sevmesi insanlardan nefret edip onlardan kaçan bir kimse olmasından, bir köşeye çekilip düşlere dalmaktan hoşlanmasından değildi. Çalışmalarını kolaylaştırdığı için seviyordu yalnızlığı. 1342 şubatından sonra, ikinci gayrimeşru çocuğu Francesca doğdu. Gene aynı sıralarda kardeşi Gherardo'nun rahip olması, Petrarca'yı uzun yıllardır kapıldığı tutkuların boşluğu üzerinde düşünmeye yöneltti.

Sırrım ya da Dünyanın küçümsenişi ile *Mezamirler*'i bu sıralarda yazdı. 1343 yılında papanın Napoli sarayındaki elçisi sıfatiyle Alpler'i bir kere daha geçti. Sonra gene uzun zaman Parma'da kaldı, burada yeni bir tarih eseri, *Hatırlanacak şeyler*, üzerinde var çabasıyla çalışmaya başladı, ama Visconti'nin birliklerinin Parma'yı kuşatması üzerine, Parma'dan tehlikeli bir şekilde kaçtığı için, bu eserini de bitiremedi. Aynı yılın sonlarına doğru sevgili Vaucluse'üne geldi, burada iki yıl boyunca sakin bir hayat yaşadı. *Çoban şiirleri*'ni yazmıya başladı, *Yalnız hayat* ve *Rahiplerin huzuru* adlı eserlerini tamamladı. 1347 yılında, Roma halkının asillere karşı ayaklanıp Cola di Rienzo'yu başlarına geçirdiklerini öğrenince sevinçle İtalya'ya döndü. Birçok kereler Roma vatandaşı ilân etmişti kendini, Roma'yı "dünya başkenti, bütün şehirlerin kraliçesi" olarak görüyordu. Ona göre, halklar evrensel barışın huzuruna ancak Roma yeniden dünyanın efendisi olduğu zaman kavuşabilirlerdi. Eski imparatorluğun yeniden kurulmasını engelliyen herşey iğrençti. Cola di Rienzo'nun eski Roma Cumhuriyetini yeniden kurma teşebbüsünü öğrenince, bu teşebbüsü göklere çıkardı; ama Roma'dan gelen haberler Cola'yı umduğundan başka türlü gösteriyorlardı. Bunun üzerine Parma'-

ya gitti, 1348 yılında başdiyakos görevini aldı burada, ama sık sık yolculuk ediyordu, Mantoue'ya, Roma'ya, Padoue'ya gitti, Padoue'da bir papaslık geliri elde etti. Gene 1348 yılında, Parma'da, Laura'nın ölüm haberini aldı: gene insanca şeylerin boşluğunu düşünmeye başladı. 1351'de Vaucluse'ü bir daha görmek istedi, ama pek az kaldı burada. İki yıl sonra, başpiskopos Giovanni Visconti'nin davetini kabul ederek Milâno'ya yerleşti. Giovanni Visconti, sonra da Bernabo ve Galeazzo, Petrarca'ya birçok resmî görevler verdiler: Cenova'yla, Venedik'le, imparator Dördüncü Charles'la, asi Jacopo Bussolari ile, Fransa kralıyla anlaşmalar yaptı, ama özgürlüğünün üstüne titriyen bir insan olduğu için, belirli bir görevi hiç bir zaman kabul etmedi. Milâno'da dokuz yıl kaldı. *Invectiva contra quendam magni status hominem, Suriye yolu, Bir hekime sövgüler* ve *Adsız* bu yıllarda yazıldı. Gene bu yıllarda, eskiden yazdığı birçok eserleri yeniden gözden geçirdi. 1361 yılında, bir veba salgınından kaçmak için Milâno'dan ayrılıp Padoue'ya sığındı. Oğlu Giovanni'nin ölümünü burada öğrendi. Salgının yayılması yüzünden buradan da çabucak ayrılıp Venedik'e gitti: bu şehirde beş yıl kaldı, Cumhuriyet hükûmeti kendisine saygı gösteriyor, kızının varlığı, üstün insanların dostluğu içine huzur veriyordu.

Bu yıllarda, edebiyat çalışmaları pek verimli oldu. *Epistole metriche*'yi tamamladı, *Mezamirler*'ini gözden geçirdi, *Canzoniere*'nin son şeklini meydana getirmiye başladı; *Mektuplar*'ı *Her iki kadere karşı çareler*'i yayınladı. Bu kitap hayatın her hali için büyük bir kişinin örneğine dayanan bir öğüt veriyor, Petrarca'da edebiyatla hayatın hümanizma hareketinin bir bileşimi içinde kaynaştıklarını gösteriyordu. Kısa fasılalarla Pavie'de, Padoue'da kaldıktan sonra, son barınak olarak Arqua'daki küçük evi seçti. Hayatının son günlerini burada geçirecekti. Eskiden Vaucluse'de, Selvapiana'da olduğu gibi, burada da "gürültü patırtıdan, işten güçten uzak bir halde, durmadan okuyarak, yazarak, tam bir ruh huzuru içinde", gönlünce yaşıyabildi. *Zaferler*'e çalıştı, *İhtiyarlık mektupları*'nı topladı, son polemik eserlerini: *Kendi cahilliğim ve başka birçoklarının cahilliği üstüne*'yi, *Lânet edene sövgü*'yü yayınladı. Ama Arqua'daki sakin barınak şairin sağlığına pek elverişli değildi, sağlığı bozulmuştu artık, 1369'dan beri sıtma nöbetlerinden rahatsızdı, ertesi yıl pek ağır bir bayılma geçirdi, bundan sonra bir daha kendini toplayamadı. 19 temmuz 1374

günü, sabahleyin, ailenin insanları Petrarca'yı yatağında ölü buldular.

Pietro Giorgio RICCI

SONNET

Dağılır yele karşı altın saçları
Uçuşurdu bin bir büklüm içinde.
Bir hoş ışık vardı gözlerinde
Pırıl pırıl, sönmüş o zamandan beri.

Bir iyilik sarardı yüzünü bazan
Bilmem, belki bana öyle gelirdi.
Ben, o sevdaya can atan deli
Nasıl yanıp tutuşmazdım o zaman.

Yürüdü mü yerden kurtulurdu sanki
Melekler öyle yürüse gerek. Sözleri
Bir başka türlüydü insan sözlerinden.

Gökte bir ruhtu o, bir canlı güneşti.
Öyle gördüm ben; öyle değilmiş şimdi.
Yay gevşemiş, ne çıkar, yara gitmez gönülden.

Çeviren: Sabahattin EYÜBOĞLU

ŞİİR

Rüzgâr kanadlı bir yeni melek
İndi yeşil kıyımıza göklerden
Ben yürüyerek gidiyordum bahtımın peşisıra
Görünce beni ortada garip, bir tek
Bir ağ gerdi melek beyaz ipekten
Yolumda yeşildeyen çayırlara.
Tutuldum, ama canım yandı desem yalan
O ne tatlı ışıktı gözlerinde parlayan.

Çeviren: Sabahattin EYÜBOĞLU

FRANÇOIS VILLON
(1431 - ?)

François de Moncorbier 1431 yılında, Paris'in yoksul bir sokakcığında dünyaya geldi. O sıralarda Paris İngiliz boyunduruğu altında inlemekteydi, salgın hastalıklar ve açlık yüzünden eriyip gidiyordu. Erkenden dul kalan annesi, bu çetin yıllarda, kendisinden daha iyi durumda olan bir akrabasından, papaz Guillaume de Villon'dan yardım gördü. François da kendine babalık eden bu adamın adını aldı. Adam François'yı Faculté des Arts'a yazdırdı, önemli görevler alabilmek için bu okulu bitirmek şarttı, François Villon da ilerde bitirecek ama fazla bir faydasını görmiyecekti. Pek karışık bir çevreydi burası. Avrupa'nın dört bir yanından gelmiş, patırtıcı bir kalabalıkla doluydu, uluslar arası dil olarak ortaçağ lâtincesi konuşuluyordu; kralın zabıta memurlarıyla sürekli olarak başları derde girerdi. Öğrencilerinin sebebolduğu sonu gelmez kavgalarda, imtiyazlarının üzerine titriyen üniversite, kendilerini korurdu. Çalgıcısından hırsızına, hırsızından kalpazanına kadar her türlü insan kaynaşırdı burda. Bu karışık ama son derece eğlenceli topluluk Villon'a sonsuz bir zevk veriyordu. Villon da onlara katılıyor, onların hayatına alışıyordu. Çok geçmeden bu garip, bu "kara kuru" delikanlının girip çıkmadığı meyhane, batakhane, kumarhane kalmadı.

1455 yılında, 5 haziran akşamı, koruyucusunun başpapaz olduğu Saint-Benoît-le-Bétourné'nin kapısı önünde, bir taş kanape üstünde, bir papaz kendisine saldırıp yaraladı. Villon'un palasını çekmesiyle adamın kasığına saplaması bir oldu, bir vuruşta öldürüverdi. Bundan sonra, kirişi kırmanın iyi olacağını düşündü. Hangi bölgeye sığındığı bilinmiyor, ama sonunda nasıl bozulduğuna bakılırsa, Burgonyalı serserilerin arasına katıldığına inanmak gerekiyor. Zaten yakın dostlarının çoğu da bunlar arasındadır. Altı ay sonra, herhalde "başını birçok belâlardan kurtaran" papaz Guillaume'un araya girmesi sayesinde, Paris batakhanelerinde yeniden boy gösteriyordu.

Ama, aradan bir yıl bile geçmeden, beş arkadaşıyla birlik-

te, Navarre kolejinin duvarlarından atlıyor, kilitleri, sandıkları açıyor, içinde beş yüz altın bulunan bir kese çalıyordu. Bundan sonra gene Paris'ten uzaklaşıyor, ilk eseri *Petit Testament'*da (Küçük Vasiyet) bu birdenbire gidişi, kötü aşk maceralarına bağlıyordu. Olabilir, ama bunda, Angers'de paralı bir ihtiyar rahibe indirilecek darbeyi incelemek arzusu gibi, adalet korkusunun da bir etkisi olmuştur.

Kaçmakla iyi etmişti, çünkü Navarre hırsızlığının elebaşılarından biri yakalanmış ve suç ortaklarının adını bildirmişti. Villon'a Paris yasaktı artık. Fransa ortalarında serseri serseri dolaşır bir zaman, sonra izi kaybedilir. 1461'de yeniden bulunur bu iz, Orléans piskoposunun emri üzerine, bütün yazı, ayaklarından zincire vurulmuş bir halde, sadece ekmek yiyip su içerek Meung-sur-Loire hapishanesinde geçirmiştir. Belki de bu, dostu Colin de Cayeux'yü "postundan eden" bir hırsızlık ve cinayet meselesi yüzündendir. İşler kötüye gidiyordu: piskopos kötü genci serbest bırakmak niyetinde değildi, ama, bu sırada, bir talih eseri olarak, yeni kral On birinci Louis Meung yakınından geçti: tahta geçişi şerefine, uğradığı bütün şehirlerde mahkûmlara af fermanları veriyordu. Villon da herşeyi düşünerek Navarre hırsızlığını da bağışlattırdı. Gene gelip Paris'te yaşamıya başladı, iğne ipliğe dönmüştü ama o sırada *Grand Testament'*da (Büyük Vasiyet) belirttiği utanç ve pişmanlığa rağmen, tamamiyle düzelmemişti.

1463 kasımında bir gece, üç arkadaşıyla birlikte, papaz çömezlerini sınıflarının tamamiyle aydınlık pencereleri altından alaya alır, hakaret eder, kışkırtır. Çömezler de dayanamayıp çıkarlar. Kavga başlar, palalar sallanır. Villon daha başlangıçta sıvışır. Gene de arkasını bırakmaz, sorguya çekerler, başka birkaç kişiyle birlikte Villon da "asılıp boğulmaya" mahkûm edilir. Dâvaya itiraz eder, cezası hafifleştirilir, ama "kötü hayatı göz önüne alınarak" on yıllığına şehirden kovulur. Otuz iki yaşındadır.

Sonra ne oldu? Bilinmiyor. Uzun zaman yaşamamıştır şüphesiz. Uslansaydı, başka eserler yazardı. Suç işlese, mahkeme arşivlerinde izi kalırdı.

"Serseri, ayyaş, kumarbaz, otlakçı, dolandırıcı, hırsız, kapılar, kasalar açma ustası François de Moncorbier, nâm-ı diğer Villon'un, heyecanlı, cürümlü, sefih" hayatı böyle geçti. Ama on beşinci yüzyılda bulabileceğimiz en yüksek, en etkili şiiri de o verdi.

Villon'un *Petit Testament*'ının asıl adı *Les Lais de Maître François Villon*'dur. Şiir, dış şekli ile, o zamanlar moda olan, şairin veda bahanesi altında çağdaşlarını alaylı çizgilerle iğnelemesini sağlıyan "congé" çeşidine uyar. Ama bir sözde-ölenin hayattan ayrılmadan önce armağan dağıtmasını Villon'un icadettiği anlaşılıyor. Herkese birşeyler dağıtır. Kendi servetini dağıtırken saydığı nesneler gözlerimizin önünde ilkin bir beyzade hayatı canlandırırsa da daha sonra bu eşyalara eski kunduralar, meyhaneye rehin olarak bırakılmış çamaşırlar da eklenir. Maddeyle ilgisi olmayan armağanlar da dağıtır: yakayı ele vermiş (yani Chatelet'ye hapsedilmiş) "güvercinlere" gardiyanın lütfunu armağan eder. Deli bir sevinçle dolup taşan bu küçük sekizlikler zekâyla parıldar.

Grand Testament aynı çerçeveyi ele alıp kesinleştirir. Şairin yazmak niyetinde olduğu belirttiği, uygun bir vasiyetnamedir bu. Baş tarafta, uygun düştüğü gibi, deli gençliği ve hayatın kısalığı hakkında parçalar yer alır. Vasiyetini kimlerin gerçekleştireceğini bildirir, gömülmek istediği yeri belirtir. Sonra armağanlarını sıralar. Bunlar, birinci kitabındaki gibi maskaraca şeyler değildir. Villon eserinin şurasına burasına baladlar serpiştirmiştir. Bu baladlar şiirin yeknesaklığını giderirler. Geçmiş Zaman Kadınlarının Baladı, Villon'un Meryem Anaya Yalvarmak İçin Anasının İsteği Üzerine Yazdığı Balad gibi bazıları, onun şaheserleri arasında yer alırlar. Aynı şekilde, şuraya buraya, her çeşitten düşünceler gelir, her vesileyle şairin gerçek düşüncesini gösterirler. Gelişmeyi yöneten tek şey, hayalin eğimidir. Hiç bir kimse kendini böylesine kararlı bir şekilde eserine konu yapmamıştır.

Villon'un özden yanı, herşeyden önce, mizacının hareketliliği, sevinçten kedere, heyecandan alaya geçişindeki kolaylıktır. "Gözyaşları içinde gülüyorum": bir baladının bu mısraı tam onu özetliyebilecek bir sözdür. Her an meydana gelen mizaç değişikliği, eserinin etkisini son derece artırır. Mizacı değişkense de, gözü şaşılacak derecede canlıdır, gerçeğin özden ya da gülünç yanını çabucak kavrayıverir. Villon görmekte ve vermekte en yüksek dereceye ulaşır. Kesin çizgileri, çiğ renkleri, anlattığını kuvvetle belirtmesini sağlar. Maskaralıklar, çığlıklar, cinaslar, ustaca hatırlayışlar arasında, çoğu zaman kısa, küçük bir mısra bize bir dünya gösterir, bir daha çıkmamasıya aklımıza yerleşir.

Ama Villon sadece bir kopuklar şairi değildir. İliklerine

kadar bozulmuş olan bu cani, bu hırsız, eşsiz bir hayal gücüne sahiptir. Meung hapishanesinden çıktıktan sonraki pişmanlığını belirten, içe işleyici mısralarını biliriz. Yeniden düşüşlerine rağmen, içtenliğinden şüphe edilmemelidir. Uzun hapislik aylarında, hayatı üzerinde düşünmüştür: yanlış yola saptığı sonucuna varmışsa, bunda şaşılacak birşey yoktur. Üniversitede ya da kilisede yoluna dosdoğru devam etseydi, çok daha mutlu olacaktı, "bir evi, yumuşacık bir yatağı" olacaktı. Pişmanlıklarının maddeye dayanması da, içtenliğinin tam olduğunu gösterir. Sonradan kötü alışkanlıklarına yeniden kapılmasına gelince, böylesi hiç görülmemiş birşey değildir.

Pişmanlığı bir yana, kötülüğü meslek edinmiş bir adam hayatıyla bağdaşmıyan hiç birşey görülmez Villon'da. Anası için pek güzel kelimeler kullanır: ama canilerde aile duyarlığı gerçekçi Fransız sanatının ortak yanı değil midir? Tertemiz bir imanı vardır: ama günümüzde bile, halk ruhunun din etkisinden sıyrılamadığı ülkelerde,azizleri ve Meryem'i saygıyla anan kaatiller yok mudur? Jeanne d'Arc'a ağlamış, Fransız ülkesinin kötülüğünü istiyeceklere lânet yağdırmıştır: ama yurt duygusu günahsızların imtiyazı değildir ve yoldan çıkmış birçok insanlar yurtları için hayatlarını vermişlerdir. Sonra, maceralı hayatının her adımında, ölümle burun buruna geldiğine göre, ölümün bütün ruhlarda hazır olduğu bir çağda, ölümü aklından çıkaramayışına da şaşmamak gerekir.

Burada, Villon'u büyük şair yapan şeye dokunuyoruz: Villon ölümün şairidir. İşte bütün varlığının olağanüstü, acılı titreşimiyle, bütün sinirlerinin ürpertisiyle verdiği genel duygu. Sapasağlam tende, öbürsü günün iskeletini görür. İhtiyarlık, yani hoş ve güzel bir şeklin bozulması, Villon'un tüylerini ürpertir, düşüncesi can çekişmenin kıvranışlarını, hoş ve sevimli şeylerin bulantı verici çöküşünü tekrar tekrar çizer. Şehvet düşkünü Villon, bedensel çürüyüşün en belirli, en tiksindirici görüntüsüyle sarsılır.

Çünkü ihtiyarlıkta ve son bozuluşta, yalnız bedenin ihtiyarlığını, yalnız bedenin bozuluşunu görür. Çağdaşı Rutebeuf, geçmiş zaman yiğitleri nerdeler, diye sormazdı. Bedenlerini aklına getirmez, ruhlarını da gökte, Tanrı katında görürdü. Hristiyan inancının bu daralışı, aynı sıralarda ortaya çıkan heykeltraşların mezar heykellerine verdikleri gittikçe gerçekçi özellik, Villon'un gözlemine derinden derine bunaltıcı bir hava getirir. Vara vara bilgisizliğe varır: "Ama nerde geçen yılın

karları?" Ama, hiç değilse, hiç kimsenin yakayı sıyıramadığı bu akıl ermez kaderin manzarasını her zaman göz önünde bulundurur. Ve toplumun kirli alt basamaklarında yaşamış bu zavallı serseri, ölümün evrensel zorunluluğundan, büyük ve acı bir eşitlik dersi çıkarır: ama ona bu duyguyu veren de bedendir gene, iskelet ve kafataslarının ayırdedilmez yığınıdır; hepsi de aynı şekilde çıplak, etsiz, adsız ve tiksindirici kemiklerdir. Villon, bu görüşü ile Shakespeare'in söyliyeceklerini daha önceden söylemiştir.

Zaten, *Testament*'larının dışta kalan çerçevesi ile Ortaçağa bağlıysa da, Villon yepyenidir. İçten ve tam bir şekilde yeni olan ilk şairdir. Lirizmin ilkesini kendinde taşır: şiiri, zavallı ruhunun iniltisidir ve yalnız bu iniltidir. Bu gülen ve yakınan, günahlarını, kötülüklerini ayıplıyan sesin içinden, sonu gelmez insanlığın çığlığı geçer bazı bazı: on beşinci yüzyılın bu garip serserisi bizden konuşur, bizim için konuşur, bunu duyarız, onu büyük yapan da budur.

G. LANSON - P. TUFFRAU

ASILMIŞLARIN BALADI

Olmayın bu kadar katı yürekli,
Ey dünyada kalan insan kardeşler;
Allah da sizden razı olur belki
Sizler acırsanız bizlere eğer;
Şurada asılmışız üçer beşer;
Kuş sütüyle beslenen şu bedene
Bir bakın, dağılmada günden güne;
Bakın kül olan kemiklerimize;
Gülmeyin, dostlar, bu hale düşene;
Tanrıdan mağfiret dileyin bize.

Kanun namına öldürüldük diye
Hor görmeyin bizleri, kardeş bilin;
Dünyada herkes akıllık olmaz ya,
Biz de böyle olmuşuz neyliyelim,

Madem alnımıza yazılmış ölüm,
İsa Peygambere dua edin de
Yanmaktan cehennem ateşinde
Esirgesin bizi, acısın bize.
Etmeyin, işte ölmüşüz bir kere;
Tanrıdan mağfiret dileyin bize.

Görmedik bir gün olsun rahat yüzü;
Yağmur sularında yıkandık yunduk;
Kurda, kuşa yedirdik kaşı, gözü;
Gün ışıklarında karardık, yandık;
Kuş gagalariyle kalbura döndük;
Durmadan kâh şu yana, kâh bu yana
Esen rüzgârlarla sallana sallana...
Kargalar geldi kondu üstümüze.
Sakın siz katılmayın bu kervana.
Tanrıdan mağfiret dileyin bize.

D İ L E K

Büyük İsa, cümlenin efendisi!
Cehennem ateşinden koru bizi;
Koru bizi; acı da halimize.
Dostlar, görüyorsunuz halimizi;
Tanrıdan mağfiret dileyin bize.

Çeviren: Orhan VELİ

EVVEL ZAMAN KADINLARI BALADI

Diyin bana nerde hangi diyarda
Flora, o güzel Romalı şimdi?
Thaïs nerde, nerde Archipiada,
Birbirinin emmi kızı mı, kimdi?
Çayda, gölde bir ses olduğu demde

Dile gelen Echo hangi âlemde?
Güzelliği yoktu benî âlemde,
Ama nerde bıldır yağan kar şimdi?

Acep o bilgiç Héloïs nerde
Âşıklık var, Pierre Esbaillart, serde
Uğrunda katlandı bütün bu derde,
Hadım oldu, tuttu abalar giydi.
Keza nerde o kraliçe, hani,
Buyurdu kim koyup çuvala anı
Seine nehrine atın şu Buridan'ı?
Ama nerde bıldır yağan kar şimdi!

Nerdesin sütten ak kraliçemiz
Bülbül gibi şakır, söyleşirdiniz?
Koca ayaklı Berthe, Bietris, Allis,
Ya Haremburg Maine iline hâkimdi?
Nerde Jehanne, gönlü saf Loraine'li kız,
Ruan'da yakmıştı anı İngiliz?
Nerdedirler acep Meryem anamız?
Ama nerde bıldır yağan kar şimdi!

ARMAĞAN

Hey sultanım sorma bu yıl, bu hafta,
Nerde diye bulamazsın etrafta.
Gönlünde yer verme bu nakarata:
Ama nerde bıldır yağan kar şimdi!

Çeviren: Sabri Esat ŞİYAVUŞGİL

PIERRE DE RONSARD
(1524 - 1585)

1524 yılı eylülünde Vendômois'da doğup 27 aralık 1585'te Saint-Cosme-lez-Tour'da ölen Pierre de Ronsard, hem Fransız şairlerinin prensi, hem de modern Fransız şairlerinin ilki diye adlandırılabilir. Hayatının her merhalesi yeni bir şiirin, yeni bir şiir değişiminin damgasını taşır. Bir asilzadenin küçük oğluydu, Possonière şatosunda dünyaya geldi. Genç yaşta, maiyet beyzadesi olarak, kral çocuklarının hizmetine girdi, bu iş onu Madeleine de France'la birlikte İskoçya'ya kadar götürdü. Ama genç asilzade birdenbire sağır oluverince, ilerisi için askerliği de, diplomatlığı da düşünemedi, kiliseye yönelmek zorunda kaldı, papaz olacak değildi, ama kilise Ronsard'a bazı kazançlar sağlıyabilirdi.

Ne var ki herşeyden önce edebiyata verdi kendini. Bunun için, babasının ölümünden sonra Paris'e geldi. Çok geçmeden, dilci Dorat'nın yönettiği Coquelet kolejine girdi. Burada Johachim du Bellay'i, başka birçok dostlarını buldu. Dorat kendilerine eski Yunan şiirinin güzelliklerini gösteriyordu. Fransa'nın ilk edebiyat manifestosu olan *Fransız dilinin savunması* bu ateşli çevreden çıktı. Gerçekten de, Fransız dilini bırakıp lâtinceyi benimsemek istiyenlere karşı, bu dili savunmak gerekiyordu. Ama adı daha "Pléiade" olmayan yeni okulun asıl göz kamaştırıcı bir şekilde ortaya çıkması, 1550 nisanında, Pierre de Ronsard'ın *Quatre premiers livres des Odes*'u ile oldu. Fransız edebiyatında bir dönüm noktası olan kitap, şiirde devrim yapacağını bildiren pervasız bir önsözden sonra, lirik Teb şairi Pindare'a özenen *Odes pindariques* ile başlıyordu. Yunan siteleri Pindare'a Olempiyat oyunlarının galipleri için

türküler ısmarlarlardı. Ronsard ise atletlerin yerini krala ve prenseslere veriyor, onları "sonuna kadar" övüyordu. Ama bu şiirler pek öyle zevkle okunabilecek şiirler değildi. Bereket versin ki bunların yanında on küçük "ode" (bir çeşit lirik şiir) daha vardı, bunlar Lâtin şairi Horace'a özenilerek yazılmışlardı, "Bellerie Çeşmesi"ni övüyorlardı. Ama eski okulun şairleri, Ronsard'ın yanında ikinci dereceye düşmek kaygısıyla, kralın ve kızı Marguerite de Valois'nın huzurunda, Petrarca usulüne uygun bir sone yazmasını beceremediğini söylediler. Ronsard kaleme sarıldı, 1552 yılında, *Les Amours* adlı bir kitap dolusu sone yayınladı. Bu kitapta, araştırmalardan sonra bir İtalyan bankerinin kızı olan Cassandre Salviati olduğu anlaşılan Cassandre'ını anlatıyordu. Onu genç kızlık sıralarında, Blois'da, bir şenlikte dansederken görmüş, ona şiddetle vurulmuştu. Cassandre bir başkasıyla evlenmekle, Provans'lı şairlerin anladığı anlamda bir aşkın sevgilisi, yeni bir Petrarca'nın Laura'sı oluyordu. Yeni Petrarca da ona ideal, çoğu zaman felsefe çerçevesinde kalan bir aşkla bağlanıyor, onu Güzellik ve Aşk Fikrinin ta kendisi yaparak plâtonik bir eğilime kapılıyordu. Ama şair, yaradılışına uygun düşmiyen bu plâtonik aşk üzerinde fazla durmıyacak, çok geçmeden daha gerçekçi bir geleneğe yönelecekti. 1553'te, kitaba adını koymadan *Folatries*'yi, iki yıl sonra da, sonelerden meydana gelmiş iki kitabını, *Continuation* ile *Nouvelle continuation des Amours*'u (1555-1556) yayınladı. Bu soneler artık Cassandre için değil, Marie Angevine için yazılmışlardı, sonelerin tarzında da tam bir yenileşme göze çarpıyordu.

Bir kere, Bourgueil'lü basit bir köylü kızına sesleniyordu, felsefeyle ilgili deyimlerle kafasını şişiremezdi onun. On altı yaşındaki Marie de bunu bir hakaret sayardı belki. Ama Ronsard sadece deyimleri, düşünceleri değil, sonelerinin tekniğini de değiştirmişti. Ama alçak gönüllü Marie'ye kibirli Cassandre'a yaklaşabildiğinden daha çok mu yaklaştı? Çok şüphelidir bu nokta. Bozuşma, yirmi yıldan fazla bir sessizlik. Sonra Ronsard Marie'nin öldüğünü öğrenir. Yara yeniden başlar kanamaya, Fransız dilinin en içli şiirlerinden biri olan *Sonnet de la mort de Marie* ve *Stances*'ler yazılır.

Ama 1555, 1556 yıllarıyla onlardan hemen sonragelen yılların yalnız aşka, aşkı en sade, en tam bir şekilde anlatmıya hasredildiğini sanmamalı. Aşk ve düşünce birlikte yürür. Düşünce eserleri olarak da *Les Hymnes* ve *Le Second livre des*

Hymnes (1555-1556) doğmuştur 1560 yılı, Ronsard'ın sözünü ettiğimiz eserlerini Paris'te dört küçük cilt halinde yayınladığı yıldır. Bundan sonra Din savaşlarının fırtınası başlar. Pierre de Ronsard, her iki yanda da koruyucuları ve dostları bulunduğu halde, ilkin Reform için bir eğilim gösterdikten sonra, Fransız katolik geleneğinden yana çıktı. Başka bir kimseyi sadece bir partizan yapacak şartlar, Ronsard'ı büyük bir hiciv şairi seviyesine yükseltti. Üç üstün eserde kendini gösterir bu ateşliliği: *Discours des misères de ce temps* (1563), *Continuation du discours des misères de ce temps, Remontrances au peuple de France* (1562). İlerde kendi rakipleri bile bu eserden ilham alacaklar, aynı eser Hugo'nun *Châtiments*'ına öncülük edecekti. Kafalar kızışıp mızraklar, kılıçlar, başlarda miğferleri, göğüslerde zırhları ezdikçe, kan aktıkça, polemik sertleşti. Ronsard maddeten de hücuma uğradı. Bunlara yazdığı cevap, hem din sevgisini, hem de bir Rönesans sanatçısı olduğunu gösteren hayat ve tabiat sevgisini ortaya koyuyordu.

Saint-Barthélemy ile (23 ağustos 1572) sonuçlanacak fırtınalı yıllar gelip çattı. İki yıl sonra, Ronsard, 1560 yılında tahta çıkışında kendisi için *Institution pour l'adolescence du roi très chrétien*'i yazdığı Dokuzuncu Charles'ı kaybetti. Üçüncü Henri ve çevresindekileri huy ve zevk bakımından bir türlü sevememesi kederini büsbütün artırdı. Ama hiç değilse, Dokuzuncu Charles, ölümünden önce, *Franciade*'ın (1572) ilk dört kitabını görmüştü. *Franciade*, Virgile'in *Enéide*'i gibi bir büyük destan, Fransa destanı olacaktı. Ronsard da Virgile'in bütün usullerine başvuruyordu: ölülerin anılması, büyü sahneleri, kral aşkları, fırtına, rüya eserde bol bol yer alıyordu. Ama şairin otuz yılını alan bu eser, bizi coşturmaz. Bu arada Ronsard'ın aklını kurcalıyan başka şeyler de vardı zaten. "Eylülüm haziranımdan sıcak" diyen Ronsard, kır saçlarına bakmadan, "Son maceram" diye adlandırdığı yeni aşkına başlamıştı: bu kere, Hélène de Surgeres'i seviyordu. S.B. Ronsard ellisinde, Hélène ise yirmi beşindeydi. Hélène bir yüzbaşıya vurulmuş, onu kaybetmişti. Ronsard yüzbaşının yerini alabilecek miydi? Hem tehlikeli, hem şüpheli bir şeydi bu. Şiirinden gelen bir şöhreti vardı, ama aşkın tılsımlarının gençlik, güzellik, zenginlik olduğunu kendisi de açıkça söylüyordu. Ama Hélène nasıl olurdu da sırrını yalnız onun bildiği bir dille güzelliğinin göklere çıkarıldığını işitince coşmazdı? Tuileries bahçesinde, Louvre galerilerinde Hélène onu dinliyor, karşılıklı

yeminler ediliyordu. Üstelik en ateşli, en şehvetli, en pervasız aşk ilânlarına da ses çıkarmıyordu. Sonelerinin ahengi hiç bir zaman bu günlerdeki kadar sarıcı, kucaklayıcı olmamıştı. Ama genç kadın hâlâ boyun eğmeyince, şair bütün hâfızalara yerleşen ünlü sonesini yazacaktı: "İhtiyarladığınız zaman, akşam vakti, ocak başında..." Ama aşk ilgisizlik içine yuvarlanır, bir arada basılan eserleri arasında *Hélène için soneler* de yer alınca, acı mektuplar başlar. Ronsard'ın eserleri 1584'te bir kere daha basılır. Ama hayatla birlikte bitecek bir eserin sonuna çok yaklaşmışızdır artık. 27 aralık 1585'te, Saint-Cosme'da, mezar taşında yer alacak ünlü şiirini yazdıktan, bedenine "Allahaısmarladık" dedikten sonra, "ruhcağızını" teslim eder.

Gustave COHEN

MEZAR TAŞI

Ronsard'ın ruhcağızı, zavallıcık;
Şirincik, mini minnacık, nazlıcık,
Sevgili misafiri bedenimin,
Göçmüşsün öbür dünyaya, garipçik,
İncecik, sıskacık, saz benizlicik;
Ölülerin soğuk ülkesindesin.

Bereket, gönlün rahat, tertemizsin;
Kan, kir, zehir karışmamış içine;
Bir çok insanlar gibi düşmemişsin
Şan şeref derdine, mal mülk peşine
Deyip kestim, yolcu; var git işine
Bırak uyusun Ronsard, rahat etsin.

Çeviren: Sabahattin EYÜBOĞLU

HÉLÈNE İÇİN SONNET

Siz de ihtiyarlıyacaksınız, gün gelecek;
Yün bükecek bir mum ışığında, hayran hayran,
"Ronsard ne kadar çok övmüş beni bir zaman!"
Diyeceksiniz, mısralarımı söyleyerek.

Bu söz üzerine hizmetçiniz irkilerek,
İşten yorgun düşüp bir kenarda uyuklayan
Ve adımı duyar duymaz yerinden fırlayan
Hizmetçiniz... Ömrünüze dualar edecek.

Kemiklerim bile kalmamış, toprak altında,
Rahat olacağım ben o gün ruhlar katında;
Sizse ocak başında çömelmiş bir ihtiyar.

Eski günleri o zaman ararsınız, arar;
Hemen yaşamıya bakın dinlerseniz beni;
Dem bu dem, devşirin hayatın çiçeklerini.

Çeviren: Orhan VELİ

S O N N E T

Bir çiçek demeti gönderiyorum size;
Kendi elimle kopardım bu çiçekleri;
Yarına kadar hepsi döküleceklerdi
Biri çıkıp akşamdan onları dermese.

Size güzel bir ders olmalı bu hâdise:
İstediğiniz kadar güzel olun şimdi,
Kaybedeceksiniz elbet bu güzelliği,
Bu çiçekler gibi solacaksınız siz de.

Zaman geçiyor, sultanım, geçiyor zaman.
Zaman değil geçen, en güzel çağı ömrün;
O büyük dalga bizi de alacak bir gün.

Göçüp gittiğimiz gün biz de bu dünyadan
Unutulur sevdiğiniz, sevildiğiniz.
Sevmeğe bakın geçmeden güzelliğiniz.

Çeviren: Orhan VELİ

WILLIAM SHAKESPEARE
(1564 - 1616)

William Shakespeare, 1564 nisanında Stratford'da doğdu, 23 nisan 1616'da öldü. Annesi bir çiftçi, babası bir tüccar ailesindendi. William Shakespeare bu ana babanın sekiz çocuğunun üçüncüsüydü. Stratford'un Grammer School'unda okudu. Bir zaman Oxford üniversitesine de devam etti. Ama on sekiz yaşında, bir çiftçinin kızı olan, yaşı da kendi yaşını sekiz yaş aşan Anne Hathaway'le evlendi. Üç yıl içinde üç çocukları oldu. Böylece Shakespeare, öğrenimine devam etmekte vazgeçmek zorunda kaldı. 1592'den öncesi için, hayatı üzerinde pek bir bilgimiz yok; nasıl yaşadığı, nerede yaşadığı bilinmiyor. On yedinci yüzyıldan beri süregelen bir söylenti, köy öğretmenliği yaptığını belirtir, bugün bu söylenti, inanılmaya değer birşey sayılıyor. Shakespeare'in avda bir geyiğini çaldığı sir Thomas Lucy'den kaçmak için Stratford'dan ayrılmak zorunda kaldığını belirten bir başka söylentiye gelince, bugün artık üzerinde durulmamaktadır: Shakespeare'in gençliğinde Sir Thomas Lucy'nin içinde geyikler bulunan bir parkı yoktu.

Shakespeare'in ilk oyunlarını taşra toplulukları için yazmış olması mümkündür. 1592'de Londra'da bulunuyordu, oyuncu ve oyun yazarı olarak küçümsenmiyecek bir şöhrete sahipti. Ne şekilde olduğu bilinmiyorsa da, daha 1594 yılında, genç Southampton kontu Henry Wriothesley ile dost olduğunu biliyoruz. Çoğu soneleri gibi *Venüs ile Adonis ve Lucrèce'in viyolu* adlı şiirlerini de ona ithaf etmişti. *Dördüncü Henry*'nin ikinci ve üçüncü bölümlerini kendisine mal edersek, Shakespeare'in tiyatro yazarlığı hayatının başlangıç yılı, 1591'dir. Gerçekten de bu oyunda, onun sanatının özellikleri olan güldürücü ve içli hatları bulabiliriz. Shakespeare'in o sıralarda moda olan

tarihsel dramdan başka, daha ilk adımlarını atan komedyaya da *Yanlışlıklar Komedyası* ile giriştiği görülür. *Titus Andronicus* ve *Üçüncü Richard* adlı eserlerinde Marlowe'un etkisi sezilir. Shakespeare'in dehası ilk eserlerinde pek belli olmaz. Genç oyun yazarının 1592 ve 1594 yılları arasında Kuzey İtalya'da kaldığını ileri sürenler vardır. Bu yıllar veba yüzünden Londra tiyatrosunun dağılış zamanına da rastlamaktadır. Ama bu tahmin, Shakespeare'in bu yıllardan sonra, İtalya'da geçen, yer ayrıntılarını da oldukça kesin bir şekilde belirten birkaç dram yazmış olmasına dayanmaktadır. Shakespeare bu ayrıntıları Londra'da oturan bir İtalyandan da öğrenmiş olabilir. İtalyanca konuşma kitaplarının ve ingilizceden italyancaya bir sözlüğün yazarı Giovanni Florio'yu Southampton'ın evinde görüp tanıdığı şüphe götürmez.

Kont Southampton, Shakespeare'e son derece cömert davranmıştı. Sarayda pek gözde olan topluluğu hep refah içindeydi. Shakespeare dramlarını yazmıya ara vermiyordu; bu durum, en azından bin altı yüz sone yazdığına göre, şiir verimini de baltalamıyordu. Sonelerinin havası, o zamanın moda olan usullerine yer verdikleri halde, bu çeşit şiirlerde genel olarak bulunmayan bir acılığa ulaşır.

1599'dan 1601'e kadar uzanan devre, Shakespeare'in veriminde bir karasızlık devresidir. Gücünün farkındadır, büyük eserlere girişmekten çekinir gibidir, üç komedya yazmakla yetinir: *Bir hiç için bir sürü gürültü, Nasıl isterseniz, Krallar gecesi.* Elsabeth devrinin sonuna doğru, Shakespeare tarihsel dramda bütün ustalığını göstermiş, *İkinci Richard, Dördüncü Henry* ile dramda, *Windsor'un neşeli kadınları* ile de komedyada en tam başarılara ulaşmıştır. Ama *Titus Andronicus*'la kanlı tragedyayı denediği halde, o derece başarılı tragedyalar yazamamıştı, çünkü bunları dehası ile değiştirse bile, eski yöntemleri uygulamaktan öteye geçmiyordu; *Romeo ile Juliette*'te, *Julius Cezar*'da da yaptığı buydu. Yeni bir tragedya, *Hamlet*, bu çerçeveyi kırar. Essex'in başarısızlığa uğrayan ayaklanışından sonraki korkunç felâket, Shakespeare'in *Hamlet*'i yazdığı yıl, yani 1601'de oldu, şairin koruyucusunun hayatını bir zaman için altüst etti. Shakespeare de, isyanın patlak verdiği günden bir gün önce, *İkinci Richard*'ı okumayı kabul etmekle, komploya yardım etmişti. Elisabeth'e düşman olan taraf, Elisabeth ile Richard arasındaki bir benzerliği ortaya koydu, kralın azli sahnesi, kraliçenin azline meydan verecekti. Bunun-

la birlikte, komplo anlaşıldığında, Shakespeare'in topluluğunu kaygılandıracak hiç birşey olmadı. Ama Horatio'nun canveren Hamlet'e söylediği veda sözleri: "İyi geceler, temiz prens, uçan melekler seni türkülerle dinlenişe götürsünler," büyük eleştirmen Malone'a göre, 25 ocak 1601'de idam sehpasına çıkan Essex'in son sözlerini ima eder gibiydi: "Canım bedenimden ayrılınca mutlu meleklerini yolla, ruhumu alıp göğün sevinçlerine götürsünler."

Ne olursa olsun, Shakespeare'in Birinci Jacques'ın hükümranlığının ilk yıllarında, yani 1603'e doğru yazdığı oyunlar, onun büyük bir ruh kargaşalığı içinde bulunduğunu gösterirler. Alay ve tiksinti, *Trolius ve Cressida*'da, *İyi biten herşey iyidir*'de, *Tedbire tedbir*'de iyice belli olur. Ama üç büyük tragedyasında bulanıklıkların hiç biri kalmaz, *Othello*, *Kral Lear* ve *Macbeth*, nesnel bir derdin muammasını gün ışığına çıkarır, "bir budalanın anlattığı bir masal, gürültüyle, öfkeyle dolu olan, hiç bir anlamı bulunmayan bir masal" denilebilecek şekilde düzenlenmiş bir yaşama tablosu sunarlar. Bu tragedyalarda, tutkular ilkel kişilerde incelenmiştir, Lear ve Macbeth çok eski bir zamanda yaşamış birer barbar, Othello bir Afrikalıdır. *Macbeth*'in *Antonius ve Cleopatra* üzerindeki etkisi açıktır; aşağı yukarı romantik bir tragedyadır bu, huyları ve anlayışları birbirlerininkine taban tabana zıt iki sevgili, içlerinden biri öbürüne bir çeşit büyüklük verinciye kadar birbirlerini yiyip bitirirler. *Coriolan* başka bir ilkel karakter incelemesidir, *Atinalı Timon*'da Shakespeare, daha önce *Kral Lear*'de dokunduğu insan nankörlüğünü ele alır.

Ama bu oyunun yalnız taslağı yazıldı. Belki de Shakespeare beklenmedik bir hastalığa tutulmuştu, bu hastalık üzerinde hiç bir bilgimiz yok, ama şairi derinden derine değiştirmiş bir hastalık olabilir. O zaman bir din buhranı geçirdiği anlaşılmaktadır, çünkü son dramlarının, özel olarak da *Fırtına*'nın bir hristiyanlık havası taşıdığı söylenebilir. Richard Davies, bir papaz, on yedinci yüzyılın sonunda, Shakespeare'in "papist", yani Roma katoliği olarak öldüğünü belirtmişti; ne olursa olsun, babasının katolik olduğu anlaşılmaktadır, çünkü Anglikan kilisesinin gittikçe artan etkisine karşı koyan, genellikle katolik olan insanlar listesinde yer alır. 1599'da, Shakespeare'in topluluğu "The Globe" adında bir tiyatro açmıştı. 1609 güzünde, Shakespeare kapalı Blackfriards tiyatrosunda çalışmaya başlamıştı. Burası onun hareket merkezi oldu. Bu

tiyatrolardan birinde, hattâ her ikisinde de Shakespeare'in bir hisse senedi payı vardı. O zaman kullanılan deyimle, topluluğun "housekeeper"lerindendi. 1603'ten sonra oyuncu adları arasında onun adına rastlanmaz, dramlar yazıp bunları sahneye koyması, topluluğun çalışmasına yeter derecede bir katılma sayılmış olabilir.

Kesin olarak Stratford'a yerleşmesinin yaklaştırma olarak 1610 yılına rastladığı söylenebilir. Shakespeare hayatının son günlerini burada huzur içinde geçirdi. 1613'te, genç dram yazarı John Flechter'le birlikte son dramını, *İki soylu kuzen*'i yazdı. Söylene gelen şeylerden ve yaptığı vasiyetten anlaşıldığına göre, Shakespeare bölgedeki köylülerle de, aristokrat ailelerle de iyi geçinmekteydi. Keyfini kaçıran birşey olmuşsa, kızları Suzan ve Judith yüzünden olmuştu. Vasiyetine ocakta başlayıp 25 martta tamamlıyarak umzaladığı, bir ay sonra da öldüğüne göre, Shakespeare'in ölümü birdenbire olmamıştır.

Shakespeare eserlerini kendi bastırmamış, bunlar kendisinden izin alınmadan baskıya verilmiş, birçokları da oyunlar sırasında tutulan notlardan meydana getirilerek basılmıştır. Bu yüzden birçok karışıklıklar doğmuş, aynı eserlerin çeşitli şekilleri ortaya sürülmüştür. Shakespeare'in, eserlerini başka dram yazarlarıyla işbirliği yaparak yazdığını ileri süren bazı kötü niyetli eleştirmenlerden başka, birçok uzmanlar da Shakespeare'in bilgisiz bir oyuncu, bir takma ad olduğunda, eserlerinin Francis Bacon ya da Oxford kontu gibi son derece kültürlü bir kimsenin kaleminden çıktığında ısrar etmişlerdir. Ama Shakespeare'in hayatı üzerinde bildiklerimiz, kesin bilgi isteğimizi karşılamıyorsa da, Elisabeth çağındaki başka yazarlar hakkında bildiklerimizi göz önünde bulundurunca, bu bilgilerin fazlasiyle bol olduğunu kabul etmek gerekir, ancak vasiyetnamesinde eserlerinden hiç sözetmemesine şaşılabilir.

Mario PRAZ

SONNET (LV)

Prenslerin o mermer ve tunç âbideleri,
Senin kudretli şi'rin kadar dayanmaz asla;
Sen ki, her mısraında kalacaksın dipdiri,
Zamanın kirlettiği köhne taşlardan fazla.

Varsın, cenkler devirsin heykelleri eliyle,
Boğuşmalar surları dibinden söksün bir bir,
Ne Mars, kılıciyle; ne harpler, yangın seliyle,
Hâtıranın o canlı kaydını silebilir.

Ölüme, unutkanlık adındaki düşmana
Sen karşı duracaksın. Methü senan dolacak
Dehri âkibetine sürükliyen zamana.

İstikbalin gözüne sinip de nur olacak.
Kıyamette kıyama davranacağın gün de.
Bâkisin bu cihanda, âşıkların gönlünde.

Çeviren: Sabri Esat SİYAVUŞGİL

XVIII. SONET

Denk tutar mıyım seni hiç ben yaz günlerine
Çok daha sıcak kanlı çok daha sevimlisin
Kıyasıya yel çarpar mayıs çiçeklerine
Ve yaz bizimle kalır çok kısa bir çağ için.

Bazı bazı gök bize fazlaca kızgın bakar
Ya da altından ten'i kararır ikide bir
Ve her güzel zamanla güzelliği yitirir
Kısmet ya da tabiat onu bu hale koyar.

Senin ölümsüz yazın hiç solmayacak ama;
Ölüm yitirmiyecek sendeki güzelliği
Ve çekmiyecek seni kendi karanlığına:

Erişirsin ölümsüz şiirimle her çağa
Kişi nefes aldıkça, gözler görebildikçe
Yaşadıkça şiirim, hayat verdikçe sana.

Çeviren: Bilge UMAR

JOHN MİLTON

(1608 - 1674)

Büyük İngiliz şairi John Milton, 9 aralık 1608'de Londra'da doğdu, 8 kasım 1674'te aynı şehirde öldü. Babası noterdi, musikiye de meraklıydı, şarkılar bestelerdi. Şair daha çocukluğunda org çalmasını öğrendi. Rahat, bilgili, son derece de dindar bir burjuva çevresinde yetişti. İlk bilgileri ailesi içinde aldıktan sonra, Saint-Paul okuluna devam etmiye başladı. Gözleri iyi görmediği, sık sık da baş ağrılarına tutulduğu halde, çalışkan bir öğrenciydi. 1625'ten 1632'ye kadar Cambridge'te, Christ's college'ta okudu. Bu arada lâtince şiirler yazıyordu. Öğrenimini bitirdiği zaman, babası Milton'un din alanında çalışmasını istedi. Ama Milton buna yanaşmadı. 1632'den 1638'e kadar ailesiyle birlikte, köyde yaşadı. Her zamankinden de fazla çalışıyor, din, felsefe ve edebiyat üzerinde incelemeler yapıyordu. Bu arada lâtince ve ingilizce şiirler yazmıya da devam ediyordu. Bu şiirler, Milton'un hiç bir zaman sıyrılamıyacağı tabiatı, Rönesanstan gelme maddeci sanatçıyla, ders veren, savaşçı dindarı ortaya koyan şiirlerdi. 1637 yılında annesi öldü. Milton bir Fransa ve İtalya yolculuğuna çıkmak için babasından izin aldı. 1638 yılında yola çıktı, Fransa'dan sadece geçti, ama İtalya'da on altı ay kaldı Dante'yi, Petrarca'yı, Tasso'yu, Galile'yi okudu. İtalyanların törelerindeki serbestlik onu biraz sarstı. 8 ağustos 1639'da Londra'ya döndü.

Seferberlik taraftarlarıyla koyu dindarlar arasındaki iç savaşın içinde buldu kendini. Savaşçılara katılmadı. Ama hiciv üstüne hiciv yazdı, dindarlar tarafının başlıca polemikçilerinden biri oldu. Bu arada, 1642 yılında, daha on yedi yaşında olan Mary Powell ile evlendi. Bir ay sonra bozuşup ayrıldılar. Ama 1645'te

yeniden barışıp anlaştılar, bir oğulları, üç de kızları oldu. Oğlu bir aylıkken öldü, kızları yaşadı. 1652 yılında da Mary Powell ölünce, Milton 1656'da Catherine Woodcock'la evlendi, ama o da, on beş ay sonra, kızıyla birlikte öldü. Bu ölüm Milton'a en güzel sonelerinden birini ilham etti. 1663'te şair yeniden evlendi. Üçüncü karısı Elisabeth Minshull kendisinden otuz yaş küçüktü ve kendisinden sonra da yaşıyacaktı. *Kaybolmuş Cennet'e* bakılırsa, Milton'un kadınlara karşı büyük bir eğilimi vardı, ama onları kafaca erkeklerden daha geri bulur, kocalarının her isteğine boyun eğmeleri gerektiğini düşünürdü.

1640 ve 1660 yılları arasında, Milton'un hiciv çalışmaları bitmek tükenmek bilmiyordu. 1641'de *Of Reformation Touchering Church-Discipline in England*'ı, katolik ve anglikan kiliseleri aleyhindeki denemesini yayınladı. *The Reason of Church Government* da aynı yılda yayınlandı. 1642'de yayınlanan *Eğitim üzerine* ortaçağdaki gibi ansiklopedik bir öğretimin şart olduğunu ileri sürüyordu. 1643'te yayınlanan *Her iki cinsin iyiliği için kurulmuş boşanma öğretisi ve düzeni* İsa'nın yasasının boşanmaya engel olmadığını savunuyordu. Daha sonra, *Kaybolmuş Cennet*'te, Milton evliliği övecekti. 1644'te yayınlanan *Basın ve sansür hürriyeti üzerine,* her türlü sansürün kaldırılmasını savunan bir eserdi. 1649'da Dışişleri lâtince sekreterliğine getirildi. Gözlerine karasu indiği için yavaş yavaş görme gücünü yitirdi; 1652 yılında tamamiyle kördü. *Kaybolmuş Cennet*'i yazmıya başlamıştı ama bilim alanındaki çalışmalarına da ara vermedi: *Saurus linguae lâtinae* ve *İngiltere tarihi.*

1660'ta, İkinci Charles'ın dönmesi, onu görevinden etti. Küçük bir evde yaşamıya başladı. Zamanını 1667'de yayınlanan *Kaybolmuş Cennet*, sonra *Yeniden fethedilmiş cennet* ve 1671'de yayınlanan *Samson Agonistes* için harcadı. *Yeniden fethedilmiş cennet,* Aziz Mathieu ve Aziz Luc'ün anlattığı şekilde, İsa'nın çölde kapıldığı zaylıflığın hikâyesidir. *Samson Agonistes* pek karışık bir oyundur. Ama dramının oynanılmak için yazılmadığını Milton da söyler. Oyunda aşırı dindarların yenilgisi, krallığın zorbalıkları, kör olmuş Milton'un acı yalnızlığıyla ilgili yerlere rastlanır. Şamson: "Gözlerini kaybetmek zincirlerden de, zındandan da, dilencilikten de, ihtiyarlıktan da kötüdür," der. Düşünce alanındaki sonsuz merak ve araştırıcılığıyla Rönesans'ın, bütün hayatına yön vermiş fikirlerle, "Tanrı'nın insanlar için buyrultularının doğrulanması" fikriyle de Reform'un bir üyesi olan John Milton, 8 kasım 1674'te öldü.

Kaybolmuş Cennet, Milton'un ölümsüz eseri olarak kalmaktadır. Adını yaşatacak bir şiiri düşünmeye daha gençliğinde başlamıştı. *Kaybolmuş Cennet* üzerinde 1652 yılından 1667 yılına kadar çalıştı. Kaynakları Dante, Vergilius'un *Aeneis*'i, Spencer'in *Periler Kitabı,* herşeyden önce de *İncil'*di. Milton, bu eserinde, katoliklikten oldukça farklı bir hristiyanlık anlayışını savunmaktaydı.

Milton Fransa'da da aşağı yukarı İngiltere'deki ünü kadar yaygın bir ün kazandı. On yedinci yüzyılın sonlarında, hristiyanlığın büyük destan şairi olarak hayranlıkla anılmaya başladı. Kendinden sonra gelen şairler üzerindeki etkisi pek büyük oldu. William Blake onun etkisi altında kalan büyük şairlerden biriydi. Milton'un etkisi Scott, Southey, Coleridge, Worsworth, Shelley, Byron ve Keats üzerinde de aynı derecede derindi. İskoç efsanelerini ele alan destanlarında, Scott'a *Kaybolmuş Cennet* örneklik etti. Keats ona özeniyorsa da onu deyiş ve dil bakımından yeterince İngiliz saymıyordu. T. S. Elliot da Milton gibi, iyilikle kötülük, Tanrı ile şeytan arasındaki uzlaşmazlık üzerinde durdu. Almanya'da Klopstock'un *Messias*'ının doğmasına Milton'un şaheseri yol açtı. Fransa'da Chateaubriand, Milton'un etkisi altında kalanların başında gelir. Chateaubriand *Hristiyanlığın dehası* adlı kitabında *Kaybolmuş Cennet'*i hristiyan dehasının bir örneği olarak göstermiş, *Martyrs* adlı kitabında ise buna benzer bir destan denemesine girişmişti. *Kaybolmuş Cennet*'i de fransızcaya çevirmişti. Lamartine, *Bir Meleğin Düşüşü'*nde *Kaybolmuş Cennet'*i kendi tarzında yeniden yazdı. Vigny *Elsa* ve *Samson'un Öfkesi'*nde, Hugo ise *Yüzyılların Efsanesi'*nin bazı bölümlerinde aynı şeyi yaptılar. Milton'un etkisi romantiklerden sonraki Fransız yazarlarında da devam etti, Péguy ve Claudel, hristiyanlık düşünceleriyle Milton'a pek yaklaşan şairlerdi.

Pierre MESSIAEN

Z A M A N

Uç, kıskanç zaman, gücün bitene kadar,
Ünle kurşun adımlı, tembel saatleri,

O ağır ve durgun akışlı saatleri.
Doyur gözlerini yuttuklarınla,
Yani sahte olanla, boş olanla,
Yani ölümlü tortularla.
Çok az kaybımız bizim.
Çok az senin de kazancın.
Kötü şeyleri gömünce,
Tükenince aç gözlü yanlarımız,
Sonsuzluk mutluluğumuzu kutlayacak
Candan bir öpüşle,
Sevinç bizi seller gibi kucaklıyacak,
İçten iyi olan ne varsa,
Gerçekten tanrısal olan ne varsa,
Hep gerçekle, huzurla, aşkla parlıyacak
En ulu tahtın çevresinde,
Onun tahtının çevresinde,
Onun mutluluk veren bakışları altında,
Ruhlarımız erişince cennete
Bırakıp bütün çirkinliklerini dünyanın,
Yıldızlar kuşatacak dört bir yanımızı,
Bu böyle sürüp gidecek,
Yeneceğiz ölümü ve talihi,
Ey zaman, yeneceğiz seni!

Çeviren: T. Y.

JEAN DE LA FONTAINE
(1621 - 1695)

La Fontaine 8 eylül 1621'de Château-Thierry'de doğdu, 13 nisan 1695 te Paris'te öldü. Anası babası hakkında, kendisi doğduğu zaman oldukça yaşlı olduklarından, bulundukları yerin hatırı sayılır kimselerinden olduklarından başka, fazla birşey bilmiyoruz. La Fontaine, çocukluğu ve delikanlılığı sırasında, Lorrain'lerin, İspanyol'ların, Almanların birbiri ardından ilini yakıp yıktıklarını gördü. Hayatın güç, zevklerin süreksiz olduğunu, tesadüfün getirdiği hazları tatmak için çabuk davranmak gerektiğini pek erken öğrendi. Eğitimi hakkında kesin bir bilgimiz yok. Yalnız, 27 nisan 1641'de Hatiplik okuluna girdiği biliniyor. İlerde *Masallar*'ı yazacak olan delikanlı, yirmi yaşında kendinde papazlık kabiliyetini buluyordu. Ama buradaki öğrenciliği on sekiz ayı geçmedi.

1646'da, La Fontaine, Saray'a yakın bir genç şairler topluluğunun içindedir. Pek yakında "avukat" ünvanını taşıyacaktır. Ama bu büyük bir ciddilikle hukuk okuduğunu göstermez; ancak dilini öğrenecektir hukukun, *Masallar* da bunu göstermektedir. On yıl sonra, akıllı bir adam olan Jannart, Champagne'daki işlerini ona bırakacak, böylece de yerinde bir iş yapmış olacaktır: La Fontaine'in bu sırada kendisine yazdığı mektuplar, açık görüşlü, tedbirli bir adam olduğunu göstermektedir. Genç şairlerin perşembeden perşembeye yaptıkları toplantılarda, herkes yeni eserlerini okumaktadır. La Fontaine, Brienne'e bakılırsa, daha Hatiplik okulundayken şiir yazıyordu, ama edebiyata atılmak niyeti, bu beyzadeler akademisinde, neşeli dostlar: Maucroix, Pellisson, Furetière, Cassandre. Charpentier, Tallemant, Antoine Rembouillet de la Sablière, arasında kökleşti. Yirmi beş yaşının dostları, bütün hayatının dostları olarak

kalacaktır. Çok sonra Furetière'le bozuşacaktır yalnız. Bu topluluğun şimdiden ünlü koruyucuları da vardır: Patru, Conrart, Chapelain. İlerde en güzel şiirlerini ilham edecek dostluk, başlangıçta da kabiliyetini gösterir ona. Söylentiler La Fontaine'i uzun zaman daha ünlü bir topluluk içindeymiş gibi gösterdi. Ama şair, 1664'te de, 1668'de de, Molière, Racine ve Boileau ile bir topluluk kurmuş değildir. Ne var ki birincisini Paris'te ve Vaux'da alkışlamış; kırkına doğru ve ihtiyarlığında, ikincisinin yakın dostlarından biri olmuş; üçüncüsü ile de edebiyat hayatı boyunca, oldukça gevşek bağıntıları olmuştur; ama ortaya bir şiir meselesi çıkar çıkmaz, hemen anlaşmazlığa düşerler. Dehaları bile birbirine zıttır. La Fontaine'in aşağı yukarı bütün dostları, Boileau'nun düşmanları olacaktır.

1647'de, yirmi altı yaşındayken, on dört buçuk yaşındaki Marie Héricart'la evlenir. Doğuştan kararsızlığı evlilik hayatıyla bağdaşamazdı, ama bir balayı yaşamadıkları da söylenemez. Yirmi beş yıl sonra kesin olarak ayrılmışlarsa da, şairin, ihti yarlığında bile, sık sık geldiği doğduğu şehirde eski karısıyla dostça görüştüğü anlaşılıyor. La Fontaine, 1652'de, bir sular ve ormanlar vekâleti satınaldı. Altı yıl sonra, babası ölünce, kendisine böyle iki vekâlet daha miras kaldı. Bu vekâletlerin üçünü de 1671 yılına kadar yürüttü. Yirmi yıl boyunca, saatlerin ve mevsimlerin çeşitliliği içinde, o zamanlar Château-Thierry'yi çevreliyen yoğun korularda dolaştı durdu, ağaç kesenlerin başında durdu, balık ve hayvan avlarına baktı, soruşturdu, yargıladı, zabıt tuttu. Köylüleri uzaktan, bir hayalci ya da ahlâkçı olarak seyretmekle yetinmedi, evlerine girdi, sırlarını dinledi. Hayvanların ihtiyaçtan doğan buluşlarını inceledi. Her ağacın kendi yasasına göre yaşadığını gördü. Çağının şairleri arasında, köy hayatıyla haşır-neşir olan tek insandı.

1658'de, Fouquet'ye sunduğu *Adonis*'in başında, o zamana kadar yalnız kırları terennüm ettiğini söyler. Ama bunu pek de ciddiye almamalı, çünkü, 1669'da da, aynı *Adonis* üzerinde konuşurken, bu eseri düşünmeden önce hep kahramanlık şiirleri yazdığını ileri sürer. Sadece basit kır mısraları değil, Ovide tarzında şiirler söz konusudur. Bu birbirine zıt sözlerin ikisi de bir gerçeğe dokunur: La Fontaine, 1654'te, imzasız olarak, kahramanlıkla da, kırla da ilgisi olmayan bir eser yayınlamıştı, bu da bir başarı kazanamadığı için unutulmasını istediği *Eunuque'*-tü. Canlılıktan yoksun bir eserdir bu, ama mısraları yumşak, doğaldır, usta bir elden çıktıkları bellidir. 1659 haziranından

sonra, La Fontaine, o zamanlar kudretinin zirvesinde bulunan Fouquet'nin şairler topluluğundadır. Bilinmedik bir taşralı olan şair, burda zamanın en seçkin, en parlak topluluğunca alkışlanır, Fouquet için yazdığı kısa şiirlerin ancak bir kısmı bize kadar gelebilmiştir. *Adonis* ile tamamlanamamış *Songe de Vaux* daha çok dikkate değer. La Fontaine, hayalde, tutkuda, acıda, yumşak, tatlı sesini, şaşmaz dil arılığını ortaya koyar. Ona göre, "sanat tabiattan bir adım bile uzaklaşmamalıdır", ama sanat, beğenilmek olan amacına, La Fontaine'in bütün mısralarında ışıldadığını gördüğümüz neşeyi, duygulu inceliği, bazı bazı ağlamaya pek yaklaşan gülümsemeyi de gerçeğe eklemeden erişemez.

5 eylül 1661'de Fouquet hapse atılınca, bir zaman ne yapacağını şaşıran La Fontaine, hayatını yeniden düzenlemiye çalışır. 1663'te, sürgün edilen Jannart'la birlikte Limousin'e gider. 1664'te, Luxembourg'ta Marguerite de Lorraine'in hizmetine girer. Birçok salonlar açılır önünde. 1665 başında ilk *Contes*'lar çıkar, üç yıl sonra da ilk *Fables*'lar. Bugün öbür eserleri okunmadığı için, La Fontaine'in birbirleriyle ikiz olan bu iki çeşit içine kapandığı sanılıyor. Ama son gününe kadar, başlıca özelliği çeşitliliktir. Hikâyeleri ve Masallarıyla birlikte, aynı devre içinde, *Psyché* adında bir roman, *Saint-Male* adında bir şiir, *Clymène* adında mitolojik bir komedya, lâtinceden şiir çevirileri, çeşitli tarzlarda şiirler yayınlar, işin tuhafı, dini, Tanrı'yı öven birçok şiirler de yazar. Hattâ çağdaşları, onun böyle her telden çalmasını çok yadırgarlar.

Hikâyeler ve Masallar, aynı niyetin ürünleridir. Böylesine önemsiz iki tarzı seçmesi, kalemini gönlünce işletebilmek içindir. Arada bir, eski yazarların hikâyelerini "manzumlaştırmaya" kalkar, ama tamamiyle sadık kalmaz onlara, serbestçe ele lır, içlerine neşe katar. La Fontaine *Hikâyeler*'i için: "Bunların oyun olduklarını kim görmez? Bunları güzel yapan ne gerçek, ne de gerçeğe benzerlikleridir; anlatılış tarzlarıdır yalnız," der. Gerçekten de, ahlâk hikâyesinin çerçevesi içine evrensel hayatın tablosunu sokan şair, şen şakrak bir hikâye anlatırken, gerçekten hiç bir iz bırakmamıya çalışır gibidir. Karşılaşmaları, yanılmaları vodvillerdeki gibi düzenler. Koca her zaman alık, papaz her zaman serseri, âşık her zaman mutludur. Oyun, dürüst olmayanı, dürüst deyimlerle belirtmektir. Yeknesaktır, şairi çabuk bıktırır. 1674'ten sonra, ayrı olarak hikâye yayınlamaz; 1682 ve 1685'te bazılarını karma kitaplara sokuşturur,

sonra hikâyeyi büsbütün bırakır. Bunu açıklamak için, polisin *Nouveaux Contes*'u „yasak etmesiyle Akademi üyeliği vaitleri ileri sürülüyor. Ama eserlerinin yarısını yayınlamamış olan La Fontaine'in açık saçık hikâyelerini yazıp yazıp el altından okutmasına hiç bir engel yoktu; bunların kopyaları da bize kadar gelebilirdi, oysa ölümünden sonra yayınlanmış eserleri içinde yalnız bir hikâye bulunmakta, bu da yaşlılığında yazılmışa benzememektedir. Çeşitlilik zevki, kendini yeniliyemiyeceği bir tarza sırt çevirmesine yol açmıştır. Oysa *Masallar*'ın, hele altmışına doğru yazdıklarının, her sayfasında yeni bir şair belirir. Hiciv, ahlâk, destan, dram, düşünce, herşey vardır bunlarda. Bütün kalıplardan taşarlar.

Marguerite de Lorraine 1672 yılında ölür, ertesi yıl, La Fontaine, salonuna en ünlü bilim ve sanat adamlarının geldiği Mme de La Sablière'in konuğu olur. Yeni tasarılar kurar. İşittikleriyle "balını yapar." Yavaş yavaş ikinci *Masallar* hazırlanır. 1678 ve 1679'da beş kitaplık bir cilt halinde yayınlanırlar. La Fontaine şimdi dehasının zirvesindedir. Yazdığı opera livresi *Daphné*'yi Florentin reddeder. *Galatée* adında bir başka livre yazmıya başlar, bitiremez. Masallarda gerçek bir dram dehası gösterdiği halde, tiyatro eserlerinde hep başarısızlığa uğrar. Bir Tragedya denemesi, *Achille,* ikinci perdeden öteye geçmez. Yetmiş yaşında bir *Astrée* dener, başarısı sıfır olur. 1680'e doğru, Mme de La Sablière, dindarlaşıp başka bir sokağa taşınır, şairi de komşu bir eve yerleştirir. Eski topluluk dağılır. "Kaygılı bir ruhun" ihtiyarlığı başlar o zaman. Bu yalnızlık âşığının aramadığı, aranmadığı topluluk yok gibidir. Kilise adamlarıyla düşüp kalkar. İçkili yerlerde görünür, ressam ve heykeltraş atölyelerine girip çıkar. Kırala, oğluna, torununa, sevgililerine övgüler yazar. Ama kıralın hışmına uğramış dostlarına da sadık kalır.

1683'te Akademi'ye seçilir. Furetière'in sözlüğü yüzünden çıkan kavgada, gençlik arkadaşına beklenmedik bir hiddetle saldırır. Eskiler ve yeniler kavgasında daha tedbirli davranır. Sevgili eskileri inkâr ettiğinden değil, pek sevmediği Boileau ile bir olup da dostu Perrault'ya saldıramıyacağı için. 1682 ile 1685 arasında yayınladığı kitaplarda her konuya el atar, herşeyi dener.

1692 sonunda ağır şekilde hastalanır. Dostlarının ısrarı üzerine, dinle ilgili eserler yazmıya söz verir. İyileşince Hervart'-

larda kalmıya başlar. 1694'te *Masallar*'ın son kitabını yayınlar. 13 nisan 1695'te, Hervart'ların evinde ölür.

Son derece çeşitli bir eser bırakmıştır. Ama bu eserin en iyi yanının *Masallar* olduğunu söylemek yetmez. Öbür şiirlerinde de ince bir güzellik sezilir; ama bunlar nesnelerin düşünceden doğma bir görüntüsünü verirler. Bu âhenkli eserlerden meselâ *Oduncunun ölümü*'ne geçtik mi, başka bir şairi okur gibi oluruz: kelimeler bütün duygularımıza seslenir; hayatın sıcaklığını, hareketini verirler. *Masallar*'da duyulmayan insanca nota yok gibidir: alay, sevgi, acıma, kuşku, boyun eğiş, gerçek zevki, hayal ihtiyacı. Fénélon: "Açın kitabı, karşınızdaki Anacréon'dur, Horace'tır, Térence'tır, Virgile'dir," demişti. Esope'tur da şüphesiz. Ama bu Esope Fransanın Homeros'udur.

Pierre CLARAC

KARGA İLE TİLKİ

Bir dala konmuştu Karga Cenapları;
Ağzında bir parça peynir vardı.
Sayın Tilki kokuyu almış olmalı;
Ona nağme yapmıya başladı:
"Oooo! Karga Cenapları, merhaba!
Ne kadar güzelsiniz; ne kadar şirinsiniz!
Gözüm kör olsun yalanım varsa,
Tüyleriniz gibiyse sesiniz
Sultanı sayılırsınız bütün bu ormanın."
Keyfinden aklı başından gitti bay Karganın;
Göstermek için güzel sesini
Açınca ağzını düşürdü nevalesini.
Tilki kapıp onu dedi ki: "Efendiciğim,
Size küçük bir ders vereceğim;
Alıklar olmasa iş kalmaz açık gözlere;
Böyle bir ders de değer sanırım bir peynire."
Karga şaşkın, mahcup, biraz da geç ama,
Yemin etti gayrı faka basmıyacağına.

Çeviren: Orhan VELİ

GÜNEŞLE KURBAĞALAR

Alabildiğine içip eğleniyorlardı,
Düğününde zalim bir hükümdarın;
Bu kadar eğlenmesini bu budalaların
Hayretle seyreden biri vardı.
Bir vaka hatırlıyordu: Güneş de böylece
Evlenmeye kalkmıştı bir zamanlar.
Bu kötü haberi kurbağalar işitince
Hep birden bağırmaya başladılar.
Diyorlardı ki kader tanrısına:
"Bunun bir de çocukları olursa
Ne yaparız? Bir tanesine dayanamazken
Dayanabilir miyiz beşine, altısına?
Bir kurutmaya başladılar mı hepsi birden
Gölleri de, bizi de, bu ırkı nasıl mahvolmaz?
Yer yüzünde namımız bile kalmaz."
Fikrimce, ne kadar hayvan olsalar,
Hiç de yanlış düşünmüyordu bu kurbağalar.

Çeviren: Orhan VELİ

ALEXANDER POPE

(1688 - 1744)

İngiliz şairi Alexander Pope, 21 mayıs 1688'de Londra'da doğdu, 30 mayıs 1744'te Twickenham'da öldü. Asil bir aileden geldiğini söylemekten hoşlanırdı ama hali vakti yerinde bir burjuva ailesinin çocuğuydu. Katolik olduğu için, devlet okullarında öğrenim görmesine imkân yoktu; bu yüzden, öğrenime daha büyük bir ateşlilikle verdi kendini. Daha on iki yaşında, tek başına lâtince ve yunanca, on beş yaşında da Londra'lı öğretmenlerin yardımıyla fransızca ve italyanca öğrenmiye girişti. Bu fazla çalışma zayıf yapısını bitirmişe benziyordu, bir verem bulaşması ve belki de bir kazanın sonuçları bu yapıyı büsbütün çöküntüye uğratıp Pope'u ufak bir kambur haline getirdi. Düşmanları bu bedensel talihsizlik üzerinde kötü niyetlilikle duracaklardı. Pope yirmi üç yaşındayken, *Eleştirmenler üzerine deneme*'sini yazmıştı. Bu uzun şiirin bazı mısraları dolayısiyle kendisine yapılan hücumlarda, herkesten çok eleştirmen John Dennis onun gittikçe büyüyen çirkinlik duygusunu ağırlaştırdı. Bu değişmez düşünce, kendisinde herhalde doğuştan olmayan, kindar ve sert tepkilere yol açtı.

Etkisinde kaldığı kalem adamları arasında, şair William Walsh, sırdaşı ve ilk eserlerinin, 1709'da yayınlanan ama çok daha önce yazılan *Kır şiirleri*'nin eleştirmeni oldu. *Kır şiirleri*'nin yazıldığı sırada yazılıp da 1713'te yayınlanan küçük şiiri *Windsor ormanı*'nda daha kişisel bir ses seziliyordu. Pope'un Windsor ormanında kaldığı sıralar, Theresa ve Martha Blount kardeşlerle dostluğa başladığı sıralardır. Hayatında pek büyük bir önem taşıyacak olan bu dostluk, ilkin her iki kızkardeş için

de eşitti, belki de bu romantik duygu, ona bazı bazı sakatlığını unutturmuştu; ama bir zaman sonra, Martha'yı sevdiğini anladı. *Kır şiirleri* gün ışığına çıkmadan önce, çok farklı bir yapıda ve çok daha önemli bir eser, *Eleştirme üzerine deneme* üzerinde çalışmaya başlamıştı. Bu eserle, birçok şairlerin gerçekleştirmiye çalışıp durdukları öğretici şiiri veriyordu İngiltere'ye. 1711 yılının ikinci yarısında, Windsor ormanında, şehirden uzak yaşadı. Dennis'in hakaretlerinden sonra, teselliyi bu hücumun sağladığı yeni dostlarda, herşeyden çok da Blount kardeşlerin dostluğunda buluyordu. Bu sıralarda şaheserini, *The Rape of the Lock*'u yaratmıya çalıştı. Bu eserde Voiture'ün etkisi iyice belli oluyordu. 1713 yılının sonlarına doğru, bir yandan *The Rape of the Lock*'un bazı bölümlerini geliştirirken, bir yandan da "büyük eserine", *İlyada*'yı çevirmeye girişmeye hazırlanıyordu. Bu çeviri hem onu çağının en seçkin yazarlarından biri yapacak, hem de sanat dostları ve halk karşısında bağımsızlığını sağlıyacaktı. Bu bağımsızlığı bir kalem adamı ilk defa kazanıyordu. *İlyada* çevirisinin başarısı pek büyük oldu. Pope'un sanat hayatının en büyük olayı olarak kaldı. Bu çeviriden, o zamana göre pek yüklü bir para, beş altı bin sterlin kazandığı tahmin edilmektedir. Bu başarıyı açıklayabilmek için, herşeyden önce, Fransa'dan İngiltere'ye de geçmiş olan Eskiler ve Yeniler Kavgasında Homeros'un tuttuğu yeri göz önünde bulundurmak gerekir. Homeros ilkçağın sade ve ağır başlı büyüklüğünün örneğiydi, on sekizinci yüzyılın "neo-classicisme"ini onun ülküsü canlandıracaktı. Bununla birlikte Pope, Yunan şairinin kaba yanlarını silmeye ya da soylulaştırmaya, kahramanlıkla ilgili yanlarını daha keskin çizgilerle belirtmeye çalışmıştı. *İlyada*'nın ilk cildi 1715'te yayınlandı, eser 1720'de bitirildi. Pope'un yardımcılar tutarak çevirdiği *Odise* de aynı sıralarda yayınlandı.

•

1716 sıralarında, *İlyada* çevirisi üzerinde çalıştığı yıllarda, Pope daha çok kadınların dostluğunu aradı, böylece onların psikolojisini, kederleriyle, sıkıntılarıyla, büyük bir incelikle vermeyi öğrendi. Ama onlara duyduğu hayranlık, aşk bakımından, çirkinliği dolayısiyle sonuçsuz kalmıştı, aşk yokluğunun verdiği duygu, yazdığı şiirlerinin en acısı olan iki şiirin, *Dertli bir kadının hâtırasına mısralar*'la *Eloisa'dan Abelarda*'nın temel konusudur. Martha Blount'a mektup halindeki şiirinde kendisini ima ettiğini çıtlatırken, şiirinin asıl ilham perisi olduğu anlaşılan Lady Wortley Montagu'ya da aynı iltifatta bulundu. İler-

de, 1725 yılına doğru, yaşadığı çağın en parlak birkaç mektubunun yazarı olan bu kadınla bozuşacaktı.

Homeros çevirisinin getirdiği zenginlik, Pope'un 1719'da Twickenham'da bir köşke yerleşmesini sağladı. Hayatının geri yanını burada, çalışkan bir yalnızlıkla yüksek sosyeteyle düşüp kalkmaları ard arda getirerek, aşk yokluğunun boşluğunu buradaki güzelliklerle doldurarak geçirdi.

Edebiyat hayatının ikinci kısmı, onu bize Horace ile Boileau'nun ardından giden bir hiciv şairi ve bir ahlâkçı olarak gösteriyor: *The Dunciad, Ahlâk üstüne denemeler, İnsan üstüne deneme.* Pope bu eserlerinde düşüncesini en açık şekilde belirtmeye, yazdıklarını bir nesir tabiîliğine yaklaştırmaya çalışır. Eseri, bu nitelikleri sayesinde, Fransa'da coşkunlukla karşılandı, İngiliz edebiyatının Avrupa'ya yayılışı için bir başlangıç oldu. Pope'un şiirini, bambaşka bir duyarlık, bambaşka bir zevk istiyen romantik şiir ölçüsüyle değerlendirmek doğru olmaz; en iyisi, on sekizinci yüzyıl musikisi, meselâ Haendel musikisiyle, daha da iyisi İngiltere'nin Palladio mimarisi ile Pope'un şiiri arasında bir köprü kurmaktır. Vitruve ve Palladio mimarlar için ne olmuşlarsa, Horace de Pope için o olmuştu: kahramanlıkla ilgili beyitlerin simetrisi, mimari bölümlerin simetrisinin karşılığıdır, "lucidos ordo" fikirlere incelik ve rahatlık verir, bir kristal açıklığı verir, bu ise yüksek şiir şekillerinden biridir.

Mario PRAZ

İNSAN ÜSTÜNE DENEME'den

Kendini bil herşeyden önce, bırak Tanrı'yı geri,
İnsandır insanın asıl bileceği.
İnsan ki durur üç yanı deniz bir karada,
Bir varlıktır aklı karanlık, büyüklüğü kaba;
Şüpheden yana eşi yok, pek bilgili,
Ama yiğitçe sabırdan almamış nasibini,
Sallanır durur orta yerde, kararsızdır durmakta, gitmekte,
Kararsızdır tanrı mı, yoksa hayvan mı olduğunu düşünmekte,
Kararsızdır bedeni mi, aklı mı seçmek gerektiğinde;

Ölmek için doğmuştur, kullanır aklını hata işlemede;
Farksızdır birbirinden cahilliği de, mantığı da,
Ya çok az düşünür her zaman, ya da çok fazla.
Girmiş içinde düşüncenin ve tutkunun boşluğu birbirine,
Kendi kendine yoldan sapar, yola gelir kendi kendine,
Yaratılmıştır yarı yükselmek, yarı düşmek için,
Herşeyin efendisidir, oyuncaktır elinde herşeyin.
Bir o yargılayabilir gerçeği, ama sonsuz hatalar içindedir,
İnsanoğlu şanın, şakanın ve dünyanın bilmecesidir.

Çeviren: T. Y.

JOHANN WOLFGANG VON GOETHE

(1749 - 1832)

Johann Wolfgang von Goethe, 18 ağustos 1749 yılında, Frankfurt'da doğdu. Nesilden nesile gelişip zenginleşmiş, Thuringen'li bir esnaf ailesinin çocuğuydu. Babası geniş kültürlü bir hukuk bilginiydi. Goethe de babası gibi hukuk okudu. Hukuk tahsilini 1765 ten 1768 e kadar Leipzig'de, 1770 ve 1771 yıllarında da Strasburg'da yaptı. Sonra avukatlığa başladı. 1775 sonbaharına, yani Weimar'a yerleşinceye kadar yirmi sekiz dâvaya baktı. Bu arada bir takım şiirler yazdı. İlk şiirlerini yaktıktan sonra, bazılarını kitaplar halinde yayınladı. Goethe'nin sanat hayatında, Strasbourg'da geçirdiği günlerin büyük önemi vardır. Sanatındaki ustalığına burada erişti. Bir takım çağdaş sanatçılarla düşüp kalktı. Frérèque Brion'la da gene bu şehirde tanıştı; aralarındaki aşk tamamiyle plâtonikti, üstelik de acı bir ayrılışla sona erdi. Ama Goethe'nin bu aşkın etkisiyle yazdığı şiirlerin, Alman edebiyatının ilk modern şiirleri oldukları söylenebilir. Strasbourg katedraline duyduğu hayranlıksa, başka bir alanda önemli bir eser yazmasına yol açtı: *Alman Mimarisi Üzerine*. Bu eser, büyük bir ilgi gördü, o zamana kadar hor görülen gotik sanatın sevilip benimsenmesini sağladı. Goethe, gotik sanatın nerden çıktığını bilmediği için katedrali yapanlardan biri olan Erwin von Stinbach'ı bu sanatın asıl yaratıcısı olarak görüyor, onu eski kuralları yıkan, yeni ölçülerle, yeni bir dünya kurmaya çalışan bir dâhi sanatçı olarak alkışlıyordu. Kendisi de aynı şeyi yapmıya çalıştı, elbette kendi alanında. Bu düşünceyle, 1773 yılında, Shakespeare'i örnek olarak

alan, yer, zaman ve eylem birliğini hiçe sayan bir oyun yazdı: *Demir Elli Berlichingen.* Goethe eserini sert bir ortaçağ şövalyesinin kişiliği üzerine kurmuştu. Bu eseri de geniş bir ilgi uyandırdı, ortaçağ ve şövalyelik konusu moda oluverdi. Kleist ile Scott da aynı konuları işlediler.

Goethe, *Egmont* adlı eserinde, deha ile yüreği, eski çağın mantık saygısına karşı çıkarır. Bu onun başlıca niteliklerinden biridir zaten. *Genç Werher'in Çektikleri* de bunu çok iyi gösterir. Bu romanın yepyeni havası, talihsiz âşıkın kendi kendini öldürmesi bütün Avrupa'yı etkisi altına almış, birçok gençlerin intihar etmesine yol açmıştı. Goethe Werther'i yazarken, yaşadıklarından faydalanmıştı. Kendisinin, bir arkadaşının nişanlısı olan Charlotte Buff'a duyduğu aşkla bir başka arkadaşının intihar etmesi meydana getirir eserin temelini. Aynı sıralarda yazdığı *Stella* gibi, *Clavigo* gibi eserlerinde ise, kendi hayat tecrübelerinden hiç faydalanmamış, bunları, düşüncelerini tiyatro yoliyle anlatabilmek ihtiyaciyle kaleme almıştı.

Goethe, hayatında önemli bir yer tutan başlıca sevgililerinden biriyle, zengin bir tüccarın güzel kızı Lili Schönenman'la Frankfurt'ta tanıştı, ona hemen âşık oldu ve nişanlandı. Genç kızın onun üzerinde büyük bir etkisi vardı, ama ondan hiç yapamıyacağı bir şeyi, geleneklere daha uygun bir hayat yaşamasını istiyordu; şair bu düşünceye isyan etti. Yıllarca kendi kendisiyle çarpışıp durduktan sonra, şair tabiatı galip geldi, Lili'den kesin olarak ayrıldı. Bu sıralarda, devlet işlerini daha yeni eline alan genç Weimar dükü, Goethe'yi devlet hizmetine çağırdı. Böylece, 1776 yılında, Goethe'nin devlet adamlığı hayatı başladı. Birçok yüksek mevkilerde bulundu, dükün başlıca müşaviriydi. 1782 yılında asil payesi aldı. 1815 yılında, Viyana kongresinden sonra da bakanlığa getirildi. Ama hükûmet işleri, Goethe'nin şairlik yanını felce uğratıyordu. Bir dostuna yazdığı mektupta: "Kendi hakkımda söyliyebileceğim birşey varsa, o da kendimi işime harcadığımdır," diyordu. Buna karşılık, devlet idaresinin pratik gerçekleri, bireyciliğin sınırlarını aşmasına yardım etmekteydi. Saraydan bir kadına, Charlotte von Stein'a beslediği plâtonik aşk da, onun bu gelişiminde yararlı oldu. "Arılık ve huzur!" Kendine yaşama kuralı yaptığı ilke buydu artık. Hayatımın bu devresinin iki büyük meyvası vardır, iki büyük dram: *Iphigénie Tauris'te* ve *Torquato Tasso.* Bir de romana başlamıştı aynı zamanda: *Wilhelm Meister'in Çıraklık Yılları.*

Bir oyuncular topluluğunda tiyatro yazarı olmak istiyen Wilhelm'in hayal kırıklıklarını anlatıyordu...

Goethe, İtalya'ya büyük bir hayranlık besler, İtalya'yı dolaşmayı çok isterdi. 1770 yılında: "İtalya! İtalya! Paris benim okulum olacak, Roma ise üniversitem!" diye yazmıştı. Ama bu hayalini ancak 1787 yılında gerçekleştirebildi. İtalya'nın birçok yerlerini dolaştı, birçok şehirlerinde aylarca kaldı. Birçok önemli kişilerle tanıştı, dostluk kurdu. Devlet işlerinin götürdüğü canlılığına yeniden kavuştu. *İtalya Yolculuğu* ile *Şiir ve Gerçek*, bu mutlu günlerinin meyveleridir. Ama büyük şair, Weimar'a döndükten sonra, gene günlük alelâdeliğe gömüldü. Kimse onu anlamıyordu. Saraydan mümkün olduğu kadar kaçmıya çalışıyordu ama, Prusya ordusunda savaşa katılan dükün ardından gitmemezlik edemedi. Weimar dükü, ona daha fazla bir hürriyet vermek istedi. Ünvanlarına ve maaşına dokunmamakla beraber, başındaki ağır işlerden kurtardı onu. Böylece, 1817 yılına kadar, Goethe yalnız Weimar tiyatrosunun yönetmenliğiyle uğraştı. Roma'dan döneli beri, orta tabakadan gelme bir ailenin kızı olan Christine Vulpius'a duyduğu aşk ona bir yuva, bir barınak oluyordu. Christine'le ancak 1806 yılında evlendi. Ama Goethe'nin hayatına gereken yeni hızı karısı değil, Léna üniversitesinde tarih okutan şair Friedrich Schiller'in dostluğu verdi. Ama iki dost arasındaki konuşmalar şiir üzerine değil, tabiat bilimleri ile felsefe üzerineydi. Faust gibi, Goethe de herşeyden önce, tabiatın kanunlarını, sırlarını sezmeye çalışırdı. Daha Weimar'daki ilk yıllarında, jeoloji ve botanik üzerinde incelemeler yapmıştı. Palermo'nun bitkiler bahçesini gezdikten sonra da "ilk bitki" fikri doğmuştu içine, Goethe bu fikirden "bütün bitki organlarının ilkel aynılığı ilkesini" çıkarmıştı. 1791 de, Newton'a karşı bir bilimsel eser yayınladıktan sonra, 1810 yılında, üç bölümlük bir büyük eser daha yayınladı: *Renkler teorisi, Bitkilerin değişimi, Hayvanların değişimi*. Maddenin birliğini isbat etmeye, başlangıcını göstermiye, cinslerin çeşitliliğinin pek basit bir ilk yapıdan geldiğini ortaya koymaya çalışan denemelerdir bunlar. Schiller'le Goethe'nin dostlukları, 1805 yılına, Schiller'in ölümüne kadar sürdü ve Goethe'nin hayatında büyük etkileri oldu. Şiiri yöneten kanunlar üzerinde, biçimleri üzerinde fikir alışverişleri de sürekliydi. Bu fikirlerde klâsik ilk çağın büyük etkileri vardı.

Goethe, 1797 de, bir burjuva destanı yazdı: *Hermann ile Dorothea; Pendora* adlı alegorik dramında, eski Yunan efsane-

lerine dayanarak, medeniyetin ve sanatın zirvesine ulaşacağı bir gelecek dünyayı coşkunlukla anlatmıya çalıştı. *Wilhelm Meister'in çıraklık yılları*'nı 1796 da tamamladı. Bu kitabın asıl konusu eğitim ve bireysel kişiliğin meydana gelişiydi. *Wilhelm Meister'in yolculuk yılları*'nda ise, toplum önemli bir yer tutuyordu. *Batılı doğu divanı*'nda Tanrı, şairin görevi, dostluk ve kin, aşk ve vazgeçiş gibi değişik konuları işledi. En büyük eseri *Faust*'a gelince, altmış yıllık bir sürekli çalışmanın meyvesidir bu. Goethe'nin düşünceleri, hayatı, aşkları bu eserde büyük bir yer tutar. Faust, en sonunda, 2 şubat 1832 de bitmişti. Ama Goethe büyük eserini hâlâ elinden bırakmıyor, onu mükemmelleştirmeye, derinleştirmeye çalışıyordu. Ama zaman elvermedi, 22 şubat 1832 de Goethe, eserine istediği derinliği veremeden öldü.

Ernst BEUTLER

SEVGİLİ YAKINLIĞI

Seni hatırlarım sulara günün
Şavkı vurunca;

Seni hatırlarım, dalgalara ay
Renkler verince.

Seni görür gözüm uzak yollarda
Tozlar kalkarken;

Derin gecelerde, dağ yollarında
Yolcu titrerken.

Seni işitirim, boğuk seslerle
Su yükselince;

Kırlarda sükûtu inlerim gece
Her şey susunca;

Uzakta da olsan, ben yanındayım,
Sen yanımdasın!

Gün söner, yıldızlar ışır gökte, ah!
Burda olsaydın!

Çeviren: Selâhattin BATU

ZÜLEYHA'YA

Seni kokulariyle okşamak için,
Artırmak için sevincini,
Sayısız güller goncalanırken
Alevler içinde yakmalı içini.

Bana baştanbaşa bir dünya gerek
Bir şişeciğim olması için
İçinde kokular ölümsüz kalan
Parmakların kadar ince ve narin.

Bir dünya ki hayat coşkunluğundan
Taşıp kabaran arzularla
Bir ceza olmuş bülbüllerin
Sevgilerine, şarkılarına.

Bu acı azap mı vermeli bize.
O iken artıran neşemizi.
Mahveden, ruhlar değil mi, binlerce,
Timur'un şanını, ülkesini.

Çeviren: Selâhattin BATU

PERİLERİN ŞARKISI

Geceyarısında, dalınca uykularına insanlar,
Gösterir bize yüzünü ay
Ve yıldız ışıklarını

Dolanır, şarkılar söyleriz
Ve bu anlarda ancak severek dansederiz.

Geceyarısında, dalınca uykularına insanlar,
Çayırlarda, su çiçeklerinin yanında
Ararız yerimizi biz
Dolanır, şarkılar söyleriz
Ve dansını ederiz bir rüyanın.

Çeviren: Oğuz AKALIN

FRIEDRICH SCHILLER
(1759 - 1805)

Alman şairi Johann Christoph Friedrich Schiller, 10 kasım 1759 da Marbach'ta doğdu. Johann Kaspar Schiller ile Elisabeth Dorothea Kodweiss'in oğluydu. 1773-1780 yıllarında Karlschule'de öğrenciydi. Tıp okudu. 1780'de Stuttgart'ta askeri hekimdi. 1782'de Stuttgart'tan kaçtı. 1783'te Bauerbach'ta bayan von Wolzogen'in konuğuydu. Sonra Mannheim'a, Dresde'e, Weimar'a gitti. 1789'da Léna Üniversitesi tarih profesörlüğüne getirildi. 1790'da Charlotte von Lengefeldle evlendi. 1719'de ağır şekilde hastalandı. 1794'te Goethe ile mektuplaşmaya başladı. 1799'ta Weimar'a yerleşti. 1802'de asalet payesi aldı. Sağlığı çoktandır bozulmuştu, 9 mayıs 1805'te, Weimar'da, veremden öldü.

Schiller Goethe'den on yaş küçüktü. O da Goethe gibi birdenbire parladı. *Haydutlar* adlı eseri, onu daha yirmi iki yaşında, ünlü bir sanatçı yapıvermişti. Dramın bir kısmı okul yıllarında yazılnuş, gezintiler sırasında, korularda gizli gizli oynanmıştı. Ama Schiller Goethe gibi zengin bir ailenin çocuğu değildi. Babası Wurtemberg dükünün bir memuruydu. Bu yüzden parasız bir okulda okudu, sonra da askerî cerrah oldu. Oyununun bir provasında bulunabilmek amacıyla garnizondan uzaklaştığı için tevkif edilince, kılık değiştirip kaçtı. Serseri ve dertli bir hayat sürmeye başladı. Bazı kimseler ona yardım ettiler, evlerinde yer verdiler. Onu Dresde yakınlarında bilinmedik bir hayranı, Körner, misafir etti. Schiller *Don Carlos*'u onun evinde tamamladı.

Aykırı evliliğin dramına politik sebepler ekliyen, yoksullar, esnaflar içinde en büyük erdemler çiçeklenirken büyüklerin insanlıktan ne derece uzaklaşabileceklerini gösteren *Entrika ve*

Aşk gibi *Haydutlar* da bugünün okuyucusunu sıkabilir. Kusurları göze batar, bağışlanmaz şeyler gibi görünürler. Ama Schiller tiyatro dehasını daha başlangıçta kendinde kişileştirmiş bir sanatçıydı. Bu ilk eserleri bile, usta oyuncuların eline düştüler mi, bir derinlik, bir büyüklük kazanır, seyirciyi sürüklerler. Kaba bir şekil altında da olsa, insan tutkuyu, acıyı ilkel şekliyle seyretmekte olduğunu düşünür.

Her birinin oynanışı birer fırtına koparan ilk üç eserinden sonra, Schiller Körner'in evinde *Don Carlos*'u bitirdi. Manzum olarak yazılan bu oyunda iki entrika kesişip birleşiyordu. İlkin bir aile dramı olarak düşünülen oyun politik bir dram oluveriyordu. Schiller eskilerden çok Shakespeare'e yaklaşır. Her alanda özgürlüğünü savunur herşeyden önce, oyununu gönlünce işler. *Messine'in nişanlısı*'nda (1803) Yunan tiyatrosunun korosunu ve kader motifini benimsemiye çalışır; *Orléans bâkiresi*'nde (1802) tarihi, efsaneyi akla sığmaz bir serbestlikle işler. *Wallenstein* (1799) ve *Marie Stuart* (1801) Shakespeare'in dâhice dağınıklığıyla Fransız klâsiklerini birleştirir. Ama Schiller'de her zaman bir ahlâkçı kaygısı vardır; ona göre, tiyatro bir erdem okulu olmalı, başkalarında ve kendi kendinde insan özgürlüğüne, insan onuruna saygı göstermeyi öğretmelidir. *Wallenstein* onun en klâsik eseri olarak bilinir: güçlü kişinin her zaman yenilenen dramıdır bu. *Wallenstein'ın Ölümü* Schiller'i bütün ustalığı içinde gösterir. Oyunlarının en güçlüsü, en güzeli bu mudur? Bu konuda, *Wallenstein, Marie Stuart* ve *Guillaume Tell* arasında bir kararsızlığa kapılabiliriz. Çünkü her üçünde de Schiller'in bütün üstünlükleri göze çarpar, oysa kusurlarının hiç biri bulunmaz.

Schiller'in estetik ve ahlâk denemeleri de hâlâ büyük bir önem taşır. Bunlardan *İnsanın estetik eğitimi üzerine mektuplar,* insanın içi değişmedikçe devletin atacağı bütün ileri adımların bir sonuç vermiyeceğini, insanlığı düzeltecek şeyin güzellik bilgi ve duygusu olduğunu gösterir. Schiller'in tarih kitapları da küçümsenecek eserler değildir. Ama bunlar, dramları için besleyici, hazırlayıcı birer çalışma olmuştur daha çok. Şiirlerine gelince, Fransa'da La Fontaine'in şiirleri gibi, Schiller'in şiirleri de Almanya'da bütün okullarda ezberlenir. Bütün antolojilerde yer alır. Onun şiirleri ikiye bölünebilir. Bir yanda *Baladlar* vardır -*Masallar ve Baladlar, Dalgıç, Eldiven, Ibycos'un fahişeleri, Habsbourg kontu,* v.s.- bunlar haklı olarak ünlüdür.

ler. Destansı, dramatik şiirlerdir, özleri, hattâ biçimleri insanı gülümsetir, ama bir harekete sahiptirler, hayranlık verici, sağlam bir dille yazılmışlardır. Açık açık bir ahlâk dersi verirler. Öbür yanda ise "filozofik şiirleri" -Şiirler- vardır, bu şiirlerde soyut fikirler mitologyanın süsleriyle süslenir. Schiller'in denemelerinde işlediği konular bunlarda mısra haline dökülür, akılda kalacak şekilde yazılmış şiirlerdir. Ünlü *Çan Türküsü* bu iki kısmın arasına konulabilir. Beethoven'in Dokuzuncu Senfoni'de kullandığı *Sevince şiir* gibi bu şiir de, sarsılmaz bir ülkücülüğün belirtisidir.

Goethe ile Schiller'in ünlü dostluğunu herkes bilir. Ama bu dostluk, birdenbire kurulmuş bir dostluk değildir. Aslında, herşey onları birbirinden ayırıyordu. Birçok kereler onları karşı karşıya getirmiye çalışanlar, hiç bir başarı sağlıyamamışlardı. Ancak 1794'te bir konferanstan çıkarken kapıda konuştular. Birbirlerine fikirlerini söylediler. Hemen ertesi gün, Schiller'in ölümüne kadar sürecek olan mektuplaşma başlıyordu. Birbirlerini karşılıklı olarak yaralamaları, birbirlerine düşman olmaları hiç kimseyi şaşırtmazdı. Tam tersine, alışılmış, uygun birşey olurdu bu. Ama dost oldular. Bu yüzden daha da büyüdüler.

Maurice BOUCHER

SEVİNÇ'E

Sevinç, Tanrılar kıvılcımı
Elizyumun kızı, sen,
Tavaf ederiz ışıkla sarhoş
Her gün kutsal tapınağını.
Tılsımın, büyün bağlıyor yine
Kanunların ayırdığını.
Ve bütün insanlar kardeş olacak
Kanadın nereye gölge verirse.

KORO

Milyonlar! Koşunuz, kucaklaşınız!
Bütün dünyanın öpüşüdür bu.

Kardeşler! Bu yıldızlı kubbe üstünde
Durmalı sevgili, ulu Tanrınız!

Kim ki bir dostun dostu olmasın
Mutlu bahtiyle bahtiyar ise.
Kim o erdemli eşi bulduysa
Katsın sevincini sevincimize.
Karışsın bizlere, bu gök altında
Taşıdığı bir cana benim diyenler.
Ve bu büyük talihi bilmeyenler,
Ağlasın, aramıza girmesinler.

KORO

Bu toprak üstünde her nefes alan
Tatmalı sevginin öz sevincini
Ve ulu Tanrıya ulu yurt olan
Göklere alan da sevgidir bizi.

Sevinçtir içtiği her yaşıyanın
Tabiat ananın ak memesinden
Toprakta her varlık, iyi ve kötü,
Yürümede onun altın izinden.

O uzatan bize dudaklarını,
Altın altın açan yapraklarını,
Ölümde denenmiş dostu veren o,
Toprakta sürünen bir kurda bile;
O tattıran arzu kaynaklarını.
Meleği Tanrıya yaklaştıran o.

KORO

Milyonlar! Niçin bu düşme, küçülme?
Ey dünya! sezdin mi yaradana bak,
Arayın onu siz altın kubbede,
O yıldızların üstünde mutlak.

Yaylarını kuran o, tabiatın.
Sevinç, o çarkları, dönen, döndüren,
Dünya adındaki sırlı saatın.
Tohumdan çiçeği deren el onun.
Güneşin gittiği altın yol onun.
Odur âlemlere hüküm geçiren,
Bütün arayıcı gözlerden gizlenen.

KORO

Kardeşler! Gökteki güneşler gibi
İzinden yürüyün en aydın yolun.
Zaferlere koşan kahraman gibi
Işıklı yollardan yürüyün, koşun.

Hakikatın alev aynalarında
Gülümser gerçeği arayana o.
Güler faziletin yalçın dağından
Yüreği aciyle kanayana o.
İnancın güneşli dağ başlarında
Onun bayrakları şu dalgalanan.
Kırık tabutların her çatlağından
Odur meleklere şarkı okuyan

KORO

Tahammül acıya, cesur yürekle.
Milyonlar! daha'uz bir dünya için!
Göklerde, o altın kubbe üstünde
Mükâfatı gizli her çekilenin.

Tanrılara eşit olmak ne güzel!
Tanrılara karşı gelmek, ne için?
Istırap, yoksulluk o kata gelsin
Sevinen dostlarla sevinmek için.
Nefreti, öcü çek çıkar kalbinden.

En büyük düşmanı bağışla bilsin,
Gözlerinden sıcak yaş dökülmesin,
Nedamet kalbini pençelemesin.

KORO

Günah defterleri yok olmak gerek!
Barıştır yaraşan bütün dünyaya.
Kardeşler! Şu ulu kubbeden öte
Tanrıdır hükmeden, uyun Tanrıya.

Sevinçtir köpüren dolu sağrakta
Altın salkımların altın kanında.
Ey al kan içenler sevgiyi için!
Korkanlar, buluşun kahramanlıkta!
Kardeşler! Sıçrayın yerlerinizden
Sarhoş Romalıyı görünce hemen!
Sevgiye kaldırın kadehinizi!
Köpük göğe çıksın kadehinizden!.

KORO

Övün baş döndüren yıldızlı göğü,
İsrafil surunun andığı dour!
Sevgiye kalkan şu kadehi övün!
Tanrıların içip kandığı odur.

En ağır acıda bükülmez dayanç,
Günahsıza yardım gerekir bize.
Sonsuzluk önünde içtiğimiz and,
Gerçeği korumak düşmana, dosta.
Erkeğin gururu, tahtalar önünde.
Kardeşler! Varlık da kan da gerekse,
Giydirin tacını yaraşan başa,
Ölüm, içi dışı yalan kimseye!

K O R O

Katılın kutsal halkaya, dostlar!
Andiçin şu altın sağrak önünde!
Edilen yemine sadıklık gerek,
Andiçin gökteki Tanrı önünde.

Çeviren: Selâhattin BATU

KUTSAL AMAÇLAR YOLCUSU

Hayatımın baharında,
Çıkıp yollara düştüm.
Gençliğimin neşeli danslarını,
Baba evinde unuttum.

Malım mülküm, neyim varsa,
Seve seve bırakıp gittim.
Hafif bir değnek elimde,
Yürüyorum sevinçle.

Kuvvetli umuttu beni çeken,
Müphem bir inanç sözü,
Git, diyordu, yolun açık,
İlk kaynağa doğru yürü!

Yürü, bir altın kapıya kadar,
Ulaşınca içeri gir,
Dünyaya bağlı olan herşey orda,
Tanrısal ve ölümsüm olacaktır.

Akşam oldu, sabah oldu,
Yürüyordum yürüyordum
Her an bana gizli kaldı,
İstediğim, aradığım.

Yoluma durdu dağlar,
Geçit vermedi seller,
Tahtalar uzattım uçurumlara,
Irmaklara köprü kurdum.

Aydınlık bir iklime akan,
Bir nehirin kıyısına geldim.
Sevinç ve inanışla içim dolu,
Attım kendimi kucağına.

Büyük bir denize doğru,
Beni sürükledi dalgaları,
Önümde sonsuz bir boşlık,
Hâlâ amaçtan uzaktayım.

Hiç bir yol oraya götürmüyor,
Ne yazık ki üstümüzdeki gökler,
Topraklara inemiyor,
Ve orası hiç bir zaman, burası değil!

Çeviren: E. Mahir YALNIZ

ANDRÉ CHÉNIER
(1762 - 1794)

Fransız şairi André Marie Chénier, 29 ekim 1762'de, babasının Fransız konsolosu olarak bulunduğu İstanbul'da doğdu, 25 temmuz 1794'te de öldü. Ona ilk çağı tanıtan, zekâ ve güzellikle dolu bir Yunan kızı olan annesiydi. Chénier daha on dört yaşında, Anacréon'dan, Sappho'dan çeviriler yapıyordu. 1773 yılında İstanbul'dan Fransa'ya getirilip Navarre kolejine verildi, yirmi yaşında teğmen olarak Strasbourg'a gitti, burada Angoumois alayında bulundu, ama ancak birkaç ay kalabildi, sonra Paris'e döndü, edebiyatçı Palissot, Lavoisier, Florian ve iki ressamla, David ve Le Brun ile dost oldu. Bu çağın Chénier'si bir "genç hasta"dır, hastalık yüzünden ordudan ayrılmak zorunda kalmıştır, ama aynı zamanda Epikürcü bir genç, yüzyılın hazlarına doymayan bir çapkındır da. *Elégies*'de bulduğumuz bir *Art d'aimer* (Sevmek sanatı) yazmıya başlar. Sosyete hayatına katılır, yazdıklarını yayınlamak kaygısını duymadan, serbestçe çalışır, İsviçre'ye gider, bir zaman İngiltere'deki Fransız elçisi kont de La Luzerne'e bağlanır, ama İhtilâl'in başında Paris'e döner. Londra'da politikayla ilgili gazeteleri okumaya başlamıştır. Özgürlükle sarhoştur, Ama daha ilk aşırılıklarda kaygılanmıya başlar, hemen sonra da polemiğe girişir. Chateauvieux muhafızlarının ayaklanışlarının kutlanışı karşısında yazdığı ateşli protesto şiiri Jacobin'lerin, bu "iğrenç kanun cellâtlarının" kinini çeker üzerine. Dostlarıyla birlikte kurduğu *Journal de Paris*'de Robespierre'e, Collot d'Herbois'ya şiddetle saldıran mektuplar yayınlar. Marat'ın katlinden sonra, Charlotte Corday'yi bile savunur, ama *Odes*'un, *Iambes*'ın küfürlerinde, acılı öfkesinde bile şairdir, eski üstadların öğrencisidir hep.

"Terreur" idaresinin tehdidi altında, Chénier Paris'ten uzaklaşmak zorunda kaldı, ilkin Rouen'a, sonra Versailles'a gitti, burada Mme Laurent Lecoulteux'yü aşk *Odes*'larının Fanny'sini buldu. Ama dostlarından biri tevkif edilince, Chénier gidip ailesini teselli etmek istedi, kimliği anlaşıldı, hapse atıldı. Saint-Lazare hapishanesindeki mahpusluk günlerinde, eserlerini düzeltmekle uğraştı, Mlle de Coigny için *Tutsak genç kız*'ı yazdı, ince kâğıtlar üzerinde *Iambes*'ı tamamladı, bunları bir gardiyanın suç ortaklığıyle çamaşırı içinde dışarıya geçiriyordu. İhtilâl mahkemesi önünde, kendini savunmaya gönül indirmedi, ölüm cezasına çarptırıldı, Robespierre'in düşmesine iki gün kala idam edildi. Arabada götürülürken, giyotine varıncıya kadar, dostu Roucher ile şiirden sözetmiye hiç ara vermediler, cezalarını çekecekleri sırada ise *Andromaque*'ın ilk sahnesini birlikte söylemeyi yeni bitiriyorlardı. Chénier'nin eseri,, halkın karşısına çıkarılmadan önce, bazı değişikliklere uğrayacaktı. Şair ancak politik iki eser yayınlamıştı. Ölümünden sonra, İhtilâl sırasında, *Tutsak genç kız* ile *Genç Tarentine* yayınlandı, Chateaubriand'ın da *Hristiyanlığın dehası* adlı eserinde *Bucoliques*'ten, *Elégies*'den parçalar andığı görüldü. Ama müsvetteler ailesinin malı olarak kalıyordu, ne var ki, anlaşıldığına göre, şairin şair kardeşi Marie-Joseph Chénier de, müsvettelere sonradan sahibolan Daunou da bunların güzelliğini sezememişlerdi, Henri de Latouche'un eseri eksik bir tarzda da olsa halka sunması için, 1819 yılına kadar beklemek gerekiyordu.

André Chénier'nin amacı pek de özden bir amaca benzemiyor: Fransız şiirine Attika dehasını sokmak. Fransız klâsiklerinin de bütün istedikleri bu değil miydi? Ama Chénier on yedinci yüzyıldaki öncüleri kadar ağırbaşlı değildir: Chénier büyüklükten çok, tatlılığı, safdilliği sever, bu akımlar hoşuna gider onun. Onun ilkçağcılığı Racine'inkinden daha etseldir, bazı bazı dinsizliğe doğru bir eğilim gösterir. Onun ilkçağcılığı vücudu serer gözler önüne; yeni bir "aşk ışığı" ile parlar, okul konularını, donmuş alegorileri küçümser; hissedilir şekilleri okşamaktan bıkıp usanmaz, bu şekiller de müzede seyredilmiş şekiller değildir, on sekizinci yüzyılın genç, canlı kadınlarında, âşık Chénier'nin Palais-Royal'de, Cours-la-Reine'de görüştüğü kadınlarda yeniden bulunmuştur. Ama çapkınlıkla eğlenceden başka birşey düşünmez gibi görünen bu Chénier, büyük şeyler de tasarlıyordu, bilimi şiire sokmak,

dünyanın ve insanın yaradılışını anlatacak bir *Hermes,* dünyanın coğrafyasiyle tarihini anlatacak bir *Amérique* yazmak istiyordu; tiyatroyu da düşünüyordu, Yunan tiyatrosuyla Shakespeare tiyatrosunu birleştirecek bir tragedya, Aristophane geleneğine uygun bir yeni komedya yaratmak niyetindeydi. Politika tutkusu bütün bunlara engel oldu; Chénier'nin belki de yaratıcısı olacağı ikinci bir Rönesans'ı da önledi. Ama 1819 yılında şiirleri yayınlanmıya başladığı zaman, genç romantikler bu şiirlerde kendi iniltilerini, kendi hüzünlerini buldular.

Michel MOURRE

HAPİSTEKİ GENÇ KADIN

Başak gelişir, oraklar biçmeye kıyamaz;
Üzüm, içer fecrin nimetlerini bütün yaz,
Ezileceğini düşünmeden.
Ben de o kadar gencim, bende de var o füsun.
Zaman ne kadar kötü, tatsız olursa olsun,
Ölmek istemiyorum erkenden.

Varsın koşsun ölüme, gözüpek Stoalı;
Ben de o kadar gencim, bende de var o füsun.
Başımdan esen kara bir poyraz.
Zaman kötüymüş... Gün iyi de olur, fena da;
Hiç acısı olmıyan hangi bal var dünyada?
Hangi denizde fırtına olmaz?

Göğsümde bereketli bir hayal dünyası var;
Boşuna, beni boşuna sarar bu dört duvar;
Kanatlarım var benim, ümitten.
Zalim avcının elinden kurtulursa eğer,
Bülbül daha bir canlı, daha bir mesut öter,
Gök kırında süzülüp giderken.

Ben nasıl ölürüm? Rahat yatıyorum işte.
Uyanıyorum gene rahat. Uyanıkken de,
Uyurken de huzur içindeyim.

"Günaydın!" diyor her tatlı bakış sanki bana;
Hâlimle, ümidimle kasvetli alınlarda
Neşe yaratan bir meşaleyim.

Güzel yolculuğumun sonuna daha çok var.
Yürüyorum, yolumun kenarında ağaçlar;
İlklerinin önündeyim daha.
Yeni yeni kuruluyor hayatın sofrası;
Dudaklarıma ancak bir an değdirdim tası;
Bardağım dolu, avuçlarımda.

Henüz baharımdayım, gözü görmek isterim;
Yılımı, tıpkı bir güneş gibi, mevsim mevsim,
Yaşayıp bitirmem gerek.
Pırıl pırılım dalımda, bahçenin gülüyüm;
Sabahın kızıllıklarıdır ancak gördüğüm;
Günümü yitirmem gerek.

Acelen ne ölüm? Çekil buradan, çekil git;
Git başka kalbleri, ümitsiz kalbleri avut,
Korku, dehşet içinde ezilen.
Ne yeşil köşelerim olacak daha benim!
Ne âhenklerim, ne çılgınca sevişmelerim!
Ölmek istemiyorum daha ben.

İşte benim sazım da böylece, dertli dertli,
Sesini, şikâyetini duyup dile geldi,
Hapiste yatan bir genç kadının.
Atarak günlerin yorgunluğunu üstümden,
İnledim şiirimde güzel ağzından dökülen
Ahengini acı feryadının.

Bu şarkılar, sesten şahitleri zindanımın,
Bir merak uyandıracaktır; o güzel kadın
Ne oldu acaba en sonunda.
Alnını, sözlerini nurdan bir hâle sardı;
Yanındakiler mutlak korkmuş olmalılardı,
Kendi sonlarını görüp onda.

Çeviren: S. AYOBA

LORD BYRON

(1788 - 1824)

Sonradan "lord" unvanını alan George Gordon Byron, 22 Ocak 1788 de Londra'da doğmuş, 19 Nisan 1824 te Yunanistan'daki Misolongi'de ölmüştür. Dedeleri, Byron adlı eski bir Normandiya'lı ailedendiler, bunlar arasında hırçın ve acaip kimseler eksik değildi. Kendi annesi Catherine Gordon of Gicht de tuhaf, marazî tabiatlı bir kadındı.

Genç Byron'un çocukluğu Aberdeen'de geçti. Babası John Byron'a, sürdüğü haşarı ve haylâzca hayat yüzünden, "Deli Jack" diyorlardı. Nitekim bu hayırsız baba, ana-oğulu bırakarak çekip gitmiş, her ikisini de beş parasız bırakmıştı.

George Byron'un içinde yaşamakta olduğu İskoçya çevresi, oradaki toplumun üzerine çökmüş olan o koyu karanlık kalvinist mezhebi ve delikanlının sağ bacağındaki bir sakatlık, onda çok melânkolik bir mizacın yer etmesine yol açtı. Bu yüzden genç Byron kendisini hiçbir kayıtla bağlı saymamağa başladı. Esasen, kişiliğinin bu tarafını karanlık olmakla beraber sadık çizgiler halinde, "Lara" adlı manzum eserinin ilk kısmında anlatmıştır.

Byron'un içinde, doğuştan bir keder vardı. Ömrünün acıklı bir şekilde sona ereceği sanki içine doğmuştu. Benliğindeki zaaflara âdeta insanüstü denecek bir enerji ile karşı koymağa çalışıyordu. İşte bütün bu özellikleri şair, edebi çalışmalarının en civcivli devresinde tasvir edip canlandırmağa çalışmıştır.

Byron öğrenimini Harrow ile Cambridge'deki Trinity College'de yaptı. Orada bulunduğu zamanlarda da acaip huylu,

kavgacı bir insan olarak tanındı. 1788 de, Byron Lordlarının beşincisi olan büyük amcası William ona miras olarak asalet unvanı ile malını, mülkünü bıraktı. 1808 de Byron dedelerinin romantik konakları olan Newstead Abbey'e yerleşti. Mart 1809 da Lordlar Kamarası'na üye oldu ve orada ilk söylevini de Şubat 1812 de verdi.

Byron'un asıl olgunluk çağı, Avrupa'da yaptığı inceleme gezisinden sonra başlar. Nitekim o devirlerde genç İngiliz asillerinin böyle bir yolculuk yapmaları gelenek hükmündeydi.

Byron 1809 yılı yazında Falmouth'tan yola çıkarak Lizbon, Sevil ve Kadiks'e, oradan da Doğu'ya gitti ve bu yolculuktan, 1811 Temmuzunda döndü. 1812 yılı Mart ayında *"Childe Harold - Şövalye Harold"* adlı eserinin ilk iki kısmını yayınladı. Bu eserin kazandığı büyük başarıda, Byron'un mensup olduğu aristokratlar çevresinin de payı vardı.

Sonradan Lord Melbourne ile evlenecek olan Lady Caroline Lamb o sıralarda şaire âşık oldu ve bu sevgi zaman zaman delice, acaip bir hüviyete büründü.

Byron 1813 Haziranı ile 1814 Ağustosu arasında manzum birer hikâye olan *"Gâvur"*, *"Abidos'lu Gelin"*, *"Korsan"* ve *"Lara"* adlı eserlerini yazdı. 1816 nın Ocak ve Şubat aylarında da *"Korent Kuşatması"* ve *"Parisina"* adlı eserlerini verdi ki bunlar da öncekiler kadar büyük bir başarı kazandılar.

Şairin eserlerinde canlandırdığı karanlık kişiler, okuyucuların zihninde, şairin kişiliğiyle karıştı; böylece de Byron hakkında bir efsane doğmuş oldu ki, başlangıçta bu hal onun ne kadar lehine olduysa, sonunda da o kadar aleyhine oldu. Hattâ bu durum, evlendikten sonra Byron'a zarar vermeğe bile başladı. Ancak, böyle bir efsanenin ortaya çıkmasına şairin kendisi de sebep olmuştu.

Esasen şair kendisinin de, ailesinin de lânetlenmiş insanlar olduklarına inanıyor, bu yüzden günün birinde delireceğini sanıyordu. Bu inancını ise âdeta gösteriş yaparcasına açığa vurmaktan çekinmedi. Karısı Anna Isabella Milbanke müsbet düşünceli ve böyle bir yaşayış tarzına alışık olmayan bir kadındı. Byron böyle bir kadınla olan birleşmesinden birtakım sapıkça zevkler edinmek çarelerini araştırdı. Byron'un, babasının ilk karısından olma Augusta Leigh adlı bir üvey kızkardeşi vardı ki, 1807 de bu kız, kuzeni olan George Leigh ile evlenmişti. Byron birtakım imalar, dolambaçlı sözlerle ka-

rısmda, kendisiyle üvey kızkardeşi arasında günahkâr bir münasebetin mevcut olduğu şüphesini uyandırdı.

Byron'un 2 Ocak 1815 te kıyılan nikâhı ancak bir yıl sürdü. O yılın Aralık ayında Augusta Ada adında bir kız doğurmuş olan Lady Byron, 1816 yılı Ocak ayında kocasının evinden ayrılarak bir boşanma dâvası açtı.

Prenses Charlotte hakkında yazdığı bazı manzumelerde o zamanki kral Naibi ile alay etmiş olduğu için zaten muhafazakârlar nezdinde de küçümsenmeğe, hor görülmeğe başlandı. Üvey kızkardeşiyle münasebette bulunduğu yolundaki söylentiler, aristokrasi çevrelerinde yayılmağa ve bunlara herkes inanmağa başladı.

Byron o sıralarda kendi aile hayatından ilham alarak *"Fare thee well - Hoşça Kal"* ve *"A Sketch - Bir Deneme"* adlı iki şiir yazmıştı. Bunlar kendisinin haberi olmadan yayınlandı. Yine o sıralarda İngiltere'de bir vatanseverlik havası esmekteydi. Byron ise bu vatanseverce duygulara aykırı bir mahiyet taşıyan *"Ode from the French"* ve *"Star of the Legion of Honour"* adlı iki şiir yazmıştı. İşte bütün bunlar, kendisi aleyhinde belirmiş olan duyguları daha da alevlendirdi. 24 Nisan 1816 da Byron epey karşı koymakla beraber karısından boşandığını tasdik eden resmî belgeyi imzaladıktan sonra, İngiltere'den bütün bütün ayrıldı.

Brüksel'e gitti, oradan da Waterloo'ya geçerek Napoleon'un yenilmesiyle sonuçlanan ünlü savaşın cereyan ettiği alanı gördü. Sonra Cenevre'ye giderek orada Shelley ailesine ve Miss Clare Clermont'a rastladı. Ondan bir kızı oldu. 1817 yılı Ocak ayında doğan bu kıza Allegra adı verildi.

Shelley, Byron'a Wordsworth'u okumasını öğütlemişti. Ayrıca yaptığı devamlı telkinler üzerine Byron, çevresindeki tabiat güzelliklerini de görmeğe başladı. Bunun üzerine *"Childe Harold - Şövalye Harold"* adlı eserinin üçüncü kısmını yazdı ve *"Manfred"* adlı trajedisinde de, Goethe'nin etkisi altında kalmış olduğu görüldü.

İsviçre'de kaldığı müddetçe Byron *"Le prissonnier de Chillon - Chillon Mahpusu"* adlı eserini de yazdı.

1816 yılının Ekim ayında Milâno'ya, sonra Verona'ya, oradan da, Venedik'e gitti ve bu sonuncu şehirde üç yıl oturdu.

1817 yılı Nisan ve Mayıs aylarında Roma'da üç hafta kaldı, bu arada Ferrare'ye de uğradı. Bu şehir ona *"Tasso'nun Sızlanışı"* adlı eserini ilham etti.

Byron Venedik'in sefahat çevrelerinde çok çapkın ve hovardaca bir hayat sürmüştü. Nitekim bunları kendisi de yazdığı mektuplarda uzun uzun ve çok canlı bir şekilde anlatır; ki bu mektuplar, Lady Melbourne'a yazdığı o girift ve çapraşık bir psikoloji ile dolu mektuplarla tam bir tezat halindedir: Venedik'ten yazdığı mektuplarda şairin birlikte aşk maceraları yaşadığı birtakım kadınlar ve bu arada Marianna Segati ile Margerita Cogni'nin adına sık sık rastlanır. (Bir sokak kızı olan bu sonuncu kadının takma adı da Fornarina idi).

Byron bu kadınlarla olan sevişmesini 1 Ağustos 1819 da John Murray'e yazdığı mektupta uzun uzun anlatmaktadır ki, bu macerayı Mérimée'nin yazdığı Carmen'e benzetebiliriz. Nitekim bunun da bir bakıma Mérimée'nin o eserinden aşağı kalır bir tarafı yoktur.

Byron, Nani-Mocenigo sarayında işgal etmekte olduğu daireyi bir harem haline sokmuştu. Fakat sürdüğü bu sefahat hayatı yüzünden, sanat ve fikir hayatiyle ilgisini de tamamen kesmiş değildi. Bu arada kontes Albrizzi'nin, daha sonra da Bayan Benzoni'nin salonuna devam etti.

Bu arada *"Childe-Harold - Şövalye Harold"* un beşinci kısmiyle *Beppo - Venedik Hikâyesi"* ni yazdı. 1818 de ise *"Don Juan"* ile *"Mazeppa"* adlı eserlerini verdi.

"Beppo" ve "Don Juan" la Byron artık hamasî tarzı bırakarak, "manzum gevezelikler" yapmağa başlamış, bunu yaparken de şiirde, tıpkı mektuplarındaki parlak nesri andıran bir üslûba erişmiştir.

1819 yılı Nisanında ihtiyar şövalye Guiccioli'nin genç karısı ile tanıştı. Teresa adındaki bu genç kadın, Ravenna'lı kont Gamba'nın kızıydı. Byron'un bütün öteki maceralarına pekâlâ benziyebilecek olan bu macera, pek uzun sürdü. Yaşı ilerleyince uslanmış olan çapkın şair, sevgilisiyle hemen hemen aile hayatını andıran bir ömür sürdü. Yine macera düşkünü idi ama, bundan sonra işi artık politika alanına döktü.

1819 sonlarına doğru gidip Ravenna'ya yerleşti, sevgilisi Teresa Guiccioli'nin erkek kardeşi olan Pietro Gamba ile dost oldu. İtalya'nın birleşmesini ve hürriyete kavuşmasını hedef tutan gizli Carbonari hareketine katıldı, hattâ bu hareketin kollarından birinin başına bile geçti.

Yeni İtalya'ya olan sevgisini edebî alanda da *'The Prophecy of Dante Dante'nin Kehâneti"* adlı eserinde ifade etti.

Nitekim bunu, Dante'nin ölmez eseri, *"İlâhi Komedya"* nın etkisi altında kalarak yazmıştı.

1820 yılı Temmuzunda Gamba ailesinin teşebbüsü üzerine papa, Teresa ile Guiccioli'yi birbirinden ayırdı. 1821 de ihtilâlci hareketin başarısızlıkla sona ermesi üzerine Papalık Hükûmeti Gamba ailesinin malına, mülküne el koydu. Bunun üzerine Gamba'lar Piza'ya kaçtılar, Byron da 1821 de gelerek onlarla buluştu.

Piza'da Lord Byron *"Werner"* adlı eserini yazdı, sonra yine *"Don Juan"* üzerinde çalışmağa başladı. Bunu yaparken de Teresa'nın bu şiire karşı duymakta olduğu nefret hissini altetti. "Don Juan" adlı eserde bir yazarla alay edilmekteydi, bu ise genç kadının romantik duygularına dokunuyordu.

O sıralarda Byron, Leight Hunt'la birlikte *"Liberal"* adlı bir dergi çıkarmağa başladı.

Uşağının bir süvari çavuşu ile yaptığı kavga üzerine Byron Piza'dan ayrılmak zorunda kalarak, Montenero'ya çekildi. Kızı Allegra'yı katolik mezhebinin kurallarına uygun bir şekilde yetiştirmek istediği için onu Bagnacavallo'da bir rahibeler okuluna yatılı olarak vermişti. Kızcağız o yıl içinde öldü. Temmuzda da Shelley öldü ve Byron onun cesedinin yakılışında hazır bulundu.

Bunun üzerine bütün benliğini derin bir sıkıntı kapladı. Sıtmadan zayıf düşmüş, sevgilisi Teresa'dan bıkmıştı. 1822 yılı Eylûlünde kalkıp Cenova'ya gitti. 1823 yılı ilkbaharında Londra'da Yunanistan'ın bağımsızlığını kazanması için bir komite kurulmuş, Byron da buna üye seçilmişti. Yunan macerasını şair, kendisi için bir kurtuluş vesilesi gibi karşıladı. Sağlığı ile ilgili bazı sebeplerden ötürü biraz çekindikten sonra, Yunan ayaklanma hareketinin başına geçmeğe karar verdi. Sevgilisi Teresa Guiccioli de onunla beraber gelmek istiyordu ama Byron aldırmadı, 15 Temmuzda Cenova'dan bir gemiye binerek yola çıktı.

O sırada Yunanistan'daki ihtilâlciler birkaç hizbe ayrılmışlardı. Byron bu kargaşalık arasında durumu iyice görebilmek için Kefalonya'da dört ay kaldı. Sonradan Yunanistan'ın ilk Meclis Başkanı ve ilk Başbakanı olacak olan Aleksander Mavrokordato, onu Misolongi'ye çağırdı. Byron 5 Ocak 1824 te bu şehirde karaya çıktı ve krallara lâyık bir şekilde karşılandı.

Fakat Misolongi'de geçirdiği üç ay pek kasvet verici oldu: hiçbir savaşa katılmadı, boyuna Yunanlılarla kavga etti durdu

ve yorgun düşmüş olduğu için de bazılarına göre romatizma, bazılarına göre ise bir menenjit yüzünden, 19 Nisan tarihinde hayata gözlerini yumdu. Ölüsü Londra'ya geldiğinde halk büyük matem gösterileri yaptı. Cesedi de Harrow-on-the-Hill kilisesine gömüldü.

Çeviren: S. TİRYAKİOĞLU

ARTIK ÂVARE DOLAŞMIYACAĞIZ

Artık âvare dolaşmıyacağız,
Geç vakte kadar gecenin koynunda
Kalplerimiz hâlâ sevgiyle taşsa da,
Ay eskisi gibi parıldasa da.
Kılıcın kını kemirdiği gibi,
Ruh göğsü yıpratır.
Kalb dinlenmek için mola vermeli
Aşk rahatlamalı.
Geceler sevişmek içinmiş,
Gün çabuk bitermiş,
Bana ne, artık değiliz âvare
Bu ay ışığı altında.

Çeviren: Güngör KÜÇÜKERSAN

CHILLON'A SONET

Sen, hiç ölmeyen özü zincirsiz düşüncenin!
Hürriyet! Işıldatır seni en çok zindanlar
Çünkü herkes orada seni kalbinde saklar
O kalb ki varlığının tek nedenidir sevgin.

Ve zincirlere konsa bile çocuğun senin
-Zincire ve ıslak bir kubbe karanlığına-;
Orada can vermesi kazandırır yurduna
Bir özgürlük ünlenir kanadında her yelin.

Chillon! Zindanlarında senin bir kutsallık var
Bir mihrabtır çiğnenen yaslı döşemelerin
Onun adımlarıyla iz kalıncaya kadar

Bonnivard'dan kalmıştı taşlarındaki izler
Dilerim silinmesin ordan yok olmasınlar
Çünkü onlar zulümden Tanrıya doğru gider.

Çeviren: Bilge UMAR

ALPHONSE DE LAMARTINE

(1790 - 1869)

Fransız şair, yazar ve devlet adamı Alphonse Marie Louis de Lamartine, 21 ekim 1790'da, Mâcon'da doğdu, 28 şubat 1869'da Paris'te öldü. Babası Pierre de Lamartine bir süvari yüzbaşısıydı, orduyu da, başkenti de genç yaşında bırakıp okumuş bir kadın olan karısıyla birlikte, Mâcon yakınlarındaki Milly bağlığına çekildi. 1790 yılından 1802 lına kadar, Lamartine'in altı kızkardeşi doğdu. Şair ilk öğrenimini bağcı çocuklarıyla bir arada yaptı. İlk lâtince ve fransızca derslerini köy okulunun öğretmeni rahip Dumont'dan aldı. Annesi de öğrenimini tamamlamasında yardımcı oluyordu. 1801 baharında, Lyon'da Puppier pansiyonuna verildi; burdan kaçtı, geri getirildi, pek sıkıntılı günler geçirdi. 1803 ekiminden sonra, Belley kolejinde daha uygun bir iklim buldu. 1808 başlangıcına kadar, sınıflarını hiç aksamadan, iyi bir öğrenci olarak geçti. Değerli dostlar edindi.

1808'den ilk Restauration'a kadar, Lamartine Milly'de kaldı. Büyükleri, oğullarının Napoléon emrinde çalışmaktansa boş gezmesini daha uygun buldular. Ama Lamartine'in âvareliği görünüşte kalıyordu; genç adam şair kabiliyetini bu yıllarda duydu; birçok kitaplar okudu, kendini geliştirdi, bir yolculuk da bu gelişmeyi tamamladı. 1811 temmuzundan 1812'ye kadar İtalya'ya yollandı, Floransa'da, Roma'da, hepsinden çok da Napoli'de, dağlar ötesi ışığının göz kamaştırıcılığını, hazzını tattı; en çok Napoli'de kaldı. Burada, annesinin bir akrabasının evin-

de kâhya kadın rolünü oynayan Antoniella adlı genç kızla ateşli bir aşk yaşadı. Kırk yıl sonra bu aşktan *Graziella* adlı romanını çıkaracaktı, ilk aşkının romanını.

Restauration'un ilk günlerinde muhafız subaylığı görevine girdi ama çok geçmeden sıkıldı. Edebiyat kabiliyeti bütün hırslarını altediyordu. İlk denemelerinde Voltaire'in, Parny'nin, Chateaubriand'ın bir öğrencisi olarak görünüyordu. 1813 yılında, *Clovis* üzerine destansı, ulusal bir şiir yazmıya başladı; bir sürü de tragedya hazırlamaya çalışıyordu. Ama daha içten konular, Napoli'de geçirdiği günler ve Napoli'li kız üzerinde de şiirler yazıyordu.

1816 sonbaharında, karaciğerindeki rahatsızlığın düzelmesi için Alx-en-Savoie'ya, Bourget gölü kıyısına gelmişti; ama ona asıl acı çektirten ruhuydu. İndiği aile pansiyonunda tedavisini tamamlıyan bir genç kadınla, Mme Julie Charles ile tanıştı. Ünlü bir fizikçinin karısı olan, solgun, esmer yüzlü Mme Charles otuz iki yaşındaydı, veremliydi. Daha ilk bakış birleştiriverdi iki yalnızı. Kısacık bir aşk macerası yaşandı. 26 ekimde Mme Charles Paris'e gidiyordu. 1817 ocağında Lamartine de Paris'e geldi, Mme Charles kendisini kabul etti. Kralcı dostlarla tanıştırıldı. Ağustosta Savoie gölü kıyısında buluşmayı kararlaştırmışlardı. Ama hastalığı ağırlaşan Mme Charles bu yolculuğu yapamadı; Lamartine haftalar boyunca boşu boşuna bekledi. Ünlü *Göl* şiirini yazmıya bu sırada başladı. Mme Charles aralıkta öldü.

Lamartine iki yıl boyunca, bazan Mâcon'da, bazan Paris'te kaldı. Paris'te birçok salonlara kabul edildi. 1819 yılında, bir İtalyan kadınına tutuldu. Kontes Lana ona Mme Charles'ı unutturamadıysa da hiç değilse kederini dağıttı. Yazdığı şiirleri salonlarda okuyor, sevimli alnı çevresinde bir şöhret uğultusu yükseliyordu. *Méditations poétiques*'i yayınlarken, bir zafer beklemiyordu. Ama ilk romantikler bu kitapta geniş, sade benzetmeler, tatlı âhenkler içinde, duygu şiirini, dinsel kuşku, inanç şiirini, kısacası, insanı sarhoş eden saf şiiri buldular. Lamartine bu nesil için yeni bir Racine, manzum yazan bir Chateaubriand oldu.

1820'den 1830 ihtilâli ertesine kadar, on yıl boyunca diplomatlık mesleğinde bulundu; Napoli'de, Floransa'da görevler aldı; ama uzun izinlerle görevinden ayrılıyordu. Daha 1818 haziranında Marie-Elisa Birch adında bir İngiliz kızıyla evlenmişti. Karısı kendisine hayran ve pek bağlı bir eşti. Tatilleri sıra-

sında, Burgonya'da, babasının verdiği Saint-Point şatosunda kalıyordu. Paris'te kaldığı da oluyordu. Hugo, Vigny, Emile Deschamps gibi daha genç meslektaşlarıyla sağlam dostluklar kurmuştu ama edebiyatçı toplantılarına hiç bir zaman katılmadı.

1823 sonbaharında, kısa aralıklarla yeni iki şiir kitbı yayınladı. *Nouvelles Méditations,* adıyla da, konularıyla da halkın bekleyişine karşılık veriyordu, ama pek tutulmadı. *La Mort de Socrate*'ın hayranları daha çok oldu. 1825 yılında, görevli olarak Napoli'ye gittiği sırada, büyük bir tasarısı vardı: "Ruhun destanı" nı yazacaktı. Hiçlikten başlıyarak evrensel merkezde: Tanrı'yla birleşmesine kadar, insan ruhunun hikâyesini anlatmak istiyordu. Floransa'da, 1825'ten 1828'e kadar, hep Tanrı için şiirler yazarak bunları "modern ilâhiler" diye adlandırdı. Sayısız şiirlerinde, evrende de, tarihte de herşeyin Tanrı'dan söz-ettiğini, onun varlığını isbatladığını gösteriyordu. Ama 1829 yılında yazdığı *Novissime Verbe,* kaygıyı, özlemi, şüpheyi belirtiyordu. Çok geçmeden de *Le premier regret*'yi yazacak, 1815'te ölen Napoli'li sevgiliye ağlıyacaktı. 1830'da *Harmonies poétiques et religieuses*'ü yayınladığı zaman, bazıları hiç de değişik bulmadıkları konuyu tartıştılarsa da, ilhamlının şiir ustalığına herkes hayran kaldı.

Bu sıralarda iki olay, hayatında birer dönüm noktası olmuştu. Kasım başında Akademi'ye seçilmiş, seçilmesi yenilerin bir zaferi sayılmıştı. Ama zalim bir yas, bu zaferi gizliden gizliye gölgelendiriyordu, kasım ortasında, kendisi Paris'teyken, annesi Mâcon'da, korkunç bir kazadan sonra ölmüştü. Üçüncü olay, yaklaşan temmuz ihtilâli, ötekilere hız verirken, Lamartine'in kaderinde bir kesim noktası olacaktı. Böylece, *Harmonies*'nin hemen ardından, Lamartine'in ilk on yıllık şanı sona eriyordu. Ama bu ilk Lamartine değişecekti. 1830 ekiminde kırk yaşına gelmişti; "büyük tasarılar" çağı diye adlandırılabilecek çağı başladı o zaman. Edebiyat şöhretine bir milletvekili, bir hatip, bir devlet adamı şöhretini de eklemek istedi.

Diplomatlığı bıraktıktan sonra, 6 temmuz 1831'de, on yedi oy farkıyla milletvekilliği seçimini kaybetti. 1833 yılında, ailesi ve birkaç dostuyla birlikte Fransa'dan ayrılarak bir Doğu yolculuğuna çıktı. Atina'ya, Beyrut'a gitti, karısıyla çocuklarını burada bırakıp Lübnan'ı, Kudüs'ü ziyaret etti, İstanbul, Balkanlar ve Tuna vadisi yoluyla geri döndü; aralık ayında kızı Julia veremden öldü; yolculuk hikâyesinin içinde yer alan hayranlık verici mısralar, *Gethsémani,* bu yası ölümsüzleştirecekti. Ama

bu yolculuğa başlamasının sebebi neydi? Şair olarak olduğu kadar, insan olarak da girişiyordu bu işe; 1830 sıralarından beri, hrıstiyanlık inancı, içinde bir kararsızlık yaratmıştı. İsa'nın mezarı başında bu inancı sağlamlaştırmak istiyordu; hattâ, kendisini öğretiler, âyinler ötesinde, inancı daha çok akla dayanan bir peygamber yapacak bir işaret bulmayı bekliyordu. Yazık ki kutsal yerler ona ancak ölmüş kızını, can çekişen inancını sundular.

1833 yılında yayınlanıp *Souvenirs, Imprèssions, Pensées* ve *Paysages pendant un voyage en Orient* adlarını taşıyan dört kitap, Lamartine'in şiir ve dünya üzerindeki fikirlerinin yenileşmesini gösterir. Lamartine'in düşünceleri hrıstiyan öğretisinden yavaş yavaş sıyrılmaktadır. Yolculuğu sırasında, 1833 martında, Bergues seçmenleri onu milletvekili yapmışlardı. Daha sonra kendi şehri Mâcon'un milletvekili oldu, politika hayatının sonuna kadar da Mâcon milletvekili olarak kaldı. Hiç bir partiye girmedi. Ama meclisteki parlak söylevleriyle taraftarlarını gittikçe çoğaltan bir hatipti; böylece "toplumcu partiyi" yaratıyor, bu parti "topluma faydalı ve zararlı" şeyleri araştırıyordu. Politika alanında zirveye doğru yükselirken, delikanlılığındaki büyük edebiyat tasarılarını da unutmuyordu, 1821'de tasarlanan insanlık destanının iki türküsünü, daha doğrusu iki görüntüsünü yazdı: *Jocelyn* ve *La Chute d'un Ange*. 1836 yılında, *Jocelyn, Episode, Journal trouvé chez un curé de campagne* iki cilt halinde yayınlandığı zaman, Lamartine Fransa'yı gene ta yüreğinden sarsıyor, *Méditations*'un kazandığı başarıyı başka bir alanda kazanıyordu. Eser, şairin tasarladığı gibi, fedakârlık fikri üstüne kurulmuş bir destan, bir şaheserdi. *La Chute d'un Ange* da yayınlanınca, kusurlar ve üstünlükler daha iyi çıktı ortaya.

Lamartine, 1839 baharında, yayınlanmış, yayınlanmamış dağınık şiirlerini *Les Recueillements poétiques* adlı bir kitapta topladı. 1840'tan sonra, politika hırsı kesin olarak ağır bastı. Lamartine şimdi kudretli bir hatip, Louis-Philippe monarşisinin tehlikeli bir muhalifiydi. 1847'ye kadar, bütün boş zamanlarını *Histoire des Girondins*'e verdi. Bu eser bir tarih kitabından çok bir şiirdi, halk için yazılmıştı, amacı bir ihtilâl öncesinde halka bilgi vermekti, ihtilâlci bir yüksek ahlâk dersiydi. 24 şubat 1848 de ihtilâl patladığı zaman, Lamartine ikinci cumhuriyetin baş-

lıca kurucularından biri oldu, Üç ay boyunca meclis ve Fransa üzerinde, hükûmet üyesi ve dışişleri bakanı olarak bir "hatiplik diktatörlüğü" yaptı; ama yavaş yavaş gözden düştü, aralık ayında cumhurbaşkanlığına adaylığını koyduğu zaman, aldığı oy sayısı bütün Fransa'da yirmi bini geçmedi, politika hayatı böylece sona erdi.

Başka bir kaygının ağırlığı altında ezilmeye başladı o zaman. Altından kalkılmaz borçlara gömülmüştü. Bağlarının, şatolarının masrafları, getirdikleri kazancı aşıyorlardı. Ancak kalemiyle yaşıyabilirdi. Bir an dinlenmemecesine çalışmaya başladı ister istemez. Yıllardır üzerlerinde çalıştığı, otobiografik romanlarını yayınladı: *Confidences, Nouvelles Confidences, Rafael, Geneviève, l'histoire d'une servante, Le Tailleur de pierre de Saint-Point.* Osmanlı sultanı kendisine Anadolu'da geniş bir arazi vermişti, buraya bir yolculuk yaptı, *Nouveau voyage en Orient*'ı yazdı. Sonra birkaç tarih kitabı daha yazdı. 1856'da *Cours familier de littérature*'ü yayınlamıya başladı. Yalnız kendi kaleminden çıkan bu derginin aboneleri de durumunu düzeltemedi. 1861'de Milly'nin, sonra da Monceau'daki aile şatosunun satılmasına boyun eğmek zorunda kaldı. En sonunda, gücü tükenmiş bir durumdayken, Paris belediyesince verilen bir köşkle, imparatorun teklifiyle hükûmetin bağladığı aylığı kabul etti.

Bir sürü işler, maddî kaygılar altında bile, Lamartine'in şiiri, bu "ruhun soluk alışı" ölmemişti. *Le Désert,* hele *La Vigne et la maison, dialogue entre mon âme et moi* bunun en güzel örnekleriydi. Hattâ şair, bu son şiirinde sembolistleri haber verir gibiydi.

28 şubat 1869'da, bütün romantizm çağı boyunca saf şiirin ustası olan Lamartine sessizce ölüyordu.

Maurice LEVAILLANT

G Ö L

Ebedî gecesinde bu dönüşsüz seferin
Hep başka sahillere doğru sürüklenen biz
Zaman adlı denizde bir gün, bir lâhza için
Demirliyemez miyiz?

Ey göl, henüz aradan bir sene geçti ancak,
Seyrine doymadığı o cânım su yanında
Bir gün onu üstünde gördüğün şu taşa, bak
Oturdum tek başıma!

Altında bu kayanın gene böyle inlerdin;
Gene böyle çarpardı dalgaların bu yâra,
Ve böyle serpilirdi rüzgârla köpüklerin
O güzel ayaklara.

Ey göl, hatırında mı? bir gece sükût derin,
Çıt yoktu su üstünde, gök altında, uzakta,
Suları usul usul yaran kürekçilerin
Gürültüsünden başka.

Birden şu yer yüzünün bilmediği bir nefes
Büyülenmiş sahilin yankısiyle inledi.
Sular kulak kesildi, o hayran olduğum ses
Şu sözleri söyledi:

"Zaman, dur artık geçme, bahtiyar saatler, siz
Akmaz olunuz artık!
En güzel günümüzün tadalım o süreksiz
Hazlarını azıcık!

"Ne kadar talihsizler size yalvarır her gün,
Hep onlar için akın;
Günleriyle birlikte dertlerini götürün,
Mesutları bırakın.

"Nafile, isteyişim geçen saniyeleri;
Akıp gidiyor zaman;
Geceye: "Daha yavaş" deyişim boş; tan yeri
Ağaracak birazdan.

"Sevişmek! hep sevişmek! akıp giden saatin
Kadrini bilmeliyiz!
İnsan için liman yok, sahil yok zaman için,
O geçer, biz göçeriz!"

Kıskanç zaman, kabil mi sevginin kucak kucak
Bize zevki sunduğu sarhoş edici anlar,
Kabil mi uzaklara uçup gitsin çabucak
Matem günleri kadar?

Nasıl olur kalmasın bir iz avucumuzda?
Nasıl yok olur herşey büsbütün silinerek?
Demek vefasız zaman o demleri bir daha
Geri getirmeyecek?

Loş uçurumlar: mazi, boşluklar, sonrasızlık,
Acaba neylersiniz yuttuğunuz günleri?
Alıp götürdüğünüz derin hazları artık
Vermez misiniz geri?

Ey göl! dilsiz kayalar! mağralar! kuytu orman!
Siz ki zaman esirger, tazeler havasını,
Ne olur, ey tabiat o günlerin saklasan
Bâri hâtırasını!

Sâkin demlerde olsun, deli rüzgârda olsun,
Güzel göl, etrafını süsliyen oyalarda,
O kapkara çamlarda, sularına upuzun
Dökülen kayalarda!

İster meltemlerinde, bir ürperişle esen,
Seslerde, ister uzak ister yakında olsun,
Yahut gümüş pullarla sular üstünde yüzen
Ay ışığında olsun!

Kuduran fırtanalar, sazlar bize dert yanan,
Meltemini dolduran kokular hep beraber,
Ne varsa işitilen, görülen ve koklanan,
Desin ki: "Seviştiler!"

Çeviren: Yaşar NABİ

P. B. SHELLEY
(1792 - 1822)

İngiliz şairi Percy Bysshe Shelley, 4 ağustos 1792'de Sussex'te doğdu, 18 temmuz 1822'de, İtalya açıklarında, denizde öldü. Doğduğunda, kendisini bekliyen alınyazısı kimseciklerin aklına gelmezdi. Yüksek, zengin bir toprak asaletine mensup bir ailenin çocuğuydu. Hele babası, parlâmento üyesi olan Sir Timothy, yalnız insanların ahlâk meselelerini değil, politik tereddütlerini, dinle ilgili şüphelerini de halletmek amacı güden altın özdeyişlerin hükmünü sürdütmeye çalışır dururdu. Çocuk için herşey önceden çizilmişe benziyordu. Serveti, toplum durumu, ona rahat, hattâ şansı da biraz elverdi mi yüksek bir gelecek sağlıyacak cinstendi. Önündeki yol dümdüzdü: İlkin Eton'a, sonra Oxford'a girecekti. Ama bu tasarıda aslolan şey, yani ilgilinin de katılması eksikti. Shelley, daha başlangıçta bile, geleneğin yolundan gitmiye yanaşmadı. Eton'da, sınıf arkadaşlarının "deli", hareketlerindeki canlılık yüzünden de "yılan" adını taktıkları Shelley, kimyaya, elektriğe merak sardı, okuyup yazmayı spordan üstün tutacak kadar ileri gitti. 1810 yılında, Oxford'a girince, programa da, başkalarının düşüncelerine de zerre kadar kulak asmadan, kendini bilime, edebiyata, felsefeye vermeye devam etti. Bir yıl sonra, Shelley, kuralları horgörmenin cezasını, üniversiteden kovulmakla ödüyordu. Sırf *Tanrısız olmanın elzemliği*'ni yazdığı için değli, bu yazıyı kendi yazdığını inkâra yanaşmadığı için kovulmuştu üniversiteden. Shelley'in ülkü yolundaki sarsılmaz uzlaşmazlığı şimdiden kendini belli ediyordu. Hayatı boyunca düşmanlardan kurtulamayışı da bundan ileri geliyordu belki. Düşüncesini değiştirmeyi, tutumunu düzeltmeyi Shelley hiç bir zaman kabul etmedi. Ese-

rinin sessizlikle karşılanması da, mahkeme kararıyla, ilk evliliğinden olan çocuğunun elinden alınması da, ikinci evliliğinden olan çocukları da elinden alınır korkusuyla İngiltere'yi terketmesi de dürüstlüğü yüzünden çektiği birer cezadan başka birşey değildi.

Shelley, 1811 ağustosunda, "kızcağız babasının zulmünden kurtulsun diye" on altı yaşındaki Harriet Westbrook'la evlenmekle, üniversiteden kovulma utancına bir rezalet daha ekliyerek ailesini bir kere daha hayal kırıklığına uğratmıştı. Shelley'in hayatı, sonra da eseri üzerine trajik bir itki çöküp duracaktı, bir âvare yapacaktı onu, eve, bağıntılara hiç önem vermiyecekti.

Genç evliler İskoçya'dan Galya'ya, Londra'dan Göller bölgesine gittiler. Hareketsizlik Shelley'in yaradılışıyla hiç mi hiç uyuşmayan birşeydi. Daha sonra büyük bir musiki güzelliğiyle anlatacağı, kuşla, rüzgârla, suyla içli-dışlılığı yön verdi hayatına. Eser de şekillenmiye başladı. 1813 yılında, *Kraliçe Mab*'i, "kızgın bir şekilde kilise düşmanı", uzun şiirini bitirdi, monarşiye, kanunlara, sahte sofulara şiddetle hücum ediyordu. Kızları Ianthe'ın doğuşu, Harriet'le yeniden evlenmesi (bu kere Anglikan âyiniyle evlendi), 1814 yılında, yazar William Godwin'in kızı Mary'ye tutulup onunla Avrupa'ya kaçmasını önlemedi. Harriet ikinci çocuğunu, kasımda doğacak olan Charles'ı beklemekteydi, ama Shelley kendini anlaşmalarla bağlı sayacak adam değildi. Bahaneleri de yok değildi zaten: evlenmesi bir hata olmuştu, karısının bedensel çekiciliği gitmişti, erdemi de hiç şüphesiz zayıftı, onunla birlikte yaşamak katlanılır şey değildi. Öte yandan, hoşgörür bir yanı da vardı, öyle ya, İsviçre'den Herriet'e mektup yazıp yanına gelmesini, Mary ve kendisiyle birlikte oturmasını bildirmişti. Talihsiz kadın bu teklife yanaşmadı, 1816 kasımında kendini boğmakla çok daha sağlam bir çözüme başvurdu. Karısının intiharı, Shelley'in Mary ile evlenmesini sağladı. 1818 yılına, yani Shelley'in bir daha dönmemek üzere İtalya'ya gittiği tarihe kadar, şairle yeni karısı, para sıkıntıları içinde, durmamacasına İngiltere'yi dolaştılar, Mary'nin üvey kızkardeşiyle birlikte iki kere de Avrupa yolculuğuna çıktılar. Ocak 1816'da William, eylül 1818'de de Clara adlı çocukları doğdu. Eseri ise, *Alastor* ve *İslâmın ayaklanışı* ile gerçekten yola çıkmıştı. Fransız ihtilâlinin getirdiği fikirler Shelley'i derinden derine beslemiş, William Godwin de kendisine çok etkimişti, içinde toplumsal ülkücülük, ateşli bir panteizm

ve umut rüyasıyla karışıyordu. Shelley bir yenileştiri, bir din önderi olduğuna inanmıştı. Byron'un da ölünciye kadar, soylu bir dâvanın savunucusu olmak istediği gibi, Shelley bir düşünür olmak istiyordu. İki adamın daha 1816 başlarında dost olmaları bir tesadüf değildi. Kaderleri gerçekten birleşmişti. Her ikisini de harekete geçiren, alışılmış şeylere başkaldırtan, bazı bazı temiz bir öznelciliğe yönelten aynı ayaklanıştı.

1818 yılında, Shelley bir daha dönmemek üzere İngiltere'den ayrıldı. Bu ayrılışın başlıca sebeplerinden biri de, İtalya'da hayatın o kadar pahalı olmamasıydı. Yılda bin liralık bir geliri vardı Shelley'in, bununla hem ailesinin ihtiyaçlarını, hem de kayınpederi William Godwin'in sonu gelmez borçlarını karşılamak zorundaydı. Böylece İtalya'ya gitti, buradaki son dört yılı son derece verimli oldu. 1822'den önce tanınmamış denilemese bile kötü tanınmış eserini, ölümsüzlüğünü, dünya çapındaki şöhretini sağlıyacak eserleri burada mükemmelleştirecekti. Kişiliği hakkında söylenenler ne olursa olsun, mısra müzisyenliği söz konusu oldu mu, kendisini övmiyen çıkmıyacaktı. Eleştirmenler çoğunluğu kendisini İngiliz romantiklerinin en kabiliyetlisi, liriklerin büyük bir örneği sayacaktı.

Oysa bu dört yıl Shelley'e hiç bir kafa sakinliği de bırakmıyordu. Ailesiyle birlikte şehirden şehire taşınıp duruyordu: Piza'dan Roma'ya, Roma'dan Napoli'ye, Napoli'den Livurna'ya, sonra Lucques'ten Floransa'ya, Ravenna'dan Spezya'ya, sonra da bitim noktası olan Lerici'ye. Maddî sıkıntılara duygusal fırtınalar eşlik etmekteydi. Byron'la dostluğu bulutlanmıştı, Mary ile yaşanan hayat her zaman mutlu değildi. Mary'nin şöhreti de, doğrusunu söylemek gerekirse, bazı şüphelerden uzak değildi, Shelley'in birçok ilham perileri için yanıp tutuşması, karı koca arasındaki anlaşmayı güçleştirmekteydi. İftiralar gittikçe çoğaldı, zaten ağır şekilde gölgelenmiş olan hayatlarını karararttı, çağdaşların kötü ruhluluğundan kendisi gibi eseri de uzak kalamadı. Shelley'in sağlığı da çok bozulmuştu. Verem olduğu sanılıyor, İtalya yazlarının sıcağı kendisine de, Mary'ye iyi gelmiyordu. Çocuklara hiç yaramadı: 1818 eylülünde Clara, 1819 haziranında da William öldü. Hayatta kalan tek çocukları, 1819 kasımında doğan Percy'ydi. En sonunda Shelley de, Byron'un "Don Juan" adını verdiği küçük kayıkla Lerici'ye dönerken, Viareggio açıklarında kazaya uğradı (8 temmuz 1822). Cesedi 18 temmuzda kıyıda bulunacak, 10 ağustosta Byron'un huzu-

runda yakılacak, külleri, oldukça uzun bir bekleyişten sonra, Roma'nın protestan kilisesine bırakılacaktı.

Böylece su ile ateş, türküsü şairce herşeyden çok söylenen iki unsur, kısa bir hayatın yeryüzündeki izlerini yokedip götürecekti. Ama eseri için durum hiç de böyle olmadı. Son yıllarda yazdığı şiir ve dramlar -Julien ile Maddalo, Cenci'ler, Kurtulmuş Promete, Adonais, Epipsychidion, Batı yeline türkü, Bulut, Bir tarla kuşuna, Hayatın zaferi, Hellas- bir bileştirimin meyvasıydı, kişisel gözlem İhtilâlin, Godwin'in, Rousseau'nun, Dante'nin, Yunanlıların etkisini kendine mal edip eşsiz bir ahenk, yeni bir ses veriyordu. Fikirleri kolayca aydınlığa varmaz, tam tersine, yarı-saydam bir hale içinde kaybolurlar. Ama içinde Shelley'in kendiliğinden hareket ettiği sembol dünyası, kendisi gibi uzayın mırıltısından anlamıyanlara kapalı kalırsa da, İngiliz mısraının büyücüsü eşsiz bir şair olarak belirir. Mattew Arnold, Shelley'in "boşlukta ışıklı kanatlarını çırpan etkisiz bir melek" olduğunu söylemişti. Ama *Batı yeline türkü* şairi, devlere karşı savaşıyla, musiki yoluyla kötülükten kurtulma konusundaki yorulmak bilmez çabasıyla, bugün İngiliz edebiyatının bir *Orphée*'si olarak yaşamaktadır.

Raymond Las VERGNAS

DÜNYANIN ÂVARELERİ

I

Söyle bana, yıldız, kanatları nurdan,
Göster, uçuşunla, ateş saçaraktan,
Gecenin hangi tarafında mağaran?
Kanadını nerde kapatacaksın?

II

Ey saz benizli yolcu, ay, söyle bana,
Kuş uçmaz, kervan geçmez sema yolunda;
Gündüzün, gecenin hangi kovuğunda
Dinlenmek için gidip yatacaksın?

III

Macera peşinde sürten yorgun rüzgâr,
Bir serserisin ki her yerden koğarlar,
Sığınacağın gizli bir yuvan mı var,
Üzerinde bir dalın, bir dalganın?

Çeviren: Orhan VELİ

OZYMANDIAS

Kadîm topraktan gelen bir seyyahla tanıştım;
Dedi: Taştan, vücutsuz, koskoca bir çift bacak
Çöllerde durup durur. Yanında iki adım,
Kumlara yarı gömük, bir surat yatar çatlak.
Kaşındaki çatıklık, dudağındaki kıvrım,
Ve soğuk, âmirâne sırıtmasından belli,
Bu cansız kayalardan yonttuğu ihtirastan
Usanmış heykeltraş, alay etmiş elleri;
Şu sözler görünmede heykelin tabanında:
"Ozymandias adım; üstüme yok başka Han;
Sen Kadir, fütur getir, gör de eserlerimi!"
Başka birşey kalmamış. Bu muazzam enkazın
Öreninde çepçevre sonsuz kum taneleri
Uzaklara uzanır, dümdüz, tenha ve yalın.

Çeviren: Turhan OĞUZKAN

JOHN KEATS

(1795 - 1821)

Ünlü İngiliz şairi John Keats 29 ya da 31 ekim 1795'te Londra'da doğdu, 23 şubat 1821'de Roma'da öldü. Sonradan at kiralayıcısı olan bir seyisin oğluydu. Kısacık hayatındaki tecrübeleri, düşüncesinin gösterdiği ilerlemeler insana şaşkınlık verir. Okulda, ileride ilgileneceği şeylere bir ilgi gösterdiği yoktu, zamanının büyük kısmını oyunlara, oyun cinsinden hareketlere veriyordu; ama birdenbire bunları bıraktı, büyük bir tutkuyla kitap okumaya başladı. On beş yaşında bir cerrahın yanına verildi, bir yıl sonra da "Guy's Hospital" a verildi. Artık bütün boş zamanlarını edebiyata ayırıyordu. Herşeyden çok da Spenser'in *Periler Kraliçesi* ve Chapman'ın Homeros'tan yaptığı çeviri (bu eser ona en ünlü sonelerinden birini ilham etmiştir) coşturuyordu onu. İlk şiirlerini de bu sırada yazmıya başladı, epeyce edebiyatçıyla ve başka sanatçılarla dostluk kurdu. Bunlar arasında, eskiden sınıf arkadaşı olan Charles Cowden Clark, bazı şiirlerini *Examiner*'da yayınlıyan Leigh Hunt, kabiliyetini hemen anlıyan Shelley ve ressam Haydon sayılabilir. Ama ilk mısraları onun gerçek büyüklüğünü göstermekten uzaktılar; zevk hatalarıyla, anlatım çiğlikleriyle bozulmuşlardı, 1817'de Poems (Şiirler) adlı kitabını bir kısım dostlarının itirazlarına rağmen yayınladı.

Bu çağdan sonra, edebiyatı hayatının biricik işi haline getirmiye karar vermişti; hekimlik mesleğini bıraktı, uzun şiiri *Endymion*'ı yazmıya başladı, bu şiir, 1818 yılında yayınlandığı zaman, önemli *Blackwaad's Magazine*'in, *Quarterly Review*'nun sert ve yıkıcı yazılarıyla karşılandı; şiirde bu hücumları haklı çıkaracak şeyler elbette ki yok değildi, ama eleştirmenler aynı

şiirin vadettiklerini göremediler, kolay kolay bağışlanamıyacak, kişisel yergilere kadar gittiler. Bedensel gücünü zaten hastalık kemiriyordu, bu eleştirmelerin etkileri de hiç şüphesiz sağlığını baltaladı; bununla birlikte, kabiliyetinin gerçekten olağanüstü, hattâ mucizemsi olgunlaşması da bu çağdan sonra başladı. Kendisini bir yıl sonra bu dünyadan alıp götürecek olan hastalığı çekiyordu; *Endymion* hakkındaki yergiler kendisini derinden derine sarsmıştı; Fanny Brown ile geçen bahtsız bir aşk macerası da onu altüst etmişti; gene de, ruhunun ve aklının gelişmesinde, yeni bir gücün hükmündeymiş gibiydi. *Lamia, Isabelle, Saint-Agnès Arifesi,* v.s. gibi, son derece hızla gelişen, iki yılı bulmayan bir devre içinde (1818-1819) yazılıp da 1820'de yayınlanan şiirlerle böylesine eşsiz bir demet meydana getiren bir başka şair yok gibidir. İlk yazılarındaki hatalar, çiğlikler artık tamamiyle silinmişti; mısralarında bir güven, herşeyden önce de değişmez bir ilham ateşi vardı, 1820 yılında yayınlanan kitap, İngiliz edebiyatında her zaman için büyük bir olay olarak kaldı. Bununla da bitmiyordu iş: Keats yazdığı nesirleri, incelemeleri hiç bir zaman yayınlamamıştı ama, birkaç aylık bir süre içinde kardeşine yolladığı mektuplar, gerçekten dikkate değer bir eleştirme ve felsefe sezgisi ortaya koyuyorlardı. Spencer ve Chapman'dan derin bir Shakespeare incelemesine geçmişti, bu şairin eserleri üzerindeki, şair bilincinin çalışması üzerindeki açıklamaları da Keats'in dehasını şiirleri kadar gösteriyordu.

Endymion aleyhindeki alabildiğine sert hücumlara rağmen, Keats hayatında hiç bir şekilde şanını şerefini yitirmedi. Arkadaşları, dostları olağanüstü kabiliyetinden şüphe bile etmiyorlardı. Shelley onu kendisine eşit bir şair olarak alkışladı, ölüm haberini alınca da *Adonais* adlı ağıtını yazdı. Leigh Hunt onda gerçek büyüklüğün niteliklerini gördü, onu coşkunlukla destekleyip cesaretlendirdi. Haydon onu bir ressam anlayışıyla ele aldı, "her zaman içe bakan, tanrısal gözlerinden" sözetti. Bu çağdan sonra da hiç bir zevk ihtilâli onu yaralamadı. Kendisinden sonra gelen şairler üzerinde etkisi sürekli oldu, Shelley'in değeri üzerindeki görüşler çok değiştiği halde, İngiliz şairleri hierarşisinde Keats üzerinde tam bir anlaşma meydana geldi ve bozulmadı.

Allardyce NICOLL

LA BELLE DAME SANS MERCI

Derdin nedir ki ey biçâre adam
Benzin sarı, yalnız dolaşmaktasın?
Gölün kıyısındaki sazlar soldu,
Kesildi sesi kuşların.

Derdin nedir ki ey biçâre adam,
Böyle bitkinsin, ve böyle kederli?
Ambarlarını doldurdu sincaplar
Hasat vakti sona erdi.

Ve bir zambak görüyorum alnında
Istırapla nemli, hummayla ıslak;
Ve solmakta yanağındaki güller
Ki nerdeyse kuruyacak.

Kırlarda bir kadın çıktı karşıma
Güzelden de güzel bir peri kızı;
Adımları hafifti, saçları uzun,
Vahşi bakışları vardı.

Çiçeklerle çelenk ördüm başına,
Bilezikler, kemer ördüm kokulu;
Bana bakıp tatlı tatlı inledi,
Sanki beni seviyordu.

Atımın terkisine aldım onu,
Bütün gün hiç birşey görmedim başka;
Yandan eğilip bir peri türküsü
Söylüyordu zira.

Bana tatlı köklerle yaban balı
Ve kudret helvası bulup getirdi;
Sonra da garip bir dille bana
"Seni seviyorum!" dedi.

Beni peri mağrasına götürdü,
Ağladı hep kederle inliyerek;
Yumdum o vahşi, parlak gözlerini
Dört defa öperek.

Orada beni ninniyle uyuttu,
Ve bir rüya gördüm, heyhat, son defa!
Son rüyasını gördüm hayatımın
Tepenin bu soğuk yamacında.

Rengi solmuş krallar, prensler gördüm,
Ölü gibi sarı benizliydiler;
Hep bir ağızdan "La Belle Dame Sans Merci'
Seni büyülemiş!" dediler.

Beni ikaz için dehşetle açılan
Dudaklarını gördüm, karanlıkta;
Uyanınca kendimi burda buldum;
Tepenin bu soğuk yamacında.

İşte bu sebepten şimdi ben
Yapayalnız dolaşmaktayım burda;
Gölün kıyısında sazlar solsa,
Kuşlar ötmez olsa da.

Çeviren: Turhan OFLAZOĞLU

HEINRICH HEINE

(1797 - 1856)

doğum tarihi kesin olarak belli değildir. Görünüşe göre, bu tarih askerlik hizmeti sebeplerinden, ya da kendisinin ana-babasının evlenmelerinden önce doğmuş olmasından dolayı müphem tutulmuş olsa gerektir. Gerçi vaftiz belgesinde 1799 da doğmuş olduğu yazılı ise de, herhalde 13 aralık 1797 de doğmuş olduğu anlaşılıyor.

Şairin annesi Pereira, yahut Betty van Geldern, hekim olan babasının olağandışı durumu ve yine hekim olan kardeşi ile birlikte yaptığı öğrenim dolayısiyle, kendi devrindeki genç kızlarda görülmiyecek derecede yüksek kültüre sahip, dikkate değer bir kadındı.

Buna karşılık, hayalci bir insan olan babası tacirdi ama, başlıca meziyetleri, çok duygulu bir insan oluşundan ve kendisini herkese kolayca sevdirmek gibi bir hassaya sahip olmasından ibaretti.

Heinrich Heine, Düsseldorf'ta, bir Yahudi topluluğu içinde dünyaya geldi ve babasının İngiltere'de iş gördüğü bir tacir dostunun adına izafetle, kendisine Herry adı verildi. Bahsi geçen Yahudi topluluğu, o günkü Alman toplumunun dışında yaşıyordu. Fakat o sırada Almanya, Fransız işgali altında bulunduğundan, daha genç veya daha yaşlı öteki Alman Yahudilerinin aksine olarak, Herry yahut Heinrich, olağandışı bir hoşgörürlükten ve yumuşak kanunlardan faydalanmak imkânını buldu.

Şairin çocukluk devresi üzerinde çok geniş bir şekilde, Napoleon'un gölgesi kanat germiş bulunmaktadır. Heinrich bir gün Napoleon'un, bir parkın atlılara yasak olan yolunda, güneş

vurmuş beyaz bir mermer maskeyi andıran yüzüyle, bir at üzerinde gelip geçtiğini ömrü oldukça unutamıyacaktır.

Nitekim günün birinde şair Heine, İmparatora beslemekte olduğu hayranlığı ve savaş kurbanlarının hâtıralarına olan derin bağlılığını, Napoleon'a ithaf ettiği *"İki Humbaracı Asker"* başlıklı şiirinde gayet güzel özetlemişti, ki bunun bir benzeri Fransa'da dahi yazılmış değildir. Napoleon yenildikten, memleket de işgalden kurtulduktan sonra Almanya, ortaçağı andıran, müphem bir geçmişe tekrar kavuştu. Başta Fransızlar olmak üzere yabancı düşmanlığı, Yahudi aleyhtarlığı yeniden aldı yürüdü.

Çocukluğu nisbeten yumuşak bir hava içinde geçmiş olan Heine için güç bir ilk gençlik devresi başladı. Üstelik çok zengin bir adam olan amcası Salomon, Heine'in yanında, yoksul bir hısım sıfatiyle, sığıntı gibi yaşıyordu. Bu amca, milletlerarası mahiyette birkaç tane de banka kurmuştu.

Duygulu bir delikanlı için güç katlanılabilir bir hal olan bu durum, başka bir olay yüzünden daha da ağırlaştı: Heinrich, amcası Salomon Heine'nin büyük kızına sevdalandı. Adı Amalia olan bu kızı sevdiği süre boyunca, her sevdalı delikanlı gibi umut ve umutsuzluk arasında bocaladı durdu. Beri yandan bir başka genci sevmekte olan Amalia, kendisine tamamen kayıtsız bir insanla evlendirildi. Bunun üzerine Heine *"Eski Hikâye"* adlı şiirini yazdı. Aslında bu eski hikâye daima yenidir, böyle bir hal de birbirini seven birçok gençlerin başına gelmiştir. Onun için Heine'nin bu şiiri pek yayıldı, sevildi ve beğenildi; tam yüz elli yıl, birçok sevdalılar, kuşaklar boyunca bunu dillerinden düşürmediler.

Heine ticaret alanında boşa çıkan birkaç deneme yaptıktan sonra, -zaten ömrünün sonuna kadar eline bakmak zorunda kaldığı amcasının yardımiyle, hukuk öğrenimi yapmak imkânlarını araştırdı. Üniversite'de gerici, dar görüşlü Alman gençleriyle tanışmak fırsatını elde etti. Onlarla anlaştığı tek nokta, birtakım şüpheli zevkler peşinde koşmaktan ibaretti.

İşte, can sıkıntısını ve bahtsız aşkının kendisinde uyandırdığı hayâl kırıklığını gidermek için böyle çabalayıp durduğu sırada, hayatının son günlerini korkunç bir işkence haline sokan hain hastalığın mikrobunu kaptı. Onun zamanında, bir Yahudi gencine bütün yollar kapalıydı. Heine'nin tek başaracağı iş ticaretti, ama, tacir olmak için gerekli vasıflardan o, tamamen yoksundu. Üniversite öğrenimini bitirdikten sonra,

hristiyanlığı kabul ederek vaftiz oldu. Sonradan: "Bunun vebali, Napoleon'un okuduğu Brienne okulundaki coğrafya öğretmeninin boynunadır." diye yazıyordu, "öğretmen, öğrencisine Rusya'da kışın çok soğuk olduğunu söylemiş olsaydı, o da Rus seferine girişip orada yenilmez, benim de başıma bu işler gelmezdi..."

Bununla beraber, pek büyük bir şey elde etmiş saymıyordu kendini. Daha önce, toplumda "bir baltaya sap olmak" için epey uğraşmıştı. Fakat dindaşları kendisine yardım elini uzatmadıkları gibi, herkesin dilinde destan olan Yahudi dayanışmasından, Heine eser dahi bulamamıştı. Zaten o kendini bir Alman şairi sayıyordu, kafasının içinde de yalnız Alman şiirleri vardı. Şiirlerini kitap halinde yayınlar yayınlamaz hemen çok büyük bir ün kazanıverdi. Almanya'ya en güzel efsanelerinden birini, *"Lorelei"* efsanesini kazandıran odur. Nitekim, daha sonra Richard Wagner'in besteliyeceği *"Hayalet Gemi"* nin konusunu da Heine'nin muhayyilesine borçlu bulunmaktayız.

Tam mânasiyle romantik bir şair olan Heine mısralarında tek bir damla gözyaşını da, alaycı bir gülüşü de dile getiriyordu. Yurdunu delice sevmekteydi. Bütün Alman efsanelerine dekorluk etmiş olan granit dağlarla dolu, çorak ve yabani Harz bölgesini yaya olarak dolaşmış, ilk defa olarak *"Reisebilder* - Yolculuk Manzaraları" edebî çeşidini yaratmıştı. *"Şarkılar Kitabı"* adlı şiir dergisi, Almanya'daki bütün sevgililerin elinden düşmez olmuştu. Fakat gericiliğin gittikçe ağır basmakta olduğu bir Almanya'da şair için yer yoktu. Kendisini çekemiyenler, Yahudi aslından olduğunu ikide bir başına kakıyorlardı.

Fransa'da patlak veren Temmuz 1830 ihtilâli Heine için âdeta bir işaret oldu: Zaten o, şairliğinden fazla, "insanlığın kurtuluş savaşında yiğit bir asker" olmakla övünüyordu. Hayatında erkenden, sosyal bir şuur uyanmağa başladı: Meselâ birtakım insanların Londra sokaklarında soğuktan, başka birtakım insanların da Napoli sokaklarında açlıktan öldüklerini düşündükçe bu yüzden uykusu kaçıyor, yerleşmiş sosyal düzeni bir türlü kabul edemiyordu.

1830 temmuzunda Paris'te ayaklanan halkın krallığı devirdiğini duyunca çok sevindi, Almanya'dan ayrılmağa karar verdi. O gün bugün de, hayatının sonuna kadar, kendi isteğiyle sürgünde kaldı. 1831 yılının Nisan ayında Rhin nehrini geçti, Fransa'ya geldi. O sıralarda durumu gayet acaipti: Almanya'da, şiirleri ağızdan ağıza dolaşan bir şairdi. Şiir sanatına bir-

çok yenilikler getirmişti. Meselâ o yıllarda büyük Alman halk yığınları deniz nedir bilmezlerdi; Heine ise şiirlerinde denizi gayet güzel terennüm etmişti.

Şiir kitapları da, yolculuk hikâyeleri de bunları basan kitapçıyı zengin etmeğe başlamıştı. Açtığı çığır yepyeniydi, nitekim yüz yıl sonra, Fransız şairi Guillaume Apollinaire de onun yolunda yürüyecekti. Öte yandan, yazdığı nesirleri görenler, kendisini Voltaire'in halefi sayıyorlardı. Fakat bütün bunlara rağmen, Heine'nin durumu bir türlü düzelemiyor, işleri bir türlü yoluna giremiyordu. Münich Üniversitesine hoca olmak istedi, olamadı; edebî çevrelerde hemen hiç nüfuzu yok gibiydi; ayrıca öylesine büyük bir para sıkıntısı içindeydi ki, yola çıkabilmek için tanıdıklarından olduğu kadar tanımadıklarından da borç almak zorunda kaldı.

Neyse, sonunda Paris'e geldi, ama büyük şöhreti kendisinden çok önce bu şehire ulaşmıştı. *"Le Globe"* gazetesi hemen "tanınmış bir yazar" ın Fransa'ya geldiğini haber verdi. Bütün edebî ve siyasî salonların kapıları Heine'ye ardına kadar açıldı. Yazdığı şiirlerini, özel mahiyetleri dolayısiyle, başka bir dile çevirmek hemen hemen imkânsızdır. Hattâ yazdığı nesirler için de aynı şey söylenebilir.

Bu yüzden mısraları Fransa'da bir türlü yerleşip yayılamadı ve şair, 'Voltaire'in perükası içine yuva kurmuş zavallı bir Alman bülbülü" olduğu için boyuna sızlandı durdu. Fakat bazı şöhretlerin, kendilerini kabul ettirmek için tavsiyeye, desteğe ihtiyaçları yoktur. Paris'te Heine'ye Victor Hugo ve Alfred de Vigny hemen kollarını açtılar. Onun tek satırını bile okumamış olan Balzac, kendisinden, "ünlü, kudretli Heine" diye bahsetti. Théophile Gautier onun en sadık dostlarından biri, George Sand da sevgili "kuzini" oluverdi. Hattâ George Sand'la kısa bir aşk macerası da yaşadı ama, sonradan sadık birer arkadaş olarak kaldılar.

O sıralarda Mme de Stael *"De l'Allemagne*-Almanya Üzerine" adlı eserini yazmış, herkeste bu memlekete karşı derin bir merak uyanmıştı. Almanya o zaman Fransızların gözüne hem muhayyilenin, hem aklın, ve ayrıca yeni bir sanat dininin memleketi olarak görünüyordu. İşte, Heine'nin Fransız edebî çevrelerindeki nüfuzu da, bu Almanya'ya karşı duyulan meraktan doğdu. Fakat Heine'nin Paris'te oynadığı rolü izaha, sadece Al-

manya'ya karşı duyulmuş olan bu ilgi kâfi değildir. *"Le Globe"* gazetesi gelişini haber verirken onu, "terâkki dâvasının bir müdafii" olarak gösteriyor, Fransız hürriyetçileri şairi kendilerinden birisiymiş gibi bağırlarına basıyorlar, Prenses Belgiojoso'nun dediği gibi, o sıralarda "bütün Avrupa'nın siyasî yaralılarına bir sığınak" olan Paris, sürgünde bulunan tanınmış şahsiyetler arasında ona seçkin bir yer ayırıyordu.

Heine de Paris'te "suyun içindeki balık" gibiydi. Daha doğrusu, bu konuda kendisi şöyle diyordu: "Balığa: "Suyun içinde nasılsın?" diye sorsalar muhakkak: "Heine'nin Paris'te olduğu gibi..." diye cevap verir. Tam artık amcası yaptığı yardımı kesip şair de para sıkıntısına düştüğü zaman, dostları olan prenses Belgiojoso (ki bir İtalyan vatanseveri olan bu kadın da Heine gibi Paris'te sürgün bulunmaktaydı) ile tarihçi Mignet teşebbüslere girişerek devrin başbakanı Thiers'in Heine'ye gizli ödeneklerden yılda 4.800 frank vermesini sağladılar.

Sonradan başbakan olan Gulzot da: "Sürgünde yaşayan bir Alman şairine bir lokma ekmek vermekten kaçınacak adam değilim ben," diyerek onun bu ödeneğini kesmedi. Fakat 1848 ihtilâlinden sonra beklenmedik bir şey oldu: Milletvekillerinden Jules Taschereau, Guizot kabinesinin yolsuzluklarını açığa vurmak için, bu kabine tarafından kimlere gizli ödenek verildiğini gösteren listeyi yayınladı. Bu listede tabii Heinrich Heine'nin de adı vardı.

Heine'nin Fransız hükûmetinden para almış olması Almanya'da hiçbir zaman afdedilmedi. Şair sıfatiyle kazandığı ün, şan ve şeref, bu yüzden gölgelendi. Gerçi bu halin *"Şarkılar Kitabı"* adlı şiir dergisine pek büyük zararı dokunmadı ama, Heine'nin siyasi yazıları, hürriyet uğrunda giriştiği savaş ve bilhassa Fransa ile Almanya'nın yakınlaşmaları için yaptığı gayretler bu yüzden ebediyen lekelendi ve ebediyen şüpheli telâkki edildi.

İşin doğrusu şu ki ne Thiers -ki sonradan Heine ona da şiddetle çatmıştı- ne de Guizot, Heine'nin bu konularda Alman gazetesine yazdığı yazılar üzerinde herhangi bir etki yapmış değillerdi. Hattâ bunlar o yazıları ancak, şairin hayatının sonlarına doğru, *"Lutèce"* adı altında fransızcaya çevrilip kitap halinde yayınlandıktan sonra öğrendiler.

Heine'nin dostları indinde kazandığı önem, onlara Almanya'nın gerçek çehresini öğretmiş olmasından ileri geliyordu. Bu çehre ise, Mme de Stael'in kitabında sözünü ettiği çehreden

bambaşkaydı. 1833 de *"Europe Littéraire"* de, Almanya'daki romantik ekole ve dinle felsefenin tarihine dair uzun bir inceleme yazısı çıkmıştı. Yazı, 'Almanya'da edebiyatın bugünkü durumu" başlığını taşımaktaydı. Heine tarihçi ya da filozof değildi ama, acaip bir önsezi ile Alman dinamizminin tehlikelerini, cermen düşüncesinin derinliklerinde uyuklamakta olan kuvvetlerin yarattığı tehditleri bu yazısında uzun uzun anlatmıştı. Nitekim, aradan yüz yıl geçince, Heine'in bu kehânetlerinin ne kadar yerinde olduğu görüldü.

Heine anayurdunda olup bitenleri nasıl büyük bir açıklıkla görüyor idiyse, Fransa'daki siyasî şartları da öylece, gayet büyük bir açıklıkla görmekteydi. Nitekim, Alman gazetelerine yazdığı yazılar, o zamanki Fransız toplumunun çok canlı bir incelemesi mahiyetindedir. Sonradan Metternich'in yaptığı teşebbüsler üzerine, şair artık Alman basınına bu yazıları da yazamaz olmuştu.

Fikir ve sosyal şartlar alanında bu kadar keskin görüşlü olan Heine, kendi şahsî hayatında gayet beceriksizdi. Meselâ bütçesini denkleştirmekten âcizdi ve içinde bulunduğu kötü durumun düzelmesi için boyuna bir mucize olmasını bekliyordu. Habire ödünç para peşindeydi; dostlariyle olan bozuşmalarının altında ya alıp ödemediği bir borç, ya da ödünç isteyip alamadığı bir para vardır. İşte, bilhassa çok zengin olan ailesiyle para yüzünden yaptığı bu çekişmeler, onda kötü huy namına ne varsa hepsini tepreştirdi. Bile bile hainlikler, çocukça kurnazlıklar yaptığı oldu. Ayrıca da kendini, avcının peşini bırakmadığı bir hayvan gibi, hep tehlikede hissetmekteydi. Yaratma kudretine sahipti ya, toplumun da kendisini nâmerde muhtaç olmadan, rahat yaşatmağa mecbur olduğunu sanıyor, bunu kendisi için bir hak olarak görüyordu.

Fakat, para bakımından olan bu düzensizliğin yanında -ki ölümüne kadar para sıkıntısından kurtulamadı- bir de özel hayatının gömülmüş olduğu kargaşalık vardı ki, bu yüzden her gün biraz daha batağa gömülüyor, ve kendisi de bu batışı pekâlâ farkediyordu. Daha delikanlılık çağındayken güzel kuzini aşkını reddetmişti ya, o da bu yüzden yaralanan onurunu tatmin için şehvet duygularını her vesile ile tatmine çalıştı. Bu, onda vazgeçilemez bir düşkünlük halindeydi.

O sırada Paris'teki Choiseul pasajında eldiven işçiliği yapan Crescence Eugénie Murat adlı bir kızla tanıştı, ona Mathilde adını taktı. Önce eğlence kabilinden başlıyan bu iş, sonraları

Heine dizginlerini bu kadına kaptırınca, acıklı bir hale geldi. Mathilde uzun boylu okuması, yazması olmayan bir kızdı. Çok iyi, çok aptal bir adam olan "sevgili Heinrich" inin büyük bir şair olduğunu hiçbir zaman bilemedi. Onu bütün dostlarından ayırdı, gürültülü ve masraflı bir eğlence hayatına sürükledi, böylelikle şairin zaten çekmekte olduğu para sıkıntısını daha katmerli bir hale soktu.

Hayatının başarısızlığını görünce, ondaki ilham kaynağı yeniden harekete geldi. Fakat şimdi artık bulanık birtakım hislerin pençesinde bocalamaktaydı, şehvet duygusunun esiri olmuştu. Onun için artık duyduklarını eskisi gibi saf, romantik bir şekilde ifade edemiyordu. Gururu ile kuduruk arzuları arasında bocalamakta olan bir insan, çektiği azabı anlatmak için muhakkak ki, gençliğinde kullandıklarından bambaşka kelimeler kullanır. Nitekim artık Heine kendisini edbî bakımdan romantik de saymıyordu. Romantik üslûba uygun olarak verdiği *"Atta Troll"* aslında Alman lirizminin bir çeşit mezar taşıydı; eski bir ekolün sonu, bir yenisinin de başlangıcı mahiyetindeydi.

Yeryüzünde işlenmiş ne kadar yolsuzluk varsa, bunlara karşı savaşa girişti. Almanya'ya efsanelerini, Fransa'ya da Napoleon hakkındaki o içli şiiri vermiş olan Heine, sömürülen işçiler için de, isyan dolu bir şarkı mahiyetinde olan bir şiir yazdı. Nitekim o sıralarda Silezya'da dokuma işçileri isteklerini ileri sürmek için ayaklanmışlar, sonunda bu iş kanlı bir şekilde bastırılmıştı. Almanya Heine'den önce hiçbir zaman böyle şiddetli bir hiciv görmüş değildi.

Fakat kaderin korkunç bir cilvesiyle, bütün aktüalite cereyanlarından uzak kaldı, âdeta yaşayanlar arasından çekildi: O zamanki hekimlerin ellerinde, onun hastalığını tedavi için bir çare yoktu. Yavaş yavaş her yanma felç geldi. Sonra yatağına mıhlanıp uzun uzun can çekişerek ölümü bekledi. Bir şiirinde de yazdığı gibi, bu onun için: "Dinlenmesi olmayan bir mezar... - Ölülerin imtiyazlarından mahrum bir ölüm.." oldu.

Tam o sırada da iğrenç bir aile kavgası patlak verdi. Kuzeni Heine'ye, susması şartiyle, her ay bir para vermeyi teklif etti. Bu da şaire inen son öldürücü darbe oldu.

Şair, Amsterdam sokağındaki daracık odasında, yahut Matignon caddesindeki evinin balkonunda, felçli gözkapağını aça-

bildiği zaman, gün ışığını henüz görebiliyordu. İşte, yaşayanların kendisini hemen hemen unttukları o sıralarda yine "aslına rücu" etti.

Din değiştirmişti ama, asıl dinini tekrar hatırladı. Bunun üzerine de Alman lirizminin en heyecan verici, en derin şiirlerini yazdı. Mısralarında, eski kutsal kitapların çınlayışı vardı. "Kendi kanından olup da kendisine ölümü aşılayanlara" beddualar ediyor; bu ölümlü dünyada hüküm süren adaletsizliğe lânetler yağdırarak: "... Bu işte suçlu kim? - Kudretli olan, Tnrı değil mi? İşte biz de bir avuç toprakla Ağzımız kapatılmcaya kadar - Bunu soruyoruz hep - Ama bu da bir cevap mı sanki?" diye inliyordu.

Ömrü boyunca pek çok sevmiş, fakat sevgi yüzünden de maddi manevî her acıyı çekmiş olan bu adam, hayatının son günlerinde aşkı bir kere daha tattı. Bir kadın çehresi gelerek, ölmek üzere olan şairin üzerine eğildi. Heine'nin "Sinek" diye adlandırdığı kadının yüzüydü bu. Canlı bir yaratığın -bu yarı ölü insanın yaptığı gibi- bir bekleyişin kaygısını, kıskançlığın uçurumlarını, âciz bir aşkın çırpınışlarını bu kadar içten duyarak terennüm edebilmesi, görülmüş şey değildir.

Romantik şiirde hamle olarak, lirik bir kanadlanış olarak, acı bir alay olarak ne varsa, bunları bu manzumelerde görmek mümkündür. Fakat aynı zamanda bunlarda günümüzün insanının içinde çırpındığı tezatları ve türlü sosyal kıpırdanışları da görürüz ki Heine'ye göre bunlar Güzel'le Gerçek arasındaki ebedi savaşın belirtileridir.

Ölüm hakkında şunları yazmıştı: "Ölmek insanı ürperten bir şeydir, ama ölümün kendisi böyle değildir (Ölüm denen bir şey varsa tabiî). Bence ölüm, boş inançların, belki de, sonuncusudur."

Onun zıtlıklarla dolu kişiliğini bir kadın eleştirmeci olan Geneviève Bianquis, şu satırlarla anlatmıştır: "Heinrich Heine her türlü tezatlarla dolu bir insandır. Aldanmış aşklar, kırılmış ümitler hep ondadır... Şiirinde birbirine zıt her çeşit çınlayışı duyarız; kahkahaların gözyaşlarını silip süpürdüğünü, gözyaşlarının da gülüşleri sırılsıklam ettiğini görürüz."

(Çev.: S. TİRYAKİOĞLU)

L O R E L E I

Bilmem ki ne mâna vermeli?
Beni böyle mahzun eden
Eski efsanelerden biri,
Çıkmaz oldu düşüncemden.

Hava serin, kararmak üzeredir;
Ren nehri akmakta sakin sakin;
Parıldıyan dağın zirvesidir
Işığında akşam güneşinin.

Dilber peri kızı çıkmış oturmuş
Tepeye, üstünde bütün ziyneti, güzelliği;
Altın başına ışıklar düşmüş;
Tarıyor altın örgülerini.

Bir yandan altın tarakla taranırken
Bir yandan da şarkı söylüyor.
Şarkısının cana can katan, alıp götüren
Bir ahengi var ki dayanılmıyor.

Kayıkçı, içinde küçük bir kayığın;
Amansız bir acı sarmış içini;
Farkında değil yaklaşan kayalıkların
Tepeden ayıramıyor gözlerini.

Derler ki, gömülür dalgalara
Sonunda kayıkçı da, tekne de
Ve bunu şarkılarıyla
Lorelei yaptı gene.

Çevirenler: D. GÜNEY - N. CUMALI

L İ M A N D A

Bahtlıdır o kimse ki, ulaşıp bir limana
Arkada bırakmıştır denizi, fırtınayı.
Ve şimdi Bremende, eski bir meyhanede
Sıcak, sakin köşede dalar hülyalarına.

Dünya nasıl sevimli, kalplerimize yakın,
Bir roma kadehine işler akislerini
Ve Âlem, dalgalanan çevremiz, o dar âlem
Güneş ışıklariyle sarar susayan kalbi.
Ben herşeyi, eski ve yeni tarihi onda,
O Roma kadehini görürüm gözlerimle,
Türkleri, Elenleri, meşhur Hegel ve kazı,
Limon ormanlarını, hassa alaylarını;
Berlini ve Şildayı, Tunusu ve Hamburgu.
Fakat herşeyden önce sevgilimin yüzünü,
Ve o Ren şarabının altınına bürünmüş
Meleğimin başını.

Ah sevdiğim, ne kadar güzelsin sen, güzelsin!
Sen bir güle benzersin.
Fakat o bülbüllerin gönül verdiği güle,
Ve Şirazda Hafız'ın övdüğü güle değil,
Ve o kutsal kırmızı nebîler sevgilisi
Saron gülüne değil,
Eski meyhanedeki, Bremendeki güle.
O, bir gül, güller gülü.
Kocadıkça daha şen, daha sevimli açan,
O güzel kokusiyle gönlümü sardı benim,
O hayran etti beni, o sarhoş etti beni,
Ve o Bremendeki emektar meyhaneci
Saçımdan yakalayıp kavramasaydı beni,
Yuvarlanırdım yere...

Ve biz o babacanla başbaşa verdik o gün,
İçtik kardeşler gibi.
Konuştuk, yüksek şeyler ve gönül işlerinden,
İç çektik, kucaklaştık,
O imana getirdi beni sevgi dininde,
Ve içtim sıhhatine en büyük düşmanımın,
Ve kötü şairlerin hepsini bağışladım,
Dilerim ki ilerde affetsinler beni de,

Ağladım dizçökerek saatlarca, nihayet
Açıldı sıra sıra kutsal fıçılar, Havariler
Susarak vaazettiler. O kadar açıkça ki,
Her millet anlar onu.

Bunlar birer adamdı!
Dışından gösterişsiz tahta cübbeleriyle
Daha güzel, alımlı içten bakılınca da,
Tapınağın o mağrur rahipleriydi bunlar.
Herod'un atlas giymiş ve sırmalara batmış
Askeri, nedimleri.
Ben hep söylemez miydim,
O gökler kralının bayağı halkla değil,
Ekâbir meclisinde geçerdi ömrü diye?

Şükür Tanrıya! Ne hoş, ne tatlı yelpazeler
Yüzümü Betlehen'in kutsal hurma dalları!
Ne tatlı kokar Hebron mür-ü sâfisi, ne hoş!
Ve sevinçten ne güzel çağlar Jordan ırmağı!
Ve benim o ölümsüz ruhum da öyle çağlar,
Ben de birlik onunla ve yine çağlıyarak
Sürür gün ışığında, merdivenden yukarı
Beni o Bremen'in eski meyhanecisi.

Sen, ey koca babacan meyhaneci, gel de gör,
Şu karşımdaki evler, çatılar üstündeki
O sarhoş ve neşeden şarkıyan melek ne ki?
Ve şu göklerde yanan güneş de bir sarhoşun
Şiş, kızarmış burnundan başka birşey mi sanki?
Fakat bil ki gördüğün ruhudur kâinatın,
Ve bu şiş, kızıl burnun çevresinde dönmede,
Kaybetmiş kendisini, bütünü kâinatın.

Çeviren: Selâhattin BATU

ALFRED DE VIGNY

(1779 - 1863)

Fransız şairi Alfred Victor de Vigny, 27 mart 1797'de Loches'ta doğdu, 17 eylül 1863'te Paris'te öldü. Erkekleri sürekli olarak Fransız ordusundaki kahramanca başarılariyle parlamış olan ailesinin asaletinden gururlanıyordu. Vigny doğduğu zaman, babası Yedi Yıl savaşlarında aldığı yaralarla iki büklüm olmuş, altmışlık bir ihtiyar, annesi otuz yaşlarında bir genç kadındı. Vigny'lerin ilk üç çocuğu küçük yaşta öldükleri, hekimler de bu ölümleri havanın kötülüğü ile açıkladıkları için, aile son çocuğunu kurtarmak için Paris'e yerleşti. Alfred de Vigny daha çocukluğundan başlıyarak bütün hayatında, ailede hüküm süren hüznün acı izini taşıdı: Dehşet devrinde canlarını güçlükle kurtaran Vigny'ler, ihtilâl yüzünden iflâs etmişlerdi. Vahşice geçmişte yaşıyor, çökmüş krallığın yasını tutuyorlardı. Vigny, 1805 yılında Hix pansiyonuna verildiği zaman, bu duyguları daha da kuvvetlendi. Bütün armağanları kazandığı, zayıf yapılı, duygulu, üstelik de asil olduğu için, arkadaşlarının alay konusuydu. İlerde, "hayatımın en dertli zamanı kolejdeki günlerim oldu", diye yazacaktı. Bununla birlikte, büyük hayaller çağı da bu çağdı. Kendisinden birkaç yaş büyük olanların bir uçtan bir uca bütün Avrupa'da şan şeref kazanmaları karşısında hayranlık ve kıskançlık duymaktan kendini alamıyordu. Çok geçmeden, savaşı Fransa'nın "normal hali" gibi görmeye başladı. Böylece, bir yandan Polytechnique'e hazırlanırken, bir yandan da askerlik kabiliyetini gösterebileceği zamanı sonsuz bir sabırsızlıkla bekliyordu. Bu sıralarda imparatorluk devrildi. Ama Bourbons'ların dönüşü, genç kralcının askerlik kabiliyetini göstermesi için bir fırsattı. 6 temmuz

1814'te orduya girdi. On yedi yaşındaydı. Ama ilk askerliği şanlı şerefli birşey olmadı: Elbe'den dönen Napoléon önünde kaçan On Sekizinci Louis'ye refakat etmek söz konusuydu. 1816'da teğmen olarak beşinci topçu alayına girdi, "çocukluğunda hayal ettiği" savaşları beklemiye başladı. Ama On Sekizinci Louis'nin barışçı politikası hırslı subaya kışla hayatının yeknesaklığından başka birşey sunmuyordu. Vigny, kılıcı hiç bir faydası kalmadığı bir sırada eline aldığını anladı. *Servitude et grandeur militaires*'in (1835) hikâyelerinde bulduğumuz acılığın kaynağı budur. Yenik bir kaderin mahkûmu muydu gerçekten? Tamamiyle gözlemci bir tabiata sahipken, tamamiyle hareketli bir hayata yönelip yönelmediğini düşünerek din üzerine eğildi. Ama babasının zengin kitaplığında, on sekizinci yüzyıl filozoflarını okumuş, din inancını kaybetmişti; önceki çağın küçük şairlerini, ama aynı zamanda André Chénier'yi, Homeros'u, Chataubriand'ı, Milton'u da okumuştu bu arada. 1816 yılında, Vigny Paris kışlalarında ilk şiirlerini ve sonradan yakacağı bir tragedyayı yazmıya başladı. Sonra Bonaparte lisesinden eski bir sınıf arkadaşı, Emile Deschamps, *Conservateur littéraire* dergisinin daha on sekiz yaşında bir genç olan müdürüyle, yani Victor Hugo'yla tanıştırdı onu. 1820 yılında, Vigny'nin ilk yazısını (Byron üstüneydi) Hugo yayınladı. İki yıl sonra, 1822 martında, Vigny adını koymadan, *Poèmes* adlı bir şiir kitabı yayınladı. Bu kitap sonradan *Poèmes antiques et modernes* oldu ve 1826, 1829, 1837 baskılarında daha da büyütüldü, 1822 baskısına gelince, hiç dikkati çekmemişti.

Bu arada askerlik mesleği donuk bir düzen içinde devam ediyordu. Vigny, 1822'de üsteğmenliğe, 1823'te yüzbaşılığa yükseldi. İspanya savaşları zafer umutlarını biraz yeşertir gibi oldu. Ama daha Pireneler geçilmeden, yukardan gelen bir emir orduyu gene durdurdu. 1824-1825 kışını Pau'da geçirdi. Miss Lydia Bunburry'yi burada tanıdı (bundan pek az önce Delphine Gay'e tutulmuş, ama annesinin kararlı karşı-koyuşu yüzünden onunla evlenmekten vazgeçmek zorunda kalmıştı), Miss Lydia anlaşılan pek sevimsiz bir İngiliz kızıydı, gene de Vigny onunla bir mantık ve çıkar evlenmesi yaptı. Ama Vigny'nin umutları başka birçok alanlarda olduğu gibi gene kırıldı: milyoner kayınpederi kendisinin varlığından habersizmiş gibi davrandı, üstelik de kızını mirasından mahrum etti. Vigny karısının servetinin hiç değilse bir kısmını kurtarabilmek için uzun ve masraflı bir dâvaya girişmek zorunda kaldı. Bu arada karısı

da fransızcayı doğru dürüst öğrenmiye bir türlü yanaşmıyor, kocasının edebiyat alanındaki bağıntıları karşısında horgörüsünü saklamıyordu. İlk şiirlerini yayınlıyalı beri, Vigny edebiyat salonlarına düzenli olarak gidip gelmekteydi, Nodier, Hugo, Delacroix ve Sainte-Beuve'le dost olmuştu. Romantizmin doğuşunda kesin bir şekilde taraf tutan *Muse française* dergisinde yazıyordu. Ama evliliği onu arkadaşlarından ayırmaya başladı. Dostları hem sanat, hem sosyete adamı olmasını bağışlıyamıyor, onu sadece bir hevesli sayıyorlardı.

Bununla birlikte, Fransız okurunun değer verdiği ilk tarih romanı olan *Cinq-Mars*'la, Vigny 1826 yılında parlak bir edebiyat başarısı kazanacaktı. Bundan kısa bir zaman sonra, kesin olarak ordudan ayrılmaya karar verdi. Kendini tamamiyle edebiyata verebilecekti artık. Vigny'yi ilk çeken tiyatro oldu. *Romeo ile Juliette*'i manzum olarak fransızcaya çevirdi. 1827 yılında, Comédie-Française bu çeviriyi oynamayı kabul etmediyse de, iki yıl sonra *Venedik Taciri* çevirisi aynı tiyatroda oynandı. Daha sonra Vigny, *La Maréchale d'Ancre* adlı bir dram yazdı, bu eser 25 temmuz 1831'de Odéon'da oynandı. Aynı eserin Saint-Martin tiyatrosunda yeniden oynanışında, kadın kahramanın rolünü Marie Dorval almıştı: romantik tutkuların en büyüklerinden ve en acılarından birinin başlangıcı oldu bu. Bu tutkusunda alabildiğine şüpheci, alabildiğine hüzünlü olan Vigny, oldukça uçarı ve boş bir oyuncu üzerinde olmadık hayallere kapılıyordu. Evliliği de daha az acı bir hayal kırıklığı olmamıştı zaten: balayından hemen sonra, Lydia hekimleri şaşırtan bir sinir hastalığına tutulmuştu. Otuz yılı aşan bir zaman boyunca, Mme de Vigny hayatının en büyük kısmını yatakta geçirecekti. Vigny'nin hayatı kendisine bir çocuk bile veremiyen bu biçimsiz, çirkin kadının yatağıyla felç olan, ama hep kendi dediğini yaptıran bir yaşlı annenin yatağının başucunda geçecekti. Kendisi de hasta bir bünyeye sahipti zaten: gençliğinde kan kusmuştu, derken korkunç başağrılarına, uykusuzluklara, mide sancılarına tutuldu. Bütün bunlar, hayatına son verecek olan kanserin habercileriydi. Marie Dorval'i bir kurtarıcı melek olarak kabul etmişti, ama kadın, tiyatro hırsları, kıskançlık buhranları herşeyden önce de sadakatsizlikleriyle şairi altüst ettikten sonra, onu herkesin önünde gülünç düşürmekten de çekinmedi. Vigny'nin tiyatro alanındaki şaheseri olan, 12 şubat 1835'te, ilk oynanışında eşsiz bir

başarı kazanan *Chatterton*'da Kitty Bell rolünü de Marie Dorval oynadı.

Vigny oyuncu kadından kesin olarak ayrılmak cesaretini ancak 1838'de bulabildi. Bu zor ayrılış, bazı geçici bağıntılara rağmen, onda derin bir yara bıraktı. *La Colère de Samson*'daki derin acılık, herşeyden önce de Vigny'nin daha kırk yaşında, *Servitude et la grandeur militaires*'in yayınlandığı 1835 yılından 1843 yılına kadar gömüldüğü tam sessizlik bunu açıklamıya yeter. Sonra, ölümüne kadar, birçok aylar, hattâ yıllar tutan fasılalarla şiirler yayınladı. İnsanlar arasına katılmak için yaptığı iki teşebbüs de Vigny'ye sadece alçalış getirdi. Fransız Akademisi Vigny'yi yıllarca beklettikten sonra, 8 Ağustos 1845'te üyeliğe seçti. Ama uzun ve başarısız söylevi alay konusu oldu. 1849 yılında milletvekili adaylığı da başarısızlıkla sonuçlandı. Bundan sonra Paris'te oturmaktan da vazgeçti. Engoumois'daki malikânesine çekildi. Hasta karısına baktı, onun için her türlü eğlenceden, her türlü yolculuktan el çekti. "Fildişi kulesine" kapanıp "sessizce acı çekmeyi bir şeref meselesi" yaparak en güzel şiirlerinden bazılarını, *La Bouteille à la mer*'i (1853), *Les Oracles*'ı (1862), *Le Mont des oliviers*'yi, son şiiri *L'Esprit pur*'ü (10 mart 1863) yazdı; bunların bazıları *La Revue de deux mondes*'da yayınlanmıştı, ölümünden sonra *Destinées* (1864) adlı bir kitapta toplandı. Hepsi de derin bir nihilizm belirtiyor, hepsinde de şairin hayatının eserine yansıyışı görülüyordu. Ama bu şiirlerin felsefesi kırk yıl önce yayınlanmış olan *Poèmes antiques et modernes*'in de felsefesiydi, *Journal d'un poète*'teki bir sözle özetlenebilirdi: "Hayatın gerçeği umutsuzluktur. En iyi, en kurtarıcı yol, hiç bir umuda kapılmamaktır."

Michel MOURRE

KURDUN ÖLÜMÜ

Tutuşmuş ay üstünde koşuyordu bulutlar
Nasıl koşarsa yangın üstünde dumanlar;
Korular kapkaraydı bir uçtan bir uca.
Yürüyorduk, konuşmadan, ıslak çayırda,
Yoğun fundalıkta, arasında büyük çalıların,
Altında çorak göknarları gibi göknarların,

Sonra gördük birdenbire yerde iri iri,
Aranan yolcu kurtların pençe izlerini.
Dinledik, soluklarımızı tuttuk, durduk,
Ne korunun, ne ovanın sesini duyduk;
Gökte fırıldak inledi yalnız yaslı yaslı;
Rüzgâr çekmişti alçaklardan elini ayağını,
Dokunsa dokunsa kulelere dokunuyordu.
Aşağılarda meşeler kayalara yaslanıyordu,
Uyur gibiydiler dayanıp da dirseklerine.
Bir hışırtı bile yoktu, ama birdenbire
Avcıların en yaşlısı, hiç yanılmamışı,
Başını eğip yattı, kumlara şöyle baktı,
Ve alçacık bir sesle, sezdiğini söyledi:
Yerdeki yeni izler birer açık haberdi,
Geçmişti şimdilerde pek güçlü pençelerle,
İki azılı kurt, yanlarında iki enikle.
Hep birden çıkardık keskin bıçakları,
Yürüdük adım adım, aralayıp dalları,
Gizleyip tüfekleri ve ak parıltılarını.
Üçü durdu, görmek istedim baktıklarını,
Alev alev iki göz gördüm birdenbire,
Dört hafif karaltı vardı biraz ötede,
Oynuyorlardı ay altında, fundalar içinde,
Her gün, gürültüyle, gözlerimiz önünde,
Efendileri gelince nasıl oynarsa tazılar.
Gölgeler benziyordu, benziyordu oyunlar,
Ama sessiz mi sessizdi kurdun yavruları.
Öyle ya, iki adımda, yarı uykuda, -biliyorlardı-
Duvarlar ardında insan vardı, yani düşmanları.
Babaları ayaktaydı, bir ağaca yaslanmıştı,
Ana sanki mermerdi, Roma'nın taptığıydı,
Remus ile Romulus da sanki yanındaydı.
Kurt da gelip oturdu, dimdikti önde ayakları,
Kuma gömülmüştü hepten eğri tırnakları.
Anladı mahvolduğunu, çevrilmişti dört yanı,
Bir yere gidemezdi, tutulmuştu yolları;

Alev gibi ağzıyla yakaladı o zaman,
En azılı köpeği o sarkık gırtlağından,
Bir daha da açmadı demir çenelerini,
Oysa kurşunlarımız deliyordu etini,
Sivri bıçaklarımız sanki birer kıskaçtı,
Karnına gömülüyor ve birleşiyorlardı.
Köpek kendinden önce boğuldu, cansız kaldı,
Ayakları dibine taş gibi yuvarlandı.
O zaman bıraktı kurt, sonra da bize baktı.
Bıçaklar böğründeydi, saplanıp kalmışlardı,
Kurt da kanlı çayırda çiviliydi bu yüzden;
Bir ilkay doğmuştu çevresinde tüfeklerden
Yeniden bize baktı, sonra yeniden yattı,
Ağzındaki kanları ağır ağır yaladı,
Ölüme aldırmadan, haline de bakmadan,
Yumdu gözlerini, öldü, tek çığlık koparmadan.

Alnımı dinlendirdim üstünde tüfeğimin,
Düşünmeye başladım, bir karar veremedim,
Ardından gidemedim anayla oğulların,
Beklerdi belki ama işi vardı ananın,
Yavruları olmasa, bu güzel, dertli dul da
Kurdu tek bırakmazdı bu büyük macerada;
Ama işi yavruları kurtarmaktı, kurtaracak da
Açlık acısını çekmeyi öğretecekti onlara,
Sonra şehir yasasına hiç mi hiç girmemeyi.
O yasa insanlarla köle hayvanlar içindi,
Uyamazlardı da zaten, kölelerin işiydi
Avlamak boğaz tokluğuna ormanın ilk sahibini.

Yazık! diye düşündüm, büyük ama adımız,
Utanıyorum bizden, biz ne kadar zayıfız!
Nasıl bırakılır hayat ve bütün acıları,
Bunu bilen sizsiniz, Tanrı'nın hayvanları!
Ne birşeye erilir dünyada, ne birşey bırakılır,
Yalnız sessizlik büyük, gerisi zayıflıktır.

İyice anladım ben seni ey vahşi yolcu,
Son bakışın dosdoğru gelip kalbimi buldu,
"Uğraş, didin," diyordu, "gücün varsa,
Ruhun çalışkan ve düşünceli kala kala,
Varsın sabırlı gururun en yüksek tepesine,
Benim doğuştan eriştiğim büyük ereğine.
Ağlamak bayağıdır, inleyip yalvarmak da.
Alınyazısının seni çağırdığı tek yolda
Yap olanca gücünle uzun, ağır işini,
Sonra acı çek ve öl, sessizce, benim gibi."

Çeviren: T. Y.

PUŞKİN

(1799 - 1837)

Aleksander Sergeyeviç Puşkin 6 Haziran 1799 da Moskova'da doğdu, 10 şubat 1837 de Petersburg'da öldü. Şair, piyes yazarı, romancı ve eleştirmeci olan Puşkin en büyük Rus yazarlarından biridir.

Baba tarafından Puşkin, en eski ve asil bir Rus ailesindendir. Aleksander Nevskiy'den II. Katerina zamanına kadar, dedeleri memleketinin tarihine çok yakından karışmışlardır.

Altı yüzyıl süren bu asalet ve Rusya'da yapılan bunca hizmet, Puşkin'in tarihe olan merakında, geleneklere olan saygısında, millî geçmişe olan sevgisinde büyük rol oynadı.

Genç kızlık adı Hannibal olan annesi tarafından ise Puşkin, doğrudan doğruya bir Habeş prensinin torunudur. Bu prensin oğlu, Türkler tarafından rehine olarak alıkonmuş, Deli Petro tarafından satın alınıp azad edilmişti.

Daha çocukluğunda Puşkin, o devrin en yüksek fikir ve yazı adamları olan tarihçi Karamzin, şair Jukovskiy ve Batyuşkov gibi insanları tanımak ve dinlemek fırsatını elde etti. Kendi amcası olan Bazil Lvoviç Puşkin de seçkin bir şairdi. Evde hüküm süren fransız hayranlığından faydalanan Puşkin, küçük yaştayken Fransızcayı çok iyi öğrendi ve bundan faydalanarak babasının klâsik kitaplarının hepsini okuyup bitirdi.

Böylece kuvvetli bir klâsik kültüre sahip ve o devrin günlük edebî meseleleri hakkında fikir sahibi olduğu halde, 1811 de on iki yaşında Çarskoye-Selo lisesine yazıldı.

Liseden olgunlaşmış bir halde çıktı. Bir çağdaşının söylediğine göre, henüz on sekiz yaşındayken, otuzundaki bir insan gibi düşünüyordu. Fakat ruhu gençti, kendisi ise hürriyete su-

samış bir haldeydi. Bunun üzerine bütün benliğiyle başkentteki monden hayata atıldı. Tiyatroya, balolara, eğlentilere gidiyor, edebî topluluklara giriyor, hovardalık ve çapkınlık yapmak için bir sürü arkadaş ediniyordu. Canlı, nükteci, neşeli, sokulgan bir gençti.

Nitekim kendisi de sürdüğü bu âvare ve başıboş hayatı, *"Evgenye Onyegin"* adlı eserinin ilk bölümünde anlatmıştır. Çocukça şakalardan hoşlanan, hicivlerinde gayet dokunaklı olan, fakat iyicil bir karaktere sahip bulunan Puşkin, yirmi yaşında nasılsa ölünciye kadar da öyle kaldı.

Puşkin şiir, roman gibi denemelerden sonra *"Ruslan ile Liudmilla"* adlı büyük bir millî destan yazma işine girişti. Biraz soğuk ve karışık, fakat parlak ve şekil bakımından mükemmel olan bu eser, onu edebiyat âleminde iyiyen iyiye tanıttı. O sıralarda bütün Avrupa'da bir hürriyetçilik havası esiyordu. Puşkin de lirik şiirlerinde politik motiflere geniş bir yer vermeğe başladı. Kralları kanunlara saygı göstermeğe çağırıyor, köleliğin aleyhinde bulunuyor, günün birinde istibdadın yıkılacağını, bu yıkıntıların üzerine de kendi adının altın harflerle yazılacağını hayâl ediyordu.

Fakat çok geçmeden, onun bu fesatçı şiirleri polisin dikkatini çekti. Bunun üzerine Puşkin Besarabya'ya tayin edildi. Bu sürgünün yine de iyi bir tarafı vardı: Puşkin'i başkentin hareketli hayatından kurtarmış, gözünün önünde yeni ufuklar açmıştı. Fakat Ekaterinoslav'a henüz ayak basmıştı ki, soğuk aldığını ileri sürdü. İyi kalpli, hoşgörür bir insan olan âmiri İnzov'dan, General Rajevskiy'in ailesiyle birlikte Kafkasya'daki ılıcalara gitmek için izin kopardı.

Burada vahşi bir tabiatle karşılaştı, Kafkas dağlarının ulvî güzelliğini, Kırım kıyılarının hoşluğunu keşfetti, henüz iptidaî durumda olan ora insanlarını görüp tanıdı.

Arkadaşları olan Aleksander, Nikolay ve hele Elena Ralevskiya, Puşkin'e ünlü Fransız şairi André Chénier'nin, Lord Byron'un eserlerini tattırdılar. Chénier, onun eserleri üzerinde Fransız nüfuzu olarak kalacaktı. Byron da şairin zihninde derin bir iz bırakmıştı ama, etkisi uzun sürmedi.

Puşkin'in edindiği bu çeşitli intıbalardan ve hele o sıralarda hissettiği esrarlı bir aşktan -bu konuda Maria Bajevskaya'dan bahsedenler de olmuştur, ama işin aslı kesin olarak bi-

linmemektedir-. "Kafkasyalı Esir", "Bahçesaray Çeşmesi", "Haydut Kardeşler" gibi birkaç önemli eser doğdu.

Puşkin, kozmopolit ve şarkkâri bir şehir olan Kişinev'de 1820 de yine İnzov'la buluştu. Tekrar eğlenceli, gürültülü bir hayat sürmeğe başladı. Durmadan kâğıt oynuyor, kadın peşinde koşuyor, olur olmaz sebeplerden düello ediyordu. Bir türlü uslanmamıştı. Bu devrede de bazı açık-saçık şiirlerle din aleyhtarı, hattâ küfür mahiyetinde birtakım yazılar yazdı.

Fakat daha sonra şair, gençliğinde işlediği bu hataları benimsemedi, inkâr etti hattâ. Politikaya gittikçe merak sardırmağa başlamıştı. Yunan bağımsızlığı dâvası için yanıp tutuşuyordu. Kişinev'in mason locasına girdi, ki burası Rusya'nın en ileri localarından biriydi. 1823 yazında Puşkin artık Kişinev'den bıktığını ileri sürerek kendisini Odesa'ya tayin ettirdi ve orada kültürlü bir topluluk buldu. Goethe'nin, Shakespeare'in eserlerini, İncil'i okumağa başladı. *"Çingeneler"* adlı eserine başladı *"Evgenye Onyegin"* adlı eserinin ilk iki bölümünü yazdı.

Tam o sıralarda Odesalı zengin bir tacirin karısı olan Amaliya Risniça'ya âşık oldu. Bu kadınla olan münasebeti, gençlik devresinin en uzun macerası oldu. Fakat, hem rakibi hem kötü bir arkadaşı olan Aleksander Rajievskiy'e uyarak, aynı zamanda yeni âmirinin eşi olan kontes Vorontsova'ya da kur yapıyordu. Kont Vorontsov ise bu haylaz memurdan kurtulmak için bahane aramaktaydı. Tam o sırada Puşkin'in yazdığı bir mektubu eline geçirdi. Şair mektupta zındıkça birtakım fikirler ileri sürüyordu. Hükûmet bunu bahane ederek şairi yeniden sürgüne gönderdi. Fakat bu sefer Puşkin, annesinin malikânesinin bulunduğu Pskov ilindeki Mihailovskoye'ye tayin edildi.

Bu yeni sürgünün Puşkin için aşağılatıcı tarafları vardı. Meselâ babası, şairin mektuplarını sansür ediyordu. Fakat bu, ilk sürgünden daha da faydalı oldu: Nisbeten kısa olan bu devre (1824-1826), şairin fikrî gelişmesi üzerinde çok kesin bir etki yapmıştır.

Ana-babasının gidişlerinden sonra Puşkin yanında konuşacak tek insan olarak, dadısı Arina Rodionovna kalmıştı. Kadıncağız her Allahın gecesi şaire halk masalları anlatıyordu.

Yalnızdı ama bazı dostları ve komşu malikânenin sahibesi olan Praskovya Osipova kendisine misafir geliyorlardı. Bayan Osipova'nın iki oğlu, dört kızı, bir de kız yeğeni vardı. Adı An-

ya Kern olan bu yeğen, Puşkin'e en güzel lirik şiirlerinden birini ilham etmişti. Şair, yalnızlığı sırasında bu suretle oyalanmak imkânını buluyordu. Ayrıca köyün papazına misafir gittiği, Sviatogosk manastırını ziyaret ettiği oluyordu. Puşkin halktan bir insan gibi giyinerek köylü kalabalığına karışıyor, dilencilerin okudukları ilâhilere, ettikleri dualara kulak kabartıyordu.

Aralık 1824'te *"Çingeneler"* i bitirdikten ve *"Evgenye Onyegin"* in üçüncü bölümünü tamamladıktan sonra, *"Boris Godunov"* a başladı, ki bu eser yalnız bir insanın değil, bütün bir milletin dramıdır.

Fakat Puşkin beri yandan da Petersburg'daki hareketli hayatı ve arkadaşlarını özlemekteydi. Yirmi yedi yaşında bile değildi ama, sürgünlüğü beş yıldanberi devam ediyordu. Çar nezdinde yapılan birkaç teşebbüs bir sonuç vermedi. Bir ara Puşkin bu işten usandı, yabancı memleketlere kaçmak için tasarılar yapmağa başladı. 14 aralık 1825 te patlak veren ayaklanma üzerine epiy telâşlandı, isyancıların arasında birçok arkadaşı vardı çünkü. Fakat, belki durumda bir değişiklik olur diye umudlandı.

Hiçbir ayaklanma hareketine karışmamış olduğunu yazarak, yeni Çar I. Nikolay'a dilekçe üstüne dilekçe gönderdi. Nihayet, Eylül 1826 da bir jandarma gelerek Puşkin'i Mihailoskoye'den alıp Moskova'ya kadar beraberinde götürdü. Orada da serbest bıraktı. Çar kendisini pek nazik bir şekilde karşıladı. O günden sonra Puşkin, yeni hükümdarla şahsî bir dostluk kurdu. İki taraf da birbirine karşılıklı saygı, sevgi besliyordu. Nitekim Puşkin her fırsatta, Çar'a olan bağlılığını belirtiyordu. Çar da ona karşılık vermekten geri kalmadı. Birkaç defa şairin yardımına koşarak onu güç durumlardan kurtardı.

Moskova sosyetesi Puşkin'i hararetle karşıladı. Tiyatroda göründüğü zaman bütün gözler ona çevriliyordu. Birçok ilmî, edebi topluluklara katılmıştı. Fakat sosyete hayatından artık eskisi kadar hoşlanmıyordu. Moskova'da iki ay bile kalmamıştı ki, kendi isteği ile Mihailovskoye'ye giderek yarıda bıraktığı tarihi bir romanı yazmağa devam etti. Ondan sonra da her güz, böylece kırlık, köylük yerlerde oturdu.

1827 de kendisine Petersburg'da oturma izni verildi. Orada yine haylaz bir hayat sürmeğe, kumarda büyük büyük paralar kaybetmeğe başladı. Bu arada *"Poltava"* adlı manzum destanı on beş gün gibi kısa bir zaman içinde yazdı. Fakat beri yandan,

şairin içini bezginlik kaplamıştı. Şiirlerinde bir pişmanlık havası vardı. Fazla başıboş, fazla maceralı bir hayat sürdüğü için azap duymağa başlamıştı. Yirmi dokuz yaşına bastığı gün: "Karşımda hiçbir amaç yok, gönlüm boş, kafam bomboş" diye yazıyordu.

Arkadaşları da azalmaktaydı. Evlenip bu hayattan kurtulmağı düşündü. Daha 1826 da güzelliği ile ün salmış uzak bir hısımı olan Sofia Puşkina ile evlenmek istemiş, fakat bu işi başaramamıştı. Bayan Olenina ile evlenme teşebbüsü de aynı akıbete uğramış görünüyor. Puşkin Katerina Uşakova'ya karşı da şefkat dolu, içten bir sevgi duyuyordu ama, kendisine evlenme teklifinde bulunmağa cesaret edemiyordu.

Yine o sıralarda, zaten hafif bir kadın olan Anya Kern'i elde etti, yüksek rütbeli bir subayın eşi olan kontes Zakrevska ile de kısa süren bir münasebet kurdu.

1829 da on altı yaşında çok güzel bir kız olan Natalia Gonçarova'ya tutuldu. Evlenmek için yaptığı teklif reddedilmedi ama, cevabın verilmesi işi sonraya bırakıldı. Bunun üzerine Puşkin, uğradığı hayâl kırıklığının acısını unutmak üzere izin dahi almadan Kafkasya'ya gitti ve Türkiye'ye karşı savaşmakta olan orduya katıldı. Moskova'ya dönünce Gonçarov ailesi onu yine soğuk karşıladı. Gonçarov'lar kızlarını pek zengin olmayan, üstelik hükûmetçe şüpheli bir şahıs yapılan bu şaire vermeğe istekli görünmüyorlardı.

Fakat Çar, ailenin bu kaygılarını yatıştırdı, Puşkin'e de *"Boris Godunov"* adlı eserini yayınlaması için izin verdi. Bu sayede Puşkin, epiy dolgun bir gelir elde etmiş oldu. Mart 1830 da resmen nişanlandı. Fakat müstakbel kaynanasının istekleri bir türlü bitmek bilmiyor, bu yüzden ikide bir kavga, gürültü oluyordu. Yine böyle bir kavga sonunda Puşkin, nişanlısının ailesiyle iyiden iyiye bozuştu, o yılın ağustos ayında da babasının Boldino'daki malikânesine gitti. Zaten, evlendiği takdirde buranın bir kısmı kendisine verilecekti. Fakat tam o sırada salgın bir hastalık çıktığından, Puşkin burada umduğundan daha fazla zaman kaldı. Bu üç ay içinde de bol çalışmak, başladığı eserlere devam etmek, yeni yeni şiirler ve hikâyeler yazmak imkânını buldu.

Moskova'ya aralık ayında dönerek Gonçarov ailesiyle barıştı. 18 şubat 1831 tarihinde de evlendi. Pek mutlu bir hali vardı. Yalnız arkadaşı şair Delvig'in vakitsiz ölümüne üzülmüştü. Yeni evliler ilkin Çarskoyeselo'da, liseye yakın bir eve

yerleştiler. sonra Petersburg'da oturmağa başladılar. Puşkin ilgili makamlara Deli Petro ile haleflerinin tarihini yazmak teklifinde bulundu. Bu teklifi kabul olunarak kendisine devlet arşivlerine girme izniyle beraber, Çar'ın deyimiyle "tenceresini kaynatabilmesi için" bir de aylık gelir bağlandı.

1831 de bir halk hikâyesi olan *"Çar Sultan"* ı yazdı, ki bir şaheserdir. 1832'de, artık şiiri bırakıp nesirle yazmağa başladı. Müsveddeleri arasında henüz tamamlanmış *"Dubrovskiy"* adlı bir roman da bulundu ki bu, şairin ölümünden dört yıl sonra yayınlandı.

Ocak 1833'te Puşkin, Rus Akademisi üyeliğine seçildi. Aynı yılın yaz mevsiminde *"Pugaçev Ayaklanmasının Tarihi"* ni yazmak için Doğu illerinde bir gezi yaptı. Bu tarihi yazmak için, Büyük Petro hakkında hazırlamağa başladığı eseri yarıda bırakmıştı. Dönüşte Boldino'ya uğradı. Yalnızlık içinde ilhamı birden harekete geldi. Altı haftadan daha kısa bir süre içinde harıl-harıl yazı yazdı. Bu arada *"Pugaçev Ayaklanması"* nın önsözü ile çok tanınmış romanı *"Yüzbaşının Kızı"* nı da tamamladı.

Petersburg'a dönünce Puşkin yine modern hayatın dağdağasına daldı gitti. Karısının güzelliği her yanda bomba tesiri yapıyordu. Hattâ kadının saray balolarına davet edilebilmesi için, Çar, Puşkin'e asalet unvanı tevcih etti. Fakat bu gibi şeyler ancak genç aristokratlar için yapılırdı. Bu yüzden Puşkin alındı. Kendini yeni bir mecburiyet altına girmiş hissetti. Beri yandan, sarayda hüküm sürmekte olan dedikodu, entrika ve ikiyüzlülük dolu havadan da tiksinmişti. O yılın haziran ayında artık dayanamadı, istifasını verdi. Çar buna pek içerledi ama, istifayı kabul etti. Yalnız, Puşkin'in arşiv dâiresine girmesi için verdiği izni geri almağa kalkıştı. Bunun üzerine Puşkin boyun eğmek zorunda kaldı.

Yazar 1834 yılının hemen tamamını tarih çalışmalariyle geçirdiği için, ancak *"Maça Kızı"* adlı hikâyesini yazabildi, ki bu da onun dünyaca tanınmış şaheserleri arasındadır.

Puşkin'in artık Petersburg'dan kaçmaktan başka şey düşündüğü yoktu. Bunu da yalnız orada oturuşunun sebep olduğu çılgınca masraflar yüzünden yapmak istemiyor (o tarihte altmış bin ruble borca girmişti); aynı zamanda sosyetenin bayağılığından, boşluğundan da kurtulmak istiyordu. Tek emeli, köylük bir yerde oturup sakin sakin çalışmaktı. Fakat iki kişi onun bu tasarısını gerçekleştirmesine engel oluyordu. Bunlar-

dan birisi Çar'dı. Saraydaki baloların, Natalia Puşkina gibi güzel bir kadından yoksun kalmasını istemiyordu. Öteki ise, şairin karısıydı: Kocasını memnun etmek için gidip bir köye kapanmak niyetinde değildi.

Ekim 1835 te Puşkin karısıyla üç çocuğunu bırakarak, güzü yalnız başına Mihailovskoye'de geçirmeğe gitti. Fakat ilham kaynağı kurumuştu sanki. O sırada annesi de hastalandığından, tek satır bile yazamadan köyden ayrılıp Moskova'ya gitti. 1836 yılının ilk aylarında annesi öldü, fakat bu kara haberin peşinden sevinçli bir haber de aldı: Edebi bir dergi çıkarması için kendisine izin verilmişti. Birçok tanınmış yazar ve şairlerin de işbirliği sayesinde bu dergi, devrin en iyi bir yayını haline geldi.

Fakat aynı yılın sonuna doğru başının üstünde yine kara bulutlar birikmeğe başladı. Şairin alınganlığı, sinirliliği âdeta hastalık halini almış onu birkaç kere düello edecek durumlara sürüklemişti. Karısı ise onun bu haline aldırmıyor, üstelik pervane gibi etrafında dönen yirmi dört yaşında, Georges d'Anthès adlı bir Fransız mültecinin aşkına da pek kayıtsız kalmıyordu. Bu d'Anthès, o sıralarda Hollanda elçisi olan baron de Heeckeren'in manevî oğluydu.

Kasım ayında Puşkin kendisine "boynuzluların şâhı" diye hitabeden imzasız bir mektup aldı. Karısının suçsuz olduğundan emindi ama, bu hakaret pek gücüne gitti. Mektubu Hollanda elçisinin yazdığından şüphe ediyordu. Elçiyi düelloya davet etti. Bunun üzerine Jukovskiy araya girerek tamiri imkânsız bir durumun ortaya çıkmasını önledi: Hollanda elçisi, manevî oğlunun Puşkin'in eşine değil, baldızı olan Katarina Gonçarova'ya âşık olduğunu bildirdi. Gerçekten de, çok geçmeden d'Anthès şairin baldızıyla evlendi ama, şairin karısına karşı daima şüpheli bir tavır takınmağa devam etti.

26 ocak 1837 tarihinde Puşkin, Hollanda elçisine ağır bir mektup yazarak manevî evlâdı olacak herifin dalaverelerine bir son vermesini" kendisinden istedi.

Bu sefer düelloyu önlemek mümkün olamadı. Puşkin düelloda galip gelirse köye çekilmek imkânını bulacak, mağlûp olursa ölüm onu bu sıkıcı sosyete hayatından kurtaracaktı.

27 ocak günü öğleden sonra iki hasım, Petersburg yakınındaki Kara Irmak kıyısında karşılaştılar. İlk olarak d'Anthès ateş etti ve şairi karnından yaraladı. Puşkin yere yıkıldı, sonra ayağa kalkarak o da ateş etti, hasmını kolundan yaraladı.

Fakat şair, öldürücü bir yara almıştı. Evine gelince hekimlerden işin doğrusunu söylemelerini istedi ve öleceği haberini sükûnetle karşıladı. Karısına emniyet verici sözler söyledi, onun masum olduğunu herkese ilân etti. Çocuklarını takdis etti, d'Anthès'e kendisini affedeceğine dair haber gönderdi.

Korkunç acılar çekiyor, fakat bunlara cesaretle katlanıyordu. O sırada Çar da şaire bir mektup yazarak ondan hristiyanlara yaraşır bir şekilde ölmesini istedi. Ayrıca, ailesini kendi himayesine aldığı için bu bakımdan da üzülmemesini öğütledi. Puşkin'in başı ucuna gelen yaşlı papaz, hiç bu kadar ruh yüksekliği ile karşılaşmadığını söyledi.

Puşkin üç gün can çekiştikten sonra 29 ocakta öldü. Ölümü millet ölçüsünde bir yas havası yarattı. Her sınıftan elli bin kişi, şairin tabutunun önünden geçti. Hükûmet gösteriler yapılacağından korktuğu için tedbirler aldı. Şairin cenazesi Svintogorsk'a götürülürken yanında ancak bir tek arkadaşının bulunmasına izin verildi. O sırada yabancı memleketlerde bulunan Gogol, sevgili arkadaşının ölümünü öğrenince şu satırları yazarak, herkesin duymakta olduğu kedere tercüman oldu: "Büyük adam öldü. Bu yüzden de bütün hayatım zehirlendi... Duyduğum acının yüzde birini bile ifade edecek halde değilim. Hayatımın bütün neşesi de onunla beraber yokolup gitti."

Puşkin hayattayken, çağdaşları üzerinde derin bir etki yaptı. Bir kıvılcımdı sanki: Bu kıvılcımdan da bir sürü yazarlar, şairler çıktı. Ölümünden sonra ise kimse onun büyüklüğüne erişemedi. Puşkin "ekol" yapmış bir yazar değildi, her türlü ekolün üstündeydi çünkü. Fakat bilerek veya bilmiyerek, bütün yazarlar onun dehasının çizdiği yoldan yürüdüler. Edebî çeşitlerin hepsine el attı, hepsinde de büyük bir ustalıkla şaheserler yarattı. Kaleminden çıkan her eser yepyeniydi. Konuyu bu kadar az kelime ile anlatmak gibi bir başarıya hiçbir şair erişmiş değildir. Fransız yazarlarının en kısa ve açık yazanı olan Mérimée bile Puşkin'in nesrindeki vuzuhu ifadeden âciz kalıyor "şiirini ise ancak lâtinceye çevirmek mümkündür" diyordu. Onun için, şiirlerini olduğu kadar, nesirlerini de tam hakkını vererek yabancı bir dile çevirmek çok güçtür. Bu yüzden Puşkin, Rusya dışında pek fazla tanınmış değildir. Onu

ancak Rus dilini iyi bilenler tanırlar. Yine bu yüzdendir ki, dünya edebiyatında haketmiş olduğu yeri henüz alamamıştır.

Çeviren: S. TİRYAKİOĞLU

Ş A İ R E

Ey şair! kulak asma, sevgisine sen halkın
O canım methü sena, anlık gürültü, geçer;
Kuru kalabalığın gülüşünü duyarsın,
Ve aptalın hükmünü; fakat metin ol, boşver.

Sen çarsın, yalnız yaşa, yolunda yalnız yürü,
Yürü, hür vicdanının seni çektiği yere,
Olgunlaştır, sevgili meyveyi, tefekkürü;
Hizmetine karışılık bir mükâfat bekleme.

Herşey sendedir, sende; büyük mahkemc sensin;
Eserinc, elden çok, kıymet biçebilensin,
Söyle ey titiz şair, sen ondan mcmnun musun?

Memnunsan, kalabalık varsın küfretsin sana,
Tükürsün, ateşini yakan, ulu mihraba,
Şamdanını, çocukça öfkeyle, sarsadursun.

Çeviren: Sefer AYTEKİN

VICTOR HUGO
(1802 - 1885)

Victor-Marie Hugo 26 şubat 1802 de Fransa'da, Besançon'da doğdu. Çocukluğu Feuillantlnes'deki evde geçti. Yalnız 1811 yılını Madrid'de geçirdi. Nisan 1809 da generalliğe yükseltilen kocasiyle buluşmak üzere Mme Hugo da üç oğlunu alarak, o yıl Madrid'e gitmişti çünkü. Mart sonundan 1813 yılı aralık ayının sonuna kadar Feuillantines'deki hayat yeniden başladı. Victor Hugo sonradan bu evde geçirdiği günleri, çok ün kazanmış olan mısralarında terennüm etti.

Genç Victor-Marie'nin hayatta ne iş yapacağı, çok geçmeden belli oldu. 1816'da: "Ya Chataubriand olacağım, ya da hiç," diye yazıyordu. 1819'da "Académie des Jeux Floraux" nun bir armağanını kazandı. Kardeşleri Abel ve Eugène'le beraber "Le Conservateur Littéraire" adlı dergiyi kurdu ve 1821 yılı mart ayına kadar bunu yayınlamağa devam etti.

1822, onun hayata atıldığı ve edebî mesleğe gerçekten başladığı yıldır. O yılın 8 haziranında ilk şiir dergisi olan "Odes et poésies diverses" adlı eserini yayınladı. Ekim ayında da çocukluk arkadaşı olan Adèle Foucher ile evlendi. Sonra sırasiyle yine 1823'te bir başka roman olan *"Han d'Islande"*ı, 1824'te *"Nouvelles Odes"*u, 1826'da *"Bug Jargal"*i, yine 1826 da ilk şiirlerini bir araya toplıyan *"Odes et Ballades"*ı, 1827 de *"Cromwell"* adlı dramını yazdı.

Bu kitaba yazdığı meşhur "Önsöz" de şair, romantizm cereyanının nazariyecisi ve şefi olarak ortaya çıkmaktaydı. Klâsik tiyatronun yapmacıklı ve dar sınırlı oluşunu tenkid ediyor, buna karşılık ortaya modern dram tarzını atıyordu.

Yine o yıllarda da şairin ilk çocukları olan Léopold, Léo-

poldine, Charles ve François Victor dünyaya geldiler. Kendisine "Légion d'Honneur" nişanının şövalye rütbesi tevcih edildi. Babası general Hugo da o sıralarda öldü.

1829 da yayınlanan *"Les Orientales"* adlı kitabı, çağdaşlarının Doğu'ya karşı duymakta oldukları yakınlığı parlak bir şekilde ve eşsiz bir ustalıkla dile getirmekteydi. *"Le Dernier jour d'un condamné* - Bir Mahkûmun Son günü" adlı eserinde ise yazar, ölüm cezasının kaldırılması için bütün insanlığa seslenmekteydi. *"Odes et Ballades"* adlı eseri ve "Cromwell" adlı piyese yazdığı "Önsöz" le yazarın zaten kazanmış olduğu ün, yukarıda sözü geçen o iki eser dolayısiyle daha da genişleyip arttı.

Şairin Notre-Dame-des-Champs sokağındaki evi, romantiklerin toplantı yeri haline geldi. Şahne eserlerinde de yenilik yapılması lüzumu, Hugo'ya yeni edebî kuşağın ilk ödevlerinden biri gibi görünmekteydi ama, tiyatro alanında henüz esaslı bir nüfuz kurabilmiş değildi. "Cromwell" adlı dramının sahnede oynanma kabiliyeti yoktu; 1929 da yazdığı "Marion Delorme" adlı piyesin oynanmasına ise sansür izin vermemişti.

Fakat, 25 şubat 1830 dan itibaren "Comédie-Française" sahnesinde muazzam bir başarı kazanmış olan "Hernani" piyesiyle, Hugo'nun kazanmış olduğu şan ve ün iyiden iyiye yerleşti. Genç romantiklerin klâsisizm taraftarlarına karşı kazandıkları zafer de elle tutulur bir hal aldı. Yine 1830 da şairin Adèle adlı bir kızı dünyaya geldi.

1830 ile 1843 arası, Hugo için pek verimli bir devre oldu. Edebiyatın bütün tarzlarına el atmıştı. 1831 de *"Notre-Dame de Paris* - Notre-Dame'ın Kamburu"nu yazarak ilk büyük romanını da yayınlamış oldu. Romanda Ortaçağ çok parlak bir şekilde diriltiliyordu. Kitap aynı zamanda, kaderin acıklı cilvelerini canlandıran bir şiir halindeydi.

Şiir alanında da *"Les feuilles d'Automne"* (1831), *"Les Chants du Crépuscule"* (1835), *"Les Voix intérieures"* (1837) ve *"Les Rayons et les Ombres"* (1840), ilk şiirlerinde dış görünüş bakımından görülen ustalığı geride bırakmıştı. Beri yandan, ilham ve düşünce bakımından bunlarda devamlı bir ilerleyiş olduğu görülüyordu.

Tiyatro alanında, halk nezdinde başarı kazanmak için 1832 de *"Le Roi s'amuse* - Kral eğleniyor" adlı manzum dramla *"Lucrèce Borgia"* (1833), *"Marie Tudor"* (1833), *"Angelo, tyran de Padoue"* (1835) adlı üç mensur dramını yazdı. Fakat, da-

ha yüksek bir ilhamın meyvesi olan, 1838 de yazdığı *"Ruy Blas"*'ı *"Hernani"* ile beraber yazdığı tîyatro piyesleri arasında, iki şaheserdir.

Yine bu yıllarda Hugo durup dinlenmeden çalışarak aralıksız bir şekilde edebî eserler yarattı. Beri yandan da şairin hayatında, ışıklarla gölgeler gibi, kederlerle sevinçler de birbirlerini kovalıyordu: Mme Hugo, tenkidci Sainte-Beuve'ün metresi olmuştu. Fakat 1833 ten itibaren Hugo, Juliette Drouet adlı genç bir aktrisin ölümüne kadar kendisine gösterdiği sevgi ile avunup ferahladı. Hugo metresini derin bir aşkla sevmekteydi. Ona yazdığı 26 şubat 1874 tarihli bir mektupta şöyle diyordu: "Annem beni 26 şubat 1802 de dünyaya getirdi. 16 şubat 1833 de ise seni severek dünyaya ikinci defa gelmiş oldum. Annem beni doğurdu, sen ise beni yarattın. Her iki tarih de aynı ayın içine rastlıyor."

Hugo Akademi üyeliğine üç defa adaylığını koydu, fakat seçilemedi. Bu hal pek gücüne gitti. Sonunda 1841'de Akademi'ye üye seçildi.

Hugo'ya çağdaşları arasında çok seçkin bir yer sağlıyan bu çetin ve verimli devre, uğradığı bir felâket ve edebî alanda karşılaştığı bir başarısızlıkla sona erdi. 1840 da Juliette Drouet ile birlikte Rhin nehri vadisinde yaptığı bir geziden, Hugo "Le Rhin" (1842) adlı çok güzel yolculuk hâtıraları ile dönmüştü. Yine bu yolculuk sırasında "Les Burgraves" adlı destanî bir dram yazmağı tasarlamıştı. Dram 1943'de Comédie-Française'de oynandığı zaman ıslıklarla karşılandı.

Bu yüzden cesareti kırılan Hugo, tiyatro piyesi yazmaktan vazgeçti. Temmuzda, yanında yine Juliette Drouet olduğu halde Pirene dağları bölgesine gitti: 9 eylülde Cauteret'den döndüğü sırada, kızı Léopoldine'in Villequier'de boğularak öldüğünü gazetelerden öğrendi. 1845'te Âyan Meclisi'ne üye seçilmişti. Görünüşe göre, bu felâketi unutmak için politik faaliyete girişerek kendini avutmak istemiş olacaktır.

1843 ile 1851 arasında şiirler ve sonradan *"Les Misérables - Sefiller"* adını alacak olan bir romanın ilk kısmını yazmağa devam etti, fakat hiçbirini tamamlamadı. Bu devre içinde de hiçbir eseri yayınlanmadı. Buna karşılık politik hayata gittikçe daha yakından karışmaktaydı. Sık sık Meclis kürsüsüne çıkarak hürriyetçi ve insancı konularda söz aldığı oluyordu ama henüz ne cumhuriyetçi, ne de sosyalistti.

1848 yılının 4 haziranında sağcı bir partinin listesine

milletvekili seçildi. *'L'Evénement"* adlı bir gazete çıkarmağa başlıyarak Louis Napoleéon Bonaparte'ın Cumhurbaşkanlığına adaylığını destekledi. 1849 da Teşriî Meclis'e muhafazakârlar arasında seçildi, fakat birkaç mesele hakkında verdiği söylevler üzerine "Nizam Partisi" ile arası açıldı.

17 temmuz 1851'de "Küçük Napoléon'un diktatörce emellerine karşı şiddetli bir söylev verdi. Zaten o sıralarda takındığı tavrın izahını, *"L'Homme qui rit* Gülen Adam" adlı romanındaki şu satırlarda buluyoruz: "Halk bir sessizliktir. Ben bu sessizliğin yılmak bilmiyen avukatı olacağım... Dilsizler için konuşacağım... Halkın dili haline geleceğim... Tıkacı çıkarılmış kanlı bir ağız gibi davranacağım. Herşeyi söyliyeceğim. Çok büyük bir şey olacak bu." Louis Napoléon'un yapmak istediği hükûmet darbesine karşı koymak için mukavemeti teşkilâtlandırmağa çalıştı ama boşuna. Sonunda Belçika'ya kaçmak zorunda kaldı, az zaman sonra da Louis-Napoléon Bonaparte kendisinin memleketten sürüldüğü hakkındaki iradeyi imzaladı.

Sürgün hayatı 1851 yılı aralık ayından 1870 yılı eylülüne kadar sürdü. Hugo Brüksel'de bir müddet kaldıktan sonra 1852 yılı ağustosunda ailesiyle birlikte Jersey'deki Maurice Terrace adlı eve sığındı. Sürgün hayatından memnun görünen bir hali vardı. Nitekim o sıralarda bu konuda şu satırları yazıyordu: "Doğrusunu söylemek gerekirse sürgünü seviyorum... Ne misafir kabul etmek, ne de misafirliğe gitmek zorundayım. Yalnız olduğum için pek mutluyum, sakin sakin kitap okuyup hayâller kuruyor, sakin sakin çalışıyorum..."

1855 yılı ekim ayında İngiliz hükûmetinin emri üzerine Jersey'den ayrılmak zorunda kaldı. Guernesey'e giderek Hauteville-House adlı malikâneye yerleşti, burasını da ancak 1870 de terketti. Tek başına çalışmakla geçirdiği bu sürgün yılları, dehâsının en verimli, en yüksek devresi oldu. Bunun kendisi de farkına varmıştı: "Sürgüne gönderilmekliğim iyi oldu, bu yüzden kaderime şükürler ediyorum," diyordu.

Hauteville-House köşkünü kendi zevkine göre tanzim ettirmişti. Sabahın saat altınsında kalkıyor, penceresinden bakılınca Fransa kıyılarının göründüğü bir odada bütün gün oturup çalışıyordu. Karısıyla çocukları da yanındaydı ama, Fransa'ya yolculuklar yaparak gittikçe daha uzun müddet kalıyorlardı. Juliette Drouet de ona yakın bir yere yerleşmişti, bir an bile yanından ayrılmıyordu. Hugo evinde bazı dostlarını da topla-

dı, onlarla beraber ispirtizmacılık yapmağa, sık sık "masayı oynatmağa" başladı.

Ateşli bir Cumhuriyet taraflısı olduğu için durup dinlenmeden imparatorluk rejimine yükleniyordu. 1859 da III. Napoleon Hugo için özel bir af ilân etti ama, şair bunu kabul etmedi, memleketine dönmek istemedi. Bunun üzerine itibarı bütün dünyaya yayıldı. Hayatının da, eserlerinin de en yüksek devresi, o yıllara rastlar.

1852'de *"Napoléon le Petit* - Küçük Napoleon", 1853'te manzum hicivler olan *"Les Chatiments* - Cezalar" ı yayınlıyarak, Fransa'da iktidarı ve hürriyetleri zorla gasbeden adamla savaşa girişti. Fakat ertesi yıldan itibaren daha ziyade felsefî ve lirik şiirler yazmağa başladı. 1586 da hem Paris'te, hem Brüksel'de yayınlanan *"Les Contemplations"* adlı eseri, lirik bir şaheser olarak karşılandı. Daha başka şiir kitaplarını da bitirmek üzereydi ama, kitapçı Hetzel, "Sefilleri" i bitirmesi için yazarı sıkıştırıp duruyordu. Aynı kitapçı, Hugo'nun dünya tarihinden ilham alan *"Les Petites Epopées* - Küçük Destanlar" adlı bir şiir kitabı yazmasını da istemekteydi. Küçük Destanlar, sonradan *"La Légende des Siècles* - Yüzyılların Efsanesi" haline geldi, ilk kısmı da 1859 da yayınlandı.

1861 de Hugo Belçika'ya kısa bir yolculuk yaptıktan sonra "Sefiller" i bitirdi ve bu büyük roman, muazzam bir başarı kazandı. Bunu 1864'te yazdığı "William Shakespeare" takip etti. Uzun bir deneme olan bu eser ilkin, oğlu François-Victor Hugo'nun Shakespeare'den çevirmekte olduğu piyesler için önsöz yerini tutacaktı. Şair de bunda, dehâ hakkındaki teorisini gayet serbest bir şekilde izah ediyordu. 1865'te, çok önceden yazmağa başladığı hafif şiirleri *"Les Chansons des Rues et des Bois* Sokakların ve Koruların Şarkıları" adıyle yayınladı. Bunun arkasından da 1866 da *"Les Travailleurs de la Mer - Deniz İşçileri"*ni, 1869 da da *"L'Homme qui rit* - Gülen Adam"ı çıkardı. 1868 de Mme Hugo Brüksel'de öldü.

Paris'e 5 eylül 1870'te dönerek Bordeaux'da toplanan Milli Meclis'e seçilen Hugo, oturum sırasında milletvekilliğinden istifasını verdi. Ondan sonraki seçimlerde yenilgiye uğradı, fakat 1876 da Paris'ten senato üyeliğine seçildi. Commune ihtilâli suçlularının affedilmeleri için çok çalıştı. Fakat yeni rejimin gidişatını görerek hayâl kırıklığına uğradı. Hattâ 1872 ağustosunda, sürgündeyken kaldığı Hauteville-House'a tekrar dönerek burada bir yıla yakın bir zaman oturdu.

Politik hayata gittikçe daha az karışıyordu. Yazı yazmağa da devam etmekteydi ama, çalışma temposu önceki yıllara göre yavaşlamıştı. 1870 - 1885 arasında yayınlamış olduğu eserlerin çoğuna, daha sürgündeyken başlamıştı.

Bu son devrede çıkardığı eserlerinin başlıcaları şunlardır: *"L'Année Terrible* - Korkunç Yıl" (1872), *"Quatre-Vingt-Treize* - Doksan Üç İhtilâli" (1874), *"Actes et Paroles* - Fiiller ve Sözler" (1875-1876), *"La Légende des Siécles* - Yüzyılların Efsanesi" nin son serileri (1877-1883), *"L'Art d'etre grand-père* - Büyük Baba Olma Sanatı" (1877). Şair bu şiirleri, ömrünün son yıllarında büyük bir yer tutan torunları Georges ve Jeanne'dan ilham alarak yazmıştı (1871'de Charles'ı, 1873'te de François-Victor'u kaybettiğinden, oğullarının ölümleri yüzünden duyduğu acıyı torunları sayesinde unutabiliyordu.) III. Napoleon hakkında ithamlarla dolu olan *"Histoire d'un Crime* - Bir Cinayetin Hikâyesi" (1877-1878), *"Torquemada"* (1882).

Hugo üldüğü zaman da birçok müsveddeler bırakmıştı ki bunlar, 1886 ile 1942 arasındaki devre içinde 11-12 cilt halinde yayınlanmıştır.

Doğrusunu söylemek gerekirse 1870 ile 1885 arasında Hugo, sürgün yılları sırasında ektiklerinin meyvesini toplamakla yetindi. Beri yandan şöhreti durmadan büyüyordu. Sevdiklerinin çoğunu kaybetmişti. Evinde dırıltı eksik değildi. Sonra, ihtiyarlık yıllarında yine şehvet hislerine kapılır olmuştu. Sadık sevgilisi Juliette'le kendisi arasında bu yüzden sık sık acıklı dargınlıklar oluyordu. Fakat bütün bunlara rağmen, Hugo'nun hayatı görülmedik şekilde başarılarla dolu olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim, ömrü tam mânasiyle bir zafer hâlesi içinde sona erdi. Cumhuriyetçiler için Hugo parlak bir sembol halindeydi. Edgar Quinet'nin mezarı başında, ayrıca Milletlerarası Edebiyat Kongresi'nin açılışı dolayısiyle Voltaire hakkında verdiği söylevler, çok derin yankılar uyandırmıştı. İhtiyar şair şerefine yapılmakta olan gösteriler birbirini kovalıyordu.

26 şubat 1880 de "Hernani"nin ellinci yıldönümü dolayısiyle muazzam bir ziyafet verildi. 27 şubat 1881 de bütün Paris, şairin seksen yaşına basışını resmen kutladı. 4 mart günü senatörler onun şerefine bir saygı gösterisi olarak, hep birden ayağa kalktılar.

Yazarın sevgilisi Juliette Drouet 11 mayıs 1883'te öldü. Birkaç hafta sonra da Hugo vasiyetnamesini hazırlamağa başladı: "Benim için kiliselerde âyin yapılmasın, yalnızca dua edilsin, yeter. Tanrı'ya inanıyorum," diye yazıyordu. 1884'te İsviçre'ye kısa bir yolculuk yaptı. 15 mayıs 1885 cuma günü akciğer konjestiyonuna tutuldu, 22 mayısta öldü. 1 haziranda hükûmet kendisine millî cenaze töreni yapılmasını kararlaştırdı. Tabutu, Paris'teki Zafer Takı altında halka teşhir edildikten sonra en büyük ölülerin ebedî uykularını uyumakta oldukları Pantheon'a gömüldü. Ölürken son sözleri şunlar olmuştu: "Kara bir ışık görüyorum."

Devrinin yazarları arasında Hugo, halk tarafından en çok sevilen ve okunanı olmuştur. Hattâ şimdi bile Fransız yazarlarının halk tarafından en çok sevilenlerinden biridir. Bunda kısmen -bir efsane çeşnisi vermesini bildiği- sürgüne gönderilişinin ve Üçüncü Cumhuriyet'in doğuşu sırasında kendisini yeni rejimin bir sembolü haline getiren siyasî durumunun tesiri vardır. Fakat Hugo'nun halk tarafından sevilişinin asıl sebebi çok hisli bir insan oluşunda, temel duyguları çok iyi anlıyabilmesinde, hem parlak hem de çok sade bir tarzda konuşmasını bilmesindedir.

Ancak, kendisini okuyanlar ve dinliyenler çoktu ama, bu hâl yüzünden asıl "ince zevk sahipleri" ondan uzaklaştılar. Meselâ edebî geleneklere göre Lamartine, Musset ve Vigny -ki daha az şiddetli şekilde romantiktiler- Hugo'ya tercih edildi. Baudelaire'den sonra da onun şiir tarzını tenkid edenler çoğalmağa başladı. Bir anket sırasında André Gide'e: "En büyük Fransız şairi kimdir?" diye sorulduğu zaman Gide: "Ne yazık ki Hugo!." diye cevap vermişti. Onun bu cevabı da işte bu bakımdan mânalıdır. Fakat Hugo'nun eseri o kadar çeşitlidir ki, bütün bir yüzyılın "sesli yankısı" olduktan başka, herhangi başka bir kuşağı da tatmin edecek yeterliktedir.

Hugo'nun dehâsının ana vasfı, verimlilikti. Fakat bu "verimlilik" sözünü, rastgele, bol bol eser yaratmak anlamına almamalıdır. Buradaki verimlilik, kendi benliğinden daima başka, ayrı biçimlerde eserler yaratabilme kabiliyeti mânasınadır. Nitekim, Hugo'nun ilk eserleriyle son yıllarında verdiği eserler arasında, daha doğrusu gençlik çağının en başarılı eserleriyle olgunluk ve ihtiyarlık çağının eserleri arasında büyük

bir mesafe vardır. Aradaki bu fark, şairin iç hayatının derinleşmesinden, sürgündeyken yazma tekniğini gittikçe daha hâkim bir şekilde elde etmesinden ileri gelmektedir. Nitekim onun bu kabiliyeti hakkında Mallarmé: "Hugo, mısraın ta kendisidir," diye yazmıştı.

Eserleri hayret verici derecede çeşitlidir ama, değer bakımından muhakkak ki birbirinden farklıdır. Yazdığı tiyatro eserleri, romantik devrin hür havasına bir örnek olmakla beraber, artık eskimiştir. Bu arada, Claudel'in yazdığı dramlarda da Huga'nun "Cromwell" adlı piyese yazdığı Önsöz'den birçok yankılar bulmak mümkündür.

Romanlardan bazıları (Sefiller, Deniz İşçileri) Balzac'tan beri roman kelimesinden anladığımız kavrama uygun değillerse de destanî ya da trajik birer şiir mahiyetindedirler. Hugo'nun harikulâde bir nesir yazışı vardır: Canının istediği zaman ihtişamlı bir belâgat gösterir, parlak ya da sade bir şekilde kısa olmasını bilir.

Fakat onun asıl yaşayan tarafı şairliğidir. Hugo şiiri, "içinde yasak meyve bulunmıyan ucsuz bucaksız bir bahçe"ye benzetirdi. Onun için her konuya el attı, destandan hicve kadar her tarzı kullandı, zaman zaman sevimli, hayalci, şehvetli, derken tuhaf oluverdi.

Etkisi, bütün XIX. yüzyılda hissedilmiştir. Baudelaire, Rimbaud, hattâ Mallarmé üzerindeki, "Sürrealist"ler üzerindeki tesiri inkâr götürmez.

Çeviren: S. TİRYAKİOĞLU

BOAZ UYKUDA

Uzanmış uyumuştu Boaz, iş yorgunu;
Bütün gün didinmiş durmuştu harmanında;
Sonra serip her günkü yere yatağını
Uyumuştu Boaz, ölçeklerin yanında.

Epiyce tarlası vardı bu ihtiyarın:
Zengindi, ama hakkı hukuku bilirdi;
Rengi saftı değirmenindeki suların;
Cehennem odu değilai ocağındaki.

Gümüş sakalı nisan çayına benzerdi;
Ne hasisti, ne de haset vardı içinde;
"Mahsustan düşürün de toplansınlar," derdi
Ekin devşiren fakir kadınlar görünce.

Hiç bir vakit ayrılmamıştı doğru yoldan;
Fukara babasiydi, gönlü pek ganiydi;
Beyaz harmanisi kadar temiz bir vicdan.
Halka açık ambarları sebil gibiydi.

Babacandı, yakınlarına sıdkı vardı;
İşini bilirdi, eli açık olsa da;
Kadınlar gençlerden çok ona bakarlardı;
Gençler güzel ama olgunun hali başka.

O ki aslına dönmekte olan kişidir,
Geçer yalan dünyadan ebedi dünyaya;
Gencin gözündeki ihtiras ateşidir,
İhtiyarınkinde başka bir nur, bir ziya.

İşte böyle uyuyordu Boaz, gecede.
Ekin tınazları birer mâbede benzer;
Rençberler, üçer beşer, hepsi bir köşede;
Eski zamanlar, eski günlerdi o günler.

İsraillilerin başında bir hâkim vardı;
Ömrü çadırlarda geçen adam, toprakta
Devlerin ayak izini görür, korkardı;
Toprak Tûfan sularıyla ıslaktı hâlâ.

Uyuyordu Boaz Yakub'un, Yahuda'nın
Uyuduğu gibi, dalla örtülü üstü;
Birdenbire başı üzerinde, semanın
Aralanan kapısından, bir rüya gördü.

Bu rüyada Boaz'ın karnından bir meşe
Çıkıp tâ mavi göklere yükseliyordu.
Bu bir nesildi, uzun bir zincir halinde;
Bir kral doğuyor, bir tanrı ölüyordu.

Ve Boaz şöyle mırıldandı içinden:
"Ben nasıl olur da bu nesle baş olurum?
İhtiyarım; aşağı yukarı yaş seksen;
Ne bir karım var dünyada, ne de bir oğlum.

Y"ıllarca koynumda yatan kadın, ey Tanrım,
Benim evimdeydi senin evine gitti;
Gitti ama gene beraber sayılırım;
O yarı canlı, bense yarı ölü şimdi.

"Benden bir nesil doğacak; nasıl olur bu?
Nasıl olur da benim çocuklarım olur?
Genç olsam neyse, çünkü insan genç oldu mu
Geceden sıyrılan gün zaferle doludur.

"İhtiyarım, hazan yaprağı gibi kuru;
Karım yok, yalnızım, bir ayağım çukurda;
Belim bükülmüş, Tanrım, mezarıma doğru,
Nasıl eğilirse suya, susuz bir boğa."

Böyle söylüyordu rüyada, vecd içinde;
Boaz, uykulu gözleri önünde Tanrı.
Ne bilsin çınar gül açtığını dibinde?
Onun da ayak ucunda bir kadın vardı.

O öyle uyurken Rut, Moab'lı bir kadın,
Ayak ucuna uzanmıştı, göğsü üryan;
Kimbilir ne kadar hayrumuyordu bu adamın,
Büyük nuru getirecek uyanışından.

Ne Boaz'ın bu kadından haberi vardı,
Ne de Rut biliyordu Allah'ın emrini.
Etrafı otların hafif kokusu sardı,
Bir fısıltı dalgası Galgala şehrini.

Muhteşem bir zifafa hazırlıktı gece.
Herhalde görünmez melekler uçuyordu;
Çünkü havadan arasıra ve gizlice
Kanada benzer mavi şeyler geçiyordu.

Boaz'ın nefesi yosunlar üzerinden
Akan suların sesine karışıyordu.
En güzeliydi dünyanın mevsimlerinden;
Tepelerde beyaz zambaklar açıyordu.

Rut dalgındı, Boaz uykuda, otlar kara;
Bir nabızdı sürülerin çıngırak sesi;
Gökten geniş bir rahmet iniyordu arza;
Arslanların suya gittiği saatlerdi.

Jerimadeth ve Ur'da herşey rahat, sakin;
Loş semada yıldızlar yanıp sönüyordu;
Karanlığın çiçekleri içinde narin
Bir hilâl parlıyor ve Rut düşünüyordu,

Hareketsiz, bakıp duvağının altından:
Hangi Tanrı, ebedi yazın hasadında,
Giderken fırlatmış atmıştı bu altından
Orağı bu yıldız dolu gök tarlasına?

Çeviren: Orhan VELİ

YARIN ERKENDEN

- Ölen kızı için -

Yarın erkenden kırlar ağardığı zaman
Gideceğim... biliyorum beni bekliyorsun bak.
Geçip gideceğim dağlardan ormanlardan,
Daha fazla kalmıyacağım senden uzak.

Gözlerim düşüncelerime saplı yürüyeceğim,
Duymadan hiç bir haber, hiç bir şey görmeden.
Yalnız, kimsesiz birbirine kenetli ellerim,
Gideceğim, farkı yok gündüzümün geceden.

Ne uzaklarda Harfleur'ü saran perdelere
Bakacağım, ne de inen altın renkli akşama.
Kavuşunca bir bağ yeşil çoban püskülü ve
Bir çiçekli funda koyacağım mezarına.

Çeviren: Abdullah Rıza ERGÜVEN

GÉRARD DE NERVAL
(1808 - 1855)

Asıl adı Gérard Labrunie olan Fransız şairi Gérard de Nerval, 22 mayıs 1808'de Paris'te doğdu, 26 ocak 1855'te gene Paris'te öldü. Babası orduda cerrahtı, annesi bir çamaşır satıcısının kızıydı, 1810 yılında, kocasıyla birlikte gittiği Silezya'da öldü. Gérard ilkin amcası tarafından Mortefontaine'de, sonra da gündüzlü olarak Charlemagne lisesinde okutuldu, burada Théophile Gautier ile aynı sınıfta okudu. On sekiz yaşında ilk mısralarını, *Elégies nationales*'i yayınladı. Sonra Goethe'in *Faust*'unu çevirerek iyi kötü bir ün kazandı. Hugo'ya takdim edildi, sonra Pétrus Borel, Célestin Nanteuil, heykeltraş Jehan Duseigneur ile arkadaş oldu, onlarla birlikte, "Genç Fransa" hareketinin çekirdeği olan "küçük zümre"yi kurdu. Cumhuriyetçiydi, üniversite öğrencilerinin birçok gösterilerine katıldı, bu gösteriler de 1832 yılında bir zaman Sainte-Pélagie hapishanesinde yatmasına sebeboldu. Tıp tahsiline başlamıştı, 1832 salgınında kolerayla savaşta çalıştı. Büyük babasından kendisine bir miras kalınca, 1934 yılı boyunca bir İtalya yolculuğu yaptı. Dönüşünde tiyatro oyuncusu Jenny Colon'a tutulunca, küçük servetini *Le Monde dramatique*'i kurmakta kullandı; *Le Monde dramatique* kendisini batırıp başka ellere geçti. "Çapkın bohemlik" çağını yaşadığı günlerdi bu günler, Doyanné çıkmazında dostları Théophile Gautier, Camille Rogier, Arsène Houssaye, Edouard Ourliac ile birlikte oturuyordu. Gautier, Alphonse Karr ve başka arkadaşlarının aracılığıyla, çeşitli gazetelere yazılar yazarak geçiniyordu. Ateşli mektuplar yazdığı Jenny Colon, 1838 yılında bir müzisyenle evlendi. Bundan böyle, oyuncu kızın çehresi Gé-

rard'ın belleğinde yavaş yavaş efsanemsi bir hayale doğru gelişecek, bu hayal de son yıllarının bütün büyük eserlerinde yer alacaktı. Aynı yıl, Alexandre Dumas ile, ilk Almanya yolculuğunu yaptı: Faust'un vatanı, Gérard'ın annesinin öldüğü memleketti burası. İki dostun başka bir amaçları da vardı üstelik: birlikte yazacakları ve 1839'da oynanılacak olan *Léo Burckart* için, *Kotzebue*'nün kaatili hakkında bilgi toplayacaklardı. Gérard resmî bir görev elde ederek 1839-1840 kışında birkaç ayını Viyana'da geçirdi, burada Liszt ve Marie Pleyel ile tanıştı. Onu da bir kaç ay sonra, Jenny Colon gibi, Brüksel'de, *Piquillo*'sunun oynandığı sırada yeniden görecekti.

O zamana kadar, Gérard sevimli bir Paris edebiyatçısından başka birşey değildi, ötekilere göre biraz daha şair, biraz daha yalnızdı sadece. 1841 şubatında ilk delilik buhranına uğradı, aylar boyunca deliler evinde kaldı. "Gerçek hayat içinde düşün akışı" başlamıştı; en iyi eserleri bu deneyin ilhamıyla doğacaklardı. 1842 yılı sonunda, Jenny Colon'un ölümünden birkaç ay sonra Gérard büyük Doğu yolculuğuna çıktı: Yunan adaları, Mısır, Şuriye, Lübnan, İstanbul. Bu yolculuğun hikâyeleri üzerinde uzun zaman çalışacak, bunları son şekilleriyle ancak 1851'de, *Doğu yolculuğu* adıyla yayınlıyacaktı. Bundan sonraki yıllarını çeşitli yolculuklar (Belçika, Hollanda, Londra, gene Almanya), hepsi ortak çalışmalarla hazırlanan dramlar, opera livreleri, gazetecilik doldurdu. Ama 1851'den sonra, buhranları yeniden belirdi, gittikçe daha yakın aralıklarla çıktı ortaya. Nerval birçok kereler hastaneye alındı, ilkin Dr. Esprit Blanche, sonra oğlu Dr. Emile Blanche, Passy'deki ünlü kurumlarında ona çok iyi baktılar. Gérard de Nerval, hastaneden çıktığı sıralarda yolculuk etmiye devam etti (Belçika, Hollanda, Almanya), sık sık çocukluğunun memleketine, Valois'ya gidip başı-boş dolaştı. 1852'de Almanya hatıraları *Lorély*'yi, sonra da *Les Illuminés*'yi yayınladı. Bu iki eser de, daha önce yayınlanan *Doğu yolculuğu* gibi, kişisel efsanesinin taslağını çizerler sessizce, bunların görüntüleri son üç yılında yazdığı şaheserlerde daha belirli olarak çizilecekti.

Gerçekten de, *Sylvie* ve öbür *Filles du feu*'ler, *Chimères*'in soneleri, *Petits Châteaux de Bohême, Promenades et Souvenirs, Nuits d'octobre,* en sonra da *Aurélia ou Le Rêve et la vie,* Passy'den çıkıp da sonra gene Passy'ye girinceye kadar geçen zaman içinde, ya da Passy'de geçirdiği günlerde yazıldı. Nerval, *Aurélia*'da, deliliğin belirsizliği üzerinde kişisel efsanesini mey-

dana getiren ve bir "vita nova", bir "cehenneme iniş" anlamına yükseltmiye çalıştığı görüntüler dünyasını yeniden fethetmiye çabalıyordu. Bu büyük eseri 1854 yılında, belki de kendisini Silezya'ya, annesinin mezarına kadar götüren son Almanya yolculuğu sırasında yazdı, Dr. Blanche'ın hastanesinde de tamamladı. Ama bir takım emirler, yardımlar zoruyla hastaneden çıkabilmek için, Kalem Adamları Birliği'nin araya girmesini sağladı. Son kışı pek acı oldu. Güvenilir bir gelirden yoksundu, sabit bir barınağı yoktu, yazma gücünün zayıfladığını hissediyordu, *Aurélia*'yı yazmakla altettiğini sandığı umutsuzluğa gömülüyordu yavaş yavaş. 1855 ocağının sonuna doğru tam bir yoksulluk içindeydi. Sessiz sessiz bazı dostlarına gitti, tezyesine kısacık bir pusula bıraktı: "Bu akşam beni bekleme, çünkü gece kara ve ak olacak." 26 ocak sabahı, Châtelet'de, *Vieille Lanterne* sokağında, bir parmaklığa asılı bulundu. Dostları bu işin bir cinayet eseri olduğunu ortaya koymaya çalıştılar ama, intiharın şüphe götürür bir yanı yoktu. Gérard de Nerval, yukarda anılan eserlerinden başka, *La Main enchantée* gibi birçok hikâyeler ve *Le Marquis de Fayolle* adında, bitmemiş bir roman bırakıyordu.

Albert BÉGUİN

FANTAZYA

Bir hava bilirim, dünyalara değişmem:
Bütün Rossini, Mozart, Weber sizin olsun.
Çok eski bir hava, ağır, hazin, muhteşem;
Yalnız ben duyarım onda ne varsa füsun!

Ne zaman o havayı dinliyecek olsam
Ruhum gençleşiverir birden iki asır.
Onüçüncü Louis devridir, vakit akşam!
Batan günle sararmış bir yamaç uzanır.

Camları kızıla çalan renklerle yanar,
Kiremitten bir şato, köşeleri taştan.

Etrafı çepçevre bağlar, bahçeler, parklar;
Bir dere akıyor çiçekler arasından.

Kömür gözlü bir kumral en üst pencerede;
Eskidir geçmiş zaman esvapları eski.
Görmüşlüğüm var bu kadını, ama nerde?
Hatırlıyorum, başka bir hayatta belki!

Çeviren: Cahit Sıtkı TARANCI

İLK SEVGİLİLER

Nerde bizi seven kızlar?
Hepsi kara topraklarda.
Daha şen, daha gamsızlar;
Daha güzel bir diyarda.

Meleklerle beraberler,
Mavi semanın dibinde;
Meryem Ana'yı öğerler;
Coşkun ilâhilerinde.

Sen ey bembeyaz nişanlı!
Baharındaki bakire.
Sararmış, garip sevdalı,
Verip kendini kedere.

Gözlerimizde bir derin
Ebediyet vardı gülen.
Sönmüş ışıkları yerin,
Yanın göklerde yeniden.

Çevirenler: S. EYÜBOĞLU - O. VELİ

EDGAR ALLAN POE

(1809 - 1849)

Hikâye denilen edebiyat kolunun ortaya çıkışını değilse bile, bir yazı tarzı olarak yerleşişini doğrudan doğruya Edgar Allar Poe'ya borçluyuz demekle pek mübalâğa etmiş olmayız. Hikâye, Poe'dan önce de vardı ama onun ilk dörtbaşı mamur örneklerini veren ve ana kaidelerini tesbit eden Poe olmuştur.

1809'da, aslen İngiliz olan tiyatrocu bir ana babadan doğmuştur. Oldukça kültürlü bir insan olan üvey babasının yanında büyüdü. Daha çocukluğunda İngiliz edebiyatına Almanyadan sızan *gotik* tarzının korku ve dehşet hikâyeleriyle temasa gelmişti. Bunlar genç zekâsı üzerinde derin tesirler yapmaktan geri kalmamıştır. Aslında sinirli bir çocuktu. Küçük yaşta evinden kaçarak askeri liseye girdi. Fakat orada da çok durmadı. Baltimor'a giderek yazı hayatına atıldı.

İşte bu tarihten sonra, ölüceye kadar yazıcılıktan ayrılmadı. Romandan başka her türlü yazı tarzında birbirinden güzel eserler vererek sadece kaleminin geliriyle yaşadı. Bu bakımdan Amerikan edebiyatında aç kalmak, ölmek pahasına da olsa kaleminin kazancıyla yaşayan ilk yazar olmak şerefi de Poe'ye aittir.

Bütün bu çok taraflılığına rağmen bugün Poe'dan canlı kalan, gerçekten şaşılacak bir canlılıkla yaşayan ve gittikçe genişleyen bir okuyucu kitlesinin takdirini kazanan hikâyeleri ve o harikulâde melodili şiirlerdir.

Poe'nin bu çok taraflılığının en önemli kısmı edebî tenkitçiliği, şairliği ve hikâyeciliğidir. Daha ziyade gününün

dertlerine temas eden, o devrin ölçülerini veren tenkidi bugün için bütün mâna ve ehemmiyetini kaybettiği halde, bu tarzın başarılı öncüleri olarak bir kıymet ifade eder. Şiirine gelince, buradaki ana prensiplerini şu şekilde hülâsa edebiliriz: Şiirde gaye hayatın gerçeklerini ortaya koymak değil, dilin ritmik ve melodik hususiyetlerinden faydalanarak ideal güzelliği dile getirmektir. Kendi ifadesiyle, şiirin "Vazife ve hakikat ile hiçbir alâkası yoktur. Güzel bir kadının ölüsü bile hiç şüphe götürmiyecek şekilde dünyanın en şairâne mevzuudur." Bu telâkkinin neticesi olarak, en güzel şiirleri hülya, melânkoli, ölüm sıkıntısı ve dehşet taşan bir havayı aksettirir. Poe'nun sihirli, esrarlı şiirleri hemen hemen sadece güzellik, can çekişen bir güzellik teması üzerine kuruludur. Ölü şehirler, ölü tabiat, ölü kadınlar, ölü ümitler.

Yazarın en büyük gayesi olan güzellik, kendi içinde mevcut olan güzellik, insanların kolayca ulaşabilecekleri bir yerde olmadığı gibi, sadece saf, kesif ve yüksek heyecan anlarında idrak olunabilir. Bu idrak tesadüfî değil, emek mahsulüdür. Ona ulaşmak istiyenler, onun için yaşayanlar çalışmalı, gayret etmelidir. Bazı mes'ut tesadüfler kâfi değildir.

Şiirde, yalnız güzellik ve his peşinde koşan Edgar Allan Poe'nun hikâyecilik tarafı bambaşka bir kıymet arzeder.

1833 yılında *Baltimore Sunday Visitor* gazetesi bir hikâye yarışması açmıştı. Birinciliği *"Ms Found in a Boll* - Bir Şiirde bulunan Müsvette" adlı hikâyesiyle Poe kazandı. Şöhretinin ve yazı hayatının başlangıç tarihi olarak bunu alabiliriz. Bu ilk dörtbaşı mâmur hikâyesinde bile yazarın muhayyilesinde tohumları atılan sembolizmin, günü gelince *"The Fall of the House of Usher"*, *"Eleonora"* gibi şaheserlerini verecek olan psikolojik allegorinin tezahürlerini görmek mümkündür. Yalnız ilk hikâyelerinde teknik mükemmeliyetin yanısıra, daha sonraki eserlerinin en esaslı vasfını teşkil eden birlik, yekparelik'i tam olarak göremeyiz. Bunlarda doğrudan doğruya kat'î ve keskin müşahedelerle, olmıyacak derecede vahşi ve korkunç vak'aların birinci şahsın ağzından anlatılması ve bunun doğurduğu dehşet havası dikkati çeker. Hikâye başlar, zirve noktasına ulaşır ve biter. Fakat bu dış görünüşüyle böyledir. Daha sonraki hikâyelerinde bu havanın dehşetini belki biraz daha arttırarak muhafaza ettiği halde, bambaşka bir şekil aldığı görülür.

Poe'nun eserlerine hâkim tecanüs, birlik ve kısalık me-

selesi üzerinde biraz durmak yerinde olur. Bu birlik mefhumu; zaman, yer ve vak'ada birlik olarak tâ Aristo'dan gelen klâsik anlamdaki birlikten çok farklıdır. Ona göre bir hikâyede tecanüsü ve kısalığı veren unsur *ton*'da, hikâyenin gerektirdiği *ruh*'ta aranmalıdır. Ve bunlar bir eserin başarısı için zaruri bir sonuçtur.

Hikâyenin ilk temel kaidelerini vaz edenin de Poe olduğunu söylemiştik. Bu kaideleri ortaya koyup, izahını yaparken hep kendi eserlerinden misaller verir, onları örnek olarak gösterir. Bu bakımdan bunların kendi çalışma prensiplerinin rasyonalizasyonundan başka bir şey olmadığı fikrinde olanlar vardır. (G. Snell gibi). Dâhilerin çoğu kendi prensiplerinden başka her şeye gözlerini kapamış, kulaklarını tıkamıştır. Fakat Poe hiç de öyle değildi. Coleridge'e hürmet eder; Dickens'e hayrandır ve Shakespeare'in tesiri altında olduğunu kendisi alenen itiraf eder. Buna rağmen kendi prensiplerini hepsine tercih ettiği de muhakkak.

Poe eserlerinde kendine has esrarlı ve boğucu havayı daha iyi yaşatabilmek, dehşet dozunu arttırabilmek için muhtelif ilim dallarından da çok geniş ölçüde faydalanmıştır. Tıp ilminde çok eski yazarlara varana kadar bir sürü eser tetkik etmiş, bilhassa anatomi üzerinde iyice derinlere inerek can çekişme ânının hususiyetlerini, bedenî bozuklukları bir çok hikâyelerinde büyük bir başariyle tahlil etmiştir. Psikoloji de yazarın elinde çılgın, deli, marazî ruhların şuurunu yaşatmak yolunda istifade ettiği alelâde bir vasıtadan başka bir şey değildi. Onun yarattığı ve birçok hususiyetleri bakımından kendisine benzeyen Usher, dünya edebiyatında marazî şahsiyetlerin şaheserlerinden sayılır.

Bir burgu gibi dönüp duran, ruhların derinliklerine inen hususiyetleri bakımından Poe'yu Hawthorne ile mukayese edenler vardır. Bu iki yazar tamamen ayrı yollardan aynı neticeye ulaşmıştır diyebiliriz. Poe'nun bariz vasfı zekâya dayanmasıydı. Okuyucu üzerinde belli bir tesir uyandırmak istediğinden hikâyelerinde herşeyi bu tesiri uyandıracak şekilde ayarlar, ne bir fazla, ne bir eksik. Hawthorne insanlığın buhrana kapılmış onlarını hayattan seçtiği bir iki tipik sahne ile yaşatmağa çalışır. Halbuki Poe, okuyucuda uyandıracağı tesiri seçtikten sonra gerisini tamamen muhayyilesinde bulduğu unsur ve malzeme ile işleyerek daha ziyade *fantastik* diyebileceğimiz bir tarz kullanır.

Poe'nun Avrupa, bilhassa modern Fransız edebiyatı üzerindeki tesirleri çok derin olmuştur. Bizzat Baudelaire tarafından yapılan tercümeleriyle çok kısa bir zamanda geniş bir okuyucu kitlesi tarafından tanınmak bahtiyarlığına erdi. Hattâ kendi memleketindeki şöhreti Avrupa'nın tesiriyle olmuştur diyebiliriz.

Çeviren: Orhan AZİZOĞLU

ANNABELL LEE

Senelerce senelerce evveldi
Bir deniz ülkesinde
Yaşıyan bir kız vardı, bileceksiniz
İsmi Annabell Lee,
Hiç bir şey düşünmezdi sevilmekten
Sevmekten başka beni.

O çocuk ben çocuk, memleketimiz
O deniz ülkesiydi,
Sevdalı değil karasevdalıydık
Ben ve Annabell Lee,
Göklerde uçan melekler bile
Kıskanırlardı bizi.

Bir gün işte bu yüzden göze geldi
O deniz ülkesinde,
Üşüdü rüzgârından bir bulutun
Güzelim Annabell Lee,
Götürdüler el üstünde
Koyup gittiler beni,
Mezarı ordadır şimdi,
O deniz ülkesinde.

Biz daha bahtiyardık meleklerden
Onlar kıskandı bizi,-

Evet· - Bu yüzden (şahidimdir herkes
Ve o deniz ülkesi)
Bir gece bulutunun rüzgârından
Üşüdü gitti Annabell Lee.

Sevdadan yana, kim olursa olsun,
Yaşca başca ileri,
Geçemezdi ki bizi,
Ne yedi kat göklerdeki melekler
Ne deniz dibi cinleri
Hiçbiri ayıramaz beni senden
Güzelim Annabell Lee.

Ay gelip ışır, hayalin erişir
Güzelim Annabell Lee,
Bu yıldızlar gözlerin gibi parlar
Güzelim Annabell Lee,
Orda gecelerim,, uzanır beklerim
Sevgilim, sevgilim, hayatım, gelinim
O azgın sahildeki
Yattığın yerde seni.

Çeviren: Melih Cevdet ANDAY

K U Z G U N

Issız bir gece yarısı, üzgün ve bitkin, düşünürken derin derin,
Okunup da unutulan eski tuhaf, garip kitaplar üzerinde;
Uyuklar gibi düştüğü zaman başım, hafifçe kapım vu- ruldu ansızın...
Sanki biri çekinerek vuruyor, vuruyordu kapısını odamın...
"Bir misafir olacak," diye söylendim, "çalan kapısını odamın.
Odur ancak, başka birşey değil."

Ah, bütün açıklığiyle hatırlıyorum!...O soğuk kânun ayında,
Birer birer ölen her kor, işliyordu döşemede hayaletini.
İçten diledim sabahı; beyhude yere aradım kitaplarımda
Tesellisini acımın, kaybolan Lenor'um için duyduğum acının...
Bütün meleklerin Lenor diye çağırdığı o eşsiz, nur yüzlü kızın
Burada adı anılmıyan o kızın!

Ve mor perdenin ipek gibi hafif, hazin kararsız her hışırtısı
Ürpertti, titretti beni!... Meçhul, muhayyel korkular sardı içimi.
Kalbimin çarpıntısını teskin için, ayağa kalkıp tekrarladım.
"Bu bir misafirdir; kabulünü rica eden, odamın kapısında...
Bu olacak, başka birşey değil."

İçime cesaret geldi hemen, artık daha fazla tereddüt etmeden:
"Efendim! dedim veya Hanımefendi! Cidden affınızı rica ederim.
Gerçekten uyukluyordum ve siz o kadar hafif vurdunuz ki kapımı,
Öyle çekinerek ve sessiz vurdunuz ki odamın kapısını,
Doğrusu işitmedim." Ardına kadar hemen açtım kapımı;
Karanlık!... başka birşey değil...

Şüphe, korku ve hayretle süzerek uzaktan derin karanlıkları,
Her fâninin ürktüğü hayaller kurarak kaldım olduğum yerde,
Fakat her zerre sessizdi; hiç bir belirti yoktu bu sukûnette;

Orda konuşulan tek kelime: "Lenor" du fısıltı halinde,
Fısıldadım bunu ben de ve bir yankı mırıldandı: "Lenor!" diye;
Yalnız bu!... başka birşey değil.

Bütün ruhum tutuşarak içimde, odama tekrar döndüğüm zaman
Biraz daha, biraz daha hızlı vurulduğunu duydum hemen:
"Muhakkak, dedim, muhakkak birşey olacak kepengin üzerinde,
Gidip bakayım o halde... Ne var orada?.. Halledeyim bu muammayı...
Kalbim bir parçacık sukûnet bulsun hele, halledeyim bu muammayı...
Rüzgâr!... başka birşey değil."

Ardına kadar açar açmaz kepengi, eski mübarek günlerin
Silkinip çırpınan heybetli bir kuzgunu girdi içeri.
Hiç aldırış etmeden, bir dakika olsun durup dinlenmeden,
Bir bey veya hanımefendi tavriyle oturdu kapımın üstüne,
Hemen kapımın üstündeki Minerva'nın büstüne
Tüneyip yerleşti, o kadar...

Takındığı mağrur, vakur, sert ve haşin çehredeki azametiyle
Bu simsiyah kuş, biraz sonra çevirdi hazin hülyamı tebessüme:
"Gerçi sorgucun yolunmuş, kırpılmış, dedim, belli ki hiç korkmuyorsun
Çıkıp gelmekten ölümün sahilinden, korkunç, iğrenç, kart Kuzgun!
Söyle bana, ölümün Yeraltı Tanrısı sahilindeki azametli adını!"
Dedi Kuzgun: "Hiçbir zaman!"

Her ne kadar bu cevabın pek az mânası, münasebeti varsa da,
Şaşırdım kaldım bu çirkin kuşun böyle açıkça lâf anlayışına.
Çünki şimdiye kadar nasip olmamıştır yaşıyan hiç bir insana;
Kaabil değil, nasip olmamıştır, bir kuş görmek kapısının üstünde;
Kuş veya canavar, kapı üstündeki Minerva büstünde
"Hiç bir zaman" gibi bir isimle.

Fakat Kuzgun, kendi kendine oturarak o sâkin büstün üstünde,
Söyledi yalnız o üç kelimeyi; sanki bu kelimelerle döktü bütün ruhunu.
Başka birşey çıkmadı ağzından, tüyünü bile kımıldatmadı
Ancak ben söyleninciye kadar: "Öbür dostlar kaçtılar daha önce,
Yarın o da terkedecek beni, uçan Ümitlerim gibi daha önce."
O anda dedi kuş: "Hiç bir zaman!"

İrkildim kaldım, sessizliği yırtan bu yerinde cevap karşısında!...
"Şüphesiz", dedim, "topu topu söyliyebildiği bu kelimeleri
Kapmış bahtsız sahibinden... O sahibinin ki, insafsız felâket
Saldırmış peşinden, şarkıları oluncaya kadar tek nakaratlı,
Ümidinin mersiyeleri buluncaya kadar bu hazin nakaratı:
"Hiç... hiç bir zaman" nakaratını.

Fakat Kuzgun hâlâ çeviriyordu benim hülyamı tebessüme..
Doğruca çektim yastıklı bir koltuk, kuşun, büstün, kapının önüne.

Gömülüp kadife yastığa kaptırdım kendimi hayalden hayale...
Düşünerek ne demek istediğini bu uğursuz eski zaman kuşunun;
Bu çirkin, iğrenç, kuru ve uğursuz eski zaman kuşunun
"Hiç bir zaman!" diye gıraklamakla?

Oturup bunu tahmine koyuldum, tek bir hece bile söylemeden,
Ateşli gözleri şimdi kalbimin içini yakıp dağlıyan kuşa.
Bunu ve daha başka birşeyi bulmak istedim, bırakıp başımı,
Lâmbadan süzülen ışığın saplandığı kadife yastık yüzüne...
Bu ışık dolu, menekşe moru kadife yastık yüzüne, yaslanmıyacak Lenor'um,
Yaslanmıyacak ah, hiç bir zaman!

Hava ağırlaşır gibi geldi bana, şu kaba döşemede ayak sesleri çınlıyan
Melekler tarafından savrulan bir gizli buhurdan kokusuyla,
"Şaşkın!" diye haykırdım, "sana Tanrın bir müddet kurtulsun diye Lenor'un hâtıralarından,
Acıları dindiren bir iksir göndermiş bu meleklerle!
İç aman iç bu avutucu iksiri, unut artık şu kaybolmuş Lenor'u!"
Dedi Kuzgun: "Hiç bir zaman!"

"Tanrı elçisi!" dedim, "uğursuz şey! Kuş yahut iblis, yine Tanrı elçisi!
Şeytan mı gönderdi seni? Fırtına mı fırlatıp karaya attı seni?
Tek başına fakat pervan yok bu sihirli, ıssız yerde,
Dehşetin dönüp dolaştığı bu evde!.. Yalvarırım sana söyle doğrusunu,

Derde deva mı Turisi'de?... Var mı?... Söyle!... Yalvarırım sana!"
Dedi Kuzgun: "Hiç bir zaman!'

"Tanrı elçisi!" dedim, "uğursuz şey! Kuş yahut iblis, yine Tanrı elçisi!
Göklerdeki Allah aşkına -ikimizin de tapındığımız o Tanrı aşkına-
Söyle, bu keder yüklü ruhun kavuşup kavuşmıyacağını, o uzak Cennette,
Tanrı rahmetine kavuşan, o meleklerin Lenor diye çağırdığı kıza!...
Meleklerin Lenor diye çağırdığı o eşsiz, nur yüzlü kıza!..."
Dedi Kuzgun: "Hiç bir zaman!"

"Kuş yahut zebani!" diye haykırdım sıçrıyarak, "bu sözün ayrılış remzi olsun ikimize!
Dön geriye, fırtınaya ve Ölümün Yeraltı Tanrısı sahiline!
Ruhunun söylediği o yalanın yadigârı olarak kara bir tüy bırakma!
Yalnızlığımı bozma benim!... Ayrıl kapımın üstündeki büstten!
Çıkar gaganı kalbimden! Çekil, uzaklaş kapımdan!"
Dedi Kuzgun: "Hiç bir zaman!"

Ve Kuzgun hiç kıpırdamıyarak hâlâ oturuyor, hâlâ oturuyor,
Tam kapımın üstündeki Minerva'nın solgun büstü üstünde;
Gözleri tıpkı hayaller kuran bir zebanininki gibi...
Üzerinden sızan lâmbanın ışığı, vuruyor döşemeye gölgesini...
Ruhum bu döşeme üzerinde süzülüp duran gölgeden kurtulup
Kalkmıyacak... hiç bir zaman!

Çeviren: Ahmet BAĞIŞGİL

ALFRED DE MUSSET
(1810 - 1857)

Musset, 1810 da, Paris'te doğdu. Edebiyattan anlar bir ailenin çocuğuydu. Hassastı, sinirliydi, romantizmin bütün ruhlarda uyandırdığı kargaşalığı bütün şiddetiyle duydu. Bir dostu romantik sanatçılar arasına soktu onu, bu topluluğun şımarık çocuğu oluverdi. Hiç de küçük sayılmıyacak saygısızlıklarını görmemezlikten geliyorlardı. Ailesindeki insanlar, on sekizinci yüzyıla bağlı kimselerdi, Musset de onların etkisinde kalıyor, romantik ekolün gülünçlüklerini açık açık görüyordu. Bununla birlikte, 1830 da yazdığı *İspanya ve İtalya hikâyeleri* tamamiyle romantik bir eserdi. Bu denemelerde, romantizmin bütün zorlamacılığını, bütün yaygaracılığını bulmak mümkündü. Ama yer yer, bazı derin, tutkulu sözlerde, bazı basit içlenişlerde, alaylarda, su götürmez bir özdenlik seziliyordu.

Zaten tekrar bağımsızlığına kavuşmakta da gecikmedi. *Bir Koltuk'ta Temsil'*de (1832), romantiklere de, klâsiklere de aynı pervasızlıkla saldırıyordu.

O sıralarda (yirmi üç yaşında bile değildi daha), hayatında bir fırtına koptu, altüst etti. George Sand'la bağıntıları, sonra kötü niyetli dostların zehirlediği bir bozuşma, Musset'yi soluk soluğa, yaralı bir hale getirdi (1835). Bitmiş mes'ut günleri düşünerek, o ünlü *Geceler'*ine başladı. 1841 de sona eren *Hâtıra'*ya kadar uzadı bu şiirler.

Bu tarihte, söyliyeceğini söylemiş, vereceğini vermiş gibidir. Daha otuz yaşındadır. Şiir gücü yavaş yavaş kurur için-

de. Kendisi de duyar bunu, sebebini de bilir, yeniden yoluna koyamadığı, düzensiz hayatıdır bunun sebebi. Hiç bir zaman pek kuvvetli olmayan iradesi bütün bütün yıkılmıştı. Şöhreti de tam bu sıralarda büyüyordu. Halk romantizmden bıkmıştı, yapmacık ağlamalara sırt çevirmiş olana dönüyordu şimdi. 1847 de, on yıla yakın bir zamandan beri *Revue de Deux Mondes*'un sayfalarında uyuklayan *Comédies et Proverbes*'inin yeniden bulunup oynanışını, alkışlanışını görmek sevincini tattı. 1857 de de öldü.

Musset, yirmi ile yirmi beş yaşları arasında, kendisini değiştirmese bile daha ciddi bir hale getiren acıyı duymadan önce, şımarık bir çocuktu. Duyguluydu, bencildi, sevmeye hazırdı, hele sevilmeye can atardı, hafif meşrepti, yaşamaktan sevinç duyar, zevke doymaz, çabucak umut kırıklığına uğrar, hiç yorulmazdı. Hayat ve ümit doluydu. Öte yandan zeki, nükteciydi, ince bir sezgiye sahipti, romantikler arasındaki tek sosyete adamıydı; heyecanı, alaycılığı, gençlik parıltısiyle baştan çıkarıcı bir insandı. Gençlik, Musset'nin eserinin de en parlak, en büyük özelliğiydi.

Musset'nin şiirleri iki ciltte toplanmıştır: *İlk Şiirler* (1829-1835), *Yeni Şiirler* (1835-1852). Birinci cildin başlıca eserleri *İspanya ve İtalya Hikâyeleri* ile *Bir Koltukta Temsil*'dir. İkinci ciltte *Geceler* vardır. İki cildi birbirinden ayıran, tarih, gelişigüzel seçilmemiştir: 1835, Musset'nin hayatını altüst eden, yenileştiren bunaran yılıdır. Musset, 1835 ten önce yaşamak için sabırsızlanan bir delikanlı, 1835 ten sonra yaşamış, acı çekmiş bir adamdır.

İlk kitapta hayal başta gelir. Hüküm süren modayı kabullenir ilkönce. *İspanya ve İtalya Hikâyeleri* romantizmle dolup taşar, kendisi de ister böyle olmasını, ama, ne yaparsa yapsın, doğuştan gelen şeytanlığı, o ünlü *Aya Balad* gibi alaylı öykünmeler, şuraya buraya serpilmiş alaylı, şüpheci mısralar, kendi aşırılıklarını bile ciddiye almadığını gösterir. *Bir Koltukta Temsil*'de, hayal, ekol etkisinden çok daha fazla sıyrılmıştır, kişisel deyişi sağlamlaşır. *Kupa ve Dudaklar* bir kere yıkılmış bir insanın mutluluğu bir daha hiç yakalıyamıyacağını anlatır, yüreğin sadeliğinde, saflığında görür mutluluğu. *Namouna*'da, Don Juan'ın, şu dünyada boşu boşuna aşkı arayan saf yürekli baştan çıkarıcının çok güzel bir portresini çizer. *Yeni Şiirler*'in başında yer alan, Musset'nin George Sand'la birlikte Venedik'e gitmesinden önce yayınladığı şiirlerin sonuncusu ve en fırtına-

lısı olan *Rolla'*da, şairin bütün kaygılı duyguları, bulanık tutkulaları, sebepsiz hummaları bir araya gelmiştir. Ses yükseliverir, alay görülmez. Musset'nin şaheserler vermesine yol açacak bulıran için olgun olduğu muhakkaktır. O sıralarda, kardeşine: "Bende daha birşeyler eksik olduğunu hissediyorum. Büyük bir aşk mı, felâket mi? Belki de ikisi birden..." diyordu.

İkisi de başına gelecek, şaheserlerini ilham edecekti; bu şaheserlerin başında dört *Gece, Lamartine'e Mektup, Hâtıra* gelir. Bu parçaların altısı da, George Sand'la bozuşması üzerinedir.

Dört *Gece* (Mayıs gecesi, 1835; Kasım gecesi, 1835; Ağustos gecesi, 1836; Ekim gecesi, 1837), şairin ümitsizlikten kurtulmak, yeniden huzura kavuşmak için harcadığı çabaları gösterir. Büyük acı hiç değilse hayatı öğretmiştir ona. Daha da faydalı olmuştur: *Hâtıra'*da, *Lamartine'e Mektup'*ta, şu dünyada ulaşılabilecek tek mutluluğu bu acıya borçlu olduğunu belirtir: mutlu bir hâtıra. Mutluluk geçer ama mutluluğun hâtırası kalır, hâtırası daha da tatlıdır. Öyleyse, dosdoğru acıya götürse bile, aşkı tepmemek gerekir. Aşkı aramalıdır tersine. Musset, bu eserlerinde, kendisini yere seren acının üzerinde durmaz; şiirine öz olarak alır; böylece durulan bu acı, öyle genel bir özelliğe bürünür ki, aşkın acısını çekmiş olan herkes, onda kendi acısını bulabilir. Burda, en hassas ruh tecrübelerinin ince bir çözümlenizi vardır. Fransız romantiklerinde ender görülür bir başarıdır bu, ama Musset her zaman başarır. Musset en sonunda acılarını yener, rahata kavuşur ama büyük bir ilgisizliğe kapılır aynı zamanda. Yalnız kısa parçalar yazmaya başlar. Bunlarda gençlik hayalleri yeniden belirir, ne var ki, bir içlilikle karışmıştır. Bazıları son derece acı dert yanışlardır: *Hüzün, Ölüm Saati...*

Musset dikkate değer bir tiyatro yazarıdır aynı zamanda. Ama ilk eserinin temsili beğenilmemiş, Musset de, 1830 yılındaki bu başarışızlıktan sonra, tiyatrolarını doğrudan doğruya *Revue de deux Mondes'*da yayınlamakla yetinmiştir. Bu eserler ancak 1847 den sonra temsil edilmeğe başlandı. Ne var ki, bu eserlerin sahne için yazılmadıklarını unutmamak gerekir. Musset sahne gereklerine aldırmaz, hayaline kapıp koyverirdi kendini. Kabalık, incelik, acılık, sertlik, tatlılık birbirine karışırdı, şiir, hiciv, dram gibi türler de öyle. Bir eserde bu kadar çeşitliliğe, en büyük örneği Shakespeare'de rastlanabilirdi yalnız. Musset başlıca tiyatro eserlerini *Comédies et Proverbes* adı altında toplamıştı, şunlardı bu eserler: *Les Caprices de Marianne*

(1833), *Fantasio, Lorenzaccio, On ne badine pas avec l'Amour* (1834), *Barberine, Le Chandelier* (1835), *Il ne faut jurer de rien* (1836).

Lorenzaccio, gümbürtülü, zıtlık dolu bir hayatla, karakterlerin belirliliği, tarihe uygunluğu ile, romantik tiyatronun şaheseridir denilebilir. Musset, bu eserin konusunu, İtalya'da, George Sand'la yaptığı yolculuk sırasında, eski belgelerden çıkarmıştı. Bununla birlikte, eserdeki Lorenzo de Médicis, Musset'nin tâ kendisidir. Lorenzo sefahat yüzünden iliklerine kadar bozulduğunu hissettiği gibi, Musset de gençlik yıllarındaki sefihliği yüzünden düzeltilmez bir şekilde bozulduğunu hissetmişti. Bütün komedyalarının kahramanı kendisidir zaten. Fortunio, Valentin, Perdican, Fantasio, Lorenzaccio aynı modelin portrelerdir: değişik anlarında kendi eliyle çizdiği portreleri. Aşk üstüne, kadınlar üstüne, şuraya buraya serpiştirdiği genel fikirler de onun duygu hayatına, tecrübelerine o kadar bağlıdır ki, hiç de kuru görünmezler. Musset kendi kendini tathlil etmekle yetinmiş değildir. Komedyalarının kahramanlarını, hele kadın kahramanlarını, pek karışık, pek çeşitli bir hayatla yaşatmayı başarmıştır. İkinci derecede kalan kahramanları bile pek canlıdır. Musset ruh tahlillerinde bütün romantiklerden üstündür. Aynı üstünlük, o canlı, rahat konuşmalarında da göze çarpar. Aykırılıklara da rastlanmaz onun tiyatrolarında: onun üstünlüğü, çekiciliği, romantik devrin hayalciliğini, klâsiklerin ölçü ve tabiîlik zevkiyle birleştirebilmesindedir. Fransız edebiyatında bir benzeri daha yoktur Musset'nin tiyatrolarının, taklid de edilememiştir.

Musset'nin büyük ilkesi -tek ilkesi- her edebiyat eserinin yüreği açması, bir de okuyucunun yüreğine ulaşması gerektiğidir: önce coşmak, sonra coşturmak ister. Coşkunluk içtense, okuyana da geçebiliyorsa, eserin biçiminin pek önemi yoktur. "Margot'yu ağlatan melodram yaşasın!" derdi. Musset tamamiyle tabiîydi. "Bu adam hiç bir zaman yalan söylemedi hiç değilse. Yalnız duyduğunu söyledi, tabiî bir şekilde, çapraşık yollara kaçmadan duyduğu gibi söyledi," diyordu Taine.

Şiirlerinde biçimin durmadan değişmesi bundandır, çünkü onun için biçim, duyduğunu tabiî bir şekilde, çapraşık yollara kaçmadan söylemekten başka birşey değildir. Herşey birbirine karışır bu şiirlerde: hüzün ve kahkaha, içten gelen duygular ve dış izlenimler. Şiir yükselir, alçalır, ses değiştirir. "Her günün kelimeleri" özden heyecanlar belirtir. Musset'nin çalışmayı, sa-

natı küçümseyişi bundan ileri gelir. Romantiklerin tersine, zayıf kafiyeler kullanmakta ısrar ederdi. Bu küçümseyişler bazı ihmallere götürdü onu, eserlerinin biraz dağınık olmasına yol açtı. Ama hayalini kapıp koyverdiği kısa şiirleri çok güzeldir. Hayatının büyük acısı ona *Geceler*'i yazdırtmasaydı, en güzel eserleri bu kısa şiirler olacaktı.

HÜZÜN

Gücüm, hayatım, nem varsa kaybettim
Kaybettim, ah, dostlarımı, neşemi.
Kalmadı hattâ kibrim azametim,
Oydu vehmettiren dahiliğimi.

Hakikat budur dedikleri zaman
Karşımda sahiden bir dost zannettim.
Hakikatı anlayıp duyduğum an;
Çoktandır galip gelmişti nefretim.

Ama işte hakikat ebedîdir,
Yaşarsa bir kimse ondan bihaber
Âlemde ömrünce gafil kişidir.

Tanrı soruyor, cevap vermek ister.
İyi ki ağlamışım ara sıra,
Elimde kalan servet bu dünyada.

Çeviren: Cahit Sıtkı TARANCI

PEPA'YA

Pepa'cığım, gece ilerleyip te
Annen odasına çekildiği an,
Sen lâmbanın altında yarı üryan
Duaya başlarsın ya, eğilip te;

Hani rahatı kaçmış ruhun, seni
Gecenin koynunda terlettiği an;
Başlığını atarsın da başından!
Yatağına bir bakarsın ya hani;

Evin bütün insanlarını saran
Ağırlık yaklaşır ya, adım adım;
Güzelim, sevgilim, Pepita'cığım,
Ne düşünürsün acaba o zaman?

Kimbilir belki bir garip kadını,
Çok acıklı bir romanda kahraman.
Ümidin zoruyla meydana çıkan,
Hakikatinse yalanlandığını.

Belki de ancak doğura doğura
Bir fare doğuran kocaman dağlar,
Hiç bir vakit yaşanmamış sevdalar,
Şekerlemeler, belki de bir koca.

Ah! belki de seninki kadar iyi
Bir kalbin dostça açılmalarını;
Esvabını, oyun havalarını;
Belki de beni, belki de hiç birşeyi.

Çeviren: Orhan VELİ

E L V E D A

Elveda! artık ben bu dünyada
Bir daha görmiyeceğim seni.
Sen unutulmazsın ben unutulurum da,
Sen gidince anlıyorum sevdiğimi.

Ağlayıp-sızlasam ne var boş yere
Gelecek güzel günleri sağolsun.
Gel, seni götüren yelkenliye,
Sana geleceğim buralarda yoksun.

Gidiyorsun ya böyle umut yüklü,
Gene geleceksin çalım satarak,
Seni arıyanları boynu bükülü
Tanımayacaksın artık tanımayacak.

Elveda! Sen güzel bir düş oldun,
Adamı sarhoş eden tutuşturan.
Üstünde yükselen yıldızlı yolun
Bir düş, gözleri kamaştıran.

Bir gün olur sen de anlarsın ya
Yanmaları, sevgileri bir o kadar,
Var mıdır aşka eğilmiyecek ama
Böyledir kişioğlu yitirince yanar.

Çeviren: Abdullah Rıza ERGÜVEN

ROBERT BROWNING
(1812 - 1889)

İngiliz şairi Robert Browning, 7 mayıs 1812'de, Londra'nın bir kenar mahallesinde doğdu, 12 aralık 1889'da Venedik'te öldü. Babası herkese benzemiyen bir kimseydi: kendi babası (yani şairin dedesi) tarafından, ailenin malı olan toprakları idare etsin diye Jamaika'ya gönderilince, ilk işi burada çalışan esirleri serbest bırakmak olmuştu. Öfkeden çılgına dönen aile reisi, doğumundan başlayıp son çılgınlığıyla bitmek üzere, sebebolduğu bütün masrafların bir faturasını yollamıştı ona. O da bütün hesabı ödemişti; şair Browning'in en ufak bir borçtan bile nefret etmesi ve aynı derecede güçlü olan tutumluluk aşkı bu babadan geliyordu. Ama bu son huyun temeli herşeye rağmen cimrilik değildi, çünkü Robert Browning'in paraya düşkün bir adam olduğu söylenemezdi, öyle ya, sırf bu dergiyi aldığı için bir kimseyi şiirini okumak zorunda bırakmayı haksızlık saydığından, şiirlerini dergilere yollamayı hep reddederdi. Son derece kolay şiir yazması da bu babadan miras kalmıştı ona (babası, sırf oğlunun eğitimini kolaylaştırmak için, manzum bir lâtin dilbilgisi yazmıştı); küçük Robert, daha okuyup yazmasını bilmezken bile "manzum konuşuyordu". Okulda birçok manzum oyunlar yazdı, sınıf arkadaşları da bunları oynadılar. On iki yaşında bir şiir kitabı meydana getirip *Incondita* diye adlandırdı. Bu kitaptaki şiirler, Browning'lerin bir şair dostlarınca, bayan Adams'ca beğenildi; kadın bir kopyasını çıkardı kitabın, bu kopya 1871 yılına, şair bunu kendi eliyle yırtıncıya kadar durdu. Browning'in yayınladığı ilk şiiri *Pauline*'di, bu şiiri Petesburg'ta, bu şehrin İngiltere konsolosunun konuğu olarak geçirdiği günlerin sonunda, 1833 yılında

yazmıştı. 1835 yılında, *Paracelse*'sinin yayınlanması, ona Carlyle'ın, Landor'ın, Hunt'ın, daha sonra da Dickens ile Wordsworth'ün dostluğunu kazandırdı. Buna karşılık, 1840 yılında çıkan *Sordello*'yu halk beğenmedi; Browning'in şiirine verilen "karanlıklık" şöhreti de bu şiirin yayınlanmasıyla başladı. Ünlü İngiliz aktörü Macready ile dost olunca, onun için ilk piyesi *Strafford*'u yazdı. Bu piyes, 1837 mayısında Covent Garden tiyatrosunda oynandıysa da beş kereden fazla oynanamadı. 1841 ve 1846 yılları arasında, Browning sekiz eser meydana getirdi, bunların en tanınmışları *Pippa Passes* (1841), ilk temsili 11 şubat 1843'te verilen bir piyes olan *Arma üstünde bir leke*, *Dramatik lirik şiirler* ve *Luria*'dır. Bu sekiz eser, birbirlerinden pek farklı olmalarına rağmen, 1846 yılında bir cilt halinde toplandı, bu cilde verilen *Çanlar ve Narlar* adı, Browning'e göre, şiirle düşüncenin durmamacasına birbirini kovalayışını belirtecekti.

Browning, şiirlerine hayran kaldığı Elisabeth Barrett'le gene bu 1846 yılında tanıştı. Elisabeth'in kendisine kaçması ve gizlice evlenmeleri (12 eylül 1846), on altı yıl sonrasına, yani Eliasbeth'in ölümüne kadar bulutlanmadan devam edecek birlikleri için romansı bir başlangıç oldu. Karı koca Londra'dan ayrılıp sürekli olarak Floransa'da yaşadılar. Paris'e, Londra'ya birkaç kere gidip geldiler, o kadar. 1849 yılı, Robert Browning'in hayatında önemli bir yıl oldu: 9 martta oğlunun doğumunu kutladı, nesillerden beri ailenin ilk çocuklarına verilen Robert adıyla kendi annesinin babasının adı olan Wiedemann adını verdi ona. Ne yazık ki, bundan birkaç gün sonra, çok sevdiği annesinin öldüğünü öğrendi, bu haber aylar boyunca çöküntü içinde bıraktı onu. Gene 1849 yılında, Londra'da şairin eserleri iki cilt halinde basıldı. 1850 yılında *Noel arifesi ve Pâk günü* adlı şiiri, 1855 yılında da *Erkekler ve Kadınlar* adlı şiir kitabı yayınlandı, bunlar Browning'in evliliği sırasında yayınlanan eserleri arasında biraz önem taşıyan tek eserleriydi. 29 haziran 1861'de karısı ölünce, şair tamamiyle kederine verdi kendini, herhangi bir kimseyle görüşmeye de, bir tek satır yazı yazmıya da yanaşmadı. Sonra birden, bu mübalâğalı acının marazlı bir duygudan başka birşey olmadığını, kendisini çocuğuna vermesi gerektiğini düşündü. Oğlunu Floransa'da bırakarak İngiltere'ye gitti, bundan böyle hayatı Paris ile Londra arasında bölündü. Yazmaya yeniden başladı, 1864'te *Dramatis Personae*'yi yayınladı. Bu kitabın ardından, 1868-1869 yılları arasında *Halka ve Kitap*'ın dört cildi ile 1873'de *Fifine fuarda*

çıktı. İngiliz halkının Browning'ln eserlerinden çok hoşlanması, bu tarihten sonra başladı; birkaç yıl içinde, Tennyson'la birlikte halkın sevgilisi oluverdi. 1875 ve 1880 yılları arasında, yani *Han Albümü*'nün, herşeyden önce de *Dramatik aşklar*'ın çıkışından sonra, şöhreti evrenselleşti, 1881 yılında uluslararası bir *Browning kurumu* kurulmasına kadar vardı. 1884 yılında, Edimbourg Üniversitesi kendisine şeref doktorluğu payesi verdi, 1886'da Royal Academy'ye üye seçildi. Ama 1889'da üst üste bronşite tutuldu, bunlar da, iyi bakılmayınca, zatürreye çevrildi; bu hastalık, Rober Browning'in Venedik'te, oğlunun yanında bulunduğu sırada kendini gösterdi. 12 aralık 1889'da, Londra kitapçıları son lirik şiir kitabı *Asolando*'yu satışa çıkardıkları gün öldü. Venedik'te onun için muhteşem bir cenaze töreni yapıldı; sonra cesedi alınıp şimdi yatmakta olduğu ünlü Westminster manastırına getirildi.

Nicola d'AGOSTINO

ŞU YILIN BAHARINDA

Şu yılın baharında
Şu günün sabahında
Tam yedisinde sabahın
Şu tepenin ıslaklığında pırıl pırıl
Kanat çırpışında tarla kuşlarının
Telâşında küçücük böceklerin
Yeşilli dikenlerde toprakta
Bir kutsal çabadır bilinmezlik
Tanrım bakar durur cennetinden
Bu mutlu kıpırdanışına dünyasının.

Çeviren: Coşkun ZENGİN

GURBETTE VATAN DÜŞÜNCELERİ

Ah, İngilterede olsam
Şimdi nisandır orda,
İngilterede insan uyanınca

Sabahleyin bir bakar
Alçaktaki dallar çit çalılar
Mini mini yaprak açmıştır.
İspinoz öter meyve dalında
İngilterede şu anda.

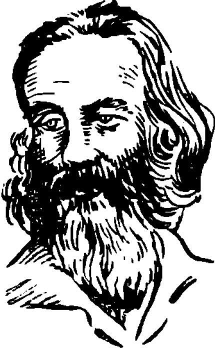
Sonra mayıs gelince
Bütün kırlangıçlar, bülbül yuva derdinde
Bak, çiçekli armut ağacım çit kıyısında
Eğilmiş yayılıvermiş yonca tarlasına
Filizlerin ucunda goncalar, çiğ damlaları
Kurnaz ardıç kuşu işte, iki defa söylüyor her şarkıyı
Tekrar edemez mi sandınız
O ilk güzel coşkunluğunu patavatsız.

Bakmayın kaba göründüğüne tarlaların çiğle
Ortalık şenlenecek öğle vakti gelince
Küçüklerin çeyizi su çiçekleri uyanacak yeniden
Daha parlak şu muhteşem kavun çiçeklerinden.

Çeviren: M. Zeki GÜLSOY

WALT WHITMAN

(1819 - 1892)

Walt Whitman, New York eyaletinin Long Island bölgesinde doğdu. Babası marangozdu. Dokuz kardeşli ailesinin geçimi için daha çocukken çalışmak zorunda kaldı. Bu yüzden ancak on iki yaşına kadar okula gidebildi, ama tahsili hayatı boyunca aralıksız devam etti. Bir yandan dünya edebiyatından geniş ölçüde okuyor, ilmî konferansları hiç kaçırmıyor, öte yandan her çeşit insanla tanışarak insanı öğreniyordu. Sokak adamından olduğu kadar, sanatçıdan da ahbabı vardı, kültürlü çevrelerde de saygıyla karşılanan bir şahsiyetti. Marangoz, matbaacı, öğretmen, gazeteci ve muharrir olarak çalıştı. Amerikan iç savaşında cephede ve askerî hastanelerde hastabakıcılık etti. Oralarda ıstırap çeken çaresiz insanlara şefkat elini uzattı, onları şevkle, basiret ve maharetle teselli etti. Walt Whitman'ın nazarında hiç bir hizmet bayağı sayılmazdı ve hiç bir iş yapılamıyacak kadar zor değildi. Tabiat, hakikat ve şerefliliği canı gibi severdi. Hürriyeti herşeyden üstün tutardı. İnsanoğlunun daha iyi bir dünya yaratabileceğine inanırdı ve demokrasinin geleceğine karşı sarsılmaz inancı vardı. Onun demokrasi ideali, bugünün karanlıklarından sıyrılmak için bocalayıp duran dünyasında bir dağ meşalesi gibi parlamaktadır.

Walt Whitman hayatı okşıyan, ölüp yok olmayı kabul etmiyen, vasat adamı kutlıyan bir şairdi. Son derece heyecanlı ve inançlarına içten bağlı idi. En coşkun anlarında Mevlânâ'yı andıran bir tasavvuf atmosferinde yaşardı. Tanrıdan ziyade Tanrının insanoğlunun içinde yaratılıştan mevcut olan birliğine ibadet ederdi. Ona göre hayat bir bütün olarak vahdet-i vücuttu. Mezhep, tarikat ve teamüller Allahın vecd içinde duyulan var-

lığına müessir olamazdı. Tanrı ile kulunun arasına girilmemeliydi. Kendisinin, haklı olarak, son derece dindar olduğuna inanırdı. Onun "Enelhak" deyişini yadırgayanlar olmuştu, ama gerek bunu ifade edişi, gerekse zamanı, Seyyit Nesimi'ninki gibi karşılanmasına imkân vermemişti. İnsanlık ideali hususunda ise Tevfik Fikret gibi fikri hür, irfanı hür, vicdanı hür bir şairdi.

Çağdaş Amerikan şiirinin en başta gelen öncülerindendir. Amerikan şiirine bütün bir asır boyunca en derin tesirler yapmış ve en unutulmaz yardımlar sağlamıştır. Kendisi demokrasinin şairi, eserleri de demokrasinin Kitab-ı Mukaddes'i olarak anılır. İçli ve feragatli hayatı, bilhassa yaralı ve dertli askerler için kendisini harcarcasına katlandığı zahmet ve meşakkatler yüzünden yıpranan vücuduna on dokuz yıl sürüp hayatına son veren bir inme indi. Yetmiş üç yıllık ömrünün son on dokuz yılını, ruhu gibi sevdiği demokrasinin akışı içinde derin düşüncelere dalarak geçirdi.

1855'te yayınladığı *"Leaves of Grass* (Çimen Yaprakları) adlı ilk şiir kitabı ile hiç bir şairinkine benzemiyen bir şiir yolu tutmuş oldu. İşlediği konular, hayat anlayışı, şiir teorisi veya ifade tarzı bambaşka idi. Şiirde ses uyumu, ölçü muayyen mısra uzunluğu, beyit ve kıta yapısını, geçmiş edebiyatın arka zemini ve tarihi ile birlikte bir yana attı. Bütün şairlerden o kadar ayrıldı ki, zamanında onu şair saymıyanlar bile oldu. Oysaki Walt Whitman gerçekten dev bir şairdi. Şiirlerinin başlıca özelliği vüs'at, kudret ve telkin gücüdür. Eserini okurken sanki insanı okuyormuş gibi oluruz. Hayat, insanca kardeşlik, erkekçe sevgi, dostluk, muhabbet, tabiat ve deniz gibi büyük şeyleri büyük yazdı. Uzun mısralarındaki insan sesi, muhayyilemizde deniz dalgalarının özlü ve güçlü ahengi gibi seslenir. Amerikan hayatının her cephesini, şehirlerini, kırlarını, ufuklarla öpüşen zümrüt çayırlarını, barış ve savaş uğruna harcanan emekleri, işçiyi, itfaiyeciyi, veya mavi limanlar üzerinde süzülen martıları som bir bütün haline getirmesinden, onun insanlık ve demokrasi üzerine yarattığı şiir anlayışı doğdu. Bu şiir Kitab-ı Mukaddes'teki ses tonu ile aynı ahenkte, halk dilinin özünü benimsemiş, kısmen Amerika'yı tanıtan katıksız bir röportaj, kısmen de hayatla ölümün kutsal şarkısı özelliğini taşıyordu. Tanrı, tabiat ve cinsiyet üzerine duyduğu heyecanlı ilgisini hiç çekinmeden tasvir eder. "Çimen Yaprakları" Amerikan hayat sahnelerinin ve fertlerinin panoramasıdır. Ameri-

kanın talih ve kaderi, Amerikan neslinin ölmezliği, Allahın her yerde ve her zaman hâzır ve nâzır oluşu hakkındaki inançlarını ilân eder. Doğumdan nasıl korkulmuyorsa, ölümden de korkulmamalıdır, zira her ikisi de ruhla, bedenin sonsuz şekil değiştirmelerinden başka birşey değildir. Bu görüşün tabiî bir neticesi olarak, Walt Whitman'ın şiirleri öldükten sonra dirilişin sembolleriyle doludur. Kendi marangoz şivesiyle bu kanuda şöyle der:

Granit geçmelerle kenetlidir benim bastığım yer,
Gülerim ben sizin ölüm dediğiniz şeye.

Kendi ifadesine göre sadece Cosmos'da bir şair değil, kendisi Cosmostur, yani, Macrocosm'un sembolik bir Microcosm'udur. Şiirlerinde sembol olarak kullandığı "Ben" zaman ve mekân içinde ileri geri uzanabilir. Maziye, "Kalk, düş önüme de anlıyayım seni," der ve dersini öğrenir. Sonra da kendisini geleceğin şimdiki zaman olduğu yere yerleştirir. Bu suretle de mazi, hal ve istikbali birleştirmiş olur. Mistisizm ile modern ilme aynı anda yaklaşır. Mutasavvıf olarak, kâinatı diri ve dinç tutan şeyin aşk olduğunu keşfeder, kendisini yaşadığı andaki beşerî varlığına getiren ve her an rehberlik eden tabiatın vefalı kollarına güvenir. İlmî teorilerle de tekâmül bakımından menşeini tasavvur etme imkânını bulur. Walt Whitman'a göre, insanla tabiat arasındaki mükemmel ahengi yeniden kurabilen şair "Tanrının gerçek kuludur". Ardı arası kesilmiyen varlık mucizesine karşı sonsuz bir heyecanla hayranlık duyar ve dünyayı bütün varlıklariyle birlikte kucaklamak ister. Mekân ve hareketi, ruhuna nüfuz edercesine kavradığını bir sentaks yapısiyle dahi ifade edebilir. 19 uncu yüzyılda yazan Walt Whitman 20 nci yüzyılın en hayatî önemde olan şiir tekniği ve psikolojik problemlerinden bazılarını herkesten önce görmüştür.

1855'ten 1892'ye kadar dokuz defa yayınladığı "Çimen Yaprakları" büyük ölçüde kendi hayatını, ruh hallerini, heyecanlı buhranlarını, ihtiraslarını ve olgunlaşan felsefesini gösterir. Eserinde titizlikle tertip ettiği şiirleri hayatın -doğum, gençlik, orta yaş, ihtiyarlık ve ölümün- alegorisini telkin etmekle beraber, inancın, nefse inancın, tabiate inancın, insan mizacına inancın, insanla tabiatin yaratıcısına inancın ve insan ruhu için her zaman antiseptik olan şiirin diriltici gücüne inancın kitabıdır.

Ahmet BAĞIŞGİL

MUCİZELER

Ne diye gözünde büyütür insan mucizeleri?
Bense mucizelerden başka bir şey bilmiyorum;
İster Manhattan sokaklarında dolaşayım,
İster göğe doğru damlarına göz atayım evlerin,
Yahut ıslanarak yürüyeyim yalınayak su kenarı bir kumsalda,
Yahut korularda ayakta durayım ağaçlar altında,
Yahut sevdiğimle konuşayım gündüzün, ya da sevdiğimle yatakta uyuyayım geceleyin,
Yahut başkalariyle sofrada oturayım akşam yemeğinde,
Yahut karşımdaki yabancılara bakayım tren yolculuğunda,
Yahut bir yaz öğleden evveli kovan etrafında uçuşan arıları,
Yahut çayırda otlayan hayvanları,
Yahut kuşları veya havadaki böceklerin şaşılacak halini,
Yahut gurubun ya da pırıl pırıl yanan yıldızların şaşılacak halini,
Yahut ilkbaharda yeni doğmuş o zarif, incecik hilâli seyredeyim,
Her biri ayrı ve yerli yerinde olduğu halde bütünü sezindiren
Bu şeyler ve daha başkaları istisnasız mucizelerdir bana hepsi.

Bir mucizedir her saati aydınlık ve karanlığın,
Bir mucizedir her santimetre küpü fezanın,
Aynı düzende serilir yeryüzünün her metre karesi,
Aynı düzende kaynaşır her karış toprağın içi.

Ardı arası kesilmiyen bir mucizedir bana deniz,
Yüzen balıklar - kayalar - dalgalardaki çırpınış-içi insan dolu gemiler,
Bulunur mu hiç daha garip mucizeler?

Çeviren: Ahmet BAĞIŞGİL

EY KAPTAN! CANIM KAPTANIM!

Ey kaptan! canım kaptanım! korkulu seferimiz sona erdi,
Bütün tehlikeleri atlattı gemi, kavuştuk isteğimize kavuştuk,
Liman şuracıkta, bak, çan sesleri geliyor, sevinç içinde halkımız,
Gözler dümdüz ilerliyen teknemizde, teknemiz gururlu, korkusuz;

Ama ey yürek! yürek! yürek!
Ey kanıyan kırmızı damlalar,
Orada, güvertede kaptanım yatıyor,
Buz gibi olmuş, ölmüş.

Ey kaptan! canım kaptanım! ayağa kalk, çanları dinle, dinle;
Ayağa kalk - bayrak senin için çekildi - borular senin için çalıyor,
Buketler, kurdelâlı göğüsler senin için - senin için dolup taşıyor kıyılar,
Herkes seni çağırıyor, yerinde duramıyor kalabalık, herkes seni görmek istiyor;

Gel kaptan! sevgili babacığım!
Koluma daya başını, koluma daya!
Bu bir düş, bu bir yalan, böyle güvertede
Senin buz gibi olman, ölmen.

Kaptanım cevap vermiyor, dudakları soluk, cansız,
Babam kolumun dokunuşunu duymuyor, nabzı atmıyor artık,
Gemi demirledi, yeri sağlam, yolculuğu sona erdi, bitti,
Korkulu seferinden, şanlı gemi, isteğine kavuşmuş olarak dönüyor:

Sevinin ey kıyılar, çalın ey çanlar!
Ama ben üzüntülü adımlarla,
Kaptanımın yattığı güvertede dolaşıyorum,
Buz gibi olmuş, ölmüş.

Çeviren: Memet FUAT

BAUDELAIRE
(1821 - 1867)

Charles Baudelaire Paris'te dünyaya geldi. Babası iki defa evlenmiş olan altmışlık bir ihtiyar; anası, dul kalınca ikinci defa evlenecek olan yirmi altılık bir tazecikti. Yaşlı bir baba ile genç bir annenin birleşmesinden doğmakla Baudelaire, tezatlarla dolu menfi kaderinin ilk işaretini irsiyetten almış oluyordu. Babasını, yedisini bitirmeden kaybedince, derin bir aşkla anasına bağlandı. Bu sevgide, Freud'ün daha sonra "Oidipus duygusu" deyimiyle anacağı cinsî şuuraltı temayül vardı. Annesi, ilk kocasının yasını bir buçuk yıl tutarak, yaşça dengi, ilerisi açık, yakışıklı bir binbaşı ile evlenince Baudelaire, aldatılan kara sevdalılar gibi büyük bir hayâl kırıklığına uğradı. "Benim gibi bir oğlu olan ana evlenmez," diyordu. Üvey babasına bir türlü ısınamadı.

Binbaşı Aupick, yarbaylığa terfien Lyon'a nakledildiğinde Baudelaire on bir yaşındaydı. Disipline alışsın diye, dört yıl kalacağı yatılı bir okula verilmek ruhunu altüst etti. Lâtince şiir yazmakla kendini avutmaya çalışıyordu. "Daha çocukken, kalbimdebirbirine zıt iki duygu vardı: hayattan nefret ve hayata aşırı sevgi," diyecekti sonraları.

Albaylığa yükselip Paris'e dönen Aupick, üvey oğlunu, gene geceli okula, ünlü Louis-le-Grand lisesine verdi. Burada da en büyük zevki lâtince şiir yazmaktı. Lâtince şiirde sınıfının ikincisi oldu. Ama yatılı okulun baskısı ağır geldiğinden, ertesi yıl bu büyük liseden ayrıldı. Daha doğrusu okul idaresi kaydını sildi. Sınıf arkadaşlarından yalnız bir kişi bu kovuluşunun sapık bir huydan ileri geldiğini iddia etmişse de, diğer arkadaşlarının bu iddiayı destekliyen tanıklığı kaydedilmemiştir. İs-

yancı ruhunun, rıza göstermediği kurallara zorla boyun eğmek istemeyişine verilebilir kovuluşu. Okulu bırakması, liseyi bitirme imtihanını başarmasına engel olmadı. O sırada tuğgeneralliğe sıçrayan Aupick, üvey oğlunun meslek seçimiyle ilgilendi. On bir yılda binbaşılıktan generalliğe yükselen cesur asker, hariciye memurluğunu düşünüyordu. Baudelaire kesin cevap verdi: "Edebiyatçı olacağım, kitap yazacağım," dedi. Rüşt yaşına varmadan öz babasından kalan mirasa konamıyacağını bildiğinden isyankârlığı ileri götürmedi. Hariciye mesleğine hazırlıyan özel bir yüksek öğretim müessesesine girmeyi kabul etti. Gene yatılıydı ama bu sefer idare baskısı pek gevşekti. On dokuz yaşında başıboş kalan Baudelaire, daha tecrübeli arkadaşların kılavuzluğu ile sefahate daldı. İlk adımda, ters talihin sillesiyle karşılaşıp frengiye yakalandı.

Avareliği üvey babanın gözünden kaçmıyordu. Yaptığı soruşturma neticesinde Baudelaire'in taşkınlıklarını öğrenince, kötü arkadaşlardan ayrılması için, uzun bir seyahate çıkmasını kararlaştırdı. 1841 haziranında, Bordeaux'dan Kalküta'ya giden bir yelkenli gemiye Baudelaire de bindirildi. Deniz kuşu albatros'u gemicilerin yakalayıp yaralı kuşla eğlenmelerine bu yelkenlide şahit oldu. İlk şiirlerinden birine bu olayı konu seçti. Seksen üç günlük deniz yolculuğundan sonra gemi, Madagaskar'ın doğusundaki küçük Maurice adasının önünde demirledi. Adada on dokuz gün kalan şair, esmer derili insanların canlılığına hayran oldu. Yolculuğa devam etmek istemediğinden, Bordeaux'ya dönen başka bir gemiye atlıyarak, hareketinden dokuz ay sonra Paris'e kavuştu.

Bu seyahatinde Baudelaire, kendini tamamen edebiyata vermeyi kesin olarak kararlaştırmıştı. Yirmi bir yaşını bitirip de reşit olunca aile ocağından ayrılarak tek başına yaşamıya başladı. Artık hayatı, son nefesine kadar, Paris'in muhtelif semtlerindeki kiralık mütevazı bekâr odaları arasında adres değiştirmekle geçecektir.

Jeanne Duval adındaki zenci yosma ile bu sıralarda tanışmak ve birlikte yaşamıya koyulmak Baudelaire'i beyaz kadınlardan tamamen soğuttu. On yıl beraber yaşıyacağı Jeanne Duval'den sonra şairin herhangi bir beyaz kadınla münasebeti olmadığı muhakkak sayılıyor. Psikanaliz bu noktayı, çocukken anasına duyduğu sevgi ile izah ediyor; anasını hatırlatan beyaz teni kirletmemek için siyahîleri tercih ettiğini ileri sürüyor.

Bir yandan siyah Venüs, öte yandan hesapsız para harcama, babadan kalma büyücek mirası iki yılda yarıya indirince, gelirinin idaresi mahkeme yoluyla elinden alınıp bir kayyıma verildi. Bu tedbir sayesinde şair sefalete düşmekten kurtulduysa da, yüksek faizle borçlandığı tefecilerin amansız takibinden bir daha kurtulamadı. Beyaz şarapla başlıyan içki düşkünlüğü cin, rakı ve viskiyle tamamlandı. Tütünle kahvenin esasen tiryakisiydi. Bunlara ilâveten, devrin modasına uyarak, esrar çekmeğe de alıştı. Borçlarını anası kısmen kapatıyordu.

Baudelaire'in hayatının kirli taraflarından söz açmak yersiz sayılabilir. Eserin, yaratıcısından ayrı bir varlık taşıdığı fikri pek rağbet görüyor. Sakattır bu görüş. Hele Baudelaire'de eser, insanın bölünmez bir parçasıdır. Yaşayışındaki derbederliğe bakıp da miskinliğe ve tembelliğe gömüldüğü sanılmasın. Gerçi, günü gününe muntazam çalışma ülküsünü hiç bir zaman gerçekleştiremedi; ama, eserini kafasında boyuna olgunlaştırmayı bir an ihmal etmedi. Şiirlerindeki bazı mısraları yıldan yıla tekrar düzeltmesi buna delildir.

Yazdığı şiirleri yayınlamada acele etmiyordu. Basılan ilk yazısı "1845 Resim Sergisi" başlıklı 72 sahifelik bir kitapçıktır. Yayın hayatına sanat eleştirmecisi olarak atılıyordu. Bu küçük kitap, sanat eleştirmesi tarihinde bir merhaledir. Henüz, çekişme konusu Delacroix'ya hayranlığını belirten genç eleştirmeci, o devirde pek başvurulmayan bir yola saparak, hayranlığının sebeplerini araştırır, "niçin?" sorularına "çünkü..." diye cevaplar verir. Ertesi yıl çıkardığı "1846 Resim Sergisi" de sanatın genel kanunlarını araştıran bir denemedir.

Çeşitli dergilerde bir iki yazı daha yayınlıyan Baudelaire, hikâyeciliği de denemiye kalktıysa da bu alanda pek başarı gösteremedi. *"Genç Sihirbaz, "La Fanfarlo"* cılız hikâyelerdir.

Şiirlerini 1845'ten itibaren peyderpey yayınlamıya başlamıştı. Tabiî, arkadaşlarından başka kimse bu şiirlerin varlığından haberdar değildi.

1848 ihtilâli patlak verince, şair politikaya da karıştı, ihtilâlciler safında yer aldı.

İhtilâl sırasında Yüksek Askerî Mühendis Okulu'nun (Politeknik) komutanlığı gibi kargaşalık dışında bir vazife gören General Aupick, Fransa'da kurulan ikinci cumhuriyet rejiminden da faydalandı. Lamartine hariciye nâzırı iken, 15 nisan 1848' de Babıâli'ye elçi tayin edildi. Üvey baba, eşiyle birlikte

İstanbul'da üç yıl kaldıktan sonra Madrit elçiliğine tayin edilmiştir. Baudelaire, belki de o devir nakil vasıtalarının yavaşlığından, İstanbul seyahatine çıkmadı.

Amerikalı yazar Edgar Poe'nun eserlerile ilk temas bu sıralara rastlar. Ruh kardeşi saydığı Poe'yu keşfetmek Baudelaire'i gaşyetti. 1789 ihtilâlinde İngiltere'ye sığınan Paris'li bir ailenin kızı olup Londra'da doğan annesinden ingilizceyi, daha çocukken öğrenmişti. Poe'nun hikâyelerini hemen tercümeye koyuldu. Baudelaire'in Poe mütercimliği on yedi yıl sürecektir. Amerikalının şiirleri ile "Şiir ilkesi" başlıklı incelemesi hariç, bütün nesir yazılarını fransızcaya çevirmiştir. Baudelaire'in Poe tercümeleri, tercüme sanatının büyük örneklerinden biridir.

Hikâyecilikte başarı gösteremiyen şair oyun yazma hülyasına da kapıldı. Ama oyun taslağı kurmaktan ileri gidemedi.

1855'te, devrin büyük dergisi Revue de Deux Mondes, haziran sayısında, "Kötülük Çiçekleri" başlığı altında Baudelaire'den on sekiz şiir yayınladı. Bu başlığı, silik arkadaşlarından biri bulmuştu. On sekiz şiir hücumlara uğradı.

Özel hayatının hercümerci devam ediyordu. Marie Daubrun adlı ikinci sınıf bir aktrise iş bulmak için tiyatro müdürlerine yüz suyu dökmekten çekinmiyor, Théophile Gautier'nin "Başkan hanım" adını taktığı Madame Sabatier'nin çılgın toplantılarına muntazam katılıyor, gençliğinde güzelliği dillere destan Madame Sabatier'ye imzasız aşk şiirleri gönderiyordu.

1857 ilkbaharında General Aupick, eşine miras bırakmadan, 68 yaşında öldü. Aynı yılın 25 haziranında "Kötülük Çiçekleri" nin ilk baskısı kitap halinde çıktı. Akisler menfi idi. Büyük eleştirmeci Sainte-Beuve eserden bahsetmekten çekindi. Şaire özel bir mektup yazmakla yetindi.

Edebî bir rezalet sayılan kitabın yazarı 20 ağustosta mahkemeye verildi. Savcı, şubat ayında Madame Bovary romancısı Flaubert'i itham etmiş olan Pinard'dı. Mahkeme, dine hakaret suçunu itibara almıyarak, genel ahlâka, ar ve hâyaya karşı gelmek suçu üzerinde durdu. Altı şiirin kitaptan çıkarılmasına karar verip Baudelaire'i ufak bir para cezasına mahkûm etti.

Mahkemeye düşmek, eserin tanınmasını sağladıysa da, şairin maddî durumunu değiştirmedi. Sürgündeki Vivtor Hugo'dan beklediği mektuptaki: "sanatta yeni bir ürperiş yarattınız," deyiminin derinliğini bile farketmedi. Esrar çekmenin verdiği

keyfe dair yayınladığı "Suni Cennetler" başlıklı eserinin, Poe tercümeleri gibi ilgiyle karşılanmayışına üzülüyordu.

1860 ocak ve şubatında Wagner'in Paris'teki konserlerinde bulundu. Devrini aşarak, edebiyatta Poe'nun, resimde Delacroix'nın büyüklüğünü nasıl önceden sezmişse, musiki tekniğine vakıf olmamakla beraber Wagner'in de büyüklüğünü derhal sezerek besteciye imzasız bir hayranlık mektubu gönderdi. 1861 martında Tannhauser, Paris Operasında ıslıklarla düştükten sonra, basında çıkan yazılar arasında Wagner'deki derinliği belirten tek yazı Baudelaire imzasını taşıyordu.

Aynı yılın sonunda Fransız Akademisi'ne adaylığını koydu. Hayatı boyunca toplumun uyduğu kurallara karşı gelmiş bir adamın Akademiye girmesi görülmüş şey değildi. Israr etmeyip adaylığını geri çekti.

1862 sonbaharında Londra'dan gelen bir hayranlık sesi şairi biraz ferahlattı. Henüz yirmi beş yaşındaki bir genç, Kötülük Çiçekleri üzerine Spectator dergisinde yayınlanan yazısını bir mektuba iliştirip Baudelaire'e göndermişti. Bu genç eleştirmeci, sonradan, şiirleri ile İngiliz edebiyatının ölmezleri arasında yer alan Swinburne'dü. Baudelaire nasıl, yabancı bir dille yazan Poe'nun dehasını, aradaki uzak mesafeye rağmen, derhal sezmişse, Swinburne de Manş'ın ötesinden ruh kardeşi Baudelaire'in büyüklüğünü hemen sezivermişti. Swinburne'ün tahlili Baudelaire üzerine yazılan ilk mühim yazıdır ve çağdaş Fransızlar tarafından yazılanların hepsinden üstündür.

Fransız şairi, İngilize cevap vermekte kusur etmedi. Ama, zarfı elden götüren bir dostuna yabancı diyarda ilgi göstermesi ricasını da taşıyan mektup, elli yıl sonra, 1912'de, açılmamış olarak bir çekmecede bulundu. Londra yolcusu kayıtsız dost bu tavsiye mektubundan faydalanmıya lüzum görmediğinden Swinburne'ü ziyaret etmemişti. 1909'da ölen İngiliz şairi bu teşekkür mektubunun varlığından habersiz kaldı.

Fransa'daki anlayışsızlıktan bunalan Baudelaire, konferanslar vermek niyetile 1864 baharında Brüksel'e gitti. Adı duyulmamış olduğundan, dinleyicilerin iki düzineyi geçmediğini gören tertip heyeti, üçüncü konferanstan sonra, konuşmaları durdurttu. Fransa'dan nefretle ayrılmış olan şair, Belçika'dan da nefret ettiyse de, ayrılmasının üstünden bir yıl geçtiği halde, memleketine dönmekte acele etmedi.

Şiirleri bazı seçkin Fransız gençlerini sarmağa başlamıştı.

1865 şubatında, yirmi üç yaşındaki, tanınmamış Mallarmé dergilerden birinde Baudelaire'i övdü. Aynı yılın sonlarında 22 sindeki Verlaine de, hayranlık dolu üç yazı yayınladı.

Sıhhati git gide bozuluyordu. Sık sık buhranlar geçirmiye başlamıştı. Kırk beşindeydi, yaşlı sayılmazdı. Ama çökmüş aklî melekelerine hâkim olmaktan çıkmıştı. 1866 martında sağ tarafına felç geldi ve dili tutuldu. Konuşamıyor, kelimeleri yan yana getiremiyordu. Temmuz ayında Paris'e dönerek bir hastaneye yattı. Derdine derman bulamadan 31 ağustos 1867'de, 47 sinin içinde son nefesini verdi. Cenazesine resmî teşekküllerden hiç bir temsilci gelmedi. Basın, ölüm haberini bildirmekle yetindi. Çıkan tek tük yazılar basma kalıp cinstendi.

Baudelaire, Büyük Harbe kadar, tartışma konusu olmaktan kurtulamadı. Verlaine ve Mallarmé'nin ardından genç nesiller hayranlar safında yer aldıysa da, ders kitapları Baudelaire üzerinde durmamakta ısrar etti. Halbuki tesiri diyarlar aşmıştı. Wilde, D'Annunzlo, Stefan George ve Rilke hararetli müdafileri arasındaydı. Kötülük Çiçekleri'ni nazmen almancaya çevirmeye girişen Stefan George, bu zor işi tam 12 yılda başardı. Baudelaire'in şiirlerini Alman diliyle adeta yeniden yarattı.

1917'den sonra yayınlanan sayısız baskılarla okuyucu yığınları da Baudelaire'i benimsedi. Büyük Harpten bu yana, Kötülük Çlçekleri'nln çeşitli baskıları doksanı bulmaktadır. Hayatta iken dergilere güçlükle yazı kabul ettiren, eserlerini kitap halinde yayınlamada zorluk çeken Baudelaire'e, ölümünden sonra edebiyat kapısı açılmıştır.

François PORCHÉ'den kısaltarak çeviren: *İhsan AKAY*

İ Ç E K A P A N I Ş

Derdim, yeter, sakin ol, dinlen biraz artık;
Akşam olsa diyordun, işte oldu akşam;
Siyah örtülere sardı şehri karanlık;
Kimine huzur iner gökten, kimine gam.

Bırak, şehrin iğrenç kalabalığı gitsin,
Yesin kamçısını hazzın sefil cümbüşte
Toplasın acı meyvesini nedametin
Sen gel, derdim, ver elini bana, gel şöyle.

Bak göğün balkonlarından, geçmiş seneler
Eski zaman esvaplariyle eğilmişler;
Hüzün yükseliyor, güler yüzle, sulardan.

Seyret bir kemerde yorgun ölen güneşi
Ve uzun bir kefen gibi doğuyu saran
Geceyi dinle, yürüyen tatlı geceyi.

Çeviren: Sabahattin EYÜBOĞLU

B A L K O N

Hâtıralar annesi, sevgililer sultanı,
Ey beni şadeden yar, ey tapındığım kadın,
Ocak başında seviştiğimiz o zamanı,
O cânım akşamları elbette hatırlarsın.
Hâtıralar annesi, sevgililer sultanı.

O akşamlar kömür aleviyle aydınlanan!
Ya pembe buğulu akşamlar balkonda geçen!
Başım göğsünde, ne severdin beni o zaman!
Ne söyledikse çoğu ölmiyecek şeylerden!
O akşamlar, kömür aleviyle aydınlanan!

Ne güzeldir güneşler sıcak yaz akşamları!
Kâinat ne derindir, kalb ne kudretle çarpar!
Üstüne eğilirken ey aşkımın pınarı,
Sanırdım ciğerimde kanının kokusu var.
Ne güzeldir güneşler sıcak yaz akşamları!

Kalınlaşan bir duvardı aramızda gece.
Seçerdim o karanlıkta gözbebeklerini;
Mestolur, mahvolurdum nefesini içtikçe.
Bulmuştu ayakların ellerimde yerini.
Kalınlaşan bir duvardı aramızda gece.

Bana vergi o tatlı demleri hatırlamak;
Yeniden yaşadığım, dizlerinin dibinde.
O "mestinâz" güzelliğini boştur aramak,
Sevgili vücudundan, kalbinden başka yerde,
Bana vergi o tatlı demleri hatırlamak!

O yeminler, kokular, sonu gelmez öpüşler,
Dipsiz bir uçurumda tekrar doğacak mıdır,
Nasıl yükselirse göğe taptaze güneşler,
Güneşler ki en derin denizlerde yıkanır.
— Ey yeminler, kokular, sonu gelmez öpüşler!

Çeviren: Cahit Sıtkı TARANCI

ÂŞIKLARIN ÖLÜMÜ

Yatağımız olacak, hafif kokuyla dolu,
Divanımız olacak, bir mezar gibi derin;
Bizim için açılmış, en güzel iklimlerin
O garip çiçekleri süsliyecek konsolu.

Son sıcaklıklarını sarfedecek hovarda,
Birer ulu meşale olacak kalblerimiz;
Çifte ışıklarından gidip gelecek bir iz
İkimizin ruhunda, o ikiz aynalarda.

Pembe, lâhuti mavi bir akşam saatinde,
Veda'la dolu, uzun bir hıçkırık halinde
Yanacak aramızda bir tek şimşeğin feri;

Nihayet kapıları biraz aralıyarak,
Sadık ve şen bir melek gibi uyandıracak
Buğulu aynaları ve ölmüş alevleri.

Çeviren: Sabri Esat SİYAVUŞGİL

HÜZÜN VE SERSERİ

Agathe, uçtuğu var mı ruhunun arasıra,
Büyülü, mavi, derin ve ışıl ışıl yanan
Bambaşka denizlere, bambaşka semalara,
Şu kahrolası şehrin simsiyah havasından?
Agathe, uçtuğu var mı ruhunun arasıra?

Hey trenler, vapurlar beni burdan götürün!
Ne var gözyaşlarından çamurlar yuğuracak?
Arasıra der mi ki Agathe'ın ruhu, üzgün,
"Nedametten, azaptan ve ıstıraptan uzak,
Hey trenler, vapurlar beni burdan götürün".

Ne kadar uzaktasın ey mis kokulu cennet
Ey, sadece sevincin, aşkın ürperdiği yer,
Ey her ruhun içinde boğulduğu sâf şehvet,
Ey bir ömür boyunca gönül verilen şeyler!
Ne kadar uzaktasın ey mis kokulu cennet!

Ah o yeşil cenneti, çocuksu sevdaların,
O koşuşlar, şarkılar, o demetler, buseler,
İnildiyen kemanlar arkasında sırtların,
Akşam, koruluklarda şarap dolu kâseler,
— Ah o yeşil cenneti çocuksu sevdaların!

O bilinmez zevklerin yüzdüğü masum belde
Çok uzakta mı yoksa Çin'den, Maçin'den?
Beyhude bir arzu mu inildiyen dillerde,
Canlanan bir hayal mi billûr sesler içinden,
O bilinmez zevklerin yüzdüğü masum belde?

Çeviren: Sait MADEN

ŞANDOR PETÖFİ

(1823 - 1849)

Macarların millî şairi Petöfi, yirmi altı yaşında ölmüştür. En güzel şiirleri arasında yurdunun tasvirleri de yer alır. Vatan sevgisi, bu yurt tasvirlerinden başlar gibidir.

Hayatı belli bir düzen içinde geçmemiştir. Zaten, bu kadar kısa bir ömür, düzene girmiş olsaydı, bu derece verimli olamazdı. Doğru dürüst bir öğrenim yapamadı. Öğretmenler de, bu hazineler gizliyen çocuktan habersizdiler. On altı yaşında, okulu bırakarak Budapeşte'ye gitti; aktör olmak istedi, figüranlıktan ileriye geçemedi. Asker oldu; birliğiyle şehir şehir dolaşırken hastalandı. Yeniden okula yazıldı ise de duramadı. Bir defa daha aktörlüğü denedi; kendisini halka beğendiremedi. Budapeşte'ye döndükten sonra, büyük Macar şairi Vörösmarty'nin kendisini edebiyat çevrelerine tanıtması sayesinde talihi döndü. Halkçıydı, samimiydi, teklifsizdi. Şiirlerinin bu özellikleri taşıması onu bir yandan sevdirdi, bir yandan tenkidlere hedef tuttu. Ancak, yeni kuşakların halka, demokrasi ilkelerine yönelmeleridir ki, onun da zaferine yol açtı.

1848 ihtilâlleri Macaristan'a da bulaşmıştı. Macar vatanseverleri Avusturya boyunduruğuna karşı ayaklanmışlardı. "Millet Şarkısı" adlı şiirini halkın önünde okuduğu zaman adetâ kıyamet koptu. "Kalk Macar!" diyordu, "Vatan seni çağırıyor. Tam zamanıdır.. Ya şimdi.. Ya hiç bir zaman.." Sonra and içiyordu: "Macarların Tanrısına and içeriz!.. And içeriz, artık esir olmak yok!" Ama Petöfi o kadar coşmuştu ki, Macarların kralcı olduklarını unutarak, yahut kaale bile almıyarak yazdığı,

krallar aleyhindeki şiirleri halkı ondan soğutmuştu. Petöfi, kralların, insanların çocukluk çağında icadedilmiş oyuncaklar olduğunu, ama artık olgunluk çağına gelen insanlığın, başına bir taç, altına bir taht konularak milletlerin başına geçirilen bu çeşit ahmaklara muhtaç olmadığını söylüyordu. "Kralları asınız!" diye şiir yazıyordu. Krallık aleyhinde olması yüzünden milletvekili seçilemedi.

1849'da, aslen Polonyalı olan, sonradan, yenildiği için Türkiye'ye sığınan, Murat (paşa) adını alarak müslüman olan ve Türkiye'de ölen General Bem'in ordusuna girdi. Bem, yurdunun istiklâli için giriştiği mücadelede başarıya erişemeyince Macaristan'a gelerek ihtilâl ordusunun başına geçmişti. Avusturyalılar, Macarlarla başa çıkamayınca, Rusya'dan yardım istemişler, 200.000 kişilik bir Rus ordusunun müdahalesi Macarların yenilmesine sebep olmuş, Petöfi de, 31 temmuz 1849'da Segesvar savaşında şehit düşmüştü. Petöfi'nin naaşı bulunamadı. Başka ölülerle birlikte müşterek bir çukura gömüldüğü anlaşıldı. "Bir düşünce bana azap veriyor: yatakta, yastıkların arasında ölmek!" diyen ve bir savaş alanında can vererek "Dünya hürriyeti" için çarpışan kahramanlarla birlikte bir çukura gömülmek istediğini söyliyen Petöfi'nin dileği yerine gelmiş oluyordu.

Petöfi 1823'te doğmuştu. Kısacık ömründe sayısız şiir vermiştir. Bu şiirler içinde masum aşk arzuları, canlı yurt tasvirleri, Macaristan'ın sosyal yaralarını deşen acı hicivler, taşkın bir hürriyet havası, örnek vatanseverlik haykırışları vardır. Petöfi sosyal adaletsizlikten de söz açar, tembel Macar asılzadelerini de yere vurur, dünyanın çektiği hürriyetsizlik, eşitsizlik acılarını da terennüm eder. Sanki, derdin asıl kaynağını bulmuş gibidir. "Elimde kadeh varken, milletlerin eli kelepçeli!" diye isyan eder; milletlerin, kelepçelerini ne diye parçalamadıklarını, paslanıp kendiliğinden düşmesini mi beklediklerini sorar. Bu şiirinde, Macaristan faciası karşısında âciz kalan bugünkü dünyanın halini sanki o zamandan çizer gibidir: "Dünya esirdir. Elinde, ayağında kelepçe var. Ruhunda da olacaktı, ama ruhu yok ki."

Aradan yüz yıldan fazla bir zaman geçti. Tarih tekerrür etti. Rus orduları, küçük ama medeni Macaristan'ı yeniden kana boyadılar. Çünkü Macarlar, Tuna kıyısındaki heykellerinden hâlâ milletine seslenen Petöfi'nin ruhunu taşıyorlardı. Hür olmak haklarıydı. Çünkü onları esir eden komünistlerden da-

ha medeniydiler. Petöfi, "Kalk Macar!" diyordu. Onun heykelleriyle birlikte General Bem'inki de tavaf edildi. Milliyetçi Macarlar, milli şairin ayakları ucunda bir daha and içtiler. Sonrasını biliyoruz. Sekiz yaşındaki kız çocukları bile öldürüldü. Bütün dünyaya ders vermek için öldüler. Ama, ne çare ki, "dünyanın ruhu yok"tu.

S. N. ÖZERDİM

SU, RÜZGÂR VE NAMUS

Daha çocukluğumda,
Dinlemiştim bu masalı:
Su, rüzgâr ve namus
Bir gün saklambaç oynamışlar.

Önce su saklanmış;
Fakat çabuk bulunmuş
Derin vadiler arasında...

Sonra rüzgâr saklanmış,
Onu da bulmak kolay olmuş
Yüksek dağların tepesinde...

Sıra namusa gelmiş
O da şöyle söylemiş:

Dinleyin bir kere,
Ben kaybolursam
Bulunmam hiç bir yerde...
İşte, o günden beri namus kaybolunca,
Bulunmaz hiç bir yerde.

Çeviren: Nilüfer WOODS

EMILY DICKINSON

(1830 - 1886)

Emily Dickinson, Massachusetts eyaletinin kolej şehri olan Amherst'de doğdu. Babası tanınmış bir hukukçu ve Amherst kolejinin veznedarı idi. Annesinin fikir hayatıyla ilgisi yoktu, ama örnek bir ev kadınıydı. Çocukken okula, böğürtlen ve kestane toplamıya gitti, ev işlerini öğrendi. Genç kız iken kurutulmuş otlardan, özenerek süslediği bir koleksiyon yaptı. O zamanın uslûbunda uzun ve içli mektuplar yazdı. 1847'de South Hadley seminerine girdi. Fen dersleri kendisini cendere gibi sıkıyordu. Ertesi yıl Amherst akademisine geçti. Daimi ve ziyaretçi profesörlerin konferanslarıyla kendi kendine okuması müstesna, tahsili sona ermiş oldu.

Yirmi üç yaşında iken, hayatını alt-üst eden, talihsiz bir aşk macerası geçirdi. Babası iki devre için Kongre üyesi seçilmişti. 1853 kışını Washington'da geçirdiler. İlkbaharda Philadelphia'ya yaptıkları ziyarette, fikir ve ruh kemaline ermiş bir rahiple karşılaştı ve bu olgun adama çılgınca âşık oldu. Ne yazık ki sevdiği erkek evliydi. Bunu öğrenir öğrenmez, "bir başka kadının hayatını mahvetmemek" için, nefsiyle mücadele etmek zorunda kaldı. Görünüşte normal, şakacı ve nükteci olan genç kadın ihtimal ki bu yüzden gittikçe mistisisme dalan bir şaire döndü. Otuzunu aştıktan sonra da, bu dünya hevesinden elini çekmiş, kendi iç dünyasına kapalı ve son derece içli bir şair hayatı yaşadı.

Sırf içini dökmüş olmak için yazıyordu. Öldüğü zaman, doğduğu kasabada bile tanınmıyordu. Şiirlerini ancak birkaç dostu görmüştü. Bazan bir arkadaşına bir şiirini gösterir, ya da sürpriz olsun diye, yazdığı bir mektubun içine atıverirdi.

Çoğu zaman da, yazdıklarını masasının gözlerinde kâğıt yığını halinde saklardı. Öldüğü zaman, tomar tomar eski mektupları ile yüzlerce şiiri bulundu, sarılı paketlerin üzerinde de "Yakılacak" işareti vardı. Bu vesikaların yakılmamış olması, dünya edebiyatına eşsiz bir kadın şair kazandırmış oldu.

Sağken yalnız üç dört şiirinin yayınlanmasına müsaade etmişti. Hakkında gösterilen takdir ve teşviklere lâyık olmadığına inanıyordu. Ölümünden dört yıl sonra yayınlanan küçük bir şiir kitabı, Amerikan edebiyatında hemen hemen eşine rastlanmıyan bir başarı kazandı, ama 1924'e kadar, bin beş yüzü aşan şiirleriyle mektupları genel bir ilgi ve takdir yaratacak şekilde yayınlanmadı. Şiirleri, Tanrı, tabiat, hayat, aşk, ölüm, zaman ve sonsuzluğun, tamamiyle derin ve orijinal iç görünüşüyle, şimşek gibi ışık saçar. Amerikan edebiyatında ona "Veciz Walt Whitman" denir. Şekle kıymet vermiyen, bazan anlaşılması çok güç, zaman zaman sırrına erişilmez, ama çoğu zaman, pek ender başarılabilen bir şekilde fikirle kelimeyi evlendirmekle sağladığı mükemmelliğe ulaşmış, tuhaf, garip ve tamamiyle orijinal bir şiir dehası olarak kabul edilmektedir.

Emerson'a göre şair "Gören" ise, Emily Dickinson'a göre "Gösteren"dir, gerçeği gösteren kişi ise ölümlülerin en yücesidir. Sanat dehasında bir peygamber sezgisi vardır. Şair dile geldiği anda "Fikir halinde heyûlâ gibi tek başına dolaşan bir güç"e sahip olduğuna inanır. Şiirin kaynağı veya dürtüsü üzerine düşünceleri, şairdeki sanat dehası üzerine olanlardan çok daha ilgi çekicidir. Şiir ıstıraptan, evrenin insanoğluna karşı yalın tehdidini görmek veya kişisel hayatına karışan ıstıraplarını duymaktan doğar. "Ben şiirlerimi ıstıraplarımı dindirdiği için söylerim," der. Meyva bahçelerine ansızın vuran bir ışık, rüzgârın bir başka türlü esişi, yahut denizin her zamankine benzemiyen seslenişi, dikkat nazarında bir tedirginlik, bir ürperme yaratır. Şair, korkudan şarkı söyliyen birisine döner. İçi yatışsın diye de, bizim rahmetli Orhan Veli gibi, bir şarkı tutturur. Tabiatın sınırlarında beliren bu türlü görüntüler, dimağı çılgınlığa yaklaştırıyorsa, şiir için bulunmaz bir fırsattır bu, çünkü şiir, kutsal çılgınlığın bir şeklidir. "Yaralı geyik en yüksekten atlar", gören göz için "aşırı çılgınlık en kutsal duygudur". "Kuşlarıyla, böcekleriyle, du-

yabilen bütün canlılar, hep birlikte kendilerini mest eden, vakit saat gelince de mahveden evreni övmek için koro halinde söylenilen bir ilâhiye katılırlar. Şiir sanki böylesine müthiş veya acı bir kaderin sevincidir." Ruhunun niçin bu derece meftûn olduğunu soruşturur durur, ama ölmeden önce tam bir cevap alamıyacağını da bilir. O halde şiir, kişinin uğradığı en önemli ve sıkışık çıkmazlarda doğar. Kendiliğinden bir işlem olmadığına göre de maksadı ıstırabı dindirmek, acıyı dayanılır hale sokmaktır. Daha açık bir deyişle, ıstırap çeken ruha, meşakkatli işinin en son maksadını telkin eder. Böyle birşey de ısmarlama, ya da önceden tasarlanmış bir eser olamaz.

Otuz iki yaşına gelince, şiirlerini, yirmi beş yıl kendisini takdir ve teşvik eden dostu T. W. Higginson'a, tenkid etsin diye gönderdi. İlk sorduğu şey, "Açık, düzenli ve güzel mi?" değil de, "Canlı mı?" idi. Bu sorunun cevabında, Evrensel Ruhla titriyen bir organizma olduğunu öğrenebilirse, kendini şair sayacaktı. Gerçi böyle bir cevap aldı, ama kendisine şiirlerinin "Spasmodic ve kontrolsüz" olduğu söyleniyordu. Bir müddet sonra, daha çok şiir gönderdi. "Bunlar çok daha düzenli mi?" diye soruyor, "Düzenliyeyim derken, zaten az olan gücüm patlayıveriyor ve beni yakıp kömür haline sokuyor, çırılçıplak kalıyorum," itirafında bulunuyordu. Şiirlerinin çoğunluğu değilse de, en güzelleri bu itirafta kendisini yalancı çıkarır. En güzel şiirlerinde şekil mükemmelliği kendiliğinden vücuda gelir. Esasen şekil bakımından "Bizim felsefemizde şekillerin doktrini yoktur," der. Şekil güzelliğini kompozisyon amacı olarak istemiş olsaydı, bu türlü bir başarı sağlıyamazdı. Şiirden "Uygun bir fikri işlemek, sonra da ona bir esvap giydirmek" diye bahseder. Oysaki başarılı şiirlerinde, bir fikrin hayal ürünü süsleme ve güzelleştirilmesinden çok daha karışık şeyler olur.

Şiiri şiir olmayandan ayırdetme usulü çok basittir. "Okuduğum bir kitap bütün vücudumu hiç bir ateşin ısıtamıyacağı şekilde üşütürse, bilirim ki, o şiirdir. Ben şiiri ancak böyle tanıyorum. Başka bir yolu var mı?" der. Ölüm saatlerinde şiir okuyarak ıstıraplarını dindiren rahmetli Nurullah Ataç da, "Şiir olanı okuduğum zaman, ense kökümden bütün vücuduma dağılan bir ürperme duyarım," derdi. Gerçekten de şiir, ya sinir sistemi boyunca duyulan, ya da hiç duyulmayan birşeydir.

Emily Dickinson şu veya bu şekilden ziyade, müphem, şiddetle arzulu ve soyut olan kelimelerine sığınmaya alışmıştır. Şekil -EV- açıklanamıyan tarzda sağlanıyordu. Şairin vazifesi onun içine hayat, ruh ve güzellik nefes etmekti. Böylece tabiatın şekilleriyle fikrin şekilleri arasındaki uygunluk doktrinini benimsemiş olduğunu ifade eder. Aynı zamanda, kelimenin durumu için, şu Puritan istiaresindeki tasviri uygun bulur: "Sâlah bulmamış insan, rahmet ve mağfiret vecdiyle dolmaya can atan boş bir tekne gibidir."

Güzel, insanoğlunun evrensel kaderine karışmıştır. Hakikat gibi güzel de, ancak görebilene, "Bütünün güzelliğine râm olana" görünür. Güzeli görmek, onun kurtarıcı gücünü paylaşmak için insan, tabiattaki parçalanmıyan, hiç şaşmıyan işleme, Tanrı'nın ölümlü kullarına karşı gösterdiği mahvedici davranışa rıza göstermelidir. Yaratıcımızın bize revâ gördüğü ceza, ne kadar da hadsiz ve hesapsızdır..." Güzel ile gerçek arasında münasebeti "Güzel uğruna öldüm ben" adlı şiirinde ne güzel açıklar.

Emily Dinckinson şiirlerinde vasıta ve malzeme bakımından çok tutumludur. Esrarlı bir esans, sihirli bir kristal ayna özelliği vardır şiirlerinde. Şiiri, desiselerden, savaş hilelerinden biri olarak kabul eder ki bununla kendisine ölümsüzlüğün "malikânesine" sahip olma zamanı gelinciye kadar, hayata katlanma gücünü bulur. Metanet, sezgi yoluyla görüş, aşk ve dostlukla salâh bulmak, bu savaş hileleri arasındadır. Bunları mümkün olduğu kadar sıkı tutmak ve kusmaktan, kendine has bir şekilde bahseder: "Pek geniş şeyler, tarif edilemiyecek kadar geniştir. Sıkı bir tutumla ruh, cennete kadar mevcut olur." Çiçeklerini kaderin çıplak, soğuk ve fırtınalı bahçesinde yetiştirmek için didinir durur. "Bir dönümlük kaya"sının verdiği üzümle mısır, seyrek ve geç gelir. Hayatını, "Mükellef bir mahremiyet, bir kanaatkârlık ziyafeti" diye anlatır.

Emily Dickinson'ın din ve ahlâk hususunda pek mutaassıp olan Puritan mistisismi, şiirde atılgan ve tuttuğunu koparan bir dinçlik yaratmıştır.

Ahmet BAĞIŞGİL

GÜZEL UĞRUNA ÖLDÜM BEN

Güzel uğruna öldüm ben, ama mezara
Yerleştim yerleşmedim derken,
Hakikat uğruna ölen birisi
Gömüldü bitişikteki odaya.

Sordu bana yavaşça niçin tükendiğimi?
"Güzel için," diye cevap verdim.
"Ben de hakikat için," dedi, "ikisi de bir,"
Desene aynı yolun yolcusuyuz.

Ve böylece, bir gece buluşmuş akrabalar gibi,
Dudaklarımıza yosunlar uzanıp da,
Sım-sıkı kaplayıncaya kadar adlarımızı,
Konuştuk durduk, odadan odaya.

FIRTINALI GECELER

Fırtınalı geceler! Fırtınalı geceler!
Seninle olsaydım eğer,
Tadılmadık zevk olurdu bize
Fırtınalı geceler!

Boşunadır rüzgârlar,
Pusulası, haritasiyle
İşi bitmiş
Limandaki bir kalbe.

Cennette sandal gezintisi!
Ah! deniz!
Mümkün olsaydı bu gece,
Demirlemek sende, çifte demirle!

GÖKTEN DAHA GENİŞTİR İNSANIN BEYNİ

Gökten daha geniştir insanın beyni;
Koyunuz yan yana ikisini,
Kolayca alacaktır içine
Biri ötekini, hem de sizi.

Denizden daha derindir insanın beyni;
Tutunuz mavisini mavisine,
Kovalar, süngerler gibi biri
Çekecektir içine ötekini.

Tam Tanrı ağırlığındadır insanın beyni;
Kaldırınız kilosunu kilosuna,
Denk gelmezlerse eğer,
Denksizliği gibidir bu, sesin heceye.

Çeviren: Ahmet BAĞIŞGİL

STÉPHANE MALLARMÉ

(1842 - 1898)

Stéphane Mallarmé 18 mart 1842'de Paris'te doğdu, 9 eylül 1898' de Valvins'de öldü. İyi kötü birçok sanatçılar yetiştirmiş bir memur ai‚ lesinin çocuğuydu. Kendisi daha beş yaşındayken annesi ölüp de babası yeniden evlendikten sonra, on yaşında bir dinsel okula verildi. Yüksek sosyete çocuklarıyla dolu bir o- kuldu bu. Stéphane, arkadaşlarının alaylarından, eziyetlerinden kurtulabilmek için, kendi kendine uydurma bir ünvan takmak zorunda kaldı: kont de Boulainvilllers. İnsanlarla ilk karşılaşması, onda derin, ama gizli kalmış yaralar bıraktı. Dinde bir sığınak arıyarak kendi kabuğuna çekildi. Ama çok geçmeden şiir hummasına tutuldu, bu humma da, 1850 yılında öğrenimini tamamlamak üzere girdiği Sens kolejinde en şiddetli derecesine ulaştı. Hugo'yu, Baudelaire'i okuyordu. Edgar Poe'yu keşfetmesi onun için çok daha önemli oldu. Bir dine girercesine sanata girmek istiyordu. Ama hayat şartları bu ülküye hiç de uygun olmıyacaklardı. Kolejin bitirme sınavlarını verir vermez, büyükleri Sens'ta sicil dairesinde bir işe yerleştirdiler Mallarmé'yi. Bu dümdüz hayat başlangıcını biraz renklendirmek için sadece birkaç dostu: Essart, Cazalis, Lefébure, Nina de Villard ve genç bir Alman dadısı olan Marie Gerhard'tan aldığı randevular vardı.

Mallarmé edebiyatta ilk adımlarını atmakta gecikmedi, ama yazdığı dergiler tanınmıyan, değer verilmiyen dergilerdi. 1862 martında, daha iyi bir dergi olan *Artiste,* iki şiirini yayınladı. Aynı dergi, eylül ayında da *Sanat mezhebi* adlı yazısını kabul ediyordu. Bu yazı, Mallarmé'nin daha yirmi yaşında yayınladığı bir manifesto da sayılabilir: sanata bir din say-

gısı göstermek gerektiğini söylüyor, hazırlıksız okunamıyan, güç anlaşılır şiirden yana olduğunu gösteriyordu. Edgar Poe'nun eserleri de onu bu yolda destekliyordu. Mallarmé onun şiirlerini çevirmeyi düşünüyor, ingilizce bilgisini mükemmelleştiriyor, belki de böylece çekilmez memurluk hayatından kurtulabileceğini umuyordu. 1862 martında, ingilizceyi daha rahat konuşabilecek bir duruma gelebilmek amacıyla, artık sevgilisi olan Marie Gerhard'la birlikte Londra'ya gitti. Dönüşünde, ingilizce dersleri verebileceğini gösteren bir belge alabildi. 1863 yılında, Tournon kolejinde yardımcı öğretmen oldu. Marie ile evlenmişti, ama bin iki yüz frank tutan aylığı genç evlilere rahat bir hayat sağlıyamıyordu.

Çok geçmeden öğretmenlikten de tiksindi. Öğrenciler patırtıcı, taşra hayatı anlamsız, evi rahatsızdı. Mallarmé gene de umut doluydu: pek yakında, kendini tamamiyle şiire verebileceği boş zamanı bulmıyacak mıydı? Gerçek güçlük, tamamiyle içte olan güçlük işte o zaman belirdi: Mallarmé edebiyat ülküsünü öylesine yükseklere çıkarmıştı ki altında eziliyordu. Acı bir yetersizlik kaygısı daha o günlerde bile sonsuz bir yazma huzursuzluğu verdi ona. Bunun için, dostlarının ısrarlarına rağmen, Tournon'da geçen ilk yıllarında yazdığı bazı şiirleri yayınlamayı düşünmüyordu. Sanatını fazla bireysel buluyordu şimdilik. 1864 ekiminde, *Hérodiade* adlı tragedyasına başladı, her gece çalışıyor, ancak gergin ve acılı bir çabayla ilerliyebiliyordu. Cesareti kırıldı, bıraktı. Oysa Banville, tragedyasının *Théâtre-Français*'de oynanacağını kesin olarak söylemişti. Bu sözden cesaret alarak üç ay içinde *Monologue de Faune*'u tamamladı. Ama, eser kendilerine sunulunca Banville ile Coquelin halkın ilgisini çekebilecek birşey bulamadılar onda: oynanmıyacaktı. Birkaç ay sonra, kısacık bir başkent yolculuğunda, Banville'in, Cazalis'in, Coppé'nin, *Parnasse Contemporain* dergisinin kurucusu Catulle Mendès'in kendisini coşkunlukla karşılaması onu biraz teselli etti, 1866 mayısında, *Parnasse Contemporain*'de Mallarmé'nin birçok şiirleri yayınlandı. *Les Fenêtres, Epilogue (Las de l'amer repos), Brise Marine* bunlar arasındaydı. Mallarmé cesarete gelerek *Hérodiade*'ına yeniden başladı, ama bu kere tragedya olarak değil, şiir olarak yazıyordu. Tournon'da daha rahat bir eve taşındı. Ama bu 1865 güzünde, yazmak güçlüğü daha da artmışa benziyordu; çalışma saatleri dayanılmaz başağrılarıyla bulanıyordu. Güçsüzlük, yetersizlik kâbusunu ye-

nebilmek için, Mallarmé aylarca, geceler boyunca çalışmak zorundaydı. Ve şiir gerçek bir iç tragedya pahasına bitiyordu: Mallarmé estetik çabasının son sınırında, nesnel dünyanın temel yalanını, birey hayatının boşluğunu kesin olarak anlamıştı. *Hérodiade* yaşanmış ve duyulmuş bir hiçe götürmüştü şairini. Şair inancını yitirmişti, bir daha da bulamıyacaktı.

Ona göre, alışılmış evren bize Mutlak olanı göstermekten çok gizliyordu, kendi kişiliğiyle kör olmuş kişi için gerçek dünya erişilmez birşeydi, Gerçek nesnel düzenin ötesindeydi, ona ancak bu düzeni kafada yıkmakla erişilebilirdi. Yalnız Bütün olan vardı, özel olan görünüşten başka birşey değildi, ama muammalı olmasına rağmen mantığa pek uygun olan bir bağla bütüne bağlıydı. "Şiir de uydurulacak birşey değil, keşfedilecek birşeydi." Tam bir Bileştirim mümkündü, bu kesinlikle birlikte, bütün ötekileri özetliyen eser efsanesi şairin rüyalarını yutmaya başlamıştı. Erişilecek amaç ne olacaktı? Mallarmé bunu pek karanlık bir şekilde sezinliyordu, ama artık tek bir çağrı, tek bir eğilim duygusuna varmıştı, hemen sonra tam bir vazgeçişte karar kıldı. Onun için artık eserler yazmak değil, bir "eser" yazmak, "bütün Eser"i yazmak söz konusuydu. Yazılmıya çalışılabilecek bir tek eser vardı, bu da yeryüzünü açıklıyacak eserdi, şairin biricik görevi bu eseri yazmaktı. Kitab'ı tasarlamıya başladı. Ama Mallarmé bir edebiyat öğretisi bulmuş değildi, gerçek bir dindi bulduğu, sınırlı ve günlük evrenden Güzellik burcu altında düzenlenmiş bir Kosmos'un tanınmasına, tadılmasına geçişi gerektiriyordu. Bu geçiş ne yoluyla olacaktı? Nesnelerin somut ve alelâde anlamını aşarak, Fikri keşfetmek için nesneyi hiçe indirerek bir söz simyacılığıyla, gittikçe daha çok incelmiş, gittikçe daha saydam, maddeden uzaklaşan, sürekli bir oyunla. Şairin işi, muammalı bir şekilde maskelenmiş gerçek dünyayı yeniden yaratmaktan, yeniden kurmaktan başka birşey değildi. Böylece şiir yaratımı kozmik yaratımın ta kendisi oluyordu. Mallarmé ile, şiir muhayyileye bırakılmış, keyfî bir çaba olmaktan çıkıyor, yüce bir keşif aracı oluyordu.

Ama Mallarmé bundan sonra şaşırıp kalmış gibiydi. Hemen hemen iki yıl boyunca, yazmayı tamamiyle bıraktı. Ekim 1866'da Besançon'a tayin edildi, "korkunç bir yıl" geçirdi. Ekim 1867'de Avignon'a geldi. Kendini Eser'i yazacak durumda hissetmedikçe her türlü şiir çabasından geri mi duracaktı? Hayır, Lefébure'e yazdığı mektupta: "Mutlakın izini taşıyan

şiirler de güzeldir ne de olsa, böyleleri azdır," diye yazıyordu. 1868 temmuzunda eski bir taslağı yeniden ele alarak *Sonnet allégorique de lui-même*'i yazdı. Gene de Melek'le çarpışmadan kurtulamıyordu. Kişilikten kurtulma çabalarıyla güçsüzlük duygusu birlikte gidiyor, gittikçe artıyordu. Eline kalem alamıyacak bir duruma gelmişti, mektuplarını bile karısına yazdırıyordu. Sinir hastalığıyla sarsılmış, bütün gücüyle, Varlık'ın saf ve ortak yansıması olmasını sağlıyacak bir çeşit mistik ölümü arzuluyordu. Sonra, tamamiyle kurtulmak istercesine, 1869 yazında, son derece kapalı olan, ama "gece yarısının varlığıyla aydınlanan" hikâyeyi, ölümünden sonra yayınlanan *Igitur ou La Folie d'Elbehnon*'u yazdı.

1871 mayısında, en sonunda Paris'e tayin edilmeyi başardı. Edebiyat hayatının merkezinde bulunmanın sevinci içinde, eskiden kabullendiği içe kapanıştan sıyrıldı. Çağın dergilerinde adı sık sık görülmeye başladı. *La Renaissance artistique et littéraire*'de yayınlanan Poe çevirileri, hele *Kuzgun* çevirisi, büyük ilgi uyandırdı, 1874'te ayrı bir baskı yaptı. Sonra şair, dostlarının isteklerine uymaya başladı, Leconte de Lisle'e, Nina de Villard'a gitti, Verlaine, Rimbaud, Charles Cros'la birlikte ziyafetlerde bulundu, Victor Hugo'nun evine bile davet edildi. Mallarmé herkesi şaşırtıyordu, Coppée gibi bazı sanatçılar kendisini deli sanmakta gecikmediler; ama doğuştan inceliği herkesi büyülüyordu. Bu silinmiş adamda bazı kimseler, o zamana kadar gizlenip de 1874'te yayınlanan *Le Démon de l'analogie* ile ortaya çıkan ihtilâlciyi sezdiler. Mallarmé, 1874 eylülünden 1875 ocağına kadar, dört ay boyunca, *La Dernière mode, gazette du monde et de la famille* adlı, on beş günlük bir dergi çıkardı, değişik adlar altında bütün yazılarını kendisi yazdığı bu dergide, modadan, tiyatrodan yemeklere varıncıya kadar her konuda kalem oynatıyordu.

Tournon ve Avignon gecelerinde bir türlü aklından çıkmıyan büyük tasarısından vaz mı geçmişti? Yıllarca süren bir düşünce geriliminden sonra azıcık gevşeme ihtiyacı duyduğu şüphe götürmezdi. Hem herşeyin gizli bir anlamı olduğuna göre, küçük şeyler de şiir çalışmaları için birer fırsat olamaz mıydı? 1873'te yayınlanan *Toast funèbre*'i ve *Tombeau de Gautier*'si ile büyük şiire şimdiden yeni bir hava getirmişti. Çok geçmeden, 1865 yılındaki denemesini yeniden ele alarak *Après-midi d'un faune*'u yazdı. *Parnasse Contemporain*'e kabul ettiremeyince kendi hesabına yayınladı. Üç başka şaheserini de ge-

ne bu sıralarda yazdı: *Tombeau d'Edgar Poe, Sur les bois oubliés, Quand l'ombre menaça...* Ama bunlar Mallarmé için "daha iyisini yazmak yolunda çalışmalardan" başka birşey değildi. Çünkü hep Eser'i düşünmekteydi.

Mallarmé'nin şöhreti pek dar bir çevreyi aşmıyordu daha, ama 1884'te Huysmans'ın *A rebours* adlı romanı onun adını geniş bir edebiyat kitlesine duyuracaktı. Bütün sembolist aydınların örneği olan roman kahramanı Des Esseintes, Mallarmé'nin Hérodiade'ının kendisini bir "tılsım gibi büyülediğini" söylüyordu. Daha 1883 güzünde, *Poètes Maudits* üzerindeki incelemesini Verlaine'in *Lutèce* dergisinde yayınlattırtması, Mallarmé'nin alaycı bir garip adam değil, akademik ve romantik geleneklerle bağdaşamıyan yeni bir edebiyat hareketinin örnek bir sanatçısı olduğunu göstermişti. Ama Huysmans'ın kitabının yankısı pek güçlü olacaktı, bu yankı Mallarmé'nin yayınladığı bir şiirle, en kapalı şiirlerinden biri olan Prose pour Des Esseintes ile daha da genişliyecekti. Bu şiirin beklenmedik bir ün kazanması, Jean Moréas'ın patırtıyla yürüttüğü ilk sembolistler kampanyasıyla aynı zamana rastlıyordu. O zamanın bütün edebiyat sever gençleri, Mallarmé'nin 1885'te yayınladığı ünlü *Le vierge, le vivace...* şiirini ezbere söyliyecekti. Ama Mallarmé çağın düşünce ve edebiyat hareketlerinin merkezine biraz da istemiye istemiye geliyordu. Ne olursa olsun, hiç de avant-garde'a yerleşmek istemiyor, manifesto yayınlamıya gönül indirmiyor, seve seve Moréas'a bıraktığı gürültücü ayaklanış rolünü derinden derine küçümsüyordu. Ama o olmasa sembolizm ne olurdu? İşte, sayısı gittikçe artan genç sanatçıların her salı günü onun Roma sokağındaki küçük evine koştukları çağdayız. Bunların birkaç tanesini sayalım: Laforgue, Henri de Régnier, Rémy de Gourmont, Laurent Tailhade, Saint-Pol Roux, Gustave Kahn, Stuart Merrill, sonra daha gençler: Pierre Louys, Gide, Valéry, Marcel Schwab, Claudel, sonra Paris'e geldikçe bu toplantılara katılan yabancılar: Oscar Wilde, Verhaeren, Albert Mockel, Stefan George. Bu yemek sonu toplantılarından çok söz edildi. Mallarmé çini sobanın yanında ayakta kalır, bir tartışmaya, bir konferansa değil, sanat ve edebiyat konuları kadar son zabıta olaylarını da ele alan, dereden tepeden bir monoloğa başlardı. Hemen her zaman sessiz kalan misafirlerin içinde, bir din töreninde bulunuyorlarmış gibi bir duygu uyanırdı.

Böylece Mallarmé 1890'a doğru şöhrete erişmişti. Üç yıl

önce, dostlarının ısrarı üzerine eski eserlerini bir kitapta toplamıya karar vermişti. Görünüşte, moda olan bir edebiyat adamıydı, çoğu zaman oldukça boş şeyler, dostluklar bütün zamanını alıyordu. Ama bu salon adamının içine ne büyük bir sıkıntı çökmüştü! Büyük esere, 1866'da yirmi yıl içinde bitirmeyi tasarladığı Kitap'a başlıyamamıştı bile. Yeknesak öğretmenlik mesleğinin, para güçlüklerinin, şiirsiz aile hayatının, belki bir de doyurulmamış tutkuların tutsağı olarak kalmıştı. Çoktandır uykuyu tamamiyle kaybetmişti. Elli yaşındaydı. Çoktandır hayal ettiği büyük işe girişmenin zamanı geldiğini hissetti, 1 ekim 1893'te, Coppée'nin yardımıyla, vaktinden önce emekliye ayrıldı. Ama bir güçlüğü ortadan kaldırdıktan sonra, işte gerçek problemle, yaratış problemiyle karşı karşıyaydı: ne yapacaktı da aklından çıkmıyan Sonsuz'u bitmiş ve kesin bir şekilde kâğıda geçirecekti? Sonra Kitap'ın şekli nasıl olacaktı? Uzun zaman tiyatro çekti Mallarmé'yi, hayran olduğu Wagner gibi, "bütün sanat eserini", tiyatroyu büyülü bir din ululuğuna yükseltmeyi düşündü. Sonra bu tasarısından vaz geçti. Kitap bağlı bir cilt meydana getirmiyecek, otuz ayrı yapraktan meydana gelecekti. Mallarmé, Kitap'ın aşağı yukarı beş yıl alacağını hesaplıyordu. Yazık ki her türlü edebiyatın, her türlü gerçeğin sonu olacak Kitap hiç bir zaman yazılmadı. Bu masalımsı tasarının göbeğinde köklü bir çelişme yatıyordu. Mutlak olan, şiirden başka nerde ortaya çıkabilirdi, ama her türlü insan dilinden, öyleyse şiirden vazgeçilmeden Mutlak'a nasıl erişilebilirdi? Mallarmé'nin güçsüzlüğü burdaydı işte, ama bu yalnız kendi güçleriyle başbaşa kalmış insanın metafizik güçlüğüydü.

Bunun için, Mallarmé düşündüğü işe girişmeyi durmadan geriye attı, eski taslaklarını yeniden ele almayı daha uygun buldu. Sonra eserlerini *Vers et Proses*'da (1898) ve *Divagations*'da (1897) topladı. 1897 mayısında, *Cosmopolis* dergisinde, Mallarmé'nin en garip eseri: *Un Coup de dés jamais n'abolira le hasard* yayınlandı. Acı bir güçsüzlük itirafı mıydı bu? Yoksa Kitap'ın ilk bitmiş parçası mı? André Gide bunda "insan aklının atıldığı son noktayı" görüyordu. Biz de, "Fransız edebiyatının atıldığı son nokta," diyelim hiç değilse. Böylece Mallarmé, bir daha hiç aşılamıyacak bir sınırı belli ediyordu. Onun ötesinde, her türlü insan sözüne meydan okuyan yaradılışın büyük kitabı vardı yalnız. 8 eylül 1898'de, Mallarmé birdenbire nefes darlığına tutuldu. O akşam birkaç satır yazı yazdı güç

belâ: uğradığı başarısızlıktan söz ediyor, yarım yüzyıllık notlarının yakılmasını söylüyordu. Ertesi gün yeni bir nefes darlığı nöbetinde canverdi.

Michel MOURRE

DENİZ MELTEMİ

Ten bitirdi hazlarını, tükendi kitap;
Kaçsam, kaçsam uzaklara... Üstümde mehtap;
Sanıyorum en güzeli mestoluşların
Gökle engin arasında uçan kuşların.
Kim tutacak denizlere bağlı bu gönlü?
Ne gözlere gülümsiyen bahçemin gülü,
Ne sütbeyaz kâğıtlara aksi lâmbanın
Ne dizinde yavrusunu emziren kadın.
Gideceğim, güzel gemi haydi demir al,
O ellere yelken aç ki sanılır masal...
Bir üzüntü, küskün ama umutlarına
İnanıyor mendillerin elvedâına.
Belki deli rüzgârlara uyan direkler
Karayelde bir kazaya baş eğecekler
Ve görünmez olacaklar... Denizler derin
Gönül, dinle türküsünü gemicilerin...

Çeviren: Kemalettin KAMU

B O Ğ U N T U

Bir kamunun suçlarını taşıyan yinini
Altetmeğe gelmiyorum bu akşam ey hayvan
Ne de bir üzünç fırtına kazmağa kirli saçlarında
Öpüşümün akıttığı onulmaz sıkıntıylan

Ağır bir uyku istiyorum yatağından düşsüz
Ezincin bilinmedik perdelerinde dolaşan
Kara yalanlarından sonra varırsın tadına
Yokluk'u ölülerden iyi bilen sen.

Doğuştan aksoyumu kemiren Sapkı
Damgaladı beni sencileyin kısırlığıyla
Ama o taş göğsünde barınan yüreğe

Dişini geçiremezken hiç bir öldürüm
Kaçıyorum solgun bozgun kefenim tebelleş
Yalnız yatınca ölmekten korkuyorum.

Çeviren: TEO

PAUL VERLAINE

(1844 - 1896)

Paul Marie Verlaine 30 mart 1844'te Metz'de doğdu. Babası subaydı, birçok yerler dolaştıktan sonra, yüzbaşı iken istifa edip Paris'e yerleşti. Paul, Hélène sokağındaki okulda okumayı öğrendikten sonra, Landry okuluna, sonra da Bonaparte lisesine girdi. 1862'de Hukuk'a yazıldı. Modern yazarlarla şairleri (Hugo, Baudelaire, Gautier, Sainte- Beuve, Maistre, v.s.) okumaya başladığı, bitirdikten sonra yırtmadığı ilk şiirini, *Chanson d'Automne*'u yazdığı çağdı bu. Çok geçmeden, La Revue du Progrès'ye başka şiirler verdi. Dergi sahibinin annesinin salonunda Banville, Villiers de l'Isle-Adam, Hérédia, Coppée, Catulle Mendès ile karşılaştı. Önce sigortalardaki, sonra belediyedeki bir memurlukla geçimini sağlıyordu. *Hanneton, Art* dergilerine şiirler veriyordu. *Art* dergisinde yayınlanan, uzun ve değerli Baudelaire incelemesi ilgi uyandırmadı. *Parnasse comtemporain*'de, *Recueil de Vers nouveaux*'da, eserleri Baudelaire'in, Mallarmé'nin, Villiers'nin eserleriyle yan yana yayınlanıyordu (1863-1866). Brüksel'e gittiği bir sırada Hugo kendisini dostça karşılayıp kutladı, genç şairin birçok mısralarını ezberlemişti. İlk şiir kitabı *Poèmes saturniens* yayınlanınca, övgü dolu bir yazı çıktı, Anatole France'tan, Sainte-Beuve'den, Banville'den koltuk kabartıcı mektuplar aldı. Bu kitabın ardından *Fêtes galantes* adlı şiir kitabını yayınladı. Mathilde Mauté ile nışanlandıktan sonra, *La Bonne Chanson*'un ilk parçalarını yazmıya başladı. 11 ağustos 1870'te, savaşın ilânının ertesi günü, düğünleri kutlandı; sonra Verlaine askere alındı.

Az bir zaman sonra, Arthur Rimbaud *Poèmes saturniens* ile *Fêtes galantes*'ı okuyup coşkunlukla sever. Verlaine, karısının ailesi yanına yerleştikten sonra, Rimbaud'nun şiirleriyle bir-

likte ilk mektubunu alır, hemen yanına çağırır onu. Dâhi ve vahşi delikanlının gelmesi, yeni evlilerin anlaşmasında bir fayda sağlamaz, Verlaine'le karısının arası önceden bozulmuştur, oğulları Georges'un doğması da, *La Bonne Chanson*'un satışa çıkarılması da gidermez anlaşmazlıklarını. 1872 ocağında, çok içmesinden ileri gelen şiddetli kavgalar sonunda, Verlaine Rimbaud ile yaşamak üzere aile ocağını terkeder. Sonra Rimbaud Charleville'e giderse de dört ay sonra geri gelir. Mathilde kendisini bağışladığı halde, Verlaine dostuyla birlikte Arras'a gider, buradan polisçe kovulurlar, Belçika'ya, Ardennes'e giderler. Brüksel'de, Charleroi'da iki ay kaldıktan sonra, Londra'ya giderler. Birbirlerinden bedence ayrılmak için bir eğilim başlamıştır. Rimbaud Paris'e, oradan da Charville'e dönmüştür. Verlaine hastalanıp annesini yanına çağırır. Sonra iki "cehennem yoldaşı" ortak hayatlarına yeniden başlarlar, fransızca dersleri vererek güç belâ geçinirler. Çok geçmeden Verlaine Rimbaud'yu beş parasız bırakıp Brüksel'e gelir, annesi ile karısını, sonra da Rimbaud'yu buraya getirtir. Rimbaud bir kavgada kendisini bırakmak istediğini söyleyince, Verlaine iki el ateş eder üzerine, hafiften yaralar. Rimbaud'nun şikâyeti üzerine iki yıl hapse mahkûm edilir. 16 ocak 1875'e kadar Mons hapishanesinde kalır. *Romances sans Paroles*'un yayınlanması hiç bir yankı uyandırmaz. 1874 nisanında, Mathilde'in ayrılmak için mahkemeye başvurduğunu öğrenince, Verlaine hapishane rahibinin kucağında hâtalarından dönmeye karar verir. Rahip de günahlarını çıkartır, okusun diye din kitapları verir ona. İlerde *Sagesse*'te, *Jadis et Naguère*'de, *Parallelement*'-da yer alacak en güzel mısralarını, hem mistik, hem dinsiz mısralarını bundan sonra yazar. Cezası bitince, Pampoux'ya çekilir. Mathilde ile barışma denemesi boşa çıkınca, Stuttgart'ta, onu dine döndürmek bahanesiyle Rimbaud'nun yanına gider. Sonra Lincomnshire'da bir okulda bir öğretmenlik bulur; ders yılı sonuna kadar burda çalışır. Bu arada *Parnasse Contemporain*'in Anatole France başkanlığındaki yazı kurulu, ilerde yayınlanacak olan *Sagesse*'in bazı parçalarını "kötü mısralar" yargısıyla geri çevirir. Rimbaud Marsilya'dadır, boşu boşuna para ister durur Verlaine'den, Verlaine 1875 aralığında ona son mektubunu yazar.

Okullar açıldığında, Boumemouth'da öğretmendir. Bir yıl sonra Réthel cizvit okuluna geçer; 1879 temmuzuna kadar, gürültüsüz bir şekilde burada kalır. Bu sıralarda, öğrencilerinden

birine, pek de zeki bir çocuk olmayan Lucien Létinois'ya bir şefkat bağıyla bağlanır. Onu Manche ötesine, Lymington'a götürür, burada da bir öğretmenlik bulur. Fransa'ya döner dönmez, Lucien'in memleketi Coulommes'da, Verlaine, annesinin yardımıyla Juniville çiftliğini satın alır, bir işe girişir, giriştiği iş çabucak bozulur. Annesiyle birlikte Coulommes'dan ayrıldıktan sonra, katolik bir tâbi olan Victor Palmé ile bağıntı kurar, bu adam *Sagesse*'i şairin hesabına yayınlamayı kabul eder; birkaç övücü yazıya rağmen, kitap hiç mi hiç tutunmaz. Verline belediyedeki eski işine girebilmiye çalışır, başaramayınca Delahaye'de bir öğretmenlik bulur. 1874'te Mons'da yazdığı *Art poétique* adlı şiirini *Paris Moderne* kabul eder. Bu şiir, yeni doğan Sembolizmin başlıca düsturlarından biri olarak belirir. 1883'te, Lucien tifodan ölür. Bu acı olay, meşru oğlundan yoksun kalan şaire birbirinden güzel ağıtlar ilham eder. Bunlar Verlaine'in ikinci katolik kitabı *Amour*'un en güzel sesleri olacaktır.

Büyük şairin o zamana kadar bilinmiyen, alay konusu olan adı, kapalı çevrelerden dışarılara, edebiyat salonlarına, hattâ üniversitelere kadar yayılmaya başlar. Tristan Corbier, Mallarmé ve Rimbaud üzerine üç incelemeden meydana gelen *Poètes Maudits* adlı kitabını Vanier kendi hesabına yayınlar. Aynı eser, birkaç şairi daha içine alarak dört yıl sonra yeniden yayınlanacaktır. Şair bu sıralarda, Coulommes'da, Attigny'de karma karışık bir hayat sürmektedir. 1885'te Mathilde'in boşanma dâvası karara bağlanır, Verlaine nafaka ödemeye mahkûm edilir. Ertesi yıl, içkinin etkisiyle annesiyle kavgaya tutuşup onu boğmaya kalkar, dövmek ve yaralamak suçundan, üç ay Vouziers hapishanesinde yatar; ama hapisten çıktıktan sonra da sefil hayatına devam etmekten geri durmaz. Bu arada Vanier, Verlaine'in sondan bir önceki güzel kitabını, *Jadis et Naguère*'i yayınlar. Alkol yüzünden azan eski bir artrit yüzünden sık sık, uzun uzun hastanede yatar. 21 ocak 1886'da annesi ölünce, hayatındaki kararsızlık büsbütün artar. Ama artık Verlaine, yeni ekollerin ateşli savaşçıları arasında tartışma götürmez bir şöhret ve saygı sahibidir. Pansiyondan pansiyona, hastaneden hastaneye, kahveden kahveye sürükler ayağını. Birbiri ardından dindarlık ve şehvet nöbetlerine tutulur. 1888 ve 1889'da yayınlanan *Amour* ile *Parallèlement* bu üzücü ikiliği yansıtır.

Şairin ünü Fransa sınırlarını da aşar; bu ün sayesinde konferans turnelerine çıkar, konferanslar onu zengin edemeseler

bile, birkaç ay geçinmesini sağlarlar. Böylece, kasım 1892'den aralık 1893'e kadar Holanda'ya, Belçika'ya, Lorraine'e, İngiltere'ye davet edilir. Charpentier yayınları arasında *Seçme Şiirler* adıyla en güzel şiirleri yayınlanır. Günün edebiyatının başlıca temsilcisi olan *La Plume* dergisi onun için bir ziyafet düzenler. Bu başarıyla Verlaine, Fransız Akademisi üyeliğine adylığını koymak cesaretini bulur. Eski düşmanı Leconte de Lisle'in ölümü üzerine Şairler Prensi seçilir. Maurice Barrès ile Robert de Montesquiou'yu da içine alan on beş hayranından meydana gelen bir komite kurulur, komitenin amacı ona aylık bir gelir sağlamaktır. Bu arada, şiir ve nesir halinde birçok önemsiz kitap yayınlar. Sonra *Confessions* adıyla bir otobiografi yayınlar. Ama eskiden de çok sarsıntılar geçirmiş olan sağlığı, sefaletle, içkiyle kemrilerek günden güne bozulur. Birkaç aydır Eugénie adında bir kadının evinde kalmaktadır. 8 ocak 1896'da burada, sefil odacığın döşemesi üzerinde ölü bulunur. Güzel bir cenaze töreni düzenlenir Verlaine'e; cenaze alayında en seçkin edebiyat ve sanat adamları, çoğunluğunu üniversitelilerin meydana getirdiği büyük bir kalabalık vardır. Mallarmé, Moréas, Barrès, Coppée, Gustave Khan şair hakkında heyecanlı söylevler verirler.

Paul Verlaine'in Fransız şiirinde, hattâ bütün dünya ülkelerinin şiirinde, seçkin ve bir benzeri daha bulunmayan bir yeri vardır. Gerçekten de, Fransız lirizminin üzücü bir duruma düştüğü bir çağda, Fransız şiirini canlandırmakla kalmamış, yeni bir duyarlık, duyulmadık bir musiki yaratmıştır. Ronsard'dan sonra ve Hugo'dan, Baudelaire'den, Banville'den geçerek, en şaşırtıcı, en zengin ahenk yaratıcısı oldu. Çağının bazı sanatçıları gibi, Vigny, Hugo, Musset, hepsinden önce de Baudelaire gibi, büyük bir yazar olamadı elbet. Ama mısra sanatında, öncüsü Villon'dan çağdaşları ve eşitleri olan Mallermé'ye, Rimbaud'ya varıncıya kadar hiç biri ondan üstün tutulamaz.

Yves-Gérard LE DANTEC

ŞİİR SANATI

Musiki, herşeyden önce musiki;
Onun için tekli mısradan şaşma.

Kıvrak olur, erir havada sanki;
Ağır aksak söyleyişe yanaşma.

Kelime seçerken de meydan senin;
Bile bile bir nebze aldanmalı.
Dumanlısı güzeldir türkülerin;
Öyle hem seçik olsun, hem kapalı.

Güzel gözler tül ardında görünsün
Gün ışığı titremeli şiirinde
Ak yıldızlar maviliğe bürünsün
Ilgıt ılgıt sonbahar göklerinde.

Ararengin peşindeyiz çünkü biz;
Rengin değil, ararengin sadece.
Ancak öyle sarmaş dolaş ederiz
Kavalı boruyla rüyayı düşle.

Nükte belâsından kurtulmaya bak;
Acı zekâ, sulu gülüş neyine?
İşe karıştı mı bu cins sarmısak
Maviliğin yaş dolar gözlerine.

Tut belâgati boğazından, sustur
El değmişken bir zahmete daha gir.
Kafiyenin ağzına da bir gem vur
Bırakırsan neler yapmaz kim bilir?

Nedir bu kafiyeden çektiğimiz!
Hangi sağır çocuk ya deli zenci
Sarmış başımıza bu meymenetsiz,
Bu kof sesler çıkaran kalp inciyi?

Hep musiki, biraz daha musiki;
Havalanan birşey olmalı mısra
Deli bir gönülden kalkıp gitmeli
Başka göklere, başka sevdalara.

Dağılıp tozu sabah rüzgârına
Mısraların alsın başını gitsin
Kekik, nane kokaraktan, dört yana...
Üst tarafı edebiyat bu işin.

Çevirenler: S. EYÜBOĞLU - M. C. ANDAY

GREEN

İşte yemişler, çiçekler, yapraklar ve dallar!
İşte kalbim, çarpıntısı yalnız senin için!
O bembeyaz ellerin kalbimi kırmasalar!
Bu küçük armağanı dilerim hoş göresin.

Ben geldim işte, çiğlerle bezenmiş olarak;
Alnımda seher yelinin dondurduğu çiğler.
Yorgunluğumu alsam ayak ucunda bırak!
Hayâl etsem o tatlı demleri birer birer.

Bırak unutayım başımı taze göğsünde!
Hâlâ aklımda lezzeti son öpüşlerinin.
Hayırlı fırtınadan sonra sâkin, âsûde,
Uyusam biraz, mâdem uzanmış dinlenirsin.

Çeviren: Cahit Sıtkı TARANCI

GÖK ÖYLE MAVİ

Gök öyle mavi, öyle durgun,
Damlar üzerinde!
Yeşil bir dal sallanadursun,
Damlar üzerinde.

Ürpertip gökyüzünü birden,
Bir çan tın' tın eder.
Bir kuştur şu ağaçta öten;
Türküsünü söyler.

İşte hayat! aç gözünü gör;
Bak ne kadar sâde.
Hergünkü sâkin gürültüdür,
Şehirden gelmekte.

Ey sen ki durmadan ağlarsın,
Döversin dizini;
Gel söyle bakalım ne yaptın,
Nettin gençliğini?

Çeviren: Cahit Sıtkı TARANCI

ARTHUR RIMBAUD
(1854 - 1891)

Jean Nicolas Arthur Rimbaud, 20 ekim 1854'te Charleville'de doğdu, 10 kasım 1891'de Marsilya'da öldü. Ticarete, burjuva ülküsüne adanmış, kül rengi bir şehir, bu şehri andıran, üstelik de son derece dindar, zayıf, sert bir anne, işte şair bu kadının, bu hüzünlü sokakların gölgesinde büyüyecekti. Provanslı bir subay olan, rahatlıktan, bir yere yerleşmekten çok, yolculukları, maceraları düşünen babasından gelen güneş payı ile kendi yüreğinden başka herhangi bir aydınlığa çıkmak için hiç bir yol yoktu önünde. Arthur doğduktan az sonra, babası Kırım'a gitmişti, annesinin katlanılmaz gururuna, zengin çocuğu inatçılığına pek ayak uyduramıyordu; 1860 yılında annesi kesin olarak ayrıldı ondan, gene öylesine kesin olarak Charleville'e yerleşti. Yokluk yüzünden, düşüp kalkılabilir hiç bir ailenin bulunmadığı bir sokağa yerleşmek zorunda kaldı. Arthur burda oyuncaksız olarak kardeşleriyle oynamak zorundaydı, komşu çocukların eve alınması yasaktı. 1862'de daha düzgün bir sokağa taşındılar, ailenin erkek çocukları Rossat okuluna girip lâtinceye başladılar. Arthur on yaşında Charleville kolejine alındı, Virgile'e öylesine tutkundu ki, çok geçmeden lâtince kurallarının hiç bir sırrı kalmamıştı onun için. 1868'de, imparatorluk prensine, ilk günah çıkartması dolayısiyle, lâtince mısralarla bir mektup yazdı, prensin hocası da kolej müdürünü ona herkes içinde teşekkür etmekle görevlendirdi. Bundan sonra Arthur hocalarını şaşırttı durdu. 1869 yılı içinde, *Le Moniteur de l'enseignement secondaire* üç lâtince şiirini yayınladı, bunlardan biri, *Jugurtha*, akademi yarışmasında birinciliği kazandı. İlk fransızca şiiri *Les Etrennes des Orphelins* de bu yıl içinde yayınlanıp *La Revue*

pour tous'ta yayınlandı. Çalışkan, inatçı, müşkülpesent Arthur, kolejin yüz akıdır o sıralarda. Çoğu öğretmenleri ondan sakınırlar, zekâsının kötüye dönmesinden korkarlar. Evde annesinin çekilmezliği bazı çatışmalara yol açar, ayaklanış ilk belirtilerini gösterir. Kitaplar üst üste yığılır: Juvénal, Lucrèce, Rabelais, Villon, Baudelaire, Banville, Hugo, Saint-Simon, Proudhon, Michelet, Louis Blanc. Yazı ödevlerinde, Arthur sahici ayaklanış çağrıları yazar. Sosyalizmin iktidara oturmasını geciktiren Napoléon'dan nefret eder. 1870'te, devrimci fikirlere sahip bir öğretmenle, Georges Izambart'la dost olur, onun yardımıyla çağdaş edebiyatı tanır. O zamana kadar çalışmayla, ayaklanışla örmüştü günlerini, şimdi "büyük oyun" bunları geriye itmiştir, yazı da bir virtüoz zevki olmaktan çıkar, kavram ile gerçeğin, varlık ile hayatın birdenbire birleşiverdikleri "an" oluverir. Rimbaud doğar ve kendi doğuşunu görür. Karalı kadının zoruyla arkalarında kaldığı camlar, çerçeveler şakırtıyla parçalanırlar. Meuse suyu denizin önsezgisini getirir. Birbiri ardından şiirler fışkırır: *Sensation, Ophélie, Credo in unam.* Yaz ortasında savaş patlar. 29 ağustosta Rimbaud değerli kitaplarını satar, Mohon'a bir bilet alır, Paris'e kadar gider. Ama toplumun gözleri üzerindedir: on üç franklık bir borç yüzünden Rimbaud Mazas hapisanesine atılır. Izambart'ın bir mektubuyla havalesi imdadına yetişir. Charleville'e döner, on gün sonra gene sıvışır burdan, gazetecilik etmek umuduyla yürüyerek Belçika'ya gider. Tasarısı suya düşer; Brüksel'e gider o zaman; burda Izambart'ın bir dostu elinden tutar, Douai'ye kadar yol parasını öder. Douai'de Rimbaud öğretmenini bulur. Bu yolculuk sırasında on kadar şiir yazar: *Au Cabaret-Vert, Le Buffet, Rêve pour l'hiver, Le Dormeur du Val* bunlar arasındadır.

Charleville kitaplığı oldukça zengindir; Rimbaud her gün buraya gelip Fransız sosyalistlerini, on sekizinci yüzyıl yazarlarını okur, fal gibi, büyü gibi şeyler üzerine yazılmış eserler okur. Aylar geçer, sindirilen bilgiler ayaklanışı beslerler; birdenbire gerçeğe meydan okümak, onu zorlamak zamanı gelip çatar. 25 şubat 1871'de, Rimabud saatini satarak Paris'e gitmek üzere trene atlar. Kışın ve savaşın pençesine düşmüş şehir, sokaklarında dolaşan Rimbaud'nun yalnızlığı büyütür sadece. Rimbaud on beş gün sonra, yaya olarak, Alman hatlarından geçerek Charleville'e döner. Döner dönmez, bize kadar gelmemiş olan *Komünist anayasası tasarısı*'nı yazar, dostu Delahaye'e okur. 13 mayıs 1871'de ızambart'a yazdığı mektupta şiir karşı-

sındaki tutumunu açıklar. Bu tutumu *Lettre du Voyant* adıyla tanınan mektubunda daha açık bir şekilde belirir. Şimdi bilinçle açmıştır yolunu, şimdi Rimbaud "Ben'in bir başkası olduğunu", "şair olmak istiyen bir insanın herşeyden önce kendi kendisini öğrenmesi gerektiğini" bilir. Görmek ve görmekte-olan-kendi-kendisini görmek, yaşadığını bilen bilincin ve bakışın zirvesidir. "Gören kişi olmak gerek," der, sonra ekler: "Şair bütün duyularını uzun, sonsuz, mantıklı bir şekilde kurallardan kurtararak gören kişi olur." Her görüntü yalnızdır, tek başınadır, her gören kişi kelimelerini kendi kendisi için değerlendirir. Bu kurallardan taşmanın ardındaki teknik nedir? Beden üzerine varlığın temel taşını çırılçıplak ortaya çıkaracak bir aşınma gibi etkiyen yorgunluk mu yoksa? *Sarhoş Gemi* ırmaktan inmiş ve denize açılmıştır. Kendi kendisi olmuş şairin Tanrı'ya ihtiyacı yoktur artık; bütün papazlara sövebilir, kilisenin duvarlarına *Tanrı'ya ölüm* diye yazabilir.

Charleville artık bir uğrak yerinden, dünya kıyısında bir limandan başka birşey değildir, bir kitaptan bir kitaba, bir meyhaneden bir meyhaneye giderken, arada sırada düşer buraya. Bretagne adında bir küçük memurla dost olur. Bretagne Verlaine'i tanır, iki şairi bağıntıya getirmek teklifinde bulunur. Rimbaud Verlaine'e şiirlerini yollar, Verlaine cevap verir: "Geliniz, aziz, büyük ruh, bekleniyorsunuz, arzulanıyorsunuz." 1871 eylülü sonunda, Rimbaud Paris'e gelir, Verlaine ve karısıyla birlikte, Verlaine'in kayınpederinin evine yerleşir. Çekilmez, katlanılmaz bir kimsedir. Yer ve susar. Ne elinde bir teşekkür vardır, ne ağzında. Şairler arasında yerini ve hakkını almıya gelmiştir. Ama şairler kibar yerlerde yemek yerler, saygılıdırlar, kibar konuşurlar. Valada, Mérat, Gill, Pelletan, Bonnier, Aicard, "şair çocuğa" kucak açmışlardır, ama ona akıl erdiremezler, "şair çocuk", 'Haydut Rimbaud" olur, mantıklarını kabul ettiremeyince aralarından atarlar onu. Ama Verlaine'i büyülemiye devam eder. Verlaine kahve kahve dolaşır onunla. Pek garip bir çifttirler, biri bedenini sefalet ve yorgunluğun en son noktasına getirerek görüşünü bilerken, öbürü 'şair gevşekliğini" sürükler durur. 1872 martında, Verlaine karısıyla barışsın diye, Rimabud Ardennes'e döner. *La Comédie de la Soif*'ı, *Larme*'ı, *Chanson de la plus haute tour*'u ve başka altı şiirini yazar.

Verlaine durmadan dönmesini ister. Rimbaud mayısta Paris'e gelir, sonra, 7 temmuzda, Belçika'ya gitmeye karar verir. Verlaine karısını bırakıp onun ardından gelir. İki şair, çok geç-

meden, Belçika'dan ayrılıp İngiltere'ye gelirler. Rimbaud burda son manzum şiirlerini yazar, karısına hasret çeken Verlaine'den bıkıp onu terkeder, Charleville'e gider. Verlaine'in annesi çok hasta olduğunu bildiren oğlunun dert yanışlarına kapılıp Londra'ya, onu görmeye gelir. Hattâ dostunun yanına gelmesi için Rimbaud'ya da para yollar. Rimbaud 1873 ocağında gelir, ama dostu iyileşir iyileşmez, gene ayrılır, temmuz ayında Roche'a, ailesinin yanına döner, *Une Saison en enfer*'e burda başlar. 24 mayıs 1873'te, Verlaine'le bir kere daha görüşür, onunla birlikte yeniden İngiltere'ye gitmeyi kabul eder. Rimbaud ile Verlaine, Londra'da birlikte otururken kavga ederler, Verlaine onu beş parasız bırakarak birdenbire yola çıkar. Brüksel'e gelir, karısına mektup yazıp yalvararak yanına gelmesini ister, ama boşuna; o zaman Rimbaud'ya yazar, o da hemen gelir, ama kendisiyle kesin olarak ilgisini kestiğini, Charleville'e döneceğini bildirmek için gelmiştir. Verlaine tabancasıyla Rimbaud'ya ateş eder, bileğinden yaralar onu; Belçika adaleti Verlaine'i iki yıl hapse mahkûm eder. Rimbaud Roche'a gelip *Une Saison en enfer*'i bitirir, sonra da Brüksel'de bastırır. Dostlarına birkaç kitap yolladıktan sonra, Rimbaud bütün geri kalanları basımevinde bırakır, bu kitaplar yarım yüzyıl sonra tesadüfen bulunacaktır.

Une Saison en enfer'in Rimbaud'nun son eseri, edebiyata son vedaı olduğu sanıldı uzun zaman; daha sonra H. Bouillone de Lacoste, *Illuminations*'un daha sonra yazıldığını isbata çalıştı. Ama ikisinin aynı süre içinde yazılmış olması da mümkündür. Ne olursa olsun, bunları birbirinden ayırmak bizce imkânsız. Her ikisinde de aynı baş döndürücü yaşantı var. İkisinden birini edebiyata bir veda saymak, kolay bir romantizme düşmektir. Işığa doğru bir atılış oldu, sonra sessizlik başladı. Hayat devam etti ve sessizlik iyice duyulur oldu. O zaman, bu sessizliği açıklamaya ihtiyaç duyuldu. Öyle geç!

1874 başında, Rimbaud İngiltere'ye gitti. Verdiği derslerle geçinerek bir yıl kaldı burada. Uzun yolculuklara çıkabilmek için, ingilizceyi iyice öğrenmiye karar vermişti. Aralık sonunda Charleville'e geldikten sonra, ocak 1875'te, dil öğrenmek için Almanya'ya gitti. Stuttgart'da bir çocuğa bakıyordu, artık katolik olan Verlaine yanına geldi, inancını onun da paylaşmasını istedi. Rimbaud ona iyi davranmadı, geri çevirdi. Mayısta, yürüyerek Wutemberg'e, İsviçre'ye gitti, oradan İtalya'ya geçti, Milâno'da hastalandı. İyileşince gene yola çıktı, ama yolda gü-

neş çarpmasıyla hastalanıp Fransa'ya yollandı. Ekimde Charleville'e döndü, kışı burada, ispanyolca, arapça, italyanca, felemenkçe öğrenmekle geçirdi. 19 mayıs 1876'da Holanda sömürge ordusuyla altı yıllık bir anlaşma yaptı, 23 temmuzda Batavia'da gemiden indi. Buradan Bordeaux'ya geldi, gene yürüyerek Charleville'e döndü. 1877 nisanında Viyana'ya gitti, polisçe hudut dışı edildi, Hamburg'a geldi. Bir sirke girdi, Danimarka'yı, İsveç'i dolaştı. Sonra gene Fransa'ya yollanıldı. 1878 ekiminde Vosges'u, İsviçre'yi, Alpleri yürüyerek geçip Cenevre'den Lugano trenine bindi, burada bir gemi bulup İskenderiye'ye, oradan da Kıbrıs'a gitti. Kıbrıs'ta şantiye şefi olarak çalıştı, gene hastalandı, 1879 haziranında Fransa'ya döndü. 1880'de, bir deri ve kahve şirketi Rimbaud'ya iş verdi, Harrar'da açılan şubesinin yönetimini ona bıraktı. Şimdi annesinin ruhunun galip geldiği söylenebilirdi; Rimbaud bütün aylıklarını annesine yollayıp iyi işlere yatırmasını tembih ediyordu. Bir yandan da teknik kitaplar okuyordu, mümkün olduğu kadar fazla para kazanmak için kendini işine verdi. 1887'de, kendi hesabına büyük bir silâh kaçakçılığı işine girişti. Avrupa'dan birkaç bin silâh getirtip bunları Menelik kralına teslim etmek üzere bir kervan kurdu; ama kral kararlaştırılan parayı vermiye yanaşmadı, Rimbaud ancak masrafını çıkarabildi. 1888'den, 1891'e kadar Harrar'da bir ticaret acentasını yönetti, kıyıda pek hararetli olan silâh kaçakçılığından faydalandı. 1891 şubatında sağ dizinde bir şiş çıktı, 15 marttan sonra yerinden kalkamaz oldu. 9 mayısta Marsilya'ya geldiği zaman, bacağının kesilmesi gerekiyordu. Durumu elverir vermez, Roche'a, ailesinin yanına döndü, ama hastalık ağırlaşmıya devam ediyordu. Akdeniz iklimi iyi gelir diye, Rimbaud kızkardeşi İsabelle ile Marsilya trenine bindi, ama artık bu gidişin dönüşü yoktu.

Bernard NOEL

SARHOŞ GEMİ

Ölü sularından iniyordum nehirlerin
Baktım yedekçilerim iplerimi bırakmış
Cırlak kızıl derililer, nişan atmak için
Hepsini soyup alaca direklere çakmış.

Bana ne tayfalardan; umurumda değildi
Pamuklar, buğdaylar, Felemenk ve İngiltere;
Bordamda gürültüler, patırtılar kesildi;
Sular aldı gitti beni can attığım yere.

Med zamanları, çılgın çalkantılar üstünde,
Koştum, bir çocuk beyni gibi sağır, geçen kış;
Adaların karalardan çözüldüğü günde
Yeryüzü böylesine allak bullak olmamış.

Denize bir kasırgayla açıldı gözlerim;
Ölüm kervanı dalgaları kattım önüme;
Bir mantardan hafif, tam on gece, hora teptim;
Bakmadım fenerlerin budala gözlerine.

Çocukların bayıldığı mayhoş elmalardan
Tatlıydı çam tekneme işliyen yeşil sular;
Ne şarap lekesi kaldı, ne kusmuk, yıkanan
Güvertemde; demir, dümen ne varsa tarumar.

O zaman gömüldüm artık denizin şi'rine,
İçim dışım süt beyaz köpükten, yıldızlardan;
Yardığım yeşil maviliğin derinlerine
Bazan bir ölü süzülürdü, dalgın ve hayran.

Sonra birden mavilikleri kaplar meneviş
Işık çağıltısında, çılgın ve perde perde
İçkilerden sert, bütün musikilerden geniş
Arzu, buruk ve kızıl, kabarır denizlerde.

Gördüm şimşekle çatlayıp yarılan gökleri
Girdapları, hortumu; benden sorun akşamı,
Bir güvercin sürüsü gibi savrulan fecri.
İnsana sır olanı, gördüğüm demler oldu.

Güneşi gördüm, alçakta, kanlı bir ayinde;
Sermiş parıltısını uzun mor pıhtılara.
Eski bir dram oynuyor gibiydi, enginde,
Ürperip uzaklaşan dalgalar, sıra sıra.

Yeşil geceyi gördüm, ışıl ışıl karları;
Beyaz öpüşler çıkar denizin gözlerine;
Uyanır, çın çın öter fosforlar, mavi sarı;
Görülmedik sular geçer derinlerden döne döne.

Azgın boğalar gibi karalara saldıran
Dalgalar aylarca sürükledi durdu beni;
Beklemedim Meryem'in nurlu topuklarından
Kudurmuş denizlerin imana gelmesini.

Ülkeler gördüm görülmedik, çiçeklerine
Gözler karışmış, insan yüzlü panter gözleri;
Büyük ebem kuşakları gerilmiş engine,
Morarmış sürüleri çeken dizginler gibi.

Bataklıklar gördüm, geniş, fıkır fıkır kaynar;
Sazlar içinde çürür koskoca bir ejderha,
Durgun havada birdenbire yarılır sular,
Enginler şarıl şarıl dökülür girdaplara.

Gümüş güneşler, sedef dalgalar, mercan gökler;
İğrenç leş yığınları boz, bulanık koylarda;
Böceklerin kemirdiği dev yılanlar düşer,
Eğrilmiş ağaçlardan simsiyah kokularla.

Çıldırırdı çocuklar görseler mavi suda
O altın, o gümüş, cıvıl cıvıl balıkları.
Yürüdüm beyaz köpükler üstünde, uykuda
Zaman zaman kanadımda bir cennet rüzgârı.

Bazan doyardım artık kutbuna, kıtasına;
Deniz şıpır şıpır kuşatır sallardı beni;
Garip sarı çiçekler sererdi dört yanıma;
Duraklar kalırdım diz çökmüş bir kadın gibi.

Sallanan bir ada; üstümde vahşi kuşların
Bal rengi gözleri, çığlıkları, pislikleri;
Akşamları, çürük iplerimden akın akın
Ölüler inerdi uykuya gerisin geri.

İşte ben, o yosunlu koylarda yatan gemi
Bir kasırgayla atıldım kuş uçmaz engine;
Sızmışken kıyıda, sularla sarhoş; gövdemi
Hanza kadırgaları takamazken peşine.

Büründüm mor dumanlara, başı boş, derbeder,
Delip geçtim karşımdaki kızıl semaları;
Güvertemde cins şaire mahsus yiyecekler:
Güneş yosunları, mavilik meduzaları.

Koştum, benek benek ışıklara sarılı teknem,
Çılgın teknem, ardımda yağız deniz atları;
Temmuz güneşinde sapır sapır dökülürken
Kızgın hunilere koyu mavi gök katları.

Titrerdim uzaklardan gelince iniltisi
Azgın Behemotların, korkunç Maelstromların.
Ama ben, o mavi dünyaların serserisi
Özledim eski hisarlarını Avrupa'nın.

Yıldız yıldız adalar, kıtalar gördüm; coşkun
Göklerinde gez gezebildiğin kadar, serbest.
O sonsuz gecelerde mi saklanmış uyursun
Milyonlarla altın kuş, sen ey Gelecek Kudret.

Yeter, yeter, ağladıklarım; artık doymuşum
Fecre, aya, güneşe; hepsi acı, boş, dipsiz;
Aşkın acılığı dolmuş içime, sarhoşum;
Yarılsın artık bu tekne, alsın beni deniz.

Gönlüm Avrupanın bir suyunda, siyah, soğuk,
Bir çukurda birikmiş, kokulu akşam vakti;
Başında çömelmiş yüzdürür mahzun bir çocuk
Mayıs kelebeği gibi kâğıt gemisini.

Ben sizinle sarmaş dolaş olmuşum, dalgalar;
Pamuk yüklü gemilerin ardında gezemem
Doyurmaz artık beni bayraklar, bandıralar
Mahkûm gemilerinin sularında yüzemem.

Çeviren: Sabahattin EYÜBOĞLU

RABINDRANATH TAGORE

(1861 - 1941)

Çağdaş Hint şair ve filozofu Rabindranath Tagore, 6 mayıs 1861'de Kalküta'da doğdu, 7 ağustos 1941'de Bengal'de öldü. Tagore adı, bengalce *Thakûr* (asil kişi, efendi) kelimesinin ingilizceleştirilmiş şeklidir. İlk yılları dindar bir aile çevresinde geçti. İlkin hukuk okumak amacıyla 1877'de İngiltere'ye gitti. Ama çok kalmadı, yeniden Hindistan'a döndü. Burada, babasının isteği üzerine, aile mülkünün yönetimiyle uğraşmaya başladı. Yirmi üç yaşında evlenmişti, ama ölüm, yakın aralıklarla, karısını, kızını ve bir oğlunu elinden aldığı zaman, yaşı kırkı bulmuştu. İkinci bir batı yolculuğu yaptı, İngiltere'ye, oradan da Amerika'ya gitti. Doğduğu memlekete dönünce, babası Devendranath'ın bir "düşkünler evi" kurduğu bölgede, kendisi de, 1901 yılında, "Evrensel Ses" diye adlandırdığı bir okul kurdu. Tagore bu, soylu ve verimli işle, aile sevgisinde acı bir şekilde yaralandıktan sonra, içinde açılan acı boşluğu doldurmaya çalıştı. Işık, hava, doğa ile dolaysız bir bağıntı, el işleri ve temiz bir bedensel gelişimden ayrılmaması gereken düşünce ve ahlâk ilerlemesi: onun insansever kurumunun temel ilkeleri bunlardı.

1913'te, ellisini yeni doldurduğu bir sırada, kendisine Nobel armağanı verildi. Gerçekten de, *Gitanjali* adlı şiir kitabı, bütün dünya için yeni bir buluş oldu. Tagore çeşitli halkların törelerini yakından görüp tanımak istiyordu; bunun için sık sık yolculuğa çıktı, yalnız Japonya ve başka doğu ülkelerine gitmekle kalmadı, Birleşik Amerika'ya, Lâtin Amerika'ya da gitti. Savaşı ve milliyetçiliği yeren ünlü söylevini Japonya yolculuğu sıra-

sında, 18 haziran 1916'da verdi. Romain Rolland'a göre, bu söylev, dünya tarihinde bir dönüm noktasıydı. Tagore, 1925 yılında birkaç gün İtalya'da kaldı, 1926 yılında, daha fazla kalmak için gene aynı memlekete döndü. 1930'da, Oxford'da seri konferanslar verdi. Bu konferanslar 1931 yılında yayınlandı.

Tagore'un eserleri çok ve çeşitlidir. Şarkı kitaplarından, felsefe ve din üzerine eserlerden başka, romanlar, hikâyeler, tiyatro eserleri, eleştirme ve politika eserleri de yazmıştır. Ana dilini, yani belgalceyi kullanırdı, bununla birlikte, eserlerinin büyük bir kısmını ingilizce yayınladı; bu dili de çok iyi bilir, bir şair ruhu, bir sanatçı ustalığıyla kullanırdı. Daha önce sözünü ettiğimiz *Gitanjali*'den başka, en ilgi çekici şiir kitapları şunlardır: aşk türkülerinden meydana gelen *Bahçıvan* (1914), 1913 ve 1915 yılları arasında yazılmış olan *Meyve zamanı,* ilkin Kalküta'da bengal diliyle yayınladıktan sonra, Londra'da ingilizce olarak, *Büyüyen Ay* (1915) adıyla yayınlanan *Çocuk.* Bu kitaplardaki lirik şiirleri en yüksek zirvelere ulaşmışlar, ona memleket içinde geniş ve içten bir sevgi kazandırmışlardı. Tagore, hayat üzerindeki, insanın Tanrı ve doğa karşısındaki durumu üzerindeki görüşlerini de *En büyük amacın gerçekleştirilmesi* (1913) adlı eserinde ortaya koymuştu. Tiyatro eserleri, sembolün dış görünüşleri altında ve benzetmelerindeki gözler kamaştırıcı zenginlikle, Tanrı'ya ve evren muammasına olan inancını belirtirler. İngilizce adı *Karanlık Odanın Kralı* olan *Raca* ve ingizlice yazılmış olan Posta, pek geniş bir ün kazanmıştır. 1912'de yayınlanan *Hâtıralarım* adlı otobiografik eseri, hayatının kısa bir devresiyle sınırlanmış olmasına rağmen, apayrı bir önem taşır. Tagore'un din anlayışında en önemli yeri evrensellik tutar. Yüce aşk yasasının insanlar arasında muzaffer olmasını diler. Onun dininde tek gerçek "Brahman" dır, insan ölürken, yani yeryüzü hayatı denilen rüyası sona erdiği zaman, onunla bir olur. Tagore'un din kavramları çağdaş uygarlığın gerçek şartlarından açıkça uzaklaşırlar, o bunları dünyanın gerçek özünün anlaşılmamasından doğan bir yoldan çıkma gibi görür. Ne olursa olsun, görünüşlerinin sonsuzluğu içinde derin bir doğa sezgisi, bunları duyurmaktaki ender şairlik yeteneği, zayıflar, üzgünler karşısındaki içten merhameti, duyarlığı, bütün nitelikleri, Tagore'un şiir ve felsefe eserlerine, yirminci yüzyılın ilk yarısındaki dünya edebiyatında seçkin bir yer sağlarlar.

Tagore, memleketine hükmettikleri halde, İngilizlerle dosttu, 1915'te "Sir" ünvanını kabul etti, ama 1919 yılında Pencap

kargaşalıkları şiddet zoruyla bastırıldığı zaman, bu ünvandan vazgeçmekten de çekinmedi. Tagore iyiye ve güzele bir din gibi bağlıydı, musikiyle resime de aşkla verirdi kendini, birincisini ruhun anlatılma yolu, ikincisini ise tanrısal Doğaya bir yakınlaşma yolu sayardı. Aşk, evrensel değeri içinde, onun için her iyiliği doğuran ilkeydi. Tagore'un bütün hayatını iki kelime ile belirtmek istersek, onun bir *aşk ilâhi*'si olduğunu söyliyebiliriz.

Mario VALLAURI

KAPINA TÜRKÜCÜ GELDİM

Her buyuruşunda türkü çağırmamı
Yüreğim uçarı bir kuş gibi yüceliyor
Gözlerim yaş içinde yüzüne bakıyorum.

Ne varsa gelmiş geçmiş evrende
Hepsi bir düzlükte ezgileniyor
Kuşların deniz maviliğindeki kanat açımınca
Öyle kıvanıp göneniyorum.

Türkünü ben çağırıyorum. Sen hoşnutsun
Kapına türkücü geldim-biliyorum.

Evrene uzanmış ezginin kanat ucundan
Gelip gelip ayaklarına dokunuyorum.

Çağırıyorum ya türkünü-hoşnut kalasın
Ben kendim yitiyorum.

Çeviren: Tarık Dursun K.

KOLUNDA SEPETÇİK - YOLUN NERE?

Pazar dağılmış-akşam dağlardan iniyor
Kolunda sepetin-nereye koşuyorsun
Dönen döndü yollar ıssızlandı

Ay vurdu köyde ağaçların üstüne
Yaban ördekleri bataklığa çekildiler
Dindi kayıkları çağıran seslerin yankıları
Akşam dağlardan indi-pazar dağıldı
Uyku bulutlarla yeryüzünü sarıyor
Tek ses yok bambu yapraklarında
Kara kargalar yuvalarında sinik
Irgatlar döneli hani oldu tarlalardan
Büyük avluda döşeklerini yayıyorlar.

Akşam dağlardan indi-pazar dağıldı
Kolunda sepetçik-yolun nere?

Çeviren: Tarık Dursun K.

WILLIAM BUTLER YEATS

(1865 - 1939)

William Butler Yeats, 13 haziran 1865'te Dublin'de doğdu, 28 ocak 1939'da Roquebrune'de öldü. Çocukluğunun büyük kısmını Londra'da geçirdi. On beş yaşında Dublin'de Erasmus-Smith School'a girdi. Ailesinde ressamlık gerçek bir gelenek olduğu için, 1883'ten 1886'ya kadar Güzel Sanatlar derslerini izleri, ama kendisini gerçekten çeken biricik şeyin şiir olduğunu anlayınca bıraktı. Bu arada memleketi İrlanda'ya gerçek bir aşkla bağlanmıştı, bu aşk bütün ömrünce devam edecekti. İlk şiirleri 1886'da *Mosada* adıyla yayımlandı. Bu şiirler, sembolik bir biçim altında, "pek dindar" ruhuna, eğitiminin temeli olan akılcılıktan vazgeçişine tanıklık ediyorlardı. Londra'ya dönünce, Ernest Rhys'le birlikte Rhytmers Club'ünü kurdu, bu kulüp yüzyıl sonu şairlerin başlıcalarını bir araya getirdi. "Keltçilik şafağı", yapmacıklık, kolay söyleyiş çağıydı bu. Yeats'in mistik eğilimleri bu çağda son haddini buldu, kendini var gücüyle tasavvufa verdi. Bu sıralarda yayınladığı altı şiir kitabı en az ilgi çekici olan kitaplarıdır.

Yeats, 1896 da İrlanda'ya döndü, belki de en büyük aşkı Maud Gonne'ın etkisi altında kaldığı için, tutkuyla ihtilâle atıldı. *Sazlarda rüzgâr* gibi şiirleri, biçimlerindeki büyük güzellik altında hafifliklerini pek gizliyemezler, Yeats kendi kendini tekrarlamıya başlamıştır. Ama bundan, kendisini Coole'da misafir eden, kendisine yeniden güven veren, çalışmaya zorlayan lady Gregory'nin sağduyusu sayesinde kurtulur. İkisi birlikte Irish Literary Theatre'ı kurdular, bu da çok geçmeden Abbey

Theatre, sonra da Irish Academy oldu. Yeats'in hayatının ikinci devresi başlamıştı, bu devre boyunca, İrlanda edebiyatının yeniden doğuşuna önderlik etti. Var gücüyle çalıştı, oyunlar yazdı, oyunlarını kendi eliyle sahneye koydu, vatandaşlarına ulusu ve görevi üzerindeki fikirleri seviyesinde eserler verebilmek için yılmadan çalıştı. Bu devirde şu eserleri yazdı: *Poems Written in Discouragement* (1913), *Kathleen in Houlihan* (1902), *The Hour Glass and Other Plays* (1903), *Deirdre* (1907), *Plays for an Irish Theatre* (1912), *The Tables of the Law* (1897), *John Millington Synge and the Ireland of this Time* (1901), *Per amica silentia lunae* (1918). Bu kitapların birincisi şiir, son üçü deneme, geri kalanları ise tiyatro eserleriydi.

William Butler Yeats, 1917 yılında Georgie Lees'le evlendi, bir oğlu, bir kızı oldu. Kısa bir zaman sonra da ailesiyle birlikte bir kıyıya çekilip eski bir kulede oturmaya başladı, eserinin son ve en önemli kısmını burada düşündü. Karısının bir medyum olduğunu keşfetmişti, gizli şeyler bilimine olan eğilimi yeniden etkisi altına aldı onu. Ama bu kara ya da bilinmedik güçlerle bağıntının sonucu olarak fışkıran eser, bulanık, kötü çalışmalarda kaybolacak yerde, duruldu. Deyişindeki canlılık, sadelik, nesnellik eşsiz bir yüksekliğe ulaştı. "Biri görünen, biri görünmeyen iki ayrı dünyanın vatandaşıydı" artık. Başına gelen tuhaf birşeyi, 1923 yılında, Nobel armağanını kazandıktan sonra yaptığı teşekkür konuşmasında kendisi de anlatmıya çalışacaktı: "Ben gençken ilham perim ihtiyardı; şimdi ben ihtiyarladım, ama ilham perim genç." Yeats doğru söylüyordu, tarihte, son eserleri en iyi eserleri olan ender şairlerden biriydi şüphesiz.

Yeats ömrünün sonuna kadar, beden bakımından da, kafa bakımından da olağanüstü bir güce sahipti. Genç yazarlara, yeni fikirlere her zaman kucak açtı; halkı her zaman sevdi, onu tiksindiren bir tek şey vardı, o da iddiaydı. Yargılarının sertliği yüzünden birçok düşman kazanmıştı, ama öldüğü zaman, çağının en büyük İngiliz şairi olduğunda herkes birleşti. Üçüncü devresinde yarattığı başlıca eserler şunlardı: *Four Plays for Dancers* (1921), *Seven Poems and a Fragment* (1922), *The Cat and the Moon* (1924), *A Vision* (1925), *Letters to the New Island* (1934), *A Fool Moon in March* (1935), *The Herne's Egg* (1938), *If I were Four and Twenty* (1940), *Last Poems* (1940).

Bernard NOEL

INNISFREE'DEKİ GÖL ADASI

Kalkıp gitmeli artık, doğru Innisfree'ye
Çalı çırpı toplayıp toprak bir dam kurarım
Bahçemde arılarla dokuz ocak fasulye
Tek başıma yaşamak muradım.

Orda kavuşacağım yavaş yavaş huzura
Çekirge sesleriyle örtülü sabahlardan
Masmavi, pırıl pırıl geceler, günler orda
Kuşlardır akşamları dolduran.

Kalkıp gitmeli artık, gece gündüz demeden
Gönlümü duyuyorum ses veriyor sahile
Kirli kaldırımlarda, yol üstünde dururken
Hep o sestir duyduğum içimde.

Çeviren: Melih Cevdet ANDAY

İ H T İ Y A R L A Y I N C A

İhtiyarlayıp saçın ağarınca, uykulu
Bir halde ocağının önüne otururken
Bu kitabı sessizce oku; ve hayalinden
Geçir bir zamanki o tatlı bakışlarını;

Ve hatırla o zamanlar, güzellik çağında
Nasıl gönül vermişti sana nice kişiler.
Hele biri vardı, vurgundu gezgin ruhuna,
Değiştikçe yüzünde hüzünlü ifadeler.

Sonra yaklaşarak alevlerine ocağın,
Biraz kederli bir sesle usulca mırıldan
Aşkın nasıl birdenbire senin yanından
Kaçıp kaybolduğunu, ardında yıldızların.

Çeviren: Turan OFLAZOĞLU

PAUL CLAUDEL
(1868 - 1955)

Claudel toprağı anlamış adamdır. Bir köylünün torunudur, bütün çocukluğu köyde geçmiştir. Tarla çalışmalarını, kuşları, bitkileri yakından tanır. Claudel hiç bir zaman Paris kahvelerinin, salonların şairi olmıyacaktır. Bir Fransızdır. bir köylüdür. Ama aynı zamanda ve herşeyden önce katoliktir. Claudel'in katolikliği çocukluğuyla birlikte başlamaz. 1868 yılında dünyaya geldi, delikanlılık çağına rastlıyan 1880, 1890 yılları bilimsel maddeciliğin en kuvvetli zamanıydı. Claudel de aynı akıma kapılmıştı, o da herşeyin makineleşeceğine inanıyordu. Sonra birdenbire değişiverdi. On sekiz yaşındaydı.

Claudel, bu maddecilik zındanından nasıl kurtuldu? İlk önce, 1886 haziranında, Rimbaud'ya rastladı. "İlk gerçek ışıklarını büyük bir şairin kitaplarında bulduğunu" söyler. Sonra bir gün, 1886 yılında, Noel'de, "İsa'ya rastladı". Bir kiliseye girer, bakar, dinler. Birdenbire yüreğinden vurulmuştur, kiliseden çıktığı zaman bütün varlığıyla inanmış bir adamdır. Ne hayat, ne kitaplar, ne mantığa dayanan düşünceler sarsabilir artık inancını...

Bundan sonra, katoliklik, Claudel'in hayatının merkezi oldu. Katoliktir, katolik bir insan da her zaman gerçekçidir. Gerçeği nasılsa öyle kabul eder, kötülüğü inkâr etmez. Claudel'in katolik gerçekçiliği orijinaldir, kişinin hayatını almaz yalnız, toplumsal, ekonomik hayat da onun konularındandır. Siyasal Bilgiler Okulunu bitirdikten sonra hariciyeciliğe başlar. Dünyayı baştan başa dolaşır hemen hemen. Mısralarında terennüm etmek istediği şeyler, insanların bütün faaliyetleri, demir yolları, gemiler, bankalar, kişinin ihtiraslarına karışan savaşlar,

toprak çalışmaları, yükselen kiliselerdir, bu günlük, bu tabiat üstü hayattır. Uçsuz bucaksız Tanrı imparatorluğuna övgüler yazmaktır işi. Ama kullanacağı araç ne olacaktır? Claudel'in aracı yepyeni bir araçtır, değişik, yeni bir dram ve şiir şeklidir. Claudel, dil güzelliğini konuşulan dilin musikisinde arar. Bunu anlamak için bir duvar ardından iki kadının konuşmasını dinlemek yeter ona göre. Hiç bir kural tanimayan bu konuşmanın güzelliği her şeyden üstündür. Kafiye düzmeye, parmak saymıya lüzum yoktur. Claudel, her gün konuşulan dili kullandığına inanır..

Tête d'Or, Claudel'in ilk gençlik dramıdır, ölümün dramıdır. Altın saçlı Hercule, Simon Agnel, çok sevdiği karısını kaybeder. Cébès adlı bir delikanlıyla el ele verip dünyayı fethetmiye girişir. Barbarlar eski bir imparatorluğu yıkmak üzeredir. Altın başlı Simon orduların başına geçer, medeniyeti kurtarır, ama tam zafer sırasında Cébès ölür. Şimdi Simon sevgilisini de dostunu da kaybetmiştir, merhametsiz bir insan olur, bütün dünyaya hükmetmek ister. Çok geçmeden bütün Avrupa'yı fetheder. Asya kapılarına dayanır. Yine galiptir. Ama bu zaferi hayatıyla öder. Asıl galip gelen ölümdür.

Sonradan *Annonce Faite à Marie* adıyla yeniden yazdığı *La Jeune Fille Violaine,* Claudel'in dramları arasında tiyatro seyircisini ilgilendirebilen iki üç dramdan biridir. Ortaçağda, Claudel'in doğduğu yer olan Fléré - en Tardenois'da geçer. Violaine, Combernon beyi ihtiyar Anne Vercors'un iki kızından biridir. Komşusu Jacques Hury'yle evlendirmek, yerini damadına terkedip Kutsal Toprağı ziyarete gitmek ister. Bu sırada taşların şairi diye anılan mimar Pierre de Craon geçer şehirden, Violaine'le başbaşa kaldığı bir zamanda, cüzamlı olduğunu söyler. Violaine de anî bir fedakârlık duygusiyle ağzından öper onu. Mara bunu Jacques Hury'ye haber verir. Violaine cüzamlıdır şimdi. Adamla Mara evlenecek, Violaine de bir cüzamlı kulübesinde yaşıyacaktır. Günün birinde Jacques'la Mara'nın çocukları ölür. Kendini kaybeden ana çocuğuyla birlikte Violaine'in kulübesine koşar. Görülmedik bir mucize olur o zaman iyiliğin mucizesi! Violaine çocuğu diriltir ama Mara da kıskançlıkla, çocuğunu dirilten kardeşini öldürür.

L'Echange'ı, Amerika'da kaldığı günlerde yazmıştır. Konusunu şöyle anlatır: "Amerika'daki esirlik hayatı çok güç geliyordu bana, hürriyetine kavuşmak için karısını satan bir genç adam görünüşü altında kendimi çizdim." *Partage de Midi,* Tris-

tan et Yseult'yü andıran bir aşk dramıdır. İki sevgili, bir sürü çabalardan sonra ölümde birleşirler.

L'Otage, Claudel'in en açık, ama en az anlaşılmış dramlarından biridir. İmparatorluk ve gizli polisler devrindeyiz. Geçmişe, kiliseye ve krala bağlı kahraman Georges de Coûfontaine, imparatorun elinde esir olan papayı kaçırır. Akrabası Sygne de Coûfontaine'i oturduğu şehre saklar. Aynı dâvalara bağlı olan iki akraba sevişir, evlenmiye karar verirler. Ama bu sırada, Sygne'in uşaklarından birinin oğlu, imparatorun da adamlarından Baron Turelure çıkagelir, papanın yerini anlar. Sygne kendisiyle evlenmeye razı olmazsa herşeyi altüst edecektir. Sevdiği adamı bırakıp da en çok nefret ettiği adamla evlenmek düşüncesi Sygne'i dehşet içinde bırakır. Ama papayı kurtarmak için başka çare de yoktur. Turelure'le evlenir, bir de oğlu olur. Ama fedakârlığı cömertçe, alçakgönüllülükle, bütün kalbiyle kabul etmez, Turelure'e lânet ede ede ölür. Claudel kınar bunu.

L'Otage, Le Pain Dur'le *Le Pére Humilié*'yi de içine alan üç ciltlik bir dramın ilkidir. Bu iki dram Coûfontaine - Turelure'lerin hikâyesini Claudel'in çocukluk zamanına kadar devam ettirir. Turelure, Louis-Philippe'in başbakanı olur. Oğlu bir Yahudiyle evlenir, bir kızı olur, o da papanın yeğenini sever. Bu üç dram Claudel'in sekiz yılını almıştır. Bunlardan sonra *Soulier de Satin*'e verdi kendini. "Bu kitaba beş yıl çalıştım," diyor. "Bütün şiirlerimin, bütün dramlarımın özetidir o."

Claudel'in dramlarındaki derin anlam nedir? Fedakârlık yoliyle kurtuluş! Violaine, mucizeler yaratabilecek bir azize olur. Niçin? Fedakârlığın son mertebesine ulaşmıştır, dünyanın en korkunç şeyini kabul etmiştir de ondan!

Kötülük, kurtuluş için bir engel değildir. Claudel'in her dramında bir kötü insan vardır, onun kötülüğü kahraman için bir kurtuluş yolu olur. Mara o kadar kötü olmasaydı, Violaine azizeliğe erişemezdi. Aşk bile, maddî arzu bile mükemmelliğe götürür, çünkü bunlar fedakârlık yolunda birer çıraklıktan başka birşey değildir. Bir insan, sevdiği kimse için yaptığını ileride Tanrı için yapacaktır. Öyleyse dünyadan kötülüğün silinmesini ummamalıyız, dilememeliyiz. Bu dünya yeniden kurulamaz. Yalnız içimizdeki kötülükleri yenmeye çalışmalıyız. Zavallılar fedakârlıktan kaçarlar ama büyük kanun her yerde kovalar onları.

Ama fedakârlığın kurtarıcı olabilmesi için kabul edilmesi,

istenmesi, sevilmesi lâzımdır. Sygne, Turelure'le evlenmeyi kabul etmiştir, ama bütün kalbiyle kabul etmemiştir. O zaman da gururu imanını yenmiştir. Gurur neşe veremez. Kuvvet bile neşe ve huzuru bozgunda bulur. Neşe, gerçek dünyayı kabul edenlerin, Tanrı için herşeylerini verenlerindir. Buna karar vermek her zaman için zordur. "Biliyorum, korkunç bir sıkıntı ânıdır bu, ama lâzımdır."

André MAUROIS

KARANLIK MAYIS

Karaca gözlü prensesler geçiyordu
Korular arasındaki yolda, atlarla.
Köpek sürüleri, boğuk havlayışlarla
Karanlık ormanlarda avlanıyordu.

Dallara takılmıştı güzel saçları,
Yüzlerine yapraklar yapışmıştı.
Aralıyorlardı dalları elleriyle,
Yabansı gözlerle bakıyorlardı çevrelerine.

Koruların kraliçeleri, gürgen kuşu şakır durur,
Ve kurşun rengi gün sürüklenir korularınızda,
Açın gözlerinizi, başlarınızı kaldırın,
Gencecik ve ıslak başlarınızı.

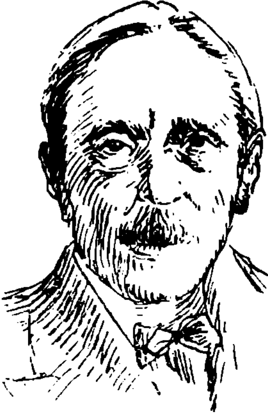
Yazık! Pek küçüğüm daha, beni sevemezsiniz,
Dostlarım, cânım akşam prensesleri!
Yaban güvercinlerinin türküsünü dinliyordunuz,
Bana bakıyordunuz, görmüyordunuz.

Koşun! havlayışları yükseliyor köpek sürülerinin!
Ve ağır bulutlar yuvarlanmada.
Koşun! tozu kalkıyor yolların!
Karanlık yapraklar yuvarlanmada.

Irmak çok uzakta. Sürüler meliyor.
Koşuyorum, ağlıyorum.
Bulutlar dağlarla karışıyor.
Yağmur yağıyor saat altı ormanlarına.

Çeviren: T. Y.

PAUL VALÉRY
(1871 - 1945)

Paul Valéry 1871 yılında, bir Akdeniz limanı olan Sète'de doğdu. Sète Kolejinde, sonra Montpellier lisesinde okudu. "Benim öğretmenlerim korkutarak söz geçiriyorlar," diyor Valéry, okulundan söz açarak, "bir asker gözüyle bakıyorlar edebiyata. Ahmaklık, duygusuzluk sanki programda yazılı. Sınıfın en iyi öğrencilerinde bile hayal gücü yok, bir ruh bayağılığı seziliyor. Başarının şartlarını bunlarda görüyorum ben. Öğretime zıt olan, öğretimi köstekliyen bir anlayış alabildiğine yaygın."

"Öğretime zıt olan" bu durum, üstün bir zekânın gelişmesi için gerekli değildir belki, ama sebep olduğu hoşnutsuzluk duygusiyle, yeniden kurma ihtiyacını doğurur. "Sınıfın birincisi", defalarca çiğnenmiş bir besini öğretmenlerinin ağzından alan bir gençtir çok zaman. Öğretmenlerinin arasında, hazır bir gerçeği öğretmeye kalkmayan Socrate ya da Alain gibi biri yoksa vay haline! Büyük bir ihtimalle uykuya dalacak, küçük yaşta Ölüler Kalabalığı'na girecek demektir. Resmî gerçeğe sırt çeviren, dik kafalı bir öğrenci, kurtuluşu başka yollarda arar, bazen de onu bulur.

Valéry çalışmasına çalışıyordu, ama öğretmenlerinin istediği şekilde değil. Bir yandan Montpellier Hukuk Fakültesine devam ediyor (oysa gemici olamadığına üzgündü), bir yandan da Baudelaire'i, Verlaine'i, Rimbaud ile Mallarmé'yi okuyordu.

Ona göre "tek sağlam şey sanattı," fizik ötesi "bir budalalık", bilim "çok özel bir kudret" ti. Birkaç edebiyat adamı tanıyordu: Pierre Louys'e Montpellier'de rastlamış, Louys de onu Gide'e tanıtmıştı. *André Walter'in Defterleri*'ni okuyan Gide'e hayran kaldı Valéry. O, yazmak istemiyordu. Gerçi birkaç şiiri gençlerin dergilerinde yayımlanmış, anlıyanlarca övülmüştü. Ama yazarlığı bir meslek olarak seçmek, gücünün hem üstünde hem de altında görünüyordu ona.

Askerlik görevini yaptıktan sonra, yirmi bir yaşında Paris'e gider. Kafasında hiçbir tasarı, hiçbir yaşama plânı yoktur. Geçirdiği duygusal bir umutsuzluk bunalımı, zihnî umutsuzluğunu daha da arttırır. "Yirmi bir yaşındaydım, düşüncenin kudretine inanıyordum. Var olmaktan hem de olmamaktan acayip şekilde ıstırap duyuyordum. Kendimde sonsuz kuvvetler hissediyordum bazen, ama meselelerin karşısında kuvvetlerim yokoluyordu. Umutsuzluğa düşüyordum. Şiir yazmaktan vazgeçmiştim, kitap da okumuyordum artık."

Bu lirik olamıyacak kadar belirgin romantizmle nasıl savaşmalıydı? Edgar Poe'nun kitapları, kuruluşu benliki bilincinde (conscience de soi) aramak fikrini ilham etti ona. Valéry'nin acısını duyduğu ağrılar, zihnin ağrılarıydı. Meydana geliş sebeplerini tam bir kesinlikle inceliyerek, bu ağrılar ortadan kaldırılamaz mıydı?

Böylece, Gide gibi delikanlılık çağının acı bunalımını geçiren Valéry kurtuluşu arar, ama Gide onu şehvette, Byron şiirde, birçokları harekette buldukları halde o, Descartes gibi, dünyadan el çekmede, kendini yenmede bulur. Paris'e yerleşir, Gay-Lussac sokağında, Auguste Comte'un ilk zamanlarda oturduğu bir odada kalır. Zaman, rüya, dikkat, bilimlerde gerçek, daha genel bir deyimle zihnin işleyişi hakkındaki düşünceleriyle sayısız defterler doldurur orada. Huysmans'ın, Marcel Schwob'un, sevdiği, hayran kaldığı Mallarmé'nin evine de gider şüphesiz, ama "edebiyat yapılan" bir ruh hali içinde değildir. Mallarmé'nin sanatı bile mantık, bir de estetik yönüyle onu ilgilendirir. Böylesi şiirler nasıl kurulur acaba? "Valinin çingeneleri kovaladığı gibi, ben de belirsiz *(le vague)* ile indi olanı *(l'arbitraire)* uzlaştırmaya çalışıyordum."

Monsieur Teste "iradesinin bu coşkunluk devri" nde doğdu. *Le Centaure* dergisi ondan bir yazı istemişti. Dupin'in (Edgar Poe'nun polis hafiyesi) Anılarını yazmaya çalıştığı müsveddeyi yeniden ele aldı. "Ahmaklık benim harcım değil." cümlesiyle

başlıyordu bu müsvedde. Kendi hakkındaki notlarından faydalanarak devam etti ona:

"Şiddetli bir kesinlik hastalığına yakalanmıştım. Sonsuz bir anlamak arzusiyle yanıp tutuşuyordum. Bana kolay gelen her şeye karşı kayıtsız, hattâ düşmandım. Edebiyattan şüphe ediyordum, şiirin oldukça kesin çalışmalarına varıncaya kadar şüphe ediyordum... Sadece edebiyatı değil, tekmil felsefeyi de, bütün gönlümce uzak kaldığım Belirsiz, Kirli Şeyler'in arasına atıyordum... *Monsieur Teste,* böylesi ruh halinin anısından doğdu bir gün. Bu yüzden bana çok benzer."

Nasıl anlatmalı *Monsieur Teste*'i? Onun en büyük özelliği, hiçbir özelliği olmayışındadır. "Hiç kimsenin dikkatini çekmez o. El hareketleri yapmadan konuşur, gülümsemez, ne günaydın der, ne tünaydın. Dipdiri düşüncelerinin üstünden bir sünger geçirir, onları bulmakla yetinmez.. Zor olan, bulunan şeyi kendine eklemektir." Fikir vücutlaşmadıkça, alışkanlık haline gelmedikçe bir değer taşımaz. Monsieur Teste'in bulduğu şey nedir? Düşünce kesinliğine bir parça daha yaklaşmak için olağanüstü yollar, belirsiz ya da iyi tanımlanmadığı için birçok kelimelerini attığı bir sözlük. Teste bir tek belirsiz şey söylemez.

La Soirée avec Monsieur Teste'i yazdığı zaman Valéry daha yirmi dört yaşındayd, ama bildiğimiz Valéry'ydi. Teste'in özellikleri Valéry'nin özellikleridir: kesinlik ihtiyacı, belirsizden, hemen herkesin yetindiği o görünüşteki aydınlıktan nefret, bu kesinlik ihtiyacının sonucu olarak da, dil meselesini ele almak, kelimelerden belirgin bir kapsama istemek ihtiyacı.

Bu kesinlik kaygısı, o zaman onu, aynı kaygıyı taşıyan ünlü bir insanla ilgilenmeye götürdü: bu ünlü insan Léonard de Vinci'dir. Gömüldüğü sessizlikten iyi bir raslantı kurtarır Valéry'yi. Bir gün, Marcel Schwob'un evinde, Léonard'dan öylesine parlak bir şekilde söz açar ki, orada bulunan, o zamanlar *Nouvelle Revue Française*'i idare eden Léon Daudet, bu konuda bir yazı yazmasını Madame Adam vasıtasiyle istetir Valéry'den. Böylece *Léonard de Vinci'nin Metoduna Giriş* adlı kitap çıkar ortaya. Gerçekte Vinci bir bahanedir, bu ad altında Valéry, kendi özel meselelerini ele alır.

1895 ten sonra zihnini, dilini geliştirmekten başka bir amaç taşımıyan araştırmalara koyulur sessiz sessiz. Yaşamak için bir iş peşine düşer. Cecil Rhodes ile birlikte Chartred Company

basımevinde çalışır, Savaş Bakanlığı'nın Topçu Malzeme Bürosunda memurluk eder, en sonunda Havas Ajansında karar kılar. Kimsenin dikkatini çekmeden, bilinmedik bir insan olarak yaşamayı kabul etmiş gibidir. "Dünyadan elini çeken kişi, onu anlamak durumuna girer."

Oysa, sandığı gibi tanınmamış bir insan değildi o. Lise ve üniversite öğrencileri arasında, onun küçük dergilerde yayımladığı o birkaç şiiri, *Soirée avec Monsieur Teste*'i kopye edenler bile vardı. Bazıları bu şiirleri ezberlemişlerdi; yayımlanmıyanları, Homeros'unkiler örneği, ağızdan ağıza dolaşıyordu.

"Unutuş. Kişisel çalışma. Mukavva parçalarında yığın yığın notlar. Evlenme. Hayat. Çocuklar.."

İşte yirmi yıl, insanlar arasında ama onlardan uzakta geçti. Notlarına bir düzen verse, birçok büyük kitabın konularını bulmuş olurdu. Biri, *Tanrısal Şeyler Hakkında Karşılıklı Konuşma;* bir başkası, zihin idmanının, sanatta ustalığın neliğini inceliyen *Gladiator* adiyle çıkardı. Aşk, ıstırap, aile hakkında notları da vardır. Hepsi de ilgi çekici, bazıları ise göz kamaştıracak kadar güzeldir. Bütün bu notlar sınıflandırılarak toplanabilseydi, Fransızlar yepyeni bir hazineye kavuşurlardı. Kendi gücünden habersizdir Valéry. Bununla birlikte, çok büyüktür onun gücü.

Birinci Dünya Savaşı'ndan pek az önce, birkaç dostuyla birlikte *Nouvelle Revue Française* dergisini kuran André Gide, Valéry'nin şiirlerini bir ciltte toplamak için izin istedi. Valéry kabul etmedi, ama dostları direttiler, bu şiirlerin çıktığı bütün sayıları arattılar; sonunda, daktilo edilmiş metni yazarına sundular: "Devlerimle savaş. Yeniden ele alıyorum onları. Düzeltmeler yapıyorum."

Evet, içinde bir yetkinlik, bir musiki kaygısı, devlerini düzenliyor, düzeltiyor, kırk elli mısralık bir şiirle, şiir'e veda etmeyi düşünüyor. Yıl 1913 tür. Savaş ansızın patladığı zaman, daha bitirmemiştir başladığı işi. Büyük akınlar devrinde, Lâtince altı mısralık şiirler kaleme alan bir altıncı yüzyıl keşisi gibi, bir uygarlığın, bir dilin vasiyetnamesini yazdığına inanan bir insanın sonsuz sabrı, sonsuz titizliğiyle çalışıyordu. En sonunda, 1817 yılında eserini bitirdi. *La Jeune Parque* adlı şiirdi bu.

Başarı, nicelik bakımından değil ama, nitelik bakımından büyük oldu. O zaman Eski Mısralar yeniden yayımlandı, sonra notlarla dolu dosyalar açıldı, böylece Fransızlar, daha doğrusu

Fransızların en bilge kişileri, hem büyük bir şaire, hem de büyük bir nesir ustasına sahib olduklarını öğrendiler. Çok zaman görüldüğü gibi, karanlığı seçen kişiyi, en keskin ışığıyle aydınlattı dünya.

"Sevgi değil, aşk, Nathanael", cümlesini okuruz "Dünya Nimetleri" nin başında. Ben de şimdi, "Aydınlık değil, kesinlik, Erixymaque." demek istiyorum. Aydınlık kelimesi aydın bir kelime değil çünkü. Nedir aydın olan? Valéry'yi karanlık bulan eleştirmeciler, okuyucular var. "Işık meraklılarını memnun edemediğime üzgünüm," diyor. Valéry, "hiçbir şey aydınlık kadar beni kendine çekmez. Ne yazık ki, hiçbir yerde ondan eser bulamıyorum. Bende görülen karanlıklar, hemen her yerde rastladıklarımın yanında pek hafif, hattâ saydam kalır. Aralarında tamamiyle anlaştıklarını söyliyenlere ne mutlu! Benim bahtsız bir zihnim var, dostum. Düşünme gerektirmeden aydınlık olanı, basbayağı karanlık olandan çok zor ayırıyorum ben."

Bir gün, Vieux-Colombier'de konferans veriyordu Valéry. Söz arasında şöyle söyledi:

"Benim için anlaşılmaz diyorlar, ben mi anlaşılmazım? Kabul edemiyorum bir türlü bunu. Ben kendimi Musset'den, Hugo'dan, Vigny'den daha az karanlık buluyorum. Şaşırdınız, öyle mi? Musset'yi ele alın örneğin. İçinizde şu mısraları açıklıyabilecek biri var mı, bilmem:

Şarkıların en güzelidir dokunaklı şarkılar,
Öyle ölmezlerini bilirim ki, katıksız gözyaşındandır.

"Ben, kendi payıma, bu mısraları açıklamaktan âcizim. Katıksız bir gözyaşı ölümsüz bir şarkı olabilir mi? Benim aklım almıyor bunu. Şarkı demek ritim demektir; katıksız bir gözyaşı ise şekilsiz bir şeydir. Ne denli anlaşılmaz olursam olayım, bu kadar anlaşılmaz bir şey yazmadım ben."

Bu sırada, dinleyicilerin arasından, kızmış görünen bir genç kalktı:

"Siz bizimle alay mı ediyorsunuz, Monsieur?" dedi, "bu mısralarda anlaşılmıyacak bir taraf yok. İzin verin de açıklıyayım."

"Memnun olurum, Monsieur," dedi Valéry, "yerimi seve seve size bırakıyorum."

Yerinden kalktı, bir sigara yaktı. Delikanlı sinirli sinirli

kürsüye çıktı. Ama yaptığı açıklamalar, ne Valéry'nin kesinlik ihtiyacını, ne de ondan daha hoşgörür dinleyicilerin aydınlık ihtiyacını doyurabildi.

Kesinliği yakalamaya çalışan Valéry'yi hiçbir şey durduramaz. "Kahramanca" buluyorum ben onun araştırmasını. Kolay gerçekleri kabul etmiyor Valéry; ne genel kanılara, ne de uzmanların yetkelerine uyuyor. Her konuda, şu büyük soruyu soruyor kendi kendine: "Nedir söz konusu olan?" Descartes gibi, her şeyi yeniden araştırıyor, metodlu bir şüpheden hareket ediyor.

"Şiir ne fikirlerle, ne de duygularla yazılır. Şiir kelimelerle yazılır." Valéry şairi metodlu, bilinçli bir zanaatçı olarak görmek ister. Nasıl zanaatçı bir makineyi belli bir sonuç elde etmek için kurarsa, şair de şiirini öyle kuracaktır. "Bilinçli!" şairler kuşağı Poe, Baudelaire ve Mallarmé'yi yetkinlikle devam ettirir Valéry.

O, ilhama yer vermez,"bir ünlemin gelişmesi" nden başka bir şey olmıyan lirizmle alay etmekten zevk duyar."İlham, yazarı bir gözlemcinin mevkiine indiren bir varsayımdır." ona göre.

Bütün şiirlerinde kesinliği, nesnelliği, metodu aramasına rağmen, duyarlığı sonsuzdur bu büyük şairin. Onu salt zekâdan ibaret, merhametsiz bir insan sanmak yanlıştır. Aksine, günümüz yazarlarından hiçbiri onun kadar duygulu, vefalı, eli açık değildir.

"Bu basit yaşayışlı insanın," diyor Alain, "zamanımızı herkesten çok etkilediği birkaç yüzyıl sonra anlaşılacaktır."

André MAUROİS'dan çeviren:
Orhan GÜRSEL

DOST ORMAN

Temiz şeyler düşündük, tertemiz;
Uzun yollar boyunca, beraber;
Eli elimde, yan yana, sessiz;
Çevremizde karanlık çiçekler.

Yapayalnız, kırda, yeşil gecede,
Yürüyorduk, nişanlılar gibi;
Gökte ay, masaldaki meyve,
Bölüştük o sihirli meyveyi.

Ve öldük yosunlar üzerinde,
Uzakta, yalnız, o mırıltı,
O dost ormanın gölgelerinde.

Sonra gökte, nurlarla sarılı,
Buldum seni, yaş dolu gözlerim,
Sevgili sükût yoldaşım benim.

Çeviren: Orhan Veli KANIK

DENİZ MEZARLIĞI

Üstünde güvercinler gezen şu rahat damın
Kalbi atar ardında birkaç mezarla çamın;
Şaşmaz öğle zamanı ateşlerle yaratır
Denizi, denizi, hep yeni baştan denizi!
Tanrıların sükûnu çeker gözlerimizi
Bir düşünceden sonra, ah o ne mükâfattır!

İnce pırıltıların o ne saf hüneridir,
Bir seçilmez köpükten nice elmas eritir,
Nasıl bir sükûn sanki peyda olur o demde!
Ne güneş uçurumun üstüne gelir durur,
Ebedî bir dâvanın saf marifeti budur,
Zaman kıvılcım, Hulya bilmek olur âlemde.

Basit Minerve mabedi, tükenmiyen hazine,
Yığın halinde sükûn, gözönünde define,
Kaşlarını çatan su, bir alev perde altı
Kendinde nice uyku saklıyan Göz, ey bana
Mukadder olan sükût!... Ruhta yükselen bina,
Fakat bin kiremidi yaldızlı dam, ey Çatı!

Bir tek ahın içinde belli zaman Mabedi,
Etrafımda denize bakışlarımın bendi,
Çıkarım o saf yere artık bütün bütüne;

Ve bütün tanrılara son adağım olarak,
Asude bir meneviş dağıtır kucak kucak
Şahane bir istihkar irtifalar üstüne.

Nasıl ağızda yemiş zevk olup da erirse,
O yokluğu nasıl lezzete çevirirse,
Varsın şekli mahvolsun, orda içime siner
Benliğimin ilerde duman olacak özü;
Eriyen ruha söyler bir şarkıyle gökyüzü
Nasıl değişmededir uğultulu sahiller.

Güzel sema, hakiki sema, değişiyorum
Bak! Ne hale getirdim seni bunca gururum,
Kudretle dolu bunca avareliğim, seni?
Işıldıyan mekâna nasıl kapıldım, bilmem.
Ölülerin evleri üstünden geçen gölgem,
Narin yürüyüşüne alıştırıyor beni.

Kızgın güneş altında serilip kalmış ruhum,
Göğsümü geriyorum sana, hayran olduğum
Nurun o cana kıyan hançerli adaleti!
Seni gönderiyorum, yine saf, ilk yerine:
Kendini seyret... Nuru geri çevirmek yine
İster gölgenin donuk olsun yarı nisbeti.

Ey yalnız benim için, yalnız bende, içerde,
Kalbin yanı başında, şiirin çıktığı yerde,
Boşlukta saf hadise arasında beklerim;
Buruk, karanlık, çın çın öten bir sarnıç diye,
İçimdeki büyüklük ruhumda hep erteye
Kalıp duran boşluktan haber verecek derim!

Bilir misin dalların yalancıktan esiri.
Sıska parmakları kemiren demiryeri,
Yumulan gözlerimde göz kamaştıran sırlar,
Hangi ten çeker beni tembel âkibetine,
Hangi alan cezbeder şu kemikli zemine?
Orda kayıplarımı bir kıvılcım hatırlar.

Kapalı, Kudsî, dolu maddesiz bir ateşle,
Toprak parçası içli dışlı olmuş güneşle,
Bu yer hoşuma gider, meşaleden bir dehliz,
Taş, yaldız, loş ağaçlar doğmuş doğduğu günde,
Nice mermer titreşir nice gölge üstünde,
Mezarlarım üstünde uyur vefalı deniz.

Muhteşem köpek, artık putperestliği def et!
Çoban tebessümiyle, münzevi, uzun müddet,
Otlatırken esrarlı koyunları bu yerde,
Bembeyaz sürüsünü rahat mezarlarımın,
Söyle gitsin tedbirli güvercinler, kalmasın
Mânasız hulyalar da, meraklı melekler de!

Buraya gelindi mi istikbal tembelliktir.
Cüssesi belli böcek kuraklığı kemirir;
Herşey yanmış, bozulmuş, havaya karışarak
Anlamadığım haşin bir cevherde erimiş.
Yokluktan sarhoştur da o yüzden hayat geniş,
Artık meraret tatlı, zihin şeffaftır ancak.

Bu toprağa gizlenmiş ölüler rahat durur,
Bu toprakta ısınır, sırları burda kurur.
Kendinde kendi için yaşar, kendine yeter...
Dört başı mamur kafa, kemale ermiş efser,
Gizli değişme benim senin bağrında böyle.

Saldığın korkuya tek karşı koyan ben varım!
Pişmanlıklarım, şüphem, kendime cefalarım
O büyük elmasının bir kusurudur: Fakat
Mermerle kurşun gibi ağır gecelerinde,
Belirsiz bir halk ağaç köklerinde, derinde,
Çoktan senden oldular yavaş yavaş ve kat kat,

Koyu yokluk içinde eridiler bir tevi,
Kıpkırmızı kil içti bütün o beyaz nevi,
Geçti artık yaşama vergisi çiçeklere!

Nerde ağızlarından düşmiyen sözler, hani,
Nerde herkesin kendi benliği, hali şanı?
Kurt düştü gözyaşının toparlandığı yere.

Gıdıklanmış kızların o keskin ve haşarı
Çığlığı, gözler, dişler, ıslak göz kapakları,
O muttasıl ateşle oynıyan güzel meme,
Teslim olan dudaklar ucunda parlıyan kan,
Son lütuflar ve nâdim olan eller o zaman,
Hepsi toprağa girer, başlar öbür hengâme!

Ya siz, büyük ruh, burda şu yaldızla denizin
Ten gözüne serdiği yalana düşmeksizin,
Acap başka bir hulya ümideder misiniz?
Şarkı söyler misiniz buhar olunca bile?
Varlığım mesameli! Evet, herşey nafile!
Mukaddes sabırsızlık bile ölür şüphesiz.

Koymuş çirkincesine başına defne dalı,
Tesellici, perişan ve yaldızla boyalı.
Ölümsüzlük, eceli ana kucağı yapar.
Güzel yalan, dindarca bir gayret kokan hiyle!
Şu ebedî gülüşü, şu boş kafatasiyle
Görüp de istiyecek, benimsiyecek kim var?

Derinlikteki ecdat, kafalar boşalarak,
Bunca kürek dolusu toprak altında toprak
Ayırdetmez oldunuz yukarda yürüyeni;
Asıl kemiren, şüphe kabul etmiyen böcek,
Sofra altında yatan sizlere gelmiyecek,
O hayattan can alır, bırakıp gitmez beni.

Kendi kendimden nefret, kendi kendime sevgi!
Gizli dişi o kadar benliğime yakın ki,
Ona nasıl bir isim vereyim, şaşıyorum.

İstiyor, dokunuyor, görüp geliyor dile,
Tenimden hoşlanıyor, tâ yatağımda bile
Ben bu canlıya ait olmakla yaşıyorum.

Zénon, ey zalim Zénon, Eloalı Zênon, sen
Hem uçan, hem uçmıyan, fakat ihtizaz eden
O kanatlı okunla beni delmedin değil:
Ses beni yaşatıyor, ok öldürüyor beni!
Ey Güneş, Ruha yayma kaplumbağa gölgeni,
Sen, koca adımlarla kımıldamıyan Achille!

Hayır! Kalk da kucakla artık hâreli suyu!
Vücudum, parçalayın bu düşünen kadroyu:
Bağrım, rüzgârın girsin doğuşu içerine!
Tüten serinliğiyle şu denizin inbatı
Ruhumu bana verdi... Ey tuzun saltanatı!
Suya koşalım canlı fışkırmak için yine!

Evet, Koca, izanlı hezeyanlar denizi,
Kaplan postu, güneşin binlerce, dizi dizi
Hayali batıp sönen pelerin, zaman zaman
Sessizliği andıran bir uğultu içinde,
Lâcivert teniyle mest, bir üstü açık inde,
Kıvılcımlı kuyruğuna diş geçiren Şahmeran,

Rüzgâr uyandı... Artık yaşama zamanıdır!
Kitabımı bir geniş meltem açıp kapatır,
Su kayadan toz olup görünür kıyı kıyı!
Pırıl pırıl sayfalar uçuşarak gidiniz:
Yık dalga! Yık keyifli sularında ey deniz,
Yelkenin yem yediği şu âsude çatıyı!

Çeviren: Sabri Esat SİYAVUŞGİL

ROBERT FROST
(1875 -)

Çağdaş Amerikan şiirinin en ünlü simalarından biri olan Robert Frost, edebiyata ettiği büyük hizmetlerinden dolayı Amerika Şiir Derneği'nin altın madalyası ile taltif edilmiştir. Bu münasebetle Waldorf-Astoria Otelinde resim, edebiyat, bilim ve eğitim alanlarının ileri gelen temsilcilerinin katıldığı bir akşam yemeği verildi. Başkan Eisenhower'in armağan sahibini kutlayan bir mesajı da dahil, şairi öven konuşmalardan sonra yaşlı üstad, bazı şiirlerini okudu. Dört defa Pulitzer Armağanı'nı kazandığı halde, armağanlardan ve armağanlı edebiyat yarışmalarından hoşlanmıyan şair hayatında bir defa daha merasimli bir toplantının konusu oldu.

Amerikan edebiyatında, çoktan klâsikleşmiş olmasına rağmen, öyle sanıyorum ki Türk okuyucuları R. Frost'u fazla tanımazlar. Kısa ve rastgele yapılan çeviriler onun sanatını tam olarak belirtemez; ayrıca şairin kimliğini ve yeni Amerikan edebiyatındaki yerini inceleyen eleştirmelerin hemen hemen hiç çevrilmemiş olması bu sanatçı üzerinde bilgi ve düşüncelerimizi temelsiz de bırakabilir.

R. Frost (1875), doğumları 1870 ile 1885 yılları arasına rastlıyan ve yeni Amerikan şiirinin temsilcileri diye bilinen E. A. Robinson, C. Sandburg, N. V. Lindsay, E. L. Masters, W. C. Williams, E. Pound ve W. Stevens gibi bir kısmı halen yaşamakta ve eser vermekte bulunan ünlü şairlerle birlikte düşünülmelidir.

California'da doğan ve New England'da büyüyen R. Frost,

birçok Amerikalı şairler gibi çocukluk ve gençliğinde muhtelif işlerde çalışarak hayat tecrübesine erken başlamış oldu. Çiftlikte çalıştı, bir fabrikaya işçi yazıldı, ayakkabı tamirciliği yaptı, küçük bir kasaba okulunun öğretmenliğinde bulundu.

İlk iki eseri İngiltere'de basılan ve yavaş yavaş yurdunda üne kavuşan R. Frost bugün Amerika'nın her tarafında okunan bir şair olmakla beraber bir gelenek şeklinde daima New England şairi diye tanınır. Gerçekten o, seçtiği konular ve kullanageldiği şive ile Amerika'nın bu bölgesini şiirleştirmeğe çalışmıştır. Frost'un birçok manzumeleri, şairin hayatına sıkı sıkıya bağlı taşra ve küçük kasaba hayatından, buralarda yaşıyan insanların meselelerinden izler taşır. Çiftlik ve kır manzaraları şiirlerinin, bilhassa lirik şiirlerinin çerçevesini teşkil eder.

Şehirden uzakta yaşıyan her sanatçı gibi, R. Frost değer ölçülerinde muhafazakârdır. Buna rağmen bazı eleştirmeciler onu modern olarak vasıflandırırlar, çünkü o şiirlerinde mümkün olduğu kadar *şairânelik*ten kaçınır. Sanatının özünde yalın bir gerçeklik özlemi yatar. Frost'un şiirlerini ihtiva eden küçük bir kitaba önsöz yazan L. Untermeyer'in işaret ettiği gibi, şairin asıl söylemek istediği, çabuk ve kolay çözüş yollarına gitmeden, insanı ilk bakışta kandıran beylik sözlere başvurmadan, gerçek'i anlatmaktır. Bunun için şiirlerinde anlık, geçici duygu ve düşüncelerden çok, zamanla yerleşmiş, şekillenmiş bir hayat görüşü, müşahede özelliği yer alır. Bu, R. Frost ağır başlı bir filozof edâsiyle tabiat ve insan üzerine sorular sorar, cevaplar arar demek değildir. Hayır, aksine en karanlık ve trajik konularda bile ışıklı bir yol göstermeye, hafifletici bir hava estirmeye çalışır.

Böyle bir sanat anlayışından hareket ettiği için R. Frost'un şiir dili, günlük konuşma havasına ve tekniğine verdiği müstesna yere rağmen, birçok kimselere sanatsız, kuru, hattâ sert gelebilir. Şiirini okunsun diye değil de söylenilsin, belki de sahne eserlerinde olduğu gibi konuşulsun diye yazdığını ileri süren şair, kuru, sert ve sanatsız gibi gözüken satırların daha uysal, çekici ve sanatlı kılınmasını şiirlerini yüksek sesle okuyanlara bırakmış da olabilir.

Şiirlerindeki bu ifade özelliğini anlamakta epeyce zahmet çekmiş, manzumelerini okurken mısralar boyunca uzayıp giden gösterişsiz kelimeler arasında şiirin saklandığı yeri bulmaya,

yahut bu sade, orta halli kelimeler kümesini şiirleştiren büyü. nün niteliğini keşfe çalışmıştır. Bir şiiri anlamanın sevmekten çok zor olduğunu biliriz. Birincisi yalnız gönül işidir, ruh durumumuzun izin verdiği bir beğeni derecesine kadar seversiniz, ikincisi ise -hele zevkinize aykırı düşen unsurlar da varsa- çalışma, sabır veya aydınlatıcı bir tesadüf ister.

Ben böyle bir tesadüfü geçen yıl bulmuştum. Şair Columbia Üniversitesine gelmiş, üniversitenin tiyatro salonunu dolduran aydın bir kalabalık önünde şiirlerinden bazılarını okumuş, Amerikan hayatı, kültürü, eğitim sistemi ile ilgili çeşitli konulara temas ederek görüşlerini açıklamış, sırası geldikçe de nükteleriyle dinleyicileri güldürmenin yolunu bulmuştu.

Yüzünde tabiatle haşir neşir olanlara özge sert ve iradeli çizgilerle, şiir gibi insanı bir bakıma peygamberleştiren bir sanatla hemhal olmanın verdiği tatlı ve yumuşak bir ifadeyi birleştiren R. Frost, dinleyenleri ilk anda saygı ve sevgiyle kendine ısındırıvermiştir. Kar beyazı saçlarının altında gençlik fışkıran masmavi gözleriyle seksenlik sanatçı, ruh ve akıl zindeliğinin zaferi gibi dimdik duruyordu. Nitekim o gün bu gün, şair, mesleğine yeni başlamış bir öğretmen gibi yorulmadan, şevkle, iki saate yakın bir müddet oturmadan, babacan bir edâ ile salonu dolduran genç, yaşlı dinleyici kitlesinin dikkatini aynı seviyede tutmakta büyük bir başarı gösterdi.

Arada bir iri parmaklı elleriyle saçlarını taraması müstesna, el kol hareketlerine baş vurmaksızın, sakin, hattâ yazdıklarına önem vermiyormuş gibi okuyordu. Bazen monolog, bazen diyalog, bazen de ince, fakat açık bir duygunun tasviri şeklinde tecelli eden manzumelerini okurken şairin dinleyenlerin dikkatlerini çekmek istediği büyülü kelimeler veya hazır şairâne söz tertipleri değil, anlam, hikmet, nükte olarak zihinlerde kalması gereken hususlardı.

O gün okuduğu şiirler, meselâ *"Never Again Would Bird's Song Be the Same"* (Kuşların şarkısı hiçbir zaman aynı olmıyacaktır), *"The Silken Tent"* (İpek Çadır), *"Choose Someting Like o Star"* (Yıldız gibi bir şey seç) şairin çok bilinen ve sevilen eserleriydi. Dinleyiciler bu güzel eserleri yaratıcısının ağzından dinlemekle pek memnun olduklarını devamlış alkışlarla belli ediyorlardı, fakat şairin bunları asıl söylemek istedikleri için bir vesile sayıyormuş gibi bir hali vardı. Nitekim her okuduğu şiirden sonra tenkid'e yaratma'ya, bilgi kazanma ile

bilgi elde etmenin yolunu öğrenme arasındaki farka, belli bir dünya görüşü kazanmak için gerekli şeylere, şahsîliğin anlamına dair kısa kısa, fakat düşündürücü konuşmalar yaptı. Üniversite ve kolejlerde tatbik edilen öğretim metodunun hatalı taraflarını belirtti, bu arada edebiyat okutanları da tenkit etti.

R. Frost'un bu yoldaki tenkitlerini temelsiz veya pervasız bir hareket saymamak gerekir. Şair hemen hemen 30 yıldanberi muhtelif Amerikan kolej ve üniversitelerinin fahrî ve gezgin profesörlerinden biridir. Davet edildiği öğretim müesseselerinde bir şeyler okutmaktan çok genç dimağları uyandırmaya, genç gönülleri şiirin aracılığı ile heyecanlandırıp ısıtmaya çalışır. Bu yıllar yılı süren devamlı konuşma ve tenkit sporu onu, yaratıcılığına zarar vermeksizin, sözü dinlenir bir tenkitçi haline getirmiştir.

R. Frost'un ünlü şiirlerinden biri de *Mendy Wall* (Örülü Duvar) dır. Şair, bu şiirinde, çiftlik komşusu ile ortak duvar üzerindeki görüşmelerini tasvir eder. Şairin komşusu, görünür bir sebep olmamasına rağmen aralarındaki iyi geçime bakmıyarak duvarın onarılmasında titizlik gösterir. Zira onca bu türlü sınır belirtici şeyler iyi komşuluğu icaplarındandır. Şair daha ileri ve serbest bir fikri savunduğu halde iyi komşuluğu devam ettirmek amaciyle mülkleri ayıran yıkık duvarın onarımında komşusuna yardım eder. Bu duvarın iki tarafında kalan arazi ile belki kendi dar benliğimiz, duvar ile esasen ayrı kalan kişiliklerimizin arasına diktiğimiz korku, şüphe ve gizlilikle örülü bir engel, belki de daha geniş anlamiyle insanlar arasındaki sosyal ilgilerde sebebe dayanmıyan geleneklerin gülünçlüğü anlatılmak istenmiştir. Zira R. Frost, derin ruh tahlillerinin, karışık insan dâvalarının şairi olmamakla beraber daima takip edegeldiği bir yazış tarzının sonucu olarak çok defa söylemek istediklerinin bitirilmesini okuyucularına bırakır.

R. Frost, değil kendisinden sonra yetişen genç şairlerle hattâ kendi çağdaşlariyle bile karşılaştırılırsa, yeni şiirin kurucularından sayılmasına rağmen, şiirinin altındaki pastoral zemin ve ifadesindeki aşırı itidal, sadlelik ve ölçüden dolayı bir bakıma klâsik şiir geleneğine bağlı bir sanatçı gibi gözükür. Daha doğrusu şiir zevkini Avrupa kaynaklarının çeşitli verimleriyle eğitmiş, bilhassa son elli yıllık devrede şiire şekil, anlam ve maksat bakımından türlü yenilikler getirmiş şairlerin

eserlerini tanımış kimselere R. Frost modern Amerika'nın değil de dünya ile ilgisi kesmiş uzak bir ülkenin şairi gibi de gelebilir. Fakat bu Amerikan şiirinin bir tarafını, kültür değişmesinde, sosyal ilerlemede bazı estetik zevklerin halen eski köklerinden ayrılmadığını gösterir. Amerikan toplumunun şiir karşısındaki durumu -ki ayrı bir yazı konusu olabilir- da ayrıca incelemeye değer. Nihayet R. Frost hiç olmazsa seksen yıllık Amerikalıdır.

A. Ferhan OĞUZKAN

SEVİ BİR SORUN

Bir garip çöktü kapıya akşam
Senli benli konuştu taze gelinle
Elinde yeşilli aklı bir deynek
Dayanağı korunağı olacak
Sordu dudaklarından çok gözleriyle
"Bu gecelik sığınabilir miyim evinize"
Döndü ardına baktı
Karanlık pencerenin dibinde

Yürüdü sundurmaya çıktı gelin
Gel dedi göğe bakalım birlikte
Görelim nasıl başlıyor gece
Gel yabancı ikimiz
Yapraklar hışırdadı bahçede
Mavi yaprakları ağaçların
Güz bu doğru kış rüzgârı bu
Yabancı anlıyasın isterdim bunu

Karanlık odasında taze gelin yalnız
Eğildi ocağın ateşine
Al güllerce ışıdı yüzü
Yüreğinde bir yanma
Görüverdi sanki içini
Baktı ıraklara o eski yola
Ah altın bir kutuda gümüş iğneyle
Tutturulmuş olsaydı yüreği şimdi

Düşündü gelincik az daha
Bir dilim ekmek bir güzel çanta
Acıdı Tanrının fakirliğine
Ya da şu zenginliğine
Ne o ne de yabancı
Bir çift söz edememişti sevileri üstüne
Anlamak istiyordu ne olduğunu içindekinin
Odasında hâlâ taze gelin

Çeviren: Hüseyin BAŞARAN

BİR DOST KİŞİ GECEDE

Bir dost kişi gecede
Uzakta bir tek ışık görünenedeğin
Yağmurla bir yollara düşüyor-yağmurla bir dönüyor

Bu sokak sokakların en yaslısı
Hızla geçiyor - utancı bekçiden yana
Gözleri gözlerine değsin istemiyor

Durup dinliyor bir ayak sesi
Bir mutlu yüz sokaklardan
Çıkageliyor çığlık çığlığa bir yalnızlık

Ayrılık değil - çağrı değil
Yalınkat yüceliğinde dünyamızın
Gök karanlığında bir fosforlu saat salınıyor

Ben vaktin doğrusu - eğrisi yoktur derim
Bir dost kişi varsa gecede - benim.

Çevirenler: Özdemir NUTKU - Tarık Dursun K.

RAINIER MARIA RILKE
(1875 - 1926)

Çağdaş Alman şairlerinin belki de en büyüğü olan Rainer Maria Rilke, 4 aralık 1875'de Prag'da doğdu, 29 aralık 1926'da Montreux yakınlarında Valmont'da öldü. Bir demiryolları müfettişinin oğluydu. Askerlik okullarında okuduysa da öğrenimini tamamlamadan ayrıldı. Beş yıl süren, çetin deneylerden sonra, özel dersler alarak lise öğrenimini tamamladı. 1896'da Münih Üniversitesine girdi. Burada felsefe okuyacak, ama herşeyden önce Richard Muther'in sanat tarihi derslerine devam edecekti. Bu çağlarda Rilke yüzyıl sonunun birçok akımlarına katıldı, Alman ve Avusturya dergilerinde yazılar yayınladı. Ama bu çağdaki yazı ve şiirleri, sonraki eserleriyle karşılaştırınca, onun hayatıyla ilgili birer belge olmaktan öteye geçmezler. Yeni hayat şartları içinde çiçeklenecek dehânın özelliklerini taşımaz bunlar, yalnız, şuralarında buralarında, bazı iç olaylardan sonra genişlik kazanacak soluklara rastlanabilir. Bu sıralarda kader, geniş okuyucu kitlesine rağmen Rilke'yi de Hölderlin ve Nietzsche gibi bir "yalnız" yapacak, Alman edebiyat hayatının dışına atacaktır; buna karşılık Alman ruhunun, Alman dilinin kaynakları en yüksek çiçeklenişlerinden birine onda ereceklerdir.

Rilke 1897'de Münih'te, Nietzsche'in eski dostu bayan Lou Andreas Salomé ile karşılaştı. *Zarathoustra böyle derdi* yazarı onunla evlenmek istemiş, o da, ilerde *Duino elejileri* şairi için yapacağı gibi, onun için önemli incelemeler yapmıştı; o sırada ünlü profesör Andreas'ın karısıydı, ilerde de Freud'un en ateşli taraftarlarından biri olacaktı. Rilke onunla sıkı fıkı dost oldu.

İlk defa İtalya'da, daha çok da Floransa'da kaldığı zaman, buradan Lou için bir *Floransa günlüğü* ile dönecekti. Lou 1899 ve 1900 yıllarında Rusya yolculuğuna çıktığı zaman, onu da yanına aldı. Rilke bu yolculukta Tolstoy'la tanıştı; Lou sayesinde İslâv ve Lâtin dünyasıyla ilk bağıntılarını kurmuş oldu böylece. 1900 yılının sonbaharında, Almanya'ya dönünce, Rilke Worpswede'e yerleşti, Rodin'in öğrencisi olan genç bir heykeltraş kızla, Clara Westhoff'la burada tanıştı. Onunla 1901 yılında evlenecek, ertesi yıl da kızları Ruth doğacaktı.

1902'de Rilke ile karısı Paris'e gittiler. Rilke Rodin'le dost oldu. 1903 nisanında, Rilke ile karısı aile hayatlarına son vermeyi kararlaştırdılar, ama şairin hayatının sonuna kadar, bağıntıları kesilmiyecekti. Rilke bu karardan sonra Viareggio'ya gitti, sonra Paris'e döndü, sonra Clara'yı alıp Worpswede'e gitti; buradan da Roma'ya gittiler. Rilke 1904 temmuzuna kadar Roma'da tek başına, uzun aylar geçirecekti. Roma'ya fazlasiyle doyunca, birçok davetler üzerine Danimarka'ya, İsveç'e gitti. 1905'te dostu Lou'yu Göttingen'de tekrar gördü, sonbaharda Paris'e geldi, buradan konferanslar vermek üzere Almanya'nın yolunu tuttu. Aynı yıl Leipzig'te A. Kippenberg'le tanıştı, bundan sonra bütün kitaplarını o yayınlıyacaktı.

1896 ve 1898 yılları arasında Rilke bazı şiir kitapları yayınladı, bunların pek bir değer taşımadıklarını sonradan kendisi de belirtmiştir ama birkaçını anmak gerekir: *Düşlerle taçlı* (1897), *Perhiz* (1898). Rilke gerçek şairliğinin 1899-1900 yıllarında başladığını belirtmiştir her zaman. Gerçekten de, 1899'da yazdığı *Özlem dedikleri* adlı şiiri, Rilke'nin kaderinin hareketini yansıtır. Aynı yıl *Cristoph Rilke'nin aşk ve ölüm türküsü*'nü yazar. 1900 yılıyla 1905 yılı arasında artık gerçekten önemli eserler vermiştir: *Saatler kitabı*, dramatik bir şiir: *Ak prenses*, sonra *Görüntüler kitabı*. Aynı sıralarda, X. Kappus'a mektuplarını yazmıştır. Bunlar 1929 yılında, *Bir genç şaire mektuplar* adıyla yayınlanacaktır. Gene aynı sıralarda *Auguste Rodin* üzerine monografisini yazmış ve büyük bir esere başlamıştır: *Malte Laurids Brigge'in defterleri*.

Rilke 1906'da Meudon'da Rodin'in konuğu olmayı kabul eder, onun sekreteri olur; çok geçmeden, bir yanlış anlama yüzünden bağıntıları sona erer, Rilke Paris'e yerleşir; yazın Belçika'ya gider, yılın sonuna doğru Kapri'ye gelip 1907 mayısının sonuna kadar burada kalır. 1907 ekiminde gene Paris'tedir. Bu-

rada Cézanne'ın resimleri onda Rodin'in eserleri kadar köklü bir etki yaratır. Kasımda, konferanslar vermek için Prag yolundadır. Rodin'le mektup yoluyla barışıp anlaşır. Venedik'e gider, sonra kuzey Almanya'ya gelip 1908 martına kadar kalır. İlkbaharın ilk günlerini Kapri'de geçirir, mayısta Paris'e gelir. Paris'te, filozof dostu Rudolf Kassner kendisini prenses von Thurn und Taxis'le tanıştırır. Rilke prensesle hayatının sonuna kadar sürecek, candan bir dostluk kurar. 1910'da, prensesin daveti üzerine, Taxis'lerin Dalmaçya'daki Duino şatosuna gelir, daha sonra şatonun adını taşıyacak elejiler burada doğacaktır. 1910 yılı, ertesi yıl yayınlanacak *Malte Laurids Brigge*'in hazırlanış devrini tamamlar. Bu arada en güzel şiirlerinin yeni bir silsilesi *Frühe Gedichte* (1909) ve *Neue Gedichte* (1907) adlı kitaplarında yayınlanır. Bunlardan başka, Rodin üzerindeki incelemesinin ikinci bölümünü hazırlamakla uğraşır, karısına *Cézanne üzerine mektuplar*'ını yazar. Cezayir'e, Tunus'a, Mısır'a gider. Sık sık Paris'e, Almanya'ya gidip gelir. Uzun bir zaman Duino şatosunda kalır, *Duino elejileri*'ne başlar. İspanya'ya gider, Toledo'da, Ronda'da kalır. Birinci Dünya savaşı patladığı zaman, Rilke Almanya'dadır.

1911 ile 1914 arasında, *Defterler*'in yayınlanmasından sonra, elejilerin ilk onunu tamamladı, en büyük şiirlerini: *İspanyol destanı, Meleğe, Dönemeç* ve *Hölderlin'e*'yi, *Deneyler* adlı nesir eserini yazdı, bazı çeviriler yaptı. Gide'in *Müsrif çocuğun dönüşü* de bu çeviriler arasında yer alıyordu.

1914'te Rilke Münih'e yerleşir, kadın ressam Lulu Albert-Lazard'la dost olur. Yıl sonuna doğru Viyana'da, prenses von Thurn und Taxis'in konuğudur. 1916'da askere alınır. İlkin silâhlı birlikler arasındadır, sonra Viyana savaş bakanlığının basın dairesinde çalışır. Haziranda kesin olarak terhis edilince, Münih'te oturmaya devam edecektir. 1919 kasımındaki ihtilâli de Münih'te yaşıyacaktır. 1919 da Lou Andreas'ı son defa görür; 1919 haziranında çeşitli İsviçre şehirlerine davet edilince, Rilke Almanya'dan kesin olarak ayrılır. Birbiri ardından Berne'e, Nyon'a, Zurich'e, sonra Cenova'ya, daha sonra da Soglio'ya uğrar, bir zaman için İsviçre'de kalmaya karar verir. Cenova'da kadın ressam "Merline" le dost olur, onunla birlikte Valais'yi gezer; sonra sekiz günlüğüne Paris'e uğrayıp geçmişle bağıntısını tazeler. İsviçre'ye dönüşünde, bir zaman Bâle yakınlarında Berg şatosunda kalır. Baharda Leman kıyısına iner, ama ha-

ziranda Merline'le birlikte Valais'ye gelir, burada, dostlarının sunduğu Muzot şatosunda oturmaya karar verir. 1922 yılında *Duino elejileri*'ni bitirir. Aynı yılın sonuna doğru, sağlığı bozulmaya başlar. 1923'te ilk defa Valmont kliniğine girer. 1924'te Muzot'ya döndüğü zaman Paul Valéry'yi misafir eder. Aynı yıl, son defa olarak Sierre'de Clara Westhoff'u görecektir. O yıl Valmont kliniğinde tamamlanır. 1925 başlarında, Valmont'dan ayrılıp Paris'e gider. Burada yeniden bulunmuş eski dostların, bunlar arasında Gide'in, bir de yeni dostlukların (Jules Supervielle, Jean Cassou, Jacques Rivière, Edmond Jaloux, v.s.) hareketliliği içinde yorucu günler geçirir. Ama 1926 baharında, rahatsızlıkları onu gene Valmont kliğine götürür.

Yaz ortalarına doğru gene Muzot'ya uğradı, prenses Thurn und Taxis'le Ragaz'da son olarak görüştü, kasım sonunda Valmont'a döndü. Yeni bir hastalık belirdi bu kere: şiddetli bir kan kanserine tutulmuştu. 29 aralık 1926'da, klinikte öldü. Vasiyetine uygun olarak 2 ocak 1926'da Valais'de, Rarogne'da kefenlendi.

Rilke'nin şairlik hayatı üç devreye ayrılabilir. Birinci devre 1900'den başlayıp 1906'ya kadar uzanır. Bu devrede *Saatler Kitabı* ve başka birkaç büyük şiir önemli bir yer tutar. Çeşitli etkiler ve gerçekler de bu devirde sindirilmiştir. Lou ile dostluğu, Rusya, İtalya, İskandinavya, Paris yolculuğu, plâstik sanatlar, ona etkiyen şeylerin başında gelir. Rilke şimdiden büyük bir şiir gücüne erişmiştir, gene de sınırlı bir hayat kuralı, bir sanat disiplini arzular. Rodin'in, Cézanne'ın onu fazlasiyle çekmesi bundandır. O sıralarda amacı "nesneler" yaratmaktır, böylece Rilke'de ruhsal boyut olarak "uzay" kavramı meydana gelir. (*Görüntüler Kitabı* ve *Yeni Şiirler*).

1906'dan 1910'a kadar uzanan ikinci devreyi herşeyden önce büyük nesir eseri *Malte Laurids Brigge*'in hazırlanışı kaplar. Bakışının sanatsal görüntüsünü aşamadığı için "bu hayatın kavranılmaz unsurlarına" kapılan bir ruhun yalnızlığı ve yabancılığı üzerine bir gözlemdir bu eser. Hayranlık verici bir nesirle yazılmıştır ama Rilke için de bir iç-başarısızlığın tanığı olmuştur. Çünkü çocukluğunun sırlarının afsununu düzeltmesi gerekirken, gerçek görevi karşısında kendi gerileyişini çizmekten başka birşey yapmamıştı. Rilke, kitabı bitirirken, artık hiç birşey yazmayıp kendini hekimliğe vermeyi, bir ara da psikanaliz yaptırtmayı düşündü. Kendi kaderinden sıyrılma çabası

çok geçmeden Duino şatosunda (1911-1912) yeniden yakaladı onu.

Duino'da üçüncü devre başlar: *Elejiler* silsilesinin devresidir bu devre. On yılı içine alır. Rilke, buraya kadar, sanatını olgunlaştırmak için nesnelere doğru gitmişti, bundan sonra yaşanmış uzayı iç uzay haline getirdi: burada ölüm "hayatın iç yanında olgunlaşan meyve" değildir yalnız, "hayatın gizli yüzü, tabiatın öbür yanıdır", burada her hayat, yaşama eyleminin dışında belirir. Üçüncü devrenin sonu, *Elejiler*'in tamamlanışından, *Orpheus'a soneler*'den sonra, zenginliğine, güzelliğine güç erişilen bir şiir verimiyle çiçeklenir, ama Rilke için bir hesap görme olmuştur.

Saatler Kitabı'nın yayınlanmasından sonra, Rilke'nni şöhreti hızla yayılmış, hem de yalnız Almanya ve Avusturya sınırları içinde kalmamış, İskandinavya'ya kadar uzanmıştı. Fransa'da, Valéry'yi, Proust'u bir yana bırakalım. Claudel'in, Gide'in bile bir sanatçılar çevresini aşamadıkları, tartışıldıkları bir sırada, Rilke Almanya'da çağımızın hiç bir şairine nasibolmamış bir şöhrete sahipti. Birinci Dünya Savaşının hemen ertesinde ise, Rilke'nin şöhreti dünyayı kucaklamıştı. Oysa Rilke'nin şiiri de, bir Hölderlin'in, bir Shelley'in şiiri gibi, çeviriye meydan okuyan şiirlerdendi.

Pierre KLOSSOWSKI

CİDDÎ SAAT

Şimdi dünyada nerede biri ağlıyorsa
Sebepsiz, dünyada, ağlıyorsa
Bana ağlıyor.

Şimdi gecede nerede biri gülüyorsa
Sebepsiz, gecede, gülüyorsa
Bana gülüyor.

Şimdi dünyada nerede biri yürüyorsa
Sebepsiz, dünyada, yürüyorsa
Bana gidiyor.

Şimdi dünyada nerede biri ölüyorsa
Sebepsiz, dünyada, ölüyorsa
Bana bakıyor.

Çeviren: Behçet NECATİGİL

ORPHEUS'A SONNE

Çarçabuk değişse de dünyamız,
Bulutlar misâli,
Her olgunlaşan
Düşer çok eskinin kucağına.

Bu sonsuz değişmede,
Daha uzaklara daha hürlüğe,
Devam eder eski şarkın,
Tanrının sazı ile.

Bilinmedi ıstırablar,
Öğrenilmedi sevgiler,
Ölümün bizden alıp götürdüğü şeyin

Sırrı anlaşılmadı.
Ülkeleri kutlulayıp mutlulayan,
Kalan biricik şey şarkıdır.

Çeviren: E. Mahir YALNIZ

CARL SANDBURG

(1878 -)

6 ocak 1878'de Illinois eyaletinin Galesburg şehrinde dünyaya gelen Carl Sandburg, İsveç aslındandır. Babası bir demiryolu inşaat amelesi olduğundan, Sandburg on üç yaşından itibaren ailenin geçimine yardım etmek zorunda kalmış, berber dükkânı, fabrika, oteller ve tarla gibi muhtelif yerlerde çalışmıştır. Bu değişik iş sahaları ve giriştiği hayat mücadelesi, Sandburg'un benliğini hiç bir mektebin yapamıyacağı tarzda teçhiz ederek onu endüstri Amerikasının en mümtaz şairi mertebesine yükseltmiştir. 1898'deki İspanya-Amerika harbi esnasında gönüllü olarak Porto Rico'da sekiz ay hizmet eden Sandburg, sonra Galesburg'de bulunan Lombard Kolejine kaydolarak edebiyat çerçevesi dahilinde düşünmeye başlamıştır.

Mezun olduktan sonra hayatını kazanmak üzere muhtelif işlere girişmiş, siyasî hayata ve gazetecilik mesleğine intisab etmiştir. Muhtelif dergi ve gazetelerde muhabir ve yazar olarak çalıştıktan sonra, 1917 senesinde Chicago Daily News gazetesine geçmiş ve 1933 yılında gazeteden ayrılıp Michigan gölü sahillerinde bulunan evine çekilerek Abraham Lincoln'a ait tetkiklerine başlamıştır.

Herşeye rağmen Sandburg, kolej günlerinden beri şiir yazmıya devam etmiştir. 1916'da neşredilen "Chicago Şiirleri" enerjinin ifadesidir. Sandburg'un dili sade, fakat kuvvetlidir. Robert Frost aristokrat entelektüel ise Sandburg'a da hissî demokrat demek icabeder. Sandburg, kendinden önceki şairlerin kullandığı ağdalı dil yerine, halk diliyle yazmıştır. Halk dili hiç bir zaman bu derece tesirli ve sanatkârca kullanılmamıştır. Sandburg'u kabalıkla itham eden sesler de yükselmişti. Ama

o sadece kabalığı yenmek için kaba oluyordu. Sık sık mukayese edildiği Frost'un nikbinliğini Sandburg'un şiirlerinde göremeyiz. Sandburg'un eserlerinde ve dilinde daima şüphe, kararsızlık, tereddüt vardır. Bütün bu zahiri sertliğe rağmen Sandburg, en ince duygulu şairlerden biridir. 1918'de yazdığı "Cornhuskers" şiirleri (mısır kabuğu ayıklıyan işçiler) tabiatta mevcut bütün şaşaa ve dehşete karşı sempati ifade etmektedir. Bu cihette Sandburg'u sert ve kaba şiirler yazan bir şair olarak tanımayanları şaşırtacak derecede ince bir güzellik kavramı ifade eden şiirler yer almıştır. "Smoke and Steel" (Duman ve Çelik) şiirleri, evvelki şiirlerinde ifade ettiği fikirlerin bir terkibidir. Bu koleksiyonda Sandburg, ruh haleti, şive ve tasviri meczetmiştir. Sandburg şiirlerden başka üç cilt hayalî, mizahî ve mistik çocuk masalları kaleme almıştır. 1939 senesinde neşrettiği "Abraham Lincoln: Harp Seneleri" adlı tarihî eseri Pulitzer Mükâfatı kazanmıştır ve Roosevelt Memorial Cemiyetinin madalyayla taltifine mashar olmuştur. Sandburg'u yetmiş yaşında iken bir roman yazarı olarak görmekteyiz. 1948'de neşrettiği ilk romanı "Remembrance Rock" (Hâtıra Kaya), hâdiseleri hikâye eden menkibevî bir nesirdir. Esas itibariyle bu eser, Amerikan tarihinin üç buhranlı devresini hikâye etmektedir. Bu eser vatanına ithaf olunan bir zafer şarkısı olarak vasıflandırılmıştır.

Sandburg şiir kitapları ve Abraham Lincoln'un heybetli hal tercümesinden başka, Amerikan halk şarkılarını ve türkülerini bir araya toplamıştır. Bu başarılarından dolayı Lombard Koleji, Knox Koleji ve Northwestern Üniversitesi Sandburg'a fahrî doktorluk pâyesi tevcih etmişlerdir.

Beynelminel şöhreti haiz müellif, şair ve biografi yazarı Carl Sandburg, halen çiftliğinde cins keçi yetiştirerek âsude bir hayat sürmektedir.

Güzin METYA

D E M E T L E R

Kıyıları düşündüm,
Tarlaları, gözyaşlarını, kahkahayı.

Kurulan yuvaları düşündüm
Ve yıkılanları.

Karşılaşmaları düşündüm
Ve her karşılaşmaya
Bir Allahaısmarladık.

Yalnız gezen yıldızları düşündüm,
Oriole çiftlerini,
Yanıltıcı gün batışlarını
Özlenen ölümlerdeki.

Ulaşılsın, aşılsın istedim
Yakın bir yıldız, en son yıldız.

Diledim
Bırakılsın birkaç gözyaşı
Biraz da kahkaha.

Çeviren: Gürmen GÜLER

Ç A Y I R

Tepeler gibi yığın cesetleri Austerlitz ve Waterloo'daki,
Kürekleyiverin onları ve ben işe başlıyayım
Ben çayırım, cümle âlemi örterim

Ve yığın, tepeler gibi Gettysburg'dakiler
Ypres ve Verdun'dekileri de yığın.
Kürekleyiverin onları ve ben işe başlıyayım
İki yıl, on yıl ve yolcular sorsun kondüktöre:

Burası neresi?
Nerdeyiz şimdi?

Ben çayırım.
Bırakın çalışayım.

Çeviren: M. Zeki GÜLSOY

TEKRAR

Şimdi onlar sevgili İnez Milholland'ın
Güzel vücudu üzerinde
Tuzlu gözyaşlarıyla ağlıyorlar,
Çünkü o yaşarken memnundular,
Çünkü o, açık kollarıyla,
Herkesin malıydı,
Ucuza aşkını vererek, sevmişti
Gün ışığı,
Sabah havası kadar ucuza.

Çeviren: Nihat GENÇ

GUILLAUME APOLLINAIRE

(1880 - 1918)

Guillaume Apollinaire'ın birçok şiirleri türkçeye tercüme edilmiş, dergilerimizde çıkmıştır. Bu sebeple bize yabancı sayılmaz. Apollinaire şiirde kübizmi yaratmış, şekil ve muhtevanın klâsikleşmiş çerçevesini kırmıştır. Şiirlerindeki hayal kudreti, melankoli, basit kelimelerle manzara ve tablolar çizmekteki ustalığı, kendisini tâkib eden şairlere birer temel taşı olmuştur.

Apollinaire'in hayatı hakkında az şey bilinir. Asıl ismi Wilhelm Apollinairs Kostrowitzky'dir. 26 ağustos 1880 de doğmuş. Monaco piskoposu olan babası, doğumundan bir müddet sonra ölmüştür. Çok küçükken anasiyle Cannes ve Nice şehirlerine gitti. Monaco kolejine girdi. Bundan sonraki hayatı tamamen denilebilecek bir şekilde meçhuldür. Genç Apollinaire'in bu kolejde şiir ve edebiyata merak sardığı söylenmektedir. Kendisi çocukluğunu hatırlamıyor. Yahut da hatırlamak istememiştir. Arkadaşları, hakkında yazdıkları yazılarda, onun, çocukluk ve ilk gençliğinde ekseri kaçak olarak, başıboş seyahatlere çıktığını, serserilikten hoşlandığını söylerler. Şurası muhakkak ki, Côte d'Azur sahillerinin renkleri ve bu başıboş seyahatler onda silinmez izler bırakmıştır. Apollinaire 1902 yılında Paris'e geldi. Bu tarihte gene Paris'te Picasso ve Braque gibi genç üstâdlar kübik eser denemeleri yapıyorlar ve resimde yeni adımlar atmanın lüzumuna inanıyorlardı. Aynı düşünceler Apollinaire'in kafasında şiir için yer etmişti. 1902 de Jarry, Salmon, Royère, Ryner gibi genç şairlerle tanıştı. Kübizm cereyanı onu kendisine çekmekte gecikmedi. Şair, hikâyeci ve münekkid ola-

rak bu cereyana katıldı. Revue Blanche, Les Soirées de Paris isimli dergileri neşretti.

André Billy *"Apollinaire Vivant"* adlı eserinde şairin bu zamanlardaki durumunu şöyle anlatıyor: "Bir bahçeye nâzır, kübik tablolarla ve bilhassa Douanier Rousseau'nun tualleriyle, Afrika ve Okyanusya fetişleriyle, eski kitaplar ve birçok garip eşya ile dolu odasında, o, her dilden, her lehçeden yemişlerle dolu..."

Apollinaire hususî hayatında alelâde bir insan: Şakacı, geveze ve oburdu.

1909 yılında *Mercure de France* mecmuasına *"Chanson de mal-aimée"* adlı şiiri ile giriyor. Bu şiirde, ve bunu takip edenlerde noktalama işaretleri yok. "Şiirde noktalama şart değildir," diye düşünüyor. Şiir noktalamıya muhtaç değildir. O, kendi kendisine yeter. Virgüllere, noktalara, soru ve nida işaretlerine ne lüzum var? İyi bir şair şiirine ahenk verebildi mi, kâfidir."

1910 da *Héresiarque* çıkıyor. Bütün nazarlar Apollinaire'in üzerinde.

Bundan bir yıl sonra Apollinaire'in başından garip bir macera geçer: Bir gün dostu küçük heykel satıcılarından biri gelip, kendisinde durması için bir küçük heykel bırakır. Bunda bir mahzur görmeyen Apollinaire heykeli alır. Fakat az sonra bu heykelin Louvre müzesinden çalınmış olduğu anlaşılır. Hırsız yakalanmakta gecikmez. O arada Apolliaire de tevkif edilir. Fakat sonra mâsum olduğu anlaşılarak serbest bırakılır. Bu hâdisenin üzerindeki tesiri çok büyük olmuştur. Hapiste kaldığı sırada yazdığı ve Alcools adlı kitabına aldığı şiirler, Verlaine'den bu yana yazılan en canlı hapishane şiirleridir.

Apollinaire bir defa sevmişti. Daha doğrusu meşhur olmuş aşkı bir tanedir. O sıralarda kübik resim cereyanlarına katılan ve daha sonra asrın en büyük kadın ressamı unvanını alan Marie Laurencin'e birçok şiirler yazmıştır. Hayatında yalnız Laurencin'in elinde olan bu şiirler, son yıllarda meydana çıkarılmış ve buna şairin aşk mektupları da ilâve edilerek *"Les Poèmes à Lou"* ve *"Les Lettres à Lou"* isimli iki ciltte toplanmıştır.

Laurencin'in, Apolliaire ile ne için evlenmediği meçhul. Ancak, ressam, bir Alman sanatçı olan Otto Von Waetjen ile evleneceğini söylediği zaman, Apollinaire beyninden vurulmuşa dönüyor. Sesini çıkarmıyor. Laurencin'i tebrik etmek ve ona

saadetler dilemekle yetiniyor. Laurencin evlendikten sonra kocası ile beraber Atlantik sahillerine gidiyor. Bundan sonra şair Laurencin'i hiç görmüyor.

1914 te harp çıkıyor. Aslen Polonyalı olduğu için Apollinaire'i askere almıyorlar ve Paris'te askere alınan arkadaşlarının yerine geçiyor. Buna son derece canı sıkılıyor. Yirmi sekiz yıldan beri Fransa'da oturan bir yabancı en sıkıntılı zamanında bu memlekete uzak mı kalmalı? "Ben ki... her şeyimi ona borçluyum." Ve Apollinaire gönüllü olarak askere gidiyor.

Bir gün çadırda, cephede, *Mercure* mecmuasını okurken bir obüs, mecmuayı onun kanlarına buluyor. Derhal hastahaneye kaldırılan Apollinaire üst üste bir kaç ameliyat yapıldıktan sonra, güçlükle kurtuluyor. Tekrar Paris'e dönüyor. Şiir ve sanat mücadelesi yeniden başlıyor. Şiiri şairânelikten kurtarmak lâzım. Zaten bütün mücadelesi bunun için değil mi? Lirizm denilen şeyi yıkmak, şiirin çerçevelerini parçalamakta Mallarmé'den ileriye gitmek gerek. İşte harp şiirleriyle neşrettiği *Calligrammes*'da bu düşüncelerle son derece aşırı denemelere girişiyor. Bu da tıpkı Alcools gibi evvelâ yadırganıyor, sonra müthiş tutuyor.

O sıralarda Apollinaire evleniyor ve dinlenmek üzere bir kır evine çekiliyor. Yıl 1918. Şaire burada bir İspanyol nezlesi ârız oluyor. Yatağa düşüyor. Durumu gün geçtikçe vahimleşiyor. Son günlerinde: "Kurtarın beni doktor, söyliyecek çok sözüm var." diye yalvarıyor.

Ölümünden sonra *Dada* hareketi onun adını unutturur gibi oluyor. Ama bu, kısa zamanda geçiyor. Eserleri Almanya'da geniş bir okuyucu kitlesi buluyor. Bu merak sonra Amerika'ya, İtalya'ya, İngiltere'ye geçiyor. Ve Apollinaire bütün dünyada yeni sanatın bayraktarı olarak anılmaya başlıyor, eseri hâfızalarda yer ediyor.

Fransa hükümeti ölümünden otuz üç yıl sonra, genç yaşta ölen, fakat tesiri hayatı ile ölçülemiyecek kadar büyük olan şairi anmak için Paris'te bir sokağa onun adını koymakla sanatçılara verdiği değeri bir kere daha göstermiş oluyor. Bir şiirinde, eğer doğru tercüme edebilmişsek, aşağı yukarı: "Ey gelecek nesiller, unutulmasın adım. Kralın olmadığı bir devirde yaşadım." demişti.

Yıldırım KESKİN

MARIZIBILL

Büyük bir caddesinde Kolonya'nın
Bir gider bir gelirdi akşam vakti.
Herkese cömert, şirin, cana yakın;
Bitince kaldırım gider içerdi,
Basık meyhanelerde yorgun argın.

Kuru tahtalarda yatmıya razı,
Alyanak kumral bir oğlan yüzünden;
Bir Yahudi, sarmısak kokar ağzı,
Çin dönüşü Şanghay kerhanesinden
Çıkarıp getirmişti kızcağızı.

Çok görmüşlüğüm var böylelerini,
Omuzlarına ağır gelir kader;
Kararsız, rüzgârda yaprak misâli;
Gözleri kısık lâmbalara benzer;
Kalbleri işler kapıları gibi.

Çevirenler: S. EYÜBOĞLU - N. CUMALI

DİLEK

İsterdim evimde olsun
Aklı başında bir hâtun;
Bir kütüphane, bir kedi,
Eş dost her mevsimde olsun!
Ben dostsuz edemem gayri.

Çeviren: Cahit Sıtkı TARANCI

REN GECESİ

Bardağımda şarap, bir alev gibi titriyor.
Bakın kayıkçı ağırdan bir şarkı tutturmuş.
Ay ışığında yedi kız görmüş, öyle diyor;
Yeşil saçları tâ topuklarını bulurmuş.

Kalkın, türküler söyleyin, oynayın yan yana;
Kayıkçının şarkısını duymayayım gayrı;
Bütün sarışın kızları getirin yanıma;
Saçları örülmüş durgun bakışlı kızları.

Ren sarhoştur, sularına asmalar vuran Ren;
Üzerinde gecelerin altını serili.
Yazı büyüleyen yeşil saçlı perilerden
Bahseder ölü bir ses, son nefesinde gibi.

Bir kahkaha gibi kırılır kadehim birden.

Çevirenler: S. EYÜBOĞLU - O. VELİ

JUAN RAMON JIMENEZ

(1881 - 1958)

İlk defa 1901 de Fransız şairi Sully-Prudhomme'a verilen Nobel Edebiyat Armağanı'nı o tarihten bu yana alan edebiyatçılar arasında iki İspanyol vardı: Echegaray (1904), Benavente (1922). Jimenez üçüncü oldu. Echegaray (1832 - 1916) ile Benavente (doğ. 1866) piyes yazarıydılar, Jimenez ise bir şair.

Stuttgart'da çıkan aylık Weltstimmen dergisinin nisan 1955 sayısında uzun bir yazı Jimenez hakkında bize bir hayli bilgi veriyor. Orada hayatını şöyle anlatıyor Jimenez:

"Andalusia (Endülüs) da Moguer'de 1881 Noelinde doğdum. Babam mavi gözlü bir Kastilla erkeği, annem kara gözlü bir Andalusia kızı. Odaları geniş bir eski evde geçen çocukluğumu köyümün beyaz mucizeleri kuşatmıştı. Hâlâ hatırlarım, bu güzel yalnızlıkları severdim. Şenliklerden, ziyaretlerden, kiliseden korkardım o zamanlar. En büyük sevincim, ya kırlarda dolaşmaktı, yahut okul dönüşlerinde akşam üstleri gökyüzü al renklere boyanmış da kırlangıçlarla dolu ise, bahçelerde oyalanmak. Onbirime basınca Puerto de Santa-Maria'daki cizvit kolejine gittim. Pek bezgindim, çünkü duygulanışlarımın bir çoğunu bırakmak zorunda kalmıştım: Yağmurlarla ıslanmış bahçeyi seyrettiğim pencere, orman, sokağımdaki akşam güneşi yoktu burda. Kolej denize bakıyordu, büyük yük bir parkla çevriliydi. Yatağıma yakın bir pencere vardı kıyıdan tarafta; ilkbahar gecelerinde o pencereden, suların üstünde gökyüzünün sessiz, sakin uyuduğunu görürdüm; uzaklarda deniz fenerinin ışığı solgun

Cadiz'i görürdüm. Kolejden ayrılınca ilk sevgiyle karşılaştım. Sevilla bir müddet için büyüsüyle oyaladı beni. İlk şiirlerimi Guadalquivir ırmağına armağan ettim, bu şiirler gazetelerde yayınlandılar. Küçük bir ün sağlamıştım kendime, benim için işte halis şair dediler... Geceleri boyuna şiir yazıyor, bütün paramı kitaplara yatırıyor, yazın açık havada canla başla romantikleri okuyordum: Lamartine, Becquer, Byron, Espronceda, Heine... Madrid'de o zamanlar *"Vida nueva"* adında haftalık bir dergi çıkardı, sütunları gençliğe açık bir dergi. *Nocturno*'mu o dergiye yolladım, bir hafta sonra çıktı... İbsen'den tercümeler yapıyordum... Genç şairlerden mektuplar aldım. Madrid'e gel, diyorlardı. Gençtim, bu çağrının çekiciliğine karşı koyamadım. Böylece 1900 nisanında, 18 yaşında, derin bir melankoliyi beraberimde taşıyarak, ilk defa gittim Madrid'e. Ceplerim şiir doluydu; dostlarım çeşitli şiirlerimden iki kitapçık yaparak yayınlamamı tavsiye ettiler. Valle Inclan, birinci kitaba *"Ninfeas"* adını koydu; Ruben Dario, ikinci kitaba *"Almas de violeta"* ismini verdi. Ukalâlar kudurdular, basın dünyasının tavla uşakları yaygarayı bastılar. Baktım, dinledim, gülümsedim.

Hastalık beni yerime yurduma dönmiye mecbur etti... Daha sonra beni Bordeaux (Fransız) da Le Bouscat sanatoryumuna götürdüler, *"Rimas"* ı orada yazdım. Sonra yine doktor doktor dolaştım, sonra tabiatın kucağında şifa aradım, kırlardaki bahar kucakladı beni; *"Baladas de primavera"* yı kırlarda vücuda getirdim. Şehirden uzakta, köylülerin arasında geçen münzevi hayat sardı beni, güzelliğe doğru bir itiliş vardı içimde; *"Elegias"* larda bunu dile getirdim..."

Jimenez, *"Arias tristes"* deki şiirlerini 1903 de yayınladı. İspanyol kültürünün yayıldığı sahalarda şiiri yenileştiren bir üstâd olarak kabul edilmiş, parnassien ve sembolist okula bağlı Ruben Dario (1867-1916) bu kitap hakkında şöyle diyor: "Heine, Verlaine soyundan bir şair var karşımızda. Yalnız İspanyalı olmakla kalmıyor, Andalusia'yı melankolik Andalusia'yı dile getiriyor. Jimenez'in şiirlerinden içten içe, melâl dolu bir incelikle örülü bir gülümseyiş yayılır. Bu şiirler imkânsızın özlemiyle yüklüdürler, hülyalıların eski hastalığını yansıtırlar."

"Arias tristes", Jimenez'in sanatını kesinleştiren dönemin bir başlangıcı diye kabul ediliyor. Her bölüm Schubert'in bir lied'i ile başlar, böylelikle bu arya'lar kırların şarkıları, uzak müziklerin sezgisi olurlar. Andalusia halk türkülerine benzer-

ler, ama biçimleri artistiktir. Bu aryalarda her şey basit, tabiîdir ama her mısra, şaheserlerde olduğu gibi, sonsuz bir çabanın izlerini taşır. Bu birinci grup eserlerinde şair hep aynı ölçüyü kullanır, fakat her eser yine de farklıdır birbirinden "*Arias*" larda derin bir huzursuzluk ürpertisi, "*Pastorales*" lerde tasvire önem veriş, "*Jardines*" lerde duygulu bir eda sezilir.

İkinci grupta, "*Las hoias verdes*" (1906) ile "*Balades de primavera*" (1907) de ritmin parıltısı göze çarpar, şair kırık mısraları dener. Bir ikinci ses istiyen şiirlerdir bunlar, artık arya değil, korodur. 1908 de Jimenez, alexandrin ölçüsüyle "*Elegias*" ları yazar, sanat hayatının birinci bölümünü bunlarla kapatır.

"*Estio*" (1915), "*Sonetas espirituales*" (1914) geçiş dönemi eserleridir. "*Eternidades*" (1917), "*Piedra cielo*" (1918) yeni bir hamleyi haber verir. Şimdi duygu daha derinlere iner, hayaller yoğunlaşır, ifade çok daha olgun olur. Jimenez, yorulmak nedir bilmeden eseri üzerinde işler boyuna: "Tembel, dağınık bir hayat; dolu, düzenli bir hayattan ne diye güzel olsun?" diyen odur çünkü. İlk dönemin şiirleri kalıba kolay dökülmüş şiirlerdir, şimdi ifade daralmaktadır, herşey bir vecize değerine erişir. "*Sonates espirituales*" de klâsik formu bulan şair, Kastilla şairlerinin şanı kabul edilen Garcilaso (1503-1536) yu andırır. "*Eternidades*" de kelimelerin yerli yerinde, tam, yüzde yüz ölçülüp biçilerek kullanıldığı görülür; düşünceye tıpatıp uyan refleksi arar şair: "Bana her şeyin tam ismini ver, ey zekâ!" der. "Ver ki benim kelimem o şeyin ta kendisi olsun, ruhumla yeniden yaratılsın o şey!"

Jimenez, edebiyat gürültülerine karışmaktan daima kaçınmuştır. Tagore mütercimi Zenobia Comprubi Aymar ile evlenince, 1916 da, bütün bütüne evinin "ses veren inziva" sına çekildi, ama dünyaya açık bir inziva idi bu. İngiliz, İrlanda, Amerikan şairlerini okuyordu.

"*Poes'e de reves*" ve "*Mercurio*" da Andalusia humoru görülür, bu humor en derin ifadesini "*Platero ve ben*" isimli eserinde bulur. Jimenez, şiirin mısraa bağlı olmadığını ispat edenlerden biridir. Nesrin de şiir olabileceğini bu küçük şaheserinde, "Platero ve ben" de gösterir. Önsözünde Jimenez de söylüyor zaten; 1917 de çıkmış, "*poema en prosa*" (mensur şiir) türünün çok kıymetli bir örneği olan "Platero y yo" isimli bu kitapta, "sevinçle keder, Platero'nun kulakları gibi ikiz kardeştirler." Şiirle hikâyeyi birleştiren bu kitap yerli renklerle örülü-

dür. Hikâyenin kahramanı ne Platero adındaki eşektir, ne de Platero ile karşılıklı konuşmalar yapan yazarın kendisi; bütün bir köy halkıdır. Andalusia'da bir köy olan Moguer'lilerdir; Columbus'ün yelkenlileri bir kıt'a keşfetmek üzere bu köyden yola çıkmışlardır. Bu eser Moguer hayatını anlatır, sanki canlı bir varlıktır Moguer: Saatine, mevsimine, şartlara göre değişir kişiliği. Hep hayat, yaşanan zaman, çıkarılır sahneye. Kitap, Platero'ya -hepimize yaptığı sıra sıra itiraflara bir düğüm atmış olur.

Jimenez, 27 eylül 1924 de Dr. Curtius'a yolladığı bir mektupta şunları yazıyor: "... Şimdiye kadar yayınladığım kitaplara sadece kesinleşmiş eserim için bir malzeme gözüyle bakıyorum; yakında bu eseri parça parça çıkarmıya başlıyacağım. 42 yaşındayım, güzellik uğruna 25 yıldır yaptığım durup dinlenmez savaşı düşünüyorum da bu savaşa asıl şimdi girişeceğim, diyorum. On beş, yirmi sene daha yaşarsam önümde kabataslak duran eserimi son şekline koyabilirim ümidindeyim."

1956 Nobel armağanını kazanan Jimenez, yıllarca, bu satırlarda söylediklerinin gerçekleşmesi için çalıştı. Bir kitabının başına koyduğu, Goethe'nin: "Yıldızlar gibi, hiç acele etmeden, ama durmaksızın..." sözünü şiirlerinin mükemmelleşmesi işinde uyguladı, eski şiirlerini işledi tekrar. Çünkü, bilhassa Neruda'ya karşı çıktığı, Güney Amerika şiirini tenkid eden bir yazısında biçime önem verilmesi noktasında ısrarla duruyor: "Biçim kaygısı taşımayan hiçbir şiir yaşıyamaz; ne eski, ne de yeni!" diyordu.

1923-36 da çıkan *"La estacion total con las canciones de la nueva luz"* isimli eseri Buenos Aires'de 1946 da tekrar basıldı. 1949 da yine aynı şehirde *"Animal de Fondo"* isimli bir başka kitabı çıktı. Modern İspanya'nın en güzel şiirlerinden çoğu, Jimenez'in kitaplarında bulunuyor.

(Derliyen: Behçet NECATİGİL)

Y A L N I Z L I K

Sende her şey Deniz, yine de,
Sensiz sen ne yalnızsın,
Hep ne uzaktasın kendinden!

Açık binlerce yaraya her an,
Benim alnım,
Gidiyor dalgaların, düşüncelerim gibi,
Ve geliyorlar gidiyorlar ve geliyorlar
öpüşerek, ayrılarak,
ölümsüz tanışmakla,
deniz, tanımamak.

Sensin, bilmiyorsun,
kalbin biçiyor seni, duymuyorsun...
bu ne dolu yalnızlık, yalnız deniz!

Çeviren: Yıldız ERSOY

GECELEYİN DÜŞ

Kara karaya ulaştırır
Ama sen, deniz,
Göklere ulaştırırsın.
Altın, gümüş, öyle sağlam, ışıkla
Yıldızların yol gösterir ki
Bizlere! (Dersin, karalar
Etin yolu
Denizler ruhun yolu).
Ya, böyle işte
Ruh tek yolcusu
Denizlerin, beden
Tek başına kaldı rıhtımda,
Yapayalnız
Veda selâmını vermekte,
Ağır ağır, buz gibi, ölüm gibi.
Açık denizlere yolculuk
Öyle benzer ki ölüm yolculuğuna,
Ebedî hayat yolculuğuna.

Çeviren: Nevzat HATKO

JULES SUPERVIELLE

(1884 - 1960)

Çağımızın en önemli Fransız şairlerinden biri olan Jules Supervielle, 1884 yılında, Montevideo'da doğdu. İki öbür Fransız sanatçısı, Lautréamont ve Laforgue gibi o da, Uruguay'da doğup sonradan Fransa'ya gelmiştir. Jules Supervielle'in anası babası Fransızdı, öğrenimini de Paris'te yaptı, ama Uruguay'da geçen birkaç çocukluk yılının, sanatı üzerinde büyük ve sürekli bir etkisi oldu. Ayrıca, bu çocuklukla ilgili hâtıralarını *Boire à la source* (Kaynaktan içmek) adlı bir kitapta topladı. Avrupa'da ve Güney Amerika'da uzun yolculuklar yaptı. Güney Amerika'yı hemen hemen bütün eserlerinde bulmak mümkündür. Böylece Supervielle, eski ve yeni Lâtin ülkeleri arasında en iyi birleştirme çizgisi olmuştur.

Supervielle'in ilk şiir kitabı 1919 yılında yayınlandı. *Poèmes de l'Humour triste* (Hüzünlü mizah şiirleri) adını taşıyor, okuyucuda keskin bir keder izlenimi bırakıyordu. Daha büyük bir ustalığın eseri olan sonraki şiirleri, kıtaların ötesinde, kozmik büyüklüğe erişebilmek için yeryüzünü ve gökyüzünü kucaklamıya çalışıyorlardı. *Débarcadères* (İskeleler, 1922), *Gravitations* (Çekim güçleri, 1925), *Le Forçat Innocent* (Suçsuz mahkûm, 1930), *Les Amis inconnus* (Bilinmedik dostlar, 1934), *La Fable du Monde* (Dünya masalı, 1938) adlı şiir kitapları bu çabanın ürünleriydi. Ama bu yükseklikler, Supervielle'in hayatın en ufak ayrıntılarına kadar inmesine engel olmuyorlardı. Biraz Eluard gibi o da, hayatın küçük ayrıntılarını işlerken, kelimelerinin büyük duruluğuyla bu hayatın çehresini değiştiriyordu. Ama Supervielle bir ayaklanış şairi değildi; o da sürrealistler gibi dil

cambazıydı ama şiirlerini pırıl pırıl eden ahenkle onlardan ayrılıyordu. "Lânetlenmiş" şairler vardır. Supervielle onlardan değildi, "uzlaşmış" bir şairdi. Onun ilhamının her yönü *Poèmes 1939-1945*'te (Şiirler 1939-1940) bulunabilir.

Supervielle'in bütün şiirlerinde Güney Amerika'yı bulmak mümkündür, ama bu şiirler Güney Amerika'yla sınırlanmaz. Bütün insanlığı severdi. Fransa'ya candan bağlıydı. İkinci Dünya Savaşı sırasında yazdığı şiirler bu bağlılığı göstermiye yeter. Fransa'nın savaş içindeki acı durumunu canlandıran şiirlerini *Poèmes de la France malheureuse* (Dertli Fransa'nın şiirleri) adlı kitabında topladı.

Jules Supervielle'in en güçlü yanı şairliğiydi, ama aynı zamanda romanlar, hikâyeler, oyunlar da yazdı. Şiirlerinden sonra ilk akla gelen eserleri oyunlarıdır. 1932 yılında yazdığı *La Belle au Bois* (Korudaki Güzel) tatlı bir lirik eserdi. 1936 yılında yazdığı *Bolivar*'la, doğduğu memleketin büyük kahramanı üzerine bir tarihsel oyun denemesine girişiyordu. *La Première Famille* (İlk Aile, 1939) adlı güzel komedyayı da Fransız tiyatrosu ona borçludur. Supervielle, savaştan sonra seyirci karşısına gözler kamaştırıcı iki oyunla, bir romanından çıkardığı *Le Voleur d'Enfant* (Çocuk Hırsızı) ve *Shéhérazade* (1948) ile çıktı.

1960 yılında "şairler prensi" seçildi, bundan bir hafta sonra da öldü.

MATEMATİK

Bir sınıfta tam kırk çocuk dizili;
Bir kara tahta, üstünde bir üçgen;
Bir koca daire, sağır, çekingen;
Merkezi güm güm eder davul gibi.

Dilsiz, vatansız harfler, küme küme,
Bekleşir dururlar, azap içinde.

Bir yamuğun yan kenarı tam takır,
Bir ses yükselir yükselir alçalır.
Azgın bir problem tutar yolunu,
Döner döner ısırır kuyruğunu.

Bir açının çeneleri gerilir;
Kurt mudur, köpek mi, neyin nesidir.

Ne kadar rakam varsa yeryüzünde
Üşüşmüş, karınca gibi tahtaya;
Koşarlar bir yuvadan bir yuvaya,
Fal taşına dönmüş gözler önünde.

Çeviren: Sabahattin EYÜBOĞLU

KÜÇÜK KORU

Fransa'nın küçük bir korusuydum,
Kızıl yaban gelinciklerim vardı;
Talihden yana hiç gülmedi yüzüm,
Ah, kader başıma ne dertler sardı!

Korkum şu ki artık bir hâtıradan,
Bir resimden başka bir şey değilim;
Yahut arta kalmış, bir maceradan;
Bir kokuyum belki, bilmem ki neyim?

Ben artık sadece birkaç çocuğun,
Birkaç deli kadının aklındayım;
Onlar size daha iyi anlatır
Hikâyemi, ben nasıl anlatayım?

Ama nerdeler onlar yeryüzünde;
Gidip bulasınız da sorasınız,

Bilirler ki yalan yoktur sözümde;
Bilirler, değilim asla umutsuz.

Küçük koruyken kayıp koru olmak!
Ah! ne kadar da güçmüş meğer, Tanrım!
Köklerim her yana salmış dal budak,
Nasıl, nasıl olur da yok olurum?

Çeviren: Orhan VELİ

EZRA POUND

(1885 -)

Kuzey Amerikalı şair ve yazar Ezra Pound, 30 ekim 1885'te Halley'de doğdu. Ailesi Pensilvanya'ya yerleştiği zaman, daha iki yaşında bile değildi. Doğu uygarlıkları kendisini çok ilgilendiriyordu, iki yıl boyunca, serbest öğrenci olarak Pensilvanya üniversitesine devam etti. 1903 yılında, New-York'ta Hamilton College'a girdi, 1905'te diplomasını aldı. Aynı yıl, roman dil ve edebiyatları üzerinde konferanslar vermek üzere Pensilvanya üniversitesine geldi, bir doktora tezi yaptı. Ertesi yıl, Lope de Vega hakkında bir eser için belgeler toplamak amacıyla İspanya'ya, İtalya'ya, Fransa'ya gitti. 1907 sonbharında Birleşik-Devletlere dönünce, Indiana'da Wabash College'ta profesörlük görevini kabul etti, ama fazlasiyle Avrupalı eğilimlere sahibolmak ve fazlasiyle özden olmakla suçlandırıldı, görevinden ayrılmak zorunda kaldı. Yeniden Avrupa'ya gitti, kısa bir süre İtalya'da kaldıktan sonra, Londra'ya yerleşti. Artık adı şairlerin ilham vericisi olarak kalacaktı.

Londra'da T. S. Hulme ve bir İngiliz şairleri topluluğuyla: F. S. Flint, Hilda Doolittle, R. Aldington, v.s. ile düşüp kalktı. Onlara yeni bir güç aşıladı, Çin şiirinin zevkini tattırdı. Bu arada birçok Amerikalı taraftar kazandı, Amy Lowell de bunlar arasındaydı. 1934 yılında, Pound Wyndham Lewis'le birlikte *Blast* dergisini kurmak üzere haraketi bıraktığı zaman, Amy Lowell'in rolü büyük olacaktı. Pound, 1912 yılına kadar, Harriet Monroe'nun Chicago'da kurduğu *Poetry* dergisiyle ilgilenmiş, bu derginin dış ülkelerle ilgili işlerini yönetmişti. 1917'den 1919'a kadar, Londra'da *Little Review*'la işbirliği etti, James Joyce gibi, T. S. Elliot gibi o zamanlar az tanınan genç şairlere yar-

dım etti, cesaret verdi. 1920 yılında, Pound İngiltere'den ayrılıp Paris'e gitti, dört yıl sonra da İtalya'ya gidip Rapallo'ya yerleşti. 1927 yılında, burada *Exile* dergisini kurup yönetti, ama dergi ancak birkaç sayı çıkabildi. Gene 1927 yılında, Pound, Amerikan edebiyatına yaptığı hizmetlerden dolayı Dial armağanını kazandı. 1939 yılında, on sekiz yıllık bir ayrılıktan sonra Amerika'ya döndü, kısa bir zaman burada kaldı, Hamilton College kendisine şeref doktorluğu verdi.

Ama Avrupa ile Amerika arasındaki kültür alış-verişlerini pek geniş bir ölçüde genişletip güçlendirmesi, Poud'un eserinin ancak bir parçasıydı, en özlü parçası da değildi. Pound'un eleştirmelerinin köklü bir önemi vardır. 1910 yılında, *The Spirit Of Romance*'ı (Roman dünyasının ruhu) yayınladı, bu eserinde, eskiden ingilizce yazan şairlerce beğenilen Villon gibi şairleri tanıttı ya da değerlendirdi. Pound klâsik ilkçağdan Çinlilere, Japonlara kadar, Anglo-Saksonlardan Provence şairlerine, İtalyanların "stil novo" şairlerine kadar - çeşitli edebiyatların bütün çağlarını inceledi, kültür ufkunu, şairlik bilincini, şairlik tecrübesini alabildiğine genişletti. Floransa şairi Guido Cavalcanti'nin *Kafiyeler*'inin kusursuz baskısı bunun en güzel örneklerindendir. Büyük bir emek harcadı bu esere.

1912 yılı, haklı olarak, Amerikan şiirinin tarihinde apayrı bir yıl sayılır. Bu, uzun bir bekleyiş devrinden sonra, öyle bir çiçeklenişti ki dünya savaşı bile durduramamıştı. Bu devrimci şiir, eleştirmede bir yenilenişi şart koşuyordu, o zamana kadar yeni edebiyatı ele alıştaki tamamiyle akademik anlayışı kuvvetle sarsmış olmak şerefi de Ezra Pound'a aitti. Bu amaçla şu eserleri yayınlamıştı: *How to Read* (Nasıl okumalı, 1931), *A. B. C. of Reading* (Okumanın alfabesi, 1934), *Make It New* (Yeniden, 1934), *Guide to Kulchur* (Kültür rehberi, 1938), T. S. Elliot'a borçlu olduğumuz seçme eleştirmeleri *(Literary Essays of Ezra Pound)* çalışmalarının bu yönünü iyice gözlerimizin önüne serer. Pound'un yazma sanatı, özel olarak da şiir yazma sanatı üzerindeki birçok gözlemleri hiç bir zaman değerini kaybetmiyecek şeylerdir. Pound, çağdaşlarının dikkatine yalnız yazarları, şairleri değil, koca koca edebiyat illeri sundu, bundan böyle bunları bilmemek olmaz. Pound'un şiirin yenilenmesine eşlik etmek için (bu eşlik büyük bir başarı olmuştur) doğmuş eleştir-

mesi, düşünce alanındaki meselelerden çok, edebiyat tekniği meseleleriyle ilgilenir, eserlerinde düşünce meselelerine bir cevap aramak boşunadır. Ama Pound'un eserlerine bakılmadıkça, yeni şiirin birçok çehrelerinin anlaşılmaz kalacağı da bir gerçektir. Zaten onun eleştirmen olarak önemi, şairlik önemini aşar.

İlk defa 1926'da yayınlanıp da 1949'da tekrar basılan, lirik şiirlerinden meydana gelen *Personae*, ender birkaç örnek bir yana bırakılırsa, sadece pek ince eleyip sık dokuyan bir kültür ve zevk adamının edebiyat araştırmalarını içine alır. Bu kitapta bazı gençlik şiirleri ile Lâtin, İtalyan ve Provence'lı şairlerden yaptığı oldukça serbest çeviriler de yer alır. Ama Ezra Pound'un en önemli şiir kitabı, birçok kereler yeniden düzenleyip yayınladığı *Cantos*'tur. Bu kitaptaki şiirlerin seksen dört tanesini, 1949 yılında, *Pisan Cantos* adıyla, bir cilt halinde yayınlamıştır. Bu şiirler, birbirlerine bağlanmıyan, pek serbest bir epik şiir, ana akımı her zaman kavranamamakla birlikte, bilinç dışı hatırlayışlarla, ünlemelerle dolup taşan, düşünce alanında geçen bir otobiografi meydana getirirler.

Pound, İkinci Dünya Savaşı süresince, radyoda, ekonomik meseleleri incelemek bahanesi altında, faşist ve Amerikan aleyhtarı propaganda yayınları yaptı. Savaş sonunda Amerikalılarca hapsedildikten sonra, akıl hastalığı sebebiyle bir kliniğe yatırıldı ve böylece büyük ihanet suçuyla mahkûm edilmekten kurtuldu.

Salvatore ROSATI

GÖZLER

Yorgunuz, yorgun; dinlen artık usta,
Duyalım rüzgârların parmaklarını
Üstümüzü örten
Yaş ve ağır kapaklarda.

Dinlen kardeş, bak şafak sökmüş dışarda;
Soluyor sarı ışık,
Eridikçe eriyor mum.

Kurtar bizi, tatlı renklerle dolu dışarısı
Yosunun yeşili, çiçeklerin türlü rengi,
Ağaç altlarında serinlik.

Kurtar bizi, çürüyüp gidiyoruz,
Bu durmadan akan yeknesaklığında,
Çirkin baskı işaretlerinin,
Beyaz kâğıt üzerinde kara kara.

Kurtar bizi, öyle biri var ki önümüzde
Bir tebessümü daha fazlasını verir
Asırlık bilgisinden senin kitaplarının;
Ona bakalım sade.

Çeviren: Bülent ECEVİT

IRMAK BOYU TÜCCARIN KARISI: BİR MEKTUP

Alnımın üzerinde saçım dümdüz kesilirdi daha;
Oynardım sokak kapısının önünde, çiçek dererdim.
Bambu sırıklarına binmiş gelirdin, atlılar gibi,
Dört dönerdin yöremde, mürdüm erikleriyle oynardın.
Chokan köyünde yaşayıp gidiyorduk işte:
İki küçük çocuktuk, sevgiden gayrısını bilmeyen.

On dördümde vardım sana, efendim benim.
Gülemezdim karşında, sıkılgandım çünkü.
Başımı eğer, duvara çevirirdim yüzümü.
Kırk kere de çağırsan, gözüm yerden kalkmazdı.

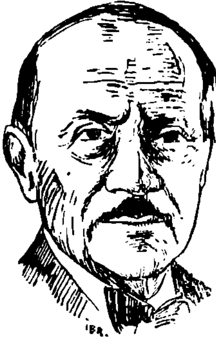
On beşimde yüzümü çatmadım artık
Ayağının bastığı toprak olayım istedim,
Dünyalar durdukça durdukları yerde...
Daha yukarılarda mı olacaktı gözüm?

On altıma bastım, sen gittin.
Anafor kaynattığı sulardan, Ku-to-yen'e
Beş ay oldu ayrılalı
Dallarda maymunlar üzünç içinde.
Ayağını sürüyordun gittiğinde.
Kapının önü yosun şimdi, bir sürü yosunlar var,

Yolunmayacak kadar kökleri derinlerde.
Yapraklar erkenden dökülüyor bu güz estikçe rüzgâr
Çiftleşen kelebekler ağustosta sarardı daha,
Batı bahçesindeki otların üzerinde,
Dokunuyor bana bunlar. Yaşlanıyorum.
Kiank ırmağının dar geçitlerinden inmekteysen şimdi,
Bana haber ver, bileyim de önceden
Karşılayayım seni
Cho-fu-sa'ya kadar çıkıp.

Çeviren: Cevat ÇAPAN - Bilge KARASU

SAINT - JOHN PERSE
(1887 -)

Saint - John Perse'in çocukluğu bir adada, yeniyetmeliği Fransa'da, gençliği Asya'da geçti, Avrupa'da yetişti, olgunluğa Amerika'da erdi. Bütün bu çeşitli evrenler onun şiirlerine belli bir koku, güçlü bir sözlük, doldurulup boşaltılan bir çöl özlemi, mutlu bir bolluk, gezegensel bir tutku verdiler.

Çocukluğu bir adada geçti, şiirlerinin belli bir kokusu vardır, dedim: Asıl adı Marie - René Alexis Saint-Léger olan şair, 31 mayıs 1887 de, Guadeloupe'a bağlı küçük bir adada doğdu; bir avukatın oğludur, ataları on yedinci yüzyılın sonunda gelip bu adalara yerleşmiştir. Memleketinin hayvanlarını, çiçeklerini, o çok renkli dünyasını, fırtmalariyle deniz kazalarını, 1898 de devama başladığı Pau Lisesi'nde, sonra da Bordeaux Fakültesi'nde anımsıyacaktır. İlk şiirlerinde adaların çekiciliğinden sözetmişse de -"Images à Crusoé" yi 1904 te yazar- en somut ayrıntılarda bile yerli renklerin yetmediğini anladı: Düşünce ustaları Heraclite, İskenderiye'li filozoflarla Socrate öncesi filozoflar soyutlamayı öğrettiler ona. Bağlaçları kaldırmakla anlamı zorlaştırma yolunu tuttu; ama en ince ayrıntılara inmekle de şaşırtır insanı. Bahçesindeki en küçük bir ot sapı sonsuz bir dikkat konusu olur, ama bahçesinin Antiller'de olduğunu kim söyliyebilir?

Bahçedeki çiçek demetleri aile mezarlığı kokuyordu. Ve çok küçük bir kızkardeş ölmüştü; üç odanın aynaları arasındaki mahondan tabutu güzel kokuyordu. Ve sinekçil kuşunu bir çakıltaşiyle öldürmemeliydi...

Yeniyetmeliği Fransa'da geçti, dedim, güçlü bir sözlükten

söz açtım: Saint - John Perse hukuk ile siyasal bilimler öğrenimine devam etti. Francis Jammes, Alain - Fournier, Valéry Larbaud'yla tanışır; özellikle Larbaud, Perse'in şiirlerini çok beğenir. 1911 yılında (Eloges - Övgüler) u çıkarır. Kapaktaki ad Saint - Léger Léger'dir. Zihnin sıkı düzenlerini öğrenir, maddi hayatın sıkıntılarını tanır. 1914 yılında Dış İşleri Bakanlığına girer. Nasıl Stendhal Medenî Kanun'un dilinden faydalanmışsa, Saint-John Perse de siyasetin sözlüğüne sarılmıştır.

Gençliği Asya'da geçti, dedim, doldurulup boşaltılan bir çöl özleminden sözettim: 1919 yılında Pekin Elçiliği'ne kâtip olarak atanır. Beş yıl boyunca Asya'da dolaşır, özellikle Gobi Çölü'nü baştan başa geçer. Bundan böyle "çöl uzmanı" kalacak, kalabalık illerin büyük meydanlarına kuşkuyla bakacaktır. Yanında Paul Claudel, "Doğu ülkeleri üstüne bilgisini" yetkinleştirir. 1924;de, Paris'e dönüşünde "Anabase" ı yayınlar.

Bu yapıtın derin anlamı üstüne çok tartışıldı. Bir kıtanın ortasına, Asyaya uygarlık getiren askerî bir birliğin yalın hikâyesi olarak görmek istediler bu kitabı. İskender'e, Ksenofon'a, Cengiz Han'a anıştırmalar var mı, yok mu, diye araştıranlar çıktı. Guadeloupe'un anlık izlenimleri gibi, bu kez de şair, destanımsı şiirini belli bir zamanla belli bir yerin sınırları içine kapamak istememişti; ama hayali serüvenini öylesine ayrıntılara inerek anlatıyordu ki, bağımsız, ülküsel bir olay çıkıyordu ortaya; Musa da, Anibal de, Kortez'le Napolyon da vardı bu olayın içinde. Perse örnek kahramanlarla dolduruyordu çölü, bütün tarihlerden, kilometre taşlarından, yol gösterici çubuklardan onu boşaltıyordu.

Waşington konferansında, Uzak - Doğu uzmanı olarak bulunduğu sırada Aristide Briand'ı tanıdı, onun diplomatik kabinesinde müdürlük aldı; Saint - Léger, diplomat Léger ile kendi arasına bir duvar, şair Saint - John Perse ile de arasına bir ikinci duvar çekti. Bundan böyle, Fransız dış politikasında, (izini kaybettirmeyi istemez hiçbir zaman, kişiliğinin üçlü görünüşü arasına hafif ama belli bir aralık koymakla yetinir) Alexis Léger adiyle anılacaktır. 1929 da Dış İşleri Bakanlığı'nda dış işleri müdürü, 1933 de elçi, 1940 yılına kadar da, yâni yedi yıl Quai d'Orsay'de genel yazman olur. Görevlerinin ağırlığı, bir aralık yazarlığı bıraktırır ona; oysaki Larbaud, Valéry, Gide daha patırtılı bir şairlik beklemişlerdi Perse'den. O, ikiye bölün-

menin siyasal hayatına, hem de yazarlık hayatına zararlı olacğına inanıyordu.

"Anabase" ı yayınlamakta çekimser davrandı; dostları ve Jacques Rivière ısrar etmeselerdi, az sayıda basılan bu şiir kitabı gün ışığına kavuşamayacaktı. Takma bir adla çıkmasında diretti. N. R. F. dergisi arkadaşlariyle birlikte, bir az da rasgele, o acayip Saint - John Perse adı uyduruldu. Kasıt var; dikkati çekmek istiyor, çalım satıyor, denildi: Hiçbiri doğru değil; bu hecelerin bir takma ad olması düşünüldü sadece. Böyle bir maske ardında gizlenmek de yetmiyecekti. Saint - Léger Dış İşleri'nde çalıştığı sürece, kitaplarının basılmasını yasak etti. Avrupa'yla ilgili hiçbir meseleye yabancı kalmıyan, Stresemann, Venizelos, Titulesco, Roosevelt, Mussolini, Staline, Hitler gibi devlet adamlariyle görüşen politikacı Saint - Léger, şair Saint - John Perse'e, duygularını, düşüncelerini söylemek izni vermez. O yıllar yazıyor muydu acaba? Asya dönüşünde, "Anabase" dan başka müsveddeleri vardı herhalde. Hayatının bu dönemi üstüne ağzı çok pektir. Yapıtının kitaplarında olduğu, biyofrafyasının kimlik kâğıdında, pasaportunda, sicil cüzdanında yazıldığı biliniyor yalnız. Özel hayatını, gizli çalışmalarını, düşüncelerini, tasarımlarını sezinlemekten başka çare yok. Mektuplaştığı tek tük kişiler de onun sır saklama dileğine uyuyorlar. Bu gevezelik çağında, hiçbir demeç vermeyen, hiçbir gazeteciyle görüşmeyen tek büyük yazar belki de odur; yazmaya yanaşmadığı şeyleri söylemeyi kabul etmemiştir. 1940 dan önce, bugüne değin öğrenemediğimiz dönemde neler kaleme aldı? Şimdilik şu olayı bilmekle yetinmemiz gerekiyor: Almanların Paris'e girişinden bir gün sonra, 18 temmuz 1940 da, Gestapo, Samoens Caddesi'ndeki evini arıyor, özel eşyası arasında, bitmiş yedi edebî yapıtın müsveddelerini alıp götürüyor.

Olgunluğa Amerika'da erdi, dedim, gezegensel bir tutkudan sözettim: Quai d'Orsay'deki genel yazmanlığa Paul Reynaud geçince, 20 mayıs 1940 da önce Londra'ya, sonra New-York'a gider Kısa bir süre sonra Vişi Hükûmeti Fransız vatandaşlığından onu çıkarır, mallarına el koyar, "Légion d'honneur" nişanını alanların listesinden adını düşer. Bu arada, siyasal eylemlerini paylaşmaksızın dö Golcü çevrelerle sık sık görüşüp konuşan Saint - Léger Waşington'a yerleşmeye karar verir. Kongre Kitaplığı'nda şair arkadaşı Archibald Mac-Leishe'le yan, yana, edebî danışmanlık görevinde bulunur. Diplomat, şairi on beş yıl

susturmuştu; şimdi de diplomatı susturmak sırası şairin. Saint-John Perse'in ilk tepkisi olaylar yüzünden katlanmak zorunda kaldığı sürgün hayatını dile getirmek oldu. "Anabase" ı yayınladığı zamanki gibi, yine yanlış yorumlar, yanılmalar gırla gitti. Oysaki yenilgiye uğramış bir şair, öç almak için yazmıyordu bu şiirleri. Saint - John Perse'in niyeti, Fransız edebiyatına yeni bir (Châtimens - Cezalar), bir (Crève - Coeur - Tasa) daha kazandırmak değildi. Sürgün, şairin uymak zorunda olduğu devamlı bir haldir; etinde, belleğinde duyar acısını, ama sanatçı gururu onu açıkça söylemesine elvermez. O insafsız sürgün olmasa, yalnızlığın kurtarıcı arılığı bulunmasa, yavan düşünceler, gel - geç büyüler çıkar ortaya. Gerçek adam, çıplak bir toprakta yetişir; gerçek şir, sözcüklerini tohumlar gibi ektiği yabancı bir ülkede yazar ancak.

Bundan böyle Saint - John Perse, şiirlerinin mayasını, sürgünlüğün zehrinden alacak, bu hüzün dolu kimsesizlik, zihnî hazlara alabildiğine elverişli bir ortam hazırlıyacaktır. "Övgüler" coğrafi bir düzlemden ayrı tutulamazdı; kullanılmamış olmakla birlikte "Anabase" ın oturduğu temelin belli bir enlemi vardı; "Sürgün" (1942) belirli bir tarihe karşılıktı. Zamanın dışına çıkmaya da çalışsa, uzayın ötesine gitmeye de kalksa, Saint - John Perse'in şiirleri, şairin gördüğü, duyduğu, yaşadığı şeylere duygusal bağlarla bağlı kalır yine de.

Fransa'nın kurtuluşiyle bütün haklarına tekrar kavuşan Saint - John Perse bir daha Avrupa'ya dönmedi. Bugün emekliye ayrılmış elçi, Waşington'un gösterişsiz bir apartman katında oturmakta devam ediyor; yalnız, bir kum çölüne ya da buzlar ülkesine, Arizona'ya, Utah'a, Labrador'a, Kanada'nın en kuzey bölgelerine gitmek için sık sık çıkıyor evinden. Arada bir, Karayip Denizi'nde kaybolmuş bir adayı listeye almak istediği oluyor; ama çocukluğunun geçtiği yerleri tekrar görmek gibi kolay bir ayarmaya kaptırmıyor kendini. Bazı bazı, Fransa'ya neden dönmediği soruluyor. Paris hayatından, edebî cengelden nefret ettiğini söylüyor. Her çeşit siyasal faaliyeti son bulduğundan, şair erincine zararı dokunabilecek o eski üzüntüleri tazelememek için de diyebilirdi.

Bu özgürlük gereksinmesinin Fransa'da kibire, nankörlüğe yorulmaması arzu edilirdi. Pek az şair, kendi öz memleketinde böylesi derin bir anlayışsızlıkla karşılaşmıştır. Pek az şair bu kadar uzun yıllar karışıklığa, şaşkınlığa sebebolmuştur. Oysaki,

aynı yıllarda Rainer Maria Rilke, T. S. Eliot, Guiseppe Ungaretti, Güney - Amerika'lı, İsveç'li, İrlanda'lı, Romanya'lı şairler, İspanyol, Rus şairleri çevirdiler Saint - John Perse'in şiirlerini. Fransa'da onu beğeniyorlar, ama korkuyorlar da. İskandinavya'da, Birleşik Devletler'de, bütün Lâtin Amerikası'nda düzinelerle gerçek şair onun kitaplarını okuyor. Rimbaud'dan bu yana, hiçbir Fransız şairinin, evrensel lirizm üstüne etkisi, onunki kadar büyük olmamıştır.

Alani BOSQUET'den kısaltarak çeviren: Orhan GÜRSEL

CHRONIQUE'TEN

... Büyük çağ, işte geldik - insan ayaklarımız çıkışa dönük. İstifçilik yetti artık, harmanımızı rüzgârlandırmak, şereflendirmek zamanı geldi.

Yarın büyük boralar meyvaları çalacaklar, şimşek iş başında olacak. Göğün âsâsı iniyor, toprağa damgasını vurmaya. Birlik kuruldu.

Ah! mutlu azınlık da kalksın ayağa, yeryüzünün pek büyük ağaçları kalksın, izinden gittiğimiz bir büyük ruhlar oymağı gibi... Ve akşamın şiddeti insin, tatlılığın haberiyle insin, yıkıcı taşlardan yollar, lâvantayla aydınlanmış yollar üstüne...

O zaman, ambere takılmış en yüksek sapta, fildişi safirinin üstünde yarı-çözük, en yüksek yaprağın titreyişi.

Hareketlerimiz şimşek bahçelerinde uzaklaşıyor...

Başkaları kursun yapıları, kayalar ve lâvlar arasında. Mermerleri başkaları diksin şehre.

Bizim için yüce mâcera türküye başladı. Yeni elin açtığı yol, ve doruktan doruğa taşınan ateşler.

Harem türküleri değil, gece türküleri, yani Macar Kraliçesinin türküleri değil, eski aile kılıçlarının paslı uçlarında kırmızı mısırlar tanelenirken söylenmez,

Daha ağır türkü, başka kılıcın türküsü, şeref ve büyük çağ türküsü gibi, ve Usta'nın türküsü, akşam vakti, ocak başında, yolunu yapayalnız açan Usta'nın.

... Ocak, ruh önünde ruhun gururu, büyük ve mavi kılıçta büyüyen ruhun gururu.

ÇOCUKLUK, SEVGİLİM

Çocukluk, sevgilim, akşamı da çok sevdim ben: şimdi çıkmak zamanı.

Dadılarımız elbiselerin tüveyçlerine girdiler... ve biz buz gibi saç örgülerimizle pancurlara yapıştık, gördük ki

dümdüz gibi, çırılçıplak gibi, elbisenin yumşak halkasını kaldırıyorlar kollarının ucunda.

Annelerimiz inecek yukardan, hoş kokulu... Boyunları çok güzel. Koş ve söyle: En güzel benim annem!... Şimdiden işitiyorum

kolalı bezler

tatlı bir gökgürültüsü sürükleniyor odalarda... Ve Ev! Ev mi?... Evden çıkılır!

İhtiyar bile kıskanır benim cırcırımı

ve bir bezelye sarmaşığı gibi ellerde hışırdayışını:

Bizim oraların ihtiyarları bir iskemle çekerler avluya, irin rengi punçlar içerler.

Çeviren: T. Y.

T. S. ELLIOT
(1888 -   )

Thomas Stearns Elliot, sonradan İngiliz uyruğuna geçen, kuzey Amerika'lı bir şair ve tiyatro yazarıdır. 26 eylül 1888'de, Missouri bölgesinde, Saint - Louis'de doğdu. Eğitimini Harvard'da tamamladı, o sırada okuduğu şeyler Birinci Dünya Savaşından önceki yılların Boston'a has havasını iyi yansıtır. Elliot, Henry James'i, Donne'ı, metafizikçileri, Dante'yi coşkunlukla okuyordu, sonra, 1908 yılında, Arthur Symons'ın *Edebiyatta Sembolist Akım* adlı kitabını okudu, bu kitap sayesinde "lânetlenmiş şairleri", özel olarak da Laforgue ile Corbière'i tanıdı. James'ten şiirin en iyi nesir kadar dikkatle yazılması gerektiğini öğrenmişti; Browning de dramatik monoloğu yürütmesini öğretti ona, Laforgue'da en garip kelimelerin en basit nesirle karıştırılmasını inceledi; felsefe incelemeleri metafizik "kavram" üzerinde yeni bir fikir edinmesine, dağınık fikir ve nesneleri birbirine bağlamasına yardım ettiler; Dante de gözle görülür "image" ların doğruluğunu sevmeyi öğretti ona. Sorbonne'da Oxford'da çalışmalar yapmak için Avrupa'ya gelince (1911), Fransız sembolistlerini daha da yakından tanıdı. Bir zaman, İngiltere'de banka memurluğu yaptı, ama çok geçmeden kendini yalnız edebiyata hasretmiye karar verdi. İlk eserinde *(The Love Song of J. Alfred Prufrock,* 1917) Fransız yazarlarının, hele Laforgue'un etkisi açıkça bellidir. Bu akrabalığa rağmen, edası da Browning'in bazı şiirlerini hatırlattığı halde, Elliot ondokuzuncu yüzyılın şiir geleneğiyle ilgisini keser. Son yıllarda, edebiyat hareketlerinin büyük bir öncüsü oturmaydı Londra'da: Ezra Pound. Elliot işte onunla bağıntı kurdu; gene Fransız şairlerinin etkisini taşıyan *Poems*'in (1919) yayınlan-

masından sonra, *Ara Vos Prec*'i (1920) yayınladı, bu eserinde lirik Provence şiirine ve Ezra Pound'un tanıttığı yeni İtalyan ekolüne bir eğilim gösterir. Onu İngiliz filozofu T. E. Hulme ile tanıştıran da Ezra Pound oldu, filozofun öğütleri Elliot'ın "eleştirmen" kişiliğinin gelişiminde büyük etkiler yaptı. Teknik alanında yaptığı araştırmalar, kısa bir şiirde, *Gerontion*'da (1920) ortaya çıktılar. Savaşın sebebolduğu her çeşit kargaşalık manzarası, kendi kendine dönmesini ve nereye yönelmesi gerektiğini anlamasını kolaylaştırdı. Bu ruh hali, şairin verim zirvesini belirten *The Waste Land*'de (1922) görülür. Elliot, romantizmin yaşattığı anarşi karşısında ayaklanır, şiiri bireysel bir iç-dökme saymaya yanaşmaz. İlkelerini bildirir: ilgisizlik, düzen, *The Waste Land*'in özelliği olan ve başlıca temalarını meydana getiren şey: inançtan, hiç değilse gerçek bir iç istikrardan yoksun bir hayatın boşluğu ve faydasızlığı üzerinde cinaslar ve semboller kullanmak; ikinci olarak da gerçek hayata erişme yolu olan ölüm. Elliot, bu kısa şiirde çizilen umutsuzluk ve kedere, din inancının kesinliklerini karşı çıkarır. 1927'de, yani İngiliz uyruğuna girdiği yıl, Anglikan kilisesinin ibadet şekillerini de benimsedi. Şair, bu yeni yönelim içinde, maddî dış görünüşlerle manevî gerçek arasındaki bağıntılar problemine gittikçe daha çok verdi kendini, başka birçok şiirleri gibi *Ash-Wendnesday*'i de (1930) bu problem ilham etmiştir. Bu şiirde tövbe ve kurtuluş temaları işlenir, birbiri ardından çelişik duygular sıralanır: ruhun huzuru, kararsızlıktan doğan sıkıntının dönüşü. Tam olmayan bir inancın ortaya konuluşudur bu, ama şair kendi kendini aşmak istediğini de belirtir. Sırf şiirle ilgili bir alanda, Elliot 1935, 1943 yılları arasında *Four Quarters*'i yazar. Bu eserin başlıca temalarının, zaman içinde ve zaman ötesinde deneyin sürekliliği, zaman içinde kurtuluş olduğu anlaşılmaktadır. Zaman içinde kurtuluş temasını, ikinci tiyatro eseri olan *The Family Reunion*'da da (1939) buluruz. Elliot, *Swency Agonistes*'ten başlıyarak, hızlı bir ahenk içinde tiyatro dialogları ve şiirler meydana getirmeyi denemişti. 1934'te, kutsal bir temsil için yazdığı piyesle *(The Rock)* yeni bir denemeye girişip araya İncilden geniş âyetler yerleştirerek hareketi daha da çoğaltır. 1935 yılında da *Murder in the Cathedral*'i temsil edildi. *Ash-Vednesday* insanın kendi kaderi üzerinde yapabileceği araştırmayı, *Murder in the Cathedral* ise bu kaderin kabullenilişini gösteriyordu. *The Family Reunion*'ın teması da bu araş-

tırmadır. Elliot, ***The Coctail Party*** (1950) ve ***The Confidentiel Clerk***'te (1950) her iki konuyu birden ele alır, tiyatronun gerektirdiği dramatik ilerleyişi sağlıyarak, birinciden ikinciye geçişi göstermiye çalışır. Bu da, Elliot'ın şiirlerinde olduğu gibi, dramatik eserlerinde de bir tema birliği bulunduğunu göstermektedir. Şair, serbest mısralar kullanarak yeni bir şiir dili bulma yolundaki araştırmalarına da hiç ara vermez. Ama böyle bir tutum, şiirlerinden bazılarını içten bir şekilde dramatik yaparsa da, tiyatro eserlerini çoğu zaman sahne canlılığından yoksun kılar. Elliot, Jonson'dan başlayıp Pope'tan, Dryden'dan, doktor Jonson'dan geçerek Arnold'da kadar uzanan İngiliz eleştirmen şairleri geleneği içindedir. Şiir yöntemleri, ortaya koyduğu ilkeler göz önüne alınmadan incelenemez. Gençliğinde kendisini iyi sonuçlara doğru götüren felsefe incelemelerine rağmen, yalnız kuramlara bağlı bir eleştirmen değil, kendi şiirini ve başkalarının şiirini açıklıyan bir şair oldu; zaten, en önemli gözlemlerini, kendisinin olmayan eserler ilham etti ona. 1948 de Nobel armağanını aldı, bu armağan kendisini çağdaş İngiliz şairlerinin en büyüğü yapan şöhretinin kutlanışıydı.

Salvatore ROSATI

KUTLU ÇARŞAMBA

I

İstemiyorum bir daha döneyim
Bir daha döneyim istemiyorum
Elim varmıyor istemiyorum
Kimsenin yetisinde amacında gözüm yok
Hiç birşeyim olsun istemiyorum
(Yaşlı bir kartal kanatlarını gökyüzüne açıyor - açsın)
Süregelen düzen gücünü yitirmiş - yitirsin
Gayrı üzülmüyorum

Ben hiçbirşey bilmiyorum bundan böyle
Umudum yok - bilmiyorum
Gün gelir geçer - düşünmem
Bundan böylesi bilip bileceğim bu

Ben hep susuzum - ben hep doymamışım
Gün gelir tüm gerçekler biter
Ağaçlar cümle çiçeğe duruyor çekemiyorum.
Çekemiyorum sular kaynıyor gürül gürül topraktan

Zamanı zaman belledim
Toprağı toprak
Bir tek saatimiz var - onu yaşıyoruz
Herşey yerli yerinde
Herşey duruyor olduğu gibi - belliyorum
Vazgeçiyorum bu kutlu yüzden
Bu pırıl pırıl ses
Bu kıvancım
Bu benim yarattığım güzellik vazgeçemediğim
Bir daha döneyim istemiyorum

Tanrı bağışlasın nettik-neyledikse
Tüm yıkasın yuğsun bizi kötülüklerimizden
Unutsun diye yakarıyorum - ellerim açık
Ben kuruntulu kişiyim - içim içimi yiyor
Bir daha döneyim istemiyorum.

İşte bu sözlerdir - anlatır
Neler yapılmışsa - neler yapılmıyacaksa bundan öte
Bundan öte bu sözlerdir anlatır
Dileriz cezamız çok olmasın.

Gayrı bu kanatlar kanat değil uçulmaz
Pervane gibi pır pır eder havada
Rüzgâr iteler ordan oraya
Sen bir yapraksın - karşı duramazsın

Günün birinde öleceğiz nasıl olsa
Nasıl olsa ölüm gelip dayanacak kapımıza
Tanrı nettik neyledikse bağışlasın.

II

Bir güzel kadın -üç beyaz leopar- gölgesinde oturmuş ardıç ağacının
Bir yemişler bir yemişler gün serinliğinde tıka basa
Neyimiz var neyimiz yok yemişler - doymuşlar
Bu kafamız yedikleri - bu kolumuz - yüreğimiz
Beynimizi sömürmüşler - bir deri bir kemik kalmışız
Ve işte ovanın yüzünde kemikler pek çoktu - ve işte çok kurumuşlardı
Tanrı dedi soluksuz: bu kemikler yaşıyacak mı-duracak mı
Ve işte kemikler takır takır kurumuştu ama şarkılıydı
Ah bizim bir deri bir kemik olmuşluğumuz
Vah bizim kupkuru kurumuş kemiklerimiz.
Biz daha öylesini görmedik
Öyle güzelini öyle iyi yüreklisini kadınlardan
Sizin neşeniz - sizin aşkınız
Tüm aydınlık olsun.
Ben örümcekler bağlamışım
Tanrı nettim neyledimse bağışlasın.
Şimdi içimdeki o dayanılmaz tutku çölün kumlarında
Balkabağının çekirdeğinde şimdi
Üç beyaz leopar oturmuş yemiş - sindirememiş
Çölün yüzüne kusmuşlar bizi
Gözlerimiz açık bakıyor
Kadınım uzanıp yatıvermiş tüller içinde
Derin derin düşünür -uzanıp yatıvermiş
Biz unuttuk cezasını kemikler çeksin
Yaşamak mı onlarınki de kupkuru
Ben nasıl unutulmuşsam
Nasıl kara tahtadan silmişlerse adımı
Seni o denli unutacağım
O denli kendimde değilim - aranıyorum
Ve işte tanrı dedi: tüm bildiklerini esen yele de
İşte yalnız seni o dinler dinlerse
Ve işte bir deri bir kemik kalmışlığımız solur derinden

Bir türküdür tutturur çekirgenin ağzında:
Bir kadın - sessizliğinde senin
Ağırbaşlı - hüzünlü oysa
Oysa bir çiçek gibi durur anılarda
Bir çiçek gibi solar unutulur
Sever yaşamasını bıkkınlığında - korkak
Yarınından emin
Tek çiçek tanrının bahçesinde
Aşklar son bulur
Yaşar dipdiri acılar
Doyumsuz tutkularımız
Sevdiğimiz sevişmişliğimiz
Tüm acılar içredir
Sonsuzun sonu
Aranır durur
Hiç birşey bitmemiş daha
Daha son bulmamış
Sözler anlamsız
Kelimesiz satırlar
Ona yas yaraşır biliyorum
Son bulur bahçede
Cümle aşklar.

Ardıç ağacının altında bir türkü tutturdu kemikler dağıl dağıl
İyi ki birleşmedik - faydamız yok birbirimize
Gölgesindeyiz bir ardıç ağacının - kutlu serin kumlarda
Birbirimizi unuttuk - birleştik
Bana da yeter sana da burası
Bu topraklar tanrı kalıtı bize
Birlik olsun ayrılık olsun ne çıkar.

III

İkinci merdivenin dönemecinde
Dönüp ardıma bakıyorum

Bir gölge görüyorum aşağıda - parmaklığa dayanmış
Bir çürük kokusu asılı durur havada
O iki yüzlü umut yüzlü - yüzü yaslı
Canavara karşı çıkıyorum.

İkinci dönemecinde merdivenin
Ardım sıra kalıyor gölgeler
Bir karanlığa giriyorum - sessiz
Islak - dişleri dökük bir ihtiyar ağzı - çentik
Bir köpek balığı gırtlağında yürüyorum sanki.
İlk dönemecinde son merdivenin
Işır bir pencere incir yaprağı kıvrımında
Çimenler yeşerir sarmaşıklar arasında
Bir kadın - maviler içinde etekleri uzun
Eski bir kaval sesinde yoksul mayıslar geçer
Rüzgârda kumral saçlar umut dolu
Leylâklar - kumral saçlar yüzümü okşar
Ortalık karışır - kaval sesi diner derken
Derken bir sessizliktir çiğner geçer
Kaybolur ne varsa güzellik adına
Sonuna değin tırmanıyorum merdivenin - korkuyorum
Tanrım ben yoksul - garip bir kulunum
Hiç birşeyim yok benim tanrım
Salt dileğimi söylüyorum.

IV

O yalnız mor menekşelerin arasından yürür
Yalnız mor menekşelerin arasından
Binbir yeşil içinde katmerli
Meryeme yanaşır - beyaza girer - sonra maviye
Boş söz eder durup dururken
Sonsuza giden - bilgiden uzak
Ayak uydurur mutluluğa gidenlere
Çeşme başında o - kaynak başında o

Odur sonsuz kayalardan sular getiren - kumları yeşerten
Haziran çiçeğinin mavisinden bir umut dilerse meryem
Beni unutma - hatırla ama.
Yıllar yılı yanyana gidiyor elele tutuşmuş
Gidiyor kavallardan çıngıraklardan uzak
En yenisinden birşeyler yaratıyor
O mutlu saat gerçeğimizde - düşümüzde yaşıyor bak.

Bak o kadın bir kefene sarınmış bembeyaz ışıktan
Yeni yıl acunu dolaşmış çepeçevre
İki gözü iki çeşme kan ağlar
Eski şarkıları uyarmış yeni şiirlerle
Vakt erişmiş - diyetini ver kurtulursun
Bak- mutluluk içinde o sırlı güzelliği ödeme sıran gelmiş
Tek boynuzlu atların çektiği - yaldızlı
Bir ölü arabası geçiyor önümüzden - bak.

Mavi tüllerle örtmüş beyaz yüzünü o yaslı kadın
Yanıbaşında yatar tanrıların - altında porsuk ağaçlarının
Kaval seslerinden öte - başı eğik öyle bakar
Gürül gürül akar çeşmelerden su - cıvıl cıvıl kuşlar uçar
Vakt erişmiş - diyeti sende
Yosun tutmuş ağızlarımız - unutulmuş tüm yüce sözler.
Porsuk dallarından binlerce ses der
Sürgün cezamız burda başlar.

V

Bir ses kaybolacaksa kaybolmuşsa - bir söz söylenmişse
söylenecekse
Hiç duyulmamış - hiç kaybolmamış
Ne çıkar ses kaybolmuş söz duyulmamış olsun
Ne çıkar - yine de duyulmuyor konuşulmuyor işte
Kelimeler anlamsız
Sesi - soluğu yok - kimse düşünmüyor
Kimseler görmüyor karanlıktaki ışığı
Başka sesler var ortalıkta - o tatlı ses yok artık

Ey insan kardeşlerim ben nettimdi size.

Şimdi kim bilir nerelerde o ses
Nerelerde çın çın çınlıyor kimbilir
Burada yok - içimizde değil - biz rahatsız kişileriz
Dağlarda ormanlarda çöllerde
Adalarda denizlerde
Karanlıkta yürüyenlerle
Bir değil geceylen gündüz
Zaman bitmez yer değişmez
Rahat değil o aydın yüzden kaçanlar
Çığlıkları duymayan yaşayamaz.

Yaslı kadın
Seni sevenleri sevmeyenleri anar mı
Mevsimlerden mevsimlere uğrar bizlere
O yoksul insanlar deniz kabukları gibi
Saatten saate - sesten sese - güçten güce
Sıralarını beklerler
Yalvarıp yakarmadan iyiliksiz tüm
Yalvarır mı o yaslı kadın
Cennetin kapısında kalanlar için
Sen yakar onlar adına bari

Ey insan kardeşlerim ben nettimdi size.

İncecikten porsuk ağacının gölgesinde yaslı kadın
Tüm bu insanlar için yalvarır mı
Korkudan ölmüş - bitmiş yoksulcuklar
Cümlenin önünde seni ister - bir başına adını anmaz
Bir çöl başlar mor kayaların bittiği yerde
Çöller bahçelere bakar - bahçeler çöllere
Bizler yere tükürürüz çürük elmayı.
Ey insan kardeşlerim

VI

Bir daha dönmeyi istemediğim halde
İstemediğim halde

İstemediğim halde dönmeyi bir daha
Bir kaybettim bir kazandım-boşuna çabam ortalık yerinde
Bu kısa yolculuğun düşlerine aklım - yitirdim
Bir düş geçidi doğumla ölüm arasında
Işıklar gözlerimi aldı
- Benim için dua et efendimiz - ne denli istenir bilmiyorum
Yalçın kayalıklı kıyıya bakan penceremden
Beyaz yelkenler dalgalanır
Kırılmayan dalgalar varsa - denizde dalgalardır.

Taş gibi katılıp kalır yüreksiz kalmışlar
Leylâk kokusudur kaybolan - deniz kızlarının seslerine karışır
Tanrıya baş kaldırır içimiz - bir deri bir kemik
Ebem kuşağı - yosun kokusu unuttuğumuz
Yaşamıya alışılır yavaştan
Martı sesleri gelir - yağmur kuşları fırdolayı üstümüzde
Fildişi kalıplarda boş şekiller
Kör gözlerde
Taptaze bir esintiyle yeniden acuna doğar

İncecikten kar sepeler doğumla ölüm arası
Üç düşün birleştiği mavi kayalardan
Yalnızlık yolu geçer
Fısıl fısıl sesler dökülür porsuk ağaçlarından
Yaprak yaprak konuşmalar başka ağaçlara gider.

Sen bizi sürüm sürüm süründür
Boş verip geçersek kötü işlerimize
Aldırmayı aldırmamayı ama herşeyi
Şükretmeyi öğret bize
Bu yalçın kayalarda yaşamamız
İç rahatlığımız sana bağlı
Yücelerin yücesi - kutlu kişi
Bu barıştan bu denizden bu ırmaktan
Birbirimizden ayırma bizi.

Biz senin - adın çağıracağız yıllar yılı buradan.

Çevirenler: Özdemir NUTKU - Tarık Dursun K.

J E A N   C O C T E A U

(1892 -   )

Çağdaş Fransız şairlerinin en ünlülerinden biri olan Jean Cocteau, 5 temmuz 1892'de Maisons-Laffite'-te doğdu. Yüzyılın burjuva tabakasına en çok etkiyen şair ve yazarlardan biridir. Müthiç çocuk şeytanlıklarına, her alanda aşırı ve şaşırtıcı adımlarına rağmen, burjuva sınıfıyla bağları hiç kopmadı. Bunun için de bu kitleye yeni sanatın birçok yollarını gösterip anlatmayı başardı. Cocteau sayesinde, pek güzel şeyler birer moda haline geldi. Paris halkı birbiri ardından İsveç baleleri, Rus baleleri, Altılar topluluğu (yani Auric, Honegger, Milhaud, Poulenc, Duret ve Germaine Taillefer'in meydana getirdiği ünlü musiki topluluğu), Brezilya tangosu, Raymond Radiguet'nin romanları, v.s. için coştu. Her alanda Cocteau'nun kişisel etkisini bulmak mümkündür. Böylece, geniş kitlenin bu şımartılmış çocuğu, Surréalisme'i de halka yaydı ve onu toplumsal hayata uydurdu. İkinci dünya savaşından sonra, bir ara bütün Paris'in ve dünyanın vurulduğu, masalımsı bir sanat şeklini yaratan da Cocteau'dur; *Baron Fantômè* (Baron Hayalet), *Eternel Retour* (Ebedî Dönüş), *La Belle et la Bête* (Güzel ve Hayvan) ve *L'Aigle a deux têtes* (İki başlı kartal) gibi filimleri, Düş'ün önündeki setleri yeniden açtılar. Cocteau eksiksiz bir zekâya, dahice bir kolaylığa sahipti, herşeye el atıyor, her şeyi yenileştiriyordu. Bu bakımdan, tam bir "şair" örneğiydi. Zaten o, bütün eserlerini "şiir" diye adlandırır.

Her yanıyla şiir olan eserlerinin bazılarında eşsiz bir yalınlık vardır: *Le Discours du Grand Sommeil* ve *L'Ange Heur-*

tebise bazı bazı bir çeşit ipekşi sessizliğe, billûrumsu bir boşluğa götürür bizi, gerçek şiir dünyasına yaklaştırır. *Poésies 1916-1923* (Şiirler 1916-1923) adlı kitabı, *Le Cap de Bonne-Espérance* (İyi-Umut Burnu, 1919), *L'Ode à Picasso* (Picasso'ya şiir, 1919), *Poésies* (şiirler, 1920) adlı kitaplarını da içine alır. Bundan sonra, *Opéra* (1925-1927), *Mythologie* (Mitologya, 1934), *Enigme* (Muamma, 1939) ve *Poésies* (Şiirler, 1948) adlı şiir kitapları yayınlanmıştır. Son kitabının yapısı pek klâsiktir.

Cocteau'nun şiirden başka eserlerine de şiir adını verdiğini söylemiştik. Ona göre, romanları, oyunları, filimleri, hattâ resimleri ve denemeleri bile birer şiirdir. Gerçekten de, hele romanlarında, gerçek bir şair olarak kalır. Romanlarında, bayağılıktan sıyrılabilmek için, kendine göre bir dünya yaratır. *Le Potomak* (1919), *Le Grand Ecart* (Büyük sapış, 1923), *Thomas l'Imposteur* (Hilekâr Thomas, 1929), *La Fin de Potomak* (Potomak'ın sonu, 1939), *Les Enfants Terribles* (Müthiş çocuklar, 1929) adlı romanlar bu dünyanın ürünleridir. *Thomas L'Imposteur* ile *Les Enfant Terribles*, çağdaş umutsuzluğu en duru ve en kavrayıcı bir dille anlatır. *Les Enfants Terribles* bu romanların en iyisi olarak gösterilebilir.

Cocteau on beş kadar tiyatro eseri ile birçok filim senaryosu yazmıştır. Modaya ya da kendi gönlüne uyarak bütün çeşitleri denemiştir. Bütün bu eserlerde hiç değişmiyen bir rahatlık görülür. Ve Cocteau yeniciliğin en önünde gitmeye devam eder: *Parade* (Göstermelik, 1917), *Le Boeuf sur le toit* (Çatının üstündeki öküz, 1920), *Les Mariés de la Tour Eiffel* (Eiffel kulesinin yeni evlileri, 1924). Aynı zamanda Shakespeare'in *Roméo ile Juliette*'ini, *Orphée* (1927), *Oedipe Roi* (1928), *Antigone* (1928) gibi eski Yunan efsanelerini, *Les Chevaliers de la Table Ronde* (1937), *Renaud et Armide* (1943) gibi ortaçağ efsanelerini pek güzel bir şekilde adapte etmiştir. Cocteau'nun tiyatro sanatı, pantomim, bale, monolog, vodvil ve melodramdan manzum ve nesir klâsik tragedya ve komedyaya varıncıya kadar bütün teknikleri kucaklar. En büyük başarıları, monolog tarzının şaheseri olan *La Voix humanie* (İnsan sesi, 1939), *Les Parents terribles* (Müthiç ana-babalar, 1938), *Les Monstres sacrés* (Kutsal canavarlar, 1940) ve yeni bir tarzın başlangıcı olan *L'Aigle à deux Têtes* (İki başlı kartal, 1945)'tir.

Şaire göre gene birer şiir olan denemeleri arasında her şeyden önce *Le Secret Professionnel* (Meslek sırrı, 1922) *Le*

Rappel à l'Ordre (Düzene çağrı, 1926), *Poésie Critique* (1945) ve alabildiğine içten ve alçak gönüllü itiraflar olan *La Difficulté d'Être* (Varolma güçlüğü, 1947), *Journal d'un inconnu* (Bilinmedik bir adamın günlüğü, 1953) sayılabilir.

Cocteau dikkate değer bir çizgi ustasıdır da. Resimleri şairliğinin beşinci bir yanı olarak gösterilebilir. Şairliğinin altıncı yanı ise sinemacılığıdır. Cocteau sinema alanında şiirlerine 1932 yılında *Le Sang d'un Poète* (Bir şairin kanı) ile başlamıştı. Bundan sonra kamera tekniğinde yavaş yavaş ustalığa erişti, filimlerini kendisi çevirdi. Bu filimlerde oynadı da. *La Belle et la Bête, L'Aigle à deux Têtes, Les Parents Terribles* ve *Orphée* onun en başarılı sinema eserleri oldu. Hazırladığı birçok gramofon plâkları da eserlerinin arasında sayılabilir.

Birkaç yıl önce, durmuş-oturmuş insanların yeri olan *Fransız Akademisi*'nde bir koltuğu kabul etmesi herkesi şaşırttı. Ama Cocteau kitleyi ne zaman şaşırtmamıştı ki? Akademi üyeliği de onu değiştirmiyecek, her zaman en yeninin en önündeki yürüyüşünü durduramıyacaktı.

OTUZ YAŞ ŞİİRİ

Bak yarısına ulaşıverdi ömür,
Evimin damında bir at üstündeyim;
İki yandan da bir manzara görünür,
Ama apayrı giyindikleri mevsim.

Bağ kütükleriyle boynuzlu yeryüzü
Al bir karaca. İpteki çamaşırlar
Gülüp el ederek karşılar gündüzü;
Kışım da şerefim de burada başlar.

Gene söyle bana beni sevdiğini,
Venüs. Her vakit seni söylemeseydim,
Şiirlerimle kurmasaydım bu evi,
Onu boş sayıp damdan düşüverirdim.

Çeviren: Sabahattin Tahsin TEOMAN

MELEK SIRTI

Hayale dalmış bir sahte sokak
Ve gerçek olmayan şu piston
İkisi de yalan
Gökten gelen bir melek çıkardı.

İster rüya olsun ister olmasın
Yukardan bakıldı mıydı
Yalan apaçık görülür
Çünkü melekler kamburdur.

Hiç değilse gölgeleri kambur
Odamın duvarı üstünde.

Çeviren: T. Y.

E. E. CUMMINGS

(1894 -   )

E. E. Cummings'in ilk şiir kitabı Tulips and Chimneys'i açan okuyucu, İngiliz uyruğundan gelme bir Apollinaire okur gibi olur biraz. Cummings'in 1923 yılında, yazma kurallarında gösterdiği o şiddet, o sürrealist sayfa düzeni, büyük harflerin, noktalama işaretlerinin kaldırılıp atılması, okuyucunun keyfini kaçırmıştı. Ama Cummings'in istediği de bundan başka birşey değildi: şiiri fikirlerden kurtararak, ona bir halk türküsünün akıcılığını, güzelliğini vererek, şiir duyarlığını yeniden canlandırmak, şiiri bir kelime oyunu, beklenmedik bir fantezi huzmesi haline getirmek istiyordu. Cummings'te Prévert'i de bulabilirsiniz. Ama bu pervasız, bu duygulu romantik, herkesten çok Charlot'nun ilk günlerini düşündürür.

1920 yılına doğru yazdığı şiirler bir çağın damgasını taşır. Çünkü Cummings herşeyden önce zaman duygusuna sahiptir. İçinde yaşadığı çağı ve toplumu, Hemingway'in romanları kadar, onun 1925'te, Montparnasse'ta yazdığı şiirler de canlandırır.

Ama Cummings'i öbür Amerikan şairlerinden ayıran şey, belki de herşeyden önce hiciv ve mizah yanıdır. Gençliği Boston'un sahte, yapmacık havası içinde geçmiştir. Kaleminden çıkan herşeyde bu çevrenin bir yergisini bulabilirsiniz. Brattle Street'in zengin evlerinde oturan, her iki cinsten ihtiyar kızları anlatan şiiri bunun güzel bir örneğidir: "Cambridge'in iyi kadınları mobilyalı ruhlarda oturur.."

Birinci Dünya Savaşı sırasında Boston'un "mobilyalı ruhlarından" kaçmış, ama bazı yanlışlıklar yüzünden birçok aylarını Ferté-Macé'de, bir Fransız tecrit kampında geçirmiştir. Aynı zamanda acı ve hoş bir uzun hikâye olan *Enormous Room*',

Cummings'in bu yaşantısından doğmuştur. *Enormous Room*'da Cummings'in en gözde konularından birini: toplum karşısında bireyin savunulmasını buluruz. Cummings'in "anahtar-kelimeleri" bu kaygıyla açıklığa kavuşurlar: bireyin bir "evet" olması, yani yaşıyan ve olumlu olarak yaşıyan bir kimse, Cummings'in evreninin değerleriyle: Baharla, Aşkla, Çiçeklerle bir olan bir kimse olması gerekir. Cummings, bireyin bu özgür yayılış evrenini anlatabilmek için, özel bir kelime hazinesi yaratmıştır, filleri isim, isimleri fiil haline getirir. Böylece şiiri dilbilgisinin zindanından kurtarır, dile ilkel akıcılığını verir. Ama yeni toplumumuzda bireyin serbestçe açılıp taşmasını köstekliyen yalnız dilbilgisi değildir: herşeyden önce, büyük harflerle başlıyan soyutlamalar: Devlet, Para, Şavaş, hattâ Bilim gelmektedir. Cummings, çoğu zaman zalim bir mizahla, çağdaş dünyanın bütün sahte değerlerini yıkmaya çalışır.

Cummings, şair, oyun yazarı ve ressam olarak övdüğü insan değerlerini kendinde kişileştirir. Altmış yaşına geldiği halde, hâlâ genç, atılgan, coşkundur. Lirik bir mizacı vardır herşeyden önce: çağının duyarlığını ve dilini, bize Matisse'in bir deseninin verdiği hazzı veren bir tazelik, bir sadelik, bir çeşit sevinçle yenilemiştir.

John BROWN

BİLİNÇ-ALTI

Ko'mayın beni bu ellerde - gayrı durmam
bu yol kavşağında susmuş gözler senin
beni kıskıvrak saran kollar senin kolların
tutamam ellerini - yanımdasın.

rüzgâr gibi bakıyorsun - saçlarım uçuşuyor
ellerimi örtüyorum yüzüme - gözlerine bakamıyorum
sen bir çiçeksin - yavaşça açarsın
incecik belin salınırsın - ilk çiçeksin baharda

işte uzat ellerini - ben gözlerimi yumuyorum
yeni yetme bir sürgün gibi kuruyorum olduğum yerde
işte bu benim yüreğimdir - atmıyor
işte kar düşüyor gözlerime

hiç birşey güçlü değil bu dünyada seni sevmek kadar
senin yüreğin kadar aydınlık değil
hiç birşey ölümcül değil bu koku bu renk kadar
vücudun kadar alımlı değil hiç biri çiçeklerin

neden bu güzelliği dudaklarının
gözlerinin bu koyu karanlığı
birşey var yüreğimde kuş gibi uçarı
gözlerinin şavkı çiçeklerden
yağmur yağar telli pullu
biliyorum - ellerin gibisi yok.

Çevirenler: Özdemir NUTKU - Tarık Dursun K.

PARİSLİ AKŞAM

Gün battı akşam oldu pariste
aylardan nisandı
gökyüzüne baktı kaldı sokaklar - kiliseler
gencecik yağmur yağdı

ne kadar gül varsa evrende - mavi
kokusu dünyayı tuttu
yüzü yaslı inceden
akşam öyle bir kızdı

gözlerinde deli aşklar
dünya evine girdi
koştu durdu insanlar
akşamleyin aşk gitti

menevişli aydınlıklar
bak yenile ay doğdu
orospu gecede şöyle
kıvır kıvır bir orospu
kırk yamalı dilenci
evlerle pazarlıkta şimdi.

Çevirenler: Özdemir NUTKU - Tarık Dursun K.

PAUL ELUARD

(1895 - 1952)

Çağdaş Fransız şairi Paul Eluard, 14 aralık 1895'te, Saint-Denis'de doğdu, 18 kasım 1952'de, Charenton-le-Pont'da öldü, Paris banliyösünün bir kısmını parsellere ayırmakla uğraşan bir inşaatçının oğluydu, küçük iş adamları burjuvazisine mensuptu. Colbert lisesine girdi, kendisinin de açık açık söylediği gibi, burada kötü bir öğrenciydi. 1911 yılında, ağır bir şekilde hastalanınca, İsviçre'ye gitmek zorunda kaldı, on sekiz ayı burada geçti. Maddî kaygılardan uzak ve şiir tutkunu olarak Paris'e dönünce, fazla beklemeden ilk mısralarını karalamıya başladı. 1914 yılında, sınıfıyla birlikte silâh altına çağrılınca, kötü talih pek keyfini kaçırmadı, ciğerinden hastalanıp silâhlara veda ettiği zaman da pek üzgün değildi.

1917 yılında ilk şiir kitabını yayınladı: *Le Devoir et l'Inquiétude* (Görev ve Kaygı). Eluard, savaş biter bitmez, Breton'la, Aragon'la, Soupault'yla, Picabia'yla tanıştı; Dada akımı geçince, onlarla birlikte Sürrealizm'i çıkardı. 1921'de *Les Necessités de la vie et les conséquences des reves* (Hayatın gerekleri ve düşlerin sonuçları) adlı bir küçük kitap yayınladı. Sürrealistlerin ileri gelenlerinden olduğu, bu yüzden de onlardan ayrı bir yol tutmaktan kaçındığı halde, dokunaklılığı kendisini dostlarından ayıran bir yanı vardı: daha o zamandan gerçek şairdi, her zaman da öyle kalacaktı. 1924'te herşeyi bırakarak bir dünya gezisine çıktı. Paris'e döndüğü zaman, havası herkesi çeken şu kitapları yayınladı: *Mourrir de ne pas mourrir* (Ölmemekten ölmek, 1924), *Capitale de la douleur* (Acının başkenti, 1926), *L'Amour, La Poésie* (Aşk, Şiir, 1929), *La Vie Immédiate* (Dolay-

sız yaşama, 1932), *La Rose publique* (Herkesin gülü, 1934), *Les Yeux Fertiles* (Verimli gözler, 1936), *Les Hommes et leurs Animaux, les Animaux et leurs Hommes* (İnsanlar ve hayvanları, hayvanlar ve insanları, 1937), *Chanson complète* (Tam şarkı, 1939), *Donner à voir* (Görmeye vermek, 1939), *Choix de poèmes* (Seçme şiirler, 1941). Bunlardan başka, Breton'la birlikte yazdıkları *Immaculée Conception*'u (Lekesiz ilkah, 1930) da saymak gerekir.

İhtilâlden az önce bir İspanya yolculuğu dönüşünde, Eluard kendini politik şiire verecek, gene de kişisel dehasını kaybetmiyecekti. Alman işgali sırasında Paris'te kalmıştı, komünist partisine girdi (1942), direnme ruhunu coşturmak için çeşitli şiirler yazdı, hattâ bunlardan biri ulusal türkü haline geldi. Bu gizli şiir, *Poésie et Vérité* (Şiir ve Gerçek, 1942), *Dignes de vivre* (Yaşamıya yaraşanlar, 1944), *Au rendez-vous allemand* (Alman randevusunda, 1944) adlı eserleri doğurdu. Savaştan sonra da şair gittikçe daha çok yöneldi topluma: *Poèmes politiques* (Politik şiirler, 1948), *Une Leçon de morale* (Bir ahlâk dersi, 1949), v.s. Bu da birçok hayranlarını şaşırtmaktan geri durmadı. Ama, iyi dikkat edilirse, eskiyle ilgiyi kesmekten çok, ağır bir gelişmenin söz konusu olduğu görülür: Eluard'ın yalnızlığında her zaman bir kaynaşma ihtiyacı saklıydı. İlk şiir kitaplarından birinde bile, insanla evrenin bu dengesini belirtir: "toprağa bağlı bir bakış". Şartların baskısı altında, herşeyi insanın durumu karşısında ayaklanışa bağlar, kendini başka insanlara gittikçe daha yakın hisseder.

Paul Eluard mecazı eşsiz bir ustalıkla kullanır. Lirizmi bir denge mucizesidir. Bir baştan bir başa, aşk umutsuzluğa karşı durur onun eserinde, karşı-ağırlık işini görür. Üstelik, Eluard'ın sözü, zaman kavramını siler, yerçekimi kanunlarına meydan okur, nesneleri toz haline getirir: bütün bu boşluğu aydınlatmak için yalnız insan ayakta kalır. Hiç bir ses Eluard'ın sesi kadar kendini belli edemez, biraz süse kaçtığı zaman bile hep dupdurudur, belleğimizin yolunu kolayca bulur. Eluard'ı sürrealist şiirin üstadı sayarlar. Pek yersiz bir övgü bu: Eluard bütün çağların Fransız lirik şairlerinin başlıcalarından biridir.

Roland PURNAL

HÜRRİYET

Okul defterlerime
Sırama ağaçlara
Kumlar karlar üstüne
Yazarım adını

Okunmuş yapraklara
Bembeyaz sayfalara
Taş kan kâğıt veya kül
Yazarım adını

Yaldızlı tasvirlere
Toplara tüfeklere
Kıralların tacına
Yazarım adını

Ormanlara ve çöle
Yuvalara çiğdeme
Çın çın çocuk sesime
Yazarım adını

En güzel gecelere
Nişanlı mevsimlere
Günün ak ekmeğine
Yazarım adını

Gök kırpıntılarıma
Güneş küfü havuza
Ay dirisi göllere
Yazarım adını

Tarlalara ve ufka
Kuşların kanadına
Gölge değirmenine
Yazarım adını

Fecrin her soluğuna
Denize vapurlara
Azgın dağın üstüne
Yazarım adını

Bulutun yosununa
Kasırganın terine
Tatsız kaba yağmura
Yazarım adını

Parlıyan şekillere
Renklerin çanlarına
Fizik gerçek üstüne
Yazarım adını

Uyanmış patikaya
Sertlip giden yola
Hınca hınç meydanlara
Yazarım adını

Yanan lâmba üstüne
Sönen lâmba üstüne
Birleşmiş evlerime
Yazarım adını

İki parça meyvaya
Odama ve aynaya
Boş kabuk yatağıma
Yazarım adını

Obur köpekçiğime
Dimdik kulaklarına
Acemi pençesine
Yazarım adını

Kapımın eşiğine
Kabıma kacağıma
İçimdeki aleve
Yazarım adını

Camların oyununa
Uyanık dudaklara
Sükûtun ötesine
Yazarım adını

Yıkılmış evlerime
Sönmüş fenerlerime
Derdimin duvarına
Yazarım adını

Arzu duymaz yokluğa
Çırçıplak yalnızlığa
Ölüm basamağına
Yazarım adını

Geri gelen sağlığa
Kaybolan tehlikeye
Hâtırasız ümide
Yazarım adını

Bir tek sözün şevkiyle
Dönüyorum hayata
Senin için doğmuşum
Seni haykırmaya
Hürriyet

Çevirenler: Melih CEVDET - Orhan VELİ

FEDERİCO GARCIA LORCA

(1899 - 1936)

Federico Garcia Lorca, çağdaş İspanyol şairlerinin en büyüğüdür. Endülüs'te, Granada yakınındaki Fuentavaqueros'ta 15 Haziran 1899 da doğdu, 19 Ağustos 1939 da Granada'da kurşuna dizilerek öldü.

Çocukluğu köylük, kırlık yerlerde, rençberlerle bir arada geçti. Nitekim sonradan da bunlarla daima yakından temas etti. Zengin bir çiftlik sahibi olan babası, onu ilkin Almeria kolejine, sonra da Granada üniversitesine gönderdi. Garcia Lorca orada edebiyat ve hukuk öğrenimi yaptı. Ünlü besteci Manuel de Falla ile de orada tanıştı. De Falla Garcia Lorca'dan yirmi yaş daha büyüktü ama, ona folklor sevgisini aşılıyarak üzerinde kesin bir etki yaptı. Nitekim, şairin eserlerinde hep bu sevginin izleri görülür.

Garcia Lorca on sekiz yaşındayken Kastilya'da bir inceleme gezisi yaptı, bu arada Madrid'e de uğradı. Sonra, henüz beceriksiz bir şevk ve heyecanla dolu olan *"İntibalar ve Manzaralar"* adlı ilk eserini verdi.

Fakat bu arada kesin bir de karar vermişti: Bundan sonra Madrid'de oturacaktı. 1919 da bu şehire yerleşti. Bunun üzerine yeni yeni arkadaşlar edindi, vecid dolu bir hayat sürmeğe başladı. Arkadaşları arasında ressam Salvador Dali, Bunuel, Jose Bergamin, Guillermo de Torre de vardı.

Şiirle beraber müzik ve resimle de uğraşıyordu. Ayrıca tiyatroya da yakın bir ilgi duymaktaydı. Zaten tiyatro sevgisi onda ötedenberi yeretmişti. Öyle ki, sonradan Granada'da, ba-

basının evinde bir kukla tiyatrosu yapmış, de Falla bu tiyatro için bir eşlik müziği bestelemiş, ressam Manuel Angeles Ortiz de dekorlarını hazırlamıştı.

Fakat yazdığı ilk piyes olan *"El Maleficio de la mariposa - Kelebeğin Büyüsü"* kendisine sıkıntı ve hayâl kırıklığından başka şey getirmedi: Çünkü 1924 te Madrid'de oynanan bu piyes, hiçbir başarı kazanamadı.

1921 de Garcia Lorca bir şiir kitabı yayınlıyarak kültürlü ve seçkin zümrenin dikkatini kendi üzerine çekti. Fakat asıl üne daha sonra, 1927 de Malaga'da yayınladığı *"Şarkılar"* adlı şiirleriyle ve hele, yine o yıl Madrid'de oynanan vatanî piyesi *"Mariana Pineda"* nın kazandığı eşsiz başarı ile erişti.

1928 de Madrid'de, *"Romancero Gitan"* adlı kitabını yayınladı. Bunda, 1924-1927 arasında yazdığı bütün şiirleri bir araya toplamıştı. 1928 ile 1936 arasında yedi defa basıldığına göre, bu kitabı en tanınmış ve başarılı eseri saymak yerinde olur. Garcia Lorca köy köy dolaşıp yaşlılardan dinlediği eski efsanelerden, masalla destan arası hikâyelerden, şarkılardan ilham alarak bu eseri yaratmıştı.

Seri halinde konferanslar vermek üzere Amerika'ya çağırılan Garcia Lorca, 1930 ilkbaharında New York'a gitti. Bu yolculuktan ve o sırada edindiği intibalardan, en güzel kitabı doğdu: Kitabın adı *"Şair New York'ta"* idi. Dönüşünde, Lorca Küba'ya da uğrayarak zenci müziğine ve danslarına yakın ilgi gösterdi.

1931 de *"Barrasa"* adı ile üniversiteliler tiyatrosu kurulmuş, Lorca da Eduardo Ugarte ile beraber buna müdür tayin edilmişti. Bu gezgin tiyatronun ödevi, taşra şehirleriyle en uzak köylerde klâsik İspanyol tiyatro eserlerini tanıtmaktı. Lorca kendini bütün varlığıyla bu işe verdi; böylece halkla çok yakından temasa gelmek imkânını elde etti. Oynadıkları piyesler arasında Lope de Vega, Calderon ve Cervantes gibi en büyük İspanyol yazarlarının eserleri de vardı.

Lorca, ömrünün son yıllarını hemen hep tiyatroya ayırdı. Bu arada yalnız 1935 te Ignacio Sanchez Mejias adında ünlü bir boğa güreşçisi için çok güzel bir mersiye yazdı. Bütün genç şairlerin sevgilisi ve dostu olan bu yiğit boğa güreşçisi, acıklı şartlar altında can vermişti. Bu eser hesap-dışı tutulursa 1933 te yazdığı *"Kanlı Düğün"*, 1935 te yazdığı *"Yerma"*, 1935 te yazdığı *"Dona Rosita la soltera, o el lengaje de las flo-*

res - Bekâr Rosita yahut Çiçeklerin Dili” adlı eserleri hep tiyatro piyesleridir. Bu arada, ölümünden günün gününe tam bir ay önce bitirdiği, 1936 da yayınlanan *“Bernarda Alba'nın Evi”* adlı piyesi, 1945 te *“Studio des Champs-Elysées* tiyatrosunda da oynandı.

Ünlü İspanyol aktrisi Margarita Kirgu'nun işlerini idare eden ve ona sanat danışmanlığı yapan Lorca, 1933-1934 te onunla beraber Buenos Aires'e de gitti ve orada *“Kanlı Düğün”* adlı piyesin temsilleri, büyük bir başarı kazandı. Arjantin, Brezilya ve Uruguay'a da uğramak suretiyle Lâtin Amerika'ya yaptığı bu yolculuk, İspanya sivil harbinden öncekilerin sonuncusu oldu.

Sivil harp 1936 yılının Temmuzu başında patlak verdiği sırada, Garcia Lorca, Madrid'deydi. Fakat her yıl o mevsimde Granada'ya gitmeği âdet edinmiş olduğu için, şair o yıl da öyle yaptı. Fakat, dostlarının dedikleri gibi, *“Endülüs Bülbülü”*-nün, ne yazık ki Granada'da ölmesi mukadderdi.

Garcia Lorca *“Romancero Gitan”* adlı eserinde Franco'-nun sivil muhafızlariyle birkaç defa alay etmiş, onlar için: “. Fakat etrafa yangınlar saçarak — Sivil Muhafızlar ilerliyor...” diye yazarak, bu teşkilâtı adamakıllı hicvetmişti.

Şair politikaya katiyen karışmamıştı ama Sivil Muhafızlar bu yazdıkları yüzünden onu hiçbir zaman affetmemişlerdi. Nitekim bir sabah onu bir direğe bağlıyarak kurşuna dizdiler.

Emmanuel Robles onun için şu satırları yazıyor: Sevildiğini hissetmekten hoşlanırdı. Herkes kendisine tapınsın istemiyordu; sevgiye sadece, teşvik görmek için ihtiyacı vardı. Tanrı'ya inanırdı. Doğruya, iyiye bağlıydı. Kardeşçe hislerle doluydu ve her zaman için büyük fedakârlıklar yapmağa hazırdı.”

Çeviren: Samih TİRYAKİOĞLU

SU KIYISINDA İKİ GEMİCİ

I

Birinin balık vardı kalbinde;
Çin denizlerinden getirmiş;

Ufacık, gelir geçerdi bazan
Gözlerinin içinden.
Gemici idi ama unutmuştu
Meyhaneleri, portakalları;
Gözleri suda.

II

Ötekinin sabun vardı dilinde;
Yıkadı sözlerini, sustu
Dünya dümdüz, deniz dalga dalga;
Yüzlerce yıldız ve gemisi;
Çeşmeler görmüştü Roma'da
Ve yanık yüzler Küba'da
Gözleri suda.

Çeviren: Sabahattin EYÜBOĞLU

TÜRKÜ

Zeytin devşiriyor
Güzel yüzlü kız.
Rüzgâr, kulelerin sevdalısı
Belinden kavramış kızı.
Mavili, yeşilli urbalar
Giyinmiş, dört atlı
Geçti, Endülüslü.
"Kız gelsene Kurtuba'ya"
Aldırdığı yok ki kızın.
Portakal rengi urbalar
Giyinmiş, ince belli
Üç boğa güreşçisi geçti
Kılıçları kadim gümüşten.
"Kız gelsene Sevilla'ya"
Aldırdığı yok ki kızın.
Ve dağılan ışıklarla akşam
Erguvana dönerken

Bir delikanlı geçti
Güllerle menekşelerle.
"Kız gelsene Gırnata'ya"
Aldırdığı yok ki kızın.
Güzel yüzlü kız
Zeytinini devşirmede,
Boz kolu rüzgârın
Dolanmış beline.

Çeviren: Turan OFLAZOĞLU

LANGSTON HUGHES

(1902 -)

"1902 yılının birinci şubat günü Joplin'de dünyaya gelmişim. Annem Oklahoma'da bir ilkokulda öğretmendi. Aynı şehirde bakkallık eden babamla tanışıp bir zaman sonra evleniyorlar. İki yaşıma kadar beni büyük annem büyüttü. O ölünce, ikinci annemle -daha ben pek küçükken, babam Meksika'da yaşamıya karar vermiş, bu yüzden ilk annemden ayrılmıştı- Zincoln III.'e gittik. Cleveland'daki Central High School'a girdim, bitirdikten sonra bir iki sene için Meksika'ya, babamın yanına gittim. Dönüşümde bir yıl Columbia Üniversitesine devam ettim. Sonra New York'ta ve dolaylarında çeşitli işlerde hayatımı kazanmıya çalıştım.

Günün birinde deniz beni çekti; Afrika'ya, Hollanda'ya sefer eden transatlantiklerden (!) birine denizci olarak girdim." -Aslında Hughes bu sefere Hudson körfezinde rastladığı yıpranmış bir gemi ile çıkmıştır.- İlk yolculukta Kanarya adalarını, Azorları, Batı Afrika kıyılarını gördü. Hughes yolculuğunu şöyle anlatıyor: "Ah o Dakar'daki güneş! Brutu'nun küçük, siyah kızları! Ah o mavi, masmavi Loanda koyu! Kalabar, ormanın içinde kaybolmuş şehir; denizdeki, parlak, uzun günler... Geceleri yıldızlara değecekmiş gibi gidip gelen gemi direkleri. Kentucky'li bir zenci çocuk, kıç güverteye çekilmiş yıldızlar altında hem Blue söylüyor, hem dans ediyor..."

New-York'a dönüşünde epey para kazanmış, bir de maymun getirmişti. 1 şubat 1924'te, yani yirmi ikinci doğum gününde tekrar deniz yolculuğuna çıktı. Bu defa Hollanda'ya gidiyordu. Üç hafta sonra Hughes, kendini Paris'te buldu; cebinde yedi dolardan az bir parası vardı. Hughes'un yardımına gene kendi renginden bir kadın koştu. Gece Kulübü kapıcısı oldu. Sonra Montmartre gece kulüplerinden birinde aşçılık yaptı ve o kışı Paris'te geçirdi. Daha sonra Grand Duc'e girdi. Orada bir İtal-[illegible]esiyle tanışıp Desenzano'daki bir köşke gitti, Burada bir [illegible]ar sessiz, mutlu bir hayat sürdü. Bir gece Verona'da bir

hafta da Venedik'te kaldı. İtalya dönüşünde pasaportunu çaldırdı ve Cenova'da serserilik günleri başladı.

10 ekim 1924'te tekrar New York'a döndü. Vaşington'daki Wardman Park otelinde çalışmaya başladı. Bir akşam otelin küçük tiyatrosundaki resitalde şair Vachel Lindsay'in tabağının kenarına üç şiirini koymuş ve şairin dikkatini çekmişti. Şiirleri davetlilere okuyan Lindsay, Hughes'un sanatında iyi bir kabiliyetin pırıltılarını sezdi. 1925'te Oppurtunity Derneğinin açtığı şiir yarışmasını kazandı. Yarışma sonucunda Carl Van Vechten, Hughes'un şiirlerini sıkıca inceledi. İncelenen şiirler Alfred A. Knopf yayınevine gönderildi ve şairin ilk kitabı *"The Weary Blues"* adı ile yayınlandı.

"Şiirlerimle pek yakından ilgilenen cömert, iyi kalbli bir kadın bana para yardımında bulundu. Bu parayla, eğitimimi tamamlamak için Pensilvanya'daki Lincoln Üniversitesine girdim. 1929'da üniversiteyi bitirdim. Artık profesyonel bir yazar olmuştum, hayatımı yazılarımla, verdiğim konferanslarla kazanıyordum. Bir roman, küçük hikâyeler, Moskova, Hollywood'da sinema işleri, birçok piyesler (Mulato -Mele- adlı piyesim bunlar arasındadır ve Broadway tiyatrolarında iki yıl oynanmıştır) gezi notları, şarkılar, bir iki tane de çocuk kitabı yazdım.

Edebi kişiliğime etki yapanlar arasında Paul Laurence, Dunbar, Carl Sandburg ve Walt Whitman gibi sanatçıları sayabilirim. Ayrıca Jimmy Durante, Marlene Dietrich, Mary McLeod Bethone, Mrs Franklin D. Hoosevelt, Marian Anderson -zenci şarkıcı- ve Henry Armstrong sevdiğim popüler tipler arasındadır.

Şimdi New-York'ta, Harlem'de oturuyorum. Bekârım, sevdiğim şeyler keçi sütü, kısa romanlar, lirik şiirler, sıcak, basit halk, gemiler ve boğa güreşleri; sevmediğim, kaçındığım şeyler de: uzun romanlar, manzum hikâyeler, soğuk, yapmacıklı kişiler, otobüsler ve köprü.

Yazılarımda hep Zenci hayatı üzerinde durdum, onların yaşayışlarını aksettirmeye çalıştım. Küba ve Haiti'deki zenci yazarlardan çeviriler yaptım. 1931-32 yıllarında güneydeki zenci okullarında konferanslar tertip edip renkli yazarların kabiliyetlerini teşvik ettim. 1934 kışını Meksika'da geçirdim, birkaç tane Küba ve Meksika hikâyesi çevirdim. 1937'de, Baltimore'daki "Afro-American" gazetesinin İspanya'da bulunan tek zen-

ci muhabiriydim. Sonra New-York'ta zencilere mahsus, Harlem Suitcase Tiyatrosunun başına getirildim. 1927'de Intercollegiate şiir, 1931'de Harmon edebiyat armağanlarını kazandım. 1934'te de Dr. Charles A. Beard tarafından "Toplumsal Uyanıklığımız" adına Amerika'nın yirmi beş önemli kişisi arasına alındım. 1935 yılında Guggenheim Derneğine üye seçildim."

Langston Hughes'un şiirleri almancaya, fransızcaya, ispanyolcaya, ruscaya, ibraniceye çevrilmiştir. John Alden Carpenter, William Grant Still ve başkaları şairin şiirlerinin birçoğunu seslendirmişlerdir. Şiirleri yarı yarıya zenci diyaleğiyle doludur.

Derleyip çeviren: M. T. KARAMUSTAFAOĞLU

BİR ZENCİ KIZIN TÜRKÜSÜ

Dixie'de, ta güneyde bir yol
(Kalbim yaralı, param parça)
Asmışlar kara biberimi
Dört yol ağzında bir ağaca.

Dixie'de, ta güneyde bir yol.
(Yaralı vücudu havada)
Soruyorum beyaz İsa'dan
Söyle ne fayda var duada?

Dixie'de, ta güneyde bir yol.
(Kalbim yaralı, param-parça)
Sevda çırçıplak bir gölgedir
Budaklı, çıplak bir ağaçta.

Çeviren: Melih Cevdet ANDAY

SILA TÜRKÜSÜ

Demiryolu köprüsü
Hazin bir şarkıdır havada.
Demiryolu köprüsü
Hazin bir şarkıdır havada.
Ben her geçişinde trenin
Çekip gitmeyi arzularım.

Gara doğru indim;
Yüreğim ağzıma gelmişti.
Gara doğru indim;
Yüreğim ağzıma gelmişti.
Beni cenuba götürecek
Posta arabasını ararken.

Sıla hasreti, Tanrım
Ne korkunç bir şey.
Sıla hasreti, Tanrım
Ne korkunç birşey.
Menetmek için ağlamaktan kendimi,
Kahkahalarla gülüyorum.

Çeviren: Naim TİRALİ

DYLAN THOMAS
(1914 - 1953)

Son yıllarda adı üzerinde en çok durulan çağdaş İngiliz şairlerinden biri olan Dylan Mariais Thomas, 27 ekim 1914'te Swansea'de dünyaya geldi, 9 kasım 1953'te New-York'ta öldü. Öğrenimini doğduğu şehirde, babasının öğretmenlik ettiği okulda yaptı. Daha pek genç denilebilecek bir yaşta, şiire karşı büyük bir eğilim gösteriyordu, on iki yaşında yazdığı şiirler, çevresindekileri şaşkınlık içinde bırakmıştı.

Dylan Thomas çocukluğuna son derece bağlı bir sanatçıydı. *Portrait of the Artist as a Young Dog* (Genç bir köpek olarak sanatçının portresi) adı altında topladığı hikâyelerde bu çok sevdiği çocukluğu andı. Dylan Thomas'nın bu kitabının adı, James Joyce'un *Portrait of the Artist as a Young Man* (Genç bir adam olarak sanatçının portresi) adlı eserinin adını gülünçleştirerek taklid ediyordu.

Dylan Thomas, bir yıl boyunca *South Wales Evening Post* gazetesinde röportaj yazarlığı yaptı. İkinci Dünya Savaşı sırasında, askerlikten çıkarılınca, Londra'da B.B.C. radyosuna girdi, bir yandan da sinemayla ilgili yazılar yazdı. İlk şiir kitabı *18 Poems* (On sekiz şiir) 1934 yılında yayınlandı, eleştirmenlerin dikkatini çekti, birçok eleştirmenler bu kitabı o sıralardaki İngiliz şiirinin üzerinde yükselip kendini belli eden, devrimci bir eser olarak görüyorlardı. Dylan Thomas, bu kitabın yayınlanmasından iki yıl sonra, 1936'da, pek yoksul bir aileden gelen, İrlandalı bir genç kızla, Caitlin Mac Namara ile evlendi, Laugharne'a, denize bakan bir eve yerleşti. Adı çağın antolojilerinde gittikçe daha çok yer tutuyordu. Hakkında yapılan övgüler sınırsızdı. Kendisi ise kaygısız bir bohem hayatı yaşamaktaydı, içkiye de pek düşkündü. Yardım istiyen, borç istiyen birçok mektuplarından da anlaşıldığı gibi, her zaman para sıkıntısı içindeydi.

Dylan Thomas'ın bir cilt halinde toplanmış şiirleri, *Collected Poems* 1934-1952, 1952 yılında William Foyle armağanını, 1955 yılında da İtalyan şairi Salvatore Quasimodo ile birlikte ulusla-

rarası Etna-Taormina armağanım kazanmasını sağladı. Öbür eserleri, bir film senaryosu olan *The Doctor and the Devils* (Hekim ve Şeytanlar, 1933), radyo için yazılmış bir komedya olan ve 1954 yılında İtalya armağanını kazanan *Under Milk Wood* (1954), ölümünden sonra yayınlanan, bitmemiş romanı, *Adventures in the Skin-Trade* (Deri ticareti maceraları, 1955), bir de *Quite Early One Morning* (Bir sabah erkenden, 1954) ve *A Prospect of the Sea* (Denizin bir görünüşü, 1955) adları altında, iki kitap halinde ölümünden sonra yayınlanan hikâyeleridir.

Şair Amerika'ya, İtalya'ya sık sık gidip geldi. Bir zaman Floransa'da kaldı, burada İtalyan edebiyatçılarıyla, hepsinden çok da Eugenio Montale ile dostluk kurdu, eleştirmen Luigi Berti'nin daveti üzerinde bir zaman da Elbe adasında kaldı. Seri konferanslar vermek, bu arada kendisi için bir opera livresi yazacağı Igor Stravinsky ile de buluşmak üzere New-York'a gitmişti. Bu şehirde, 9 kasım 1953'te, birdenbire, bir beyin kanaması sonunda, daha otuz dokuz yaşında öldü.

R. SANESI

PARKIN GEDİKLİSİ KAMBUR

Parkın gediklisi kambur
Münzevi bir zat
Bahçenin kapıları açıldı mı o saat
Edilirdi suyla ağaçlara buyur
O da girip aralarına saklanırdı iki kat
Yatsı ezanına kadar öyle durur
Gazete kâğıdından yer ekmeğini
Zincirli maşrapadan içerdi suyunu
Gemimi yüzdürdüğüm yalağın içine
Görmezdi sanki çocukların toprak doldurduğunu
Geceleri giderdi bir köpek kulübesine
Ama kimse zincirlemezdi onu

Parkın suları gibi çökerdi yere
Parkın kuşları gibi gelirdi erken
Kambura da maşallah diye bağırışırlardı
Mektep kaçağı çocuklar şehirden
İşitti mi şeytan görmüş gibi kaçardı
Onlar yaklaşırken

Havuzla kayalığı bir solukta aşar
Yumruğunu sallasa da unutmazdı gülmeyi
Alayın altında daha da kambur
Geçerdi söğütlüğün yaygarası içinden
Elinde yaprak toplamak için değneği
Ödü kopardı bekçiden

Bizim ihtiyar kıtmir
Dadılarla kuğuların arasında bir başına
Derken söğütlükten bir kıyamettir kopar
Uğrar da çocukların gözlerinden bir alay aslan
Kükrerdi çıkıp kayalığın taşına
Koruysa masmavi kesilirdi tayfalardan

Bütün gün paydos vaktinedek
Çarpuk kemiklerinden bir selvi boylu
Bir körpe kavak kadar dik
Tasarladığı hep bir dişi sûret
Geceleri kalmıya gönüllü
Kilitlere zincirlere inat

Başı bozuk parkta geceleyin
Çitlerle çalılardan sonra
Kuşlar havuz ağaçlar çimen
Ve çilekler kadar masum çocuklar
Gelirmiş kamburun peşisıra
Karanlıktaki kulübesine kadar.

Çeviren: Can YÜCEL

S O N

İÇİNDEKİ ŞAİRLER

(Doğumları sırasiyle)

İÇİNDEKİ ŞAİRLER

(Alfabe sırasiyle)

Bu serinin ikinci sayısı olan Büyük Yazarlar kitabımıza dünya ölçüsünde ün almış büyük şairlerden birkaçı da alınmıştı. Ancak sonradan düşündük ki dünyanın kalburüstü şairlerinden pek çoğu o kitabın dar çerçevesinin ister istemez dışında kalmıştır. İşte bu düşünceyle elinizdeki kitabın hazırlanmasını gerekli gördük.

Bu eserde çeşitli uluslardan eski yeni 50 büyük şairin hayat ve eserleri hakkında etraflı bilgiler bulacağınız gibi bu şairlerin hepsinden ikişer üçer şiirin de çevirilerini en yetkili kalemlerden okuyacaksınız. Şairlerin birer resmiyle de süslenmiş olan bu kitap gerçek şiiri seven ve onun yüzyıllar boyunca geçirdiği macera ile ilgilenen okurlarımızın ilgisini çekeceğini umuyoruz.

5 lira